

**T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK ANA BİLİM DALI**

**YEREL EKONOMİK KALKINMA VE TURİZM
İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: KEMER ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Gülay ÖZDEMİR YILMAZ

Danışman: PROF.DR. BEDRİYE TUNÇSİPER

BALIKESİR-2009

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalında hazırlanan Doktora tezi jürimiz tarafından incelenerek, aday Gülay ÖZDEMİR YILMAZ 16/10/2009 tarihinde tez savunma sınavına alınmış ve yapılan sınav sonucunda sunulan tezin başarılı/başarısız olduğuna oy birliği/çokluğu ile karar verilmiştir.

ÜYE

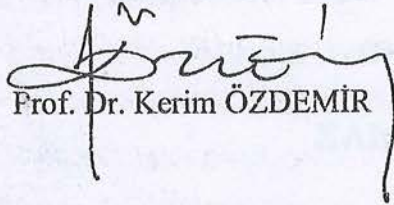
Prof. Dr. Bedriye TUNÇSİPER
(Danışman)

ÜYE

Prof. Dr. Alp TİMUR

ÜYE

Prof. Dr. Kerim ÖZDEMİR

ÜYE

Prof. Dr. Ali Kemal GÜRBÜZ

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Burhan AYDEMİR

ÖZET

YEREL EKONOMİK KALKINMA VE TURİZM İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA: KEMER ÖRNEĞİ

YILMAZ ÖZDEMİR, Gülay
Doktora, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bedriye TUNÇSİPER
2009, 204 Sayfa

Yerel ekonomik kalkınma politikasının temel amacı yerel potansiyellerin etkin şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Bu nedenle, yerel düzeyde kalkınmada başarılı olunabilmesi için sektör seçiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Turizmin bu noktada önemli bir araç olarak gündeme geldiği düşünülmektedir. Çalışmada, bu düşüncenin test edilmesi amaçlanmaktadır.

Yerel ekonomik kalkınmada turizm sektörünün önemini belirleyebilmek amacıyla yapılan bu çalışmanın ilk iki bölümünde yerel ekonomik kalkınma, turizm sektörü ve sektörün ekonomik kalkınmada önemi üzerine bir yazın taraması yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise, önceki bölümlerde ortaya konan yazınsal bilgiler ışığında, “Güney Antalya Gelişim Projesinin” bölgesel merkezi olan ve kalkınma kutbunun da merkezi kabul edilen Kemer yöresinde bir araştırma yapılmıştır. Araştırma yörede yaşayanlar ve yörenin yönetiminde görev alanlar olmak üzere iki farklı anket ile tamamlanmıştır.

Bulgular, turizm sektörünün yerel kalkınmada güçlü bir araç olabileceğini ve bunun teknik açıdan da gerçekleştirilebilir nitelikte olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Ekonomik Kalkınma, Yerel Ekonomik Kalkınmanın Dinamikleri, Turizm, Yerel Yönetimler, Yöre Halkı, Kemer İlçesi

ABSTRACT

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN LOCAL ECONOMIC DEVELOPMENT AND TOURISM: KEMER CASE

YILMAZ ÖZDEMİR, Gülay

Ph.D. Thesis, Department of Tourism and Hotel Management,

Adviser: Prof. Dr. Bedriye TUNÇSİPER

2009, 204 pages

The main aim of local economic development is to provide the use of local potentials effectively. Therefore, in order to be successful in local development, the importance of sector choice appears. It is considered that tourism becomes a tool at this point. In this study, the test of this idea is intended.

In the first two parts of this study made to determine the importance of tourism sector in local economic development, a literature study has been made on the significance of tourism sector and the sector itself in economic development. In the last part of the study, in the light of literary information stated in previous parts, a research has been made in Kemer district regarded as the regional centre of “Southern Antalya Development Project” and also the centre of development pole. The research is completed with two different surveys conducted on local people and local authorities.

Findings show that tourism sector will be a strong tool in local development and this can technically be realized.

Key words: local economic development, the dynamics of local economic development, tourism, local administration, local people, Kemer district

ÖNSÖZ

Günümüzde kalkınma politikaları bölgesel kalkınmadan yerel kalkınma çabalarına doğru değişim göstermektedir. Bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesi için yerel düzeyde kalkınma stratejilerinin oluşturmasının önemi gün be gün artmaya başlamıştır. Çünkü bir bölge içerisindeki her bir yerel alan farklı özellikler taşımaktadır. Bu nedenle, yerel alanın rekabet edilebilirliğini arttırabilmek için yerel kaynaklar akılcı bir şekilde kullanılmalıdır. Dünyada, turizmin gelişmesi için gerekli arz kaynaklarına sahip olan birçok ülkenin yerel ekonomik kalkınmada turizmi öncü sektör olarak seçtiği görülmektedir. Turizm hem daha başarılı olabilecek hem de yeni ekonomik düzenin doğru yapılanmasına katkıda bulunabilecek faktör donanımına sahip olan bir sektördür. Bu çalışmayı yaparken konu seçiminde tüm bu faktörlerin rol oynadığını söylemem yanlış olmaz.

Çalışma yapılırken, konu ile ilgili kitap ve makalelere ulaşmak için çeşitli üniversitelerin kütüphanelerinden ve internetten yararlanılmıştır. Kemer ilçesi hakkında gerekli bilgileri toplamak için, Antalya Valiliği, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kemer Kaymakamlığı, Kemer merkez ve belde belediyeleri, Kemer Turizm Danışma Bürosu ve Kemer Tanıtma Vakfı (KETAV) yetkilileri ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Bana gerek bu çalışmanın hazırlanmasında gerekse her konuda destek veren danışmanım sayın Prof. Dr. Bedriye TUNÇSİPER' e içten teşekkür ederim. Diğer yandan benden hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen ve görüşleri ile çalışmama katkıda bulunan hocalarım Prof. Dr. Kerim ÖZDEMİR ve Prof. Dr. Ali Kemal GÜRBÜZ' e teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmam süresince bana destek olan ismini saymadığım bütün hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca çalışmanın uygulama kısmında vermiş olduğu destekten ötürü Kemer belediye başkan yardımcısı sayın Turan ANATÜRK' e teşekkür ederim. Bununla birlikte, anket sorularının cevaplandırılmasında çok değerli vakitlerini benden esirgemeyen tüm katılımcılara teşekkür ederim.

Son sözüm benim için çok değerli olan annem, babam, eşim ve kızıma... Benden desteklerini esirgemeyen, varlıkları ile beni her zaman motive eden annem Gülümser ÖZDEMİR ve babam Servet ÖZDEMİR'e çok teşekkür ediyorum. Çalışmam sırasında bana olan yardımlarından ötürü her zaman desteğini hissettiğim eşim Yrd. Doç. Dr. Arın YILMAZ'a teşekkür ediyorum. Kendisinden çaldığım zaman nedeniyle canım kızım Gülce'den özür diliyorum fakat bana sıkıntılarımı unutturduğu içinde içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Balıkesir, 2009

Gülay Özdemir YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER VE HARİTALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

YEREL EKONOMİK KALKINMANIN KAVRAM VE KAPSAMI	5
1.1 Ekonomik Kalkınma Kavramına Genel Yaklaşım	5
1.2 Kalkınmanın Göstergeleri	8
1.3 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Kavramsal Açından İncelenmesi	10
1.4 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi	12
1.5 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Amaçları ve Başarı Faktörleri	15
1.6 Yerel Ekonomik Kalkınma Faktörlerinin Belirlenmesi	17
1.6.1 Altyapı Faktörleri	19
1.6.1.1 Doğal Altyapı	20
1.6.1.2 Maddi Altyapı	21
1.6.1.3 Kurumsal Altyapı	21
1.6.2 İnsan Kaynakları (Beşeri Sermaye) Faktörü	21
1.6.3 Finans ve Sermaye Faktörü	24
1.6.4 Teknoloji Faktörü	25
1.6.5 Endüstriyel Yapı Faktörü	25
1.6.6 İhracat Faktörü	26
1.6.7 Kamu Harcamaları Faktörü	27
1.7 Yerel Ekonomik Kalkınma Stratejisinin Oluşturulması	28
1.8 Yerel Kalkınmada Kurumların Rolü	34
1.8.1 Yerel Yönetimlerin Rolü	34
1.8.2 Özel Sektörün ve Girişimcilerin Rolü	38
1.8.3 Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü	39
1.9 Avrupa Birliği'nde Yerel Ekonomik Kalkınma Çalışmaları	40
1.9.1 Bazı Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerin Yerel Ekonomik Kalkınma Projeleri	42
1.10 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Başarısında Sektörel Planlamanın Önemi	44

BÖLÜM II

TURİZM SEKTÖRÜ VE YEREL EKONOMİK KALKINMADA ÖNEMİ	48
2.1 Turizmin Tanımı, Sektörün Oluşumu ve Özellikleri	48
2.2 Turizm Sektöründe İşletme Türleri	51
2.2.1 Konaklama İşletmeleri	51
2.2.2 Yeme-İçme İşletmeleri	52
2.2.3 Ulaştırma İşletmeleri	53
2.2.4 Aracı İşletmeler	54
2.2.5 Diğer Üretim ve Hizmet İşletmeleri	55
2.3 Turizmin Gelişmesine Etki Eden Unsurlar	56
2.4 Turizmin Türkiye’de Gelişimi ve Kalkınma Planlarının Genel Değerlendirmesi	58
2.5 Turizmin Ekonomik Etkileri	63
2.5.1 Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri	64
2.5.1.1 Dış Ödemeler Bilançosu ve Turizm	65
2.5.1.2 Ulusal Gelir ve Turizm	66
2.5.1.3 İstihdam ve Turizm	68
2.5.1.4 Devlet Gelirleri ve Turizm	70
2.5.1.5 Diğer Sektörler ve Turizm	70
2.5.1.6 Yatırımlar ve Turizm	72
2.5.1.7 Turizm Sektörü ve İhracat	73
2.5.2 Turizmin Bazı Olumsuz Ekonomik Etkileri	74
2.6 Yerel Ekonomik Kalkınma Stratejisi Olarak Turizm ve Uygulamaları	76
2.6.1 Turizmin Yerel Ekonomik Kalkınmada Önemi	80
2.6.1.1 Turizmin Yöre Gelir Etkisi	81
2.6.1.2 Turizmin Yörede İstihdam Etkisi	85
2.6.1.3 Turizmin Yöredeki Diğer Sektörlere Etkisi	86
2.6.1.4 Turizm Sektörünün Yöre Yatırım Etkisi	88
2.6.1.4.1 Turizmin Yöredeki Altyapı Yatırımlarına Olan Etkisi	88
2.6.1.4.2 Turizmin Yöredeki Üstyapı Yatırımlarına Olan Etkisi	90
2.6.1.5 Turizm Sektörünün İnsan Kaynaklarına Etkisi	91
2.6.1.6 Turizm Sektörünün Teknolojik Gelişme İle İlişkisi ve Yöre Gelir Etkisi	92
2.6.1.7 Turizm Sektörünün Finans ve Sermaye Sağlama Etkisi	94
2.6.1.8 Turizm Sektörünün Yerel Alanın Endüstriyel Yapısına Etkisi	95
2.6.1.9 Turizm Sektörü ve Kamu Harcamaları	96

BÖLÜM III

YEREL EKONOMİK KALKINMA VE TURİZM İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KEMER ÖRNEĞİ 97

3.1 Bir Turizm Merkezi Olarak Kemer'in Tanımı	97
3.2 Araştırmanın Önemi ve Amacı	100
3.3 Araştırmanın Yöntemi ve Araştırma Ölçeklerinin Oluşturulması	102
3.3.1 Yörede Yaşayan Halk Üzerine Yapılan Araştırmanın Ölçeklerinin Oluşturulması	103
3.3.2 Yerel Yönetim Temsilcilerine Yapılan Araştırmanın Ölçeklerinin Oluşturulması	104
3.4 Araştırmanın Sorunsalı, Sınırları ve Varsayımları	105
3.4.1 Yörede Yaşayan Halk İçin Yapılan Araştırmanın Sorunsalı ve Sınırları	105
3.4.2 Yerel Yönetimler İçin Yapılan Araştırmanın Sorunsalı ve Sınırları	105
3.5 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	106
3.5.1 Yörede Yaşayan Halk İçin Yapılan Araştırmanın Evren ve Örneklemi	106
3.5.2 Yerel Yönetimler İçin Yapılan Araştırmanın Evren ve Örneklemi	107
3.6 Araştırmada Kullanılan Değişkenler, Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri	108
3.7 Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	112
3.7.1 Yörede Yaşayan Halk İçin Yapılan Araştırmanın Bulgularının Değerlendirilmesi	112
3.7.1.1 Örneklem Ait Bulgular	112
3.7.1.2 Güvenirlilik Analizi Sonuçları	115
3.7.1.3 Faktör Analizi	116
3.7.1.3.1 Turizmin Ekonomik Etkilerine Yönelik Faktör Analizi	117
3.7.1.3.1.1 Faktörlerin Açıklanması	121
3.7.1.3.2 Turizmin Ekonomik Yararına Yönelik Faktör Analizi	124
3.7.1.3.3 Turizmin Ekonomik Kalkınma İçin Turizm Sektörünün Gelişmesine Verilen Desteğe Yönelik Faktör Analizi	125
3.7.1.4 Korelasyon Analizi	127
3.7.1.5 Regresyon Analizi	129
3.7.1.6 t-Testi Sonuçları	134
3.7.1.7 Diğer Analizler	139
3.7.1.7.1 Ankete Katılan Yörede Yaşayan Halkın Turizmin Yöreye Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine Yönelik Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	139
3.7.1.7.2 Ankete Katılan Halkın Turizmin Sosyo-Kültürel Etkilerini Algılamalarına Yönelik Değişkenlere Ait Aritmetik Ortalama, Standard Sapma ve Frekans Dağılımları Değerleri	141
3.7.1.7.3 Ankete Katılan Yöre Halkının Kemer İlçesinde Yaşamaktan Duyduğu Memnuniyete İlişkin Frekans Dağılımı	145

3.7.1.7.4 Ankete Katılan Halkın Yerel Yönetimlerin Turizmin Gelişmesi İçin Yapmış Olduğu Faaliyetleri Değerlendirmelerine İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Frekans Dağılımları Değerleri	145
3.7.2 Yerel Yönetim Temsilcileri İçin Yapılan Araştırmanın Bulgularının Değerlendirilmesi	148
3.7.2.1 Yerel Yönetim Temsilcilerinin Turizmin Yöreye Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	158
3.8 Yörede Yaşayan Halkın ve Yerel Yönetim Temsilcilerinin Turizmin Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine İlişkin t-Testi Sonuçları	159
3.9 Araştırmadan Elde Edilen Sonuçların Genel Değerlendirmesi ve Yöreye Yönelik Öneriler	162
SONUÇ	173
YARARLANILAN KAYNAKLAR	177
EK-1	195
EK-2	198
ÖZGEÇMİŞ	204

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1	Yerel Ekonomik Kalkınmanın Üç Akımı	13
Tablo 1.2	Yerel Ekonomik Kalkınma Faktörleri	19
Tablo 1.3	Klasik İle Modern Yerel Yönetimler Arasındaki Farklar	36
Tablo 2.1	Turizme Destek Veren Kurum ve Kuruluş	50
Tablo 2.2	Uluslararası Turizm Gelirleri (milyar dolar)	67
Tablo 2.3	Yabancı Ziyaretçi ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaş Ziyaretçi Turizm Gelirlerinin Yıllara Göre Dağılımı	67
Tablo 2.4	Turizm Gelirlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı(2001-2008)	68
Tablo 2.5	Yörede Turizm Gelirlerinin Dağılımı	84
Tablo 3.1	Kemer İlçesindeki İşletme ve Yatırım Belgesi ve Belediye Belgesi Tesis, Oda ve Yatak Sayıları	98
Tablo 3.2	Kemer İlçesinde Faaliyet Gösteren Seyahat Acentaları Sayıları (2008)	99
Tablo 3.3	2008 Yılı Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Kemer ve Beldelerinin Nüfus Bilgileri Tablosu	106
Tablo 3.4	Belli Evrenler İçin Örneklem Büyüklükleri	107
Tablo 3.5	Regresyon Analizine İlişkin Araştırma Soruları	111
Tablo 3.6	t-Testi Analizine İlişkin Araştırma Soruları	111
Tablo 3.7	Ankete Katılan Yörede Yaşayan Halka İlişkin Bulgular	113
Tablo 3.8	Ana Değişkenlere Ait Güvenilirlik Analizi Sonuçları	116
Tablo 3.9	Turizmin Ekonomik Etkileri Ölçeğinin Döndürülmüş (Varimax) Temel Bileşenler Analizi Sonuçları	118
Tablo 3.10	Turizmin Ekonomik Etkilerine İlişkin Faktör Analizi Sonuçları	120
Tablo 3.11	Turizmin Toplam Ekonomik Yararına İlişkin Faktör Analizi Sonuçları	124
Tablo 3.12	Ekonomik Kalkınma İçin Turizm Sektörünün Gelişmesine Desteğe İlişkin Faktör Analizi	126
Tablo 3.13	Tüm Değişkenlere Ait Korelasyon Katsayıları	128
Tablo 3.14	Turizmin Ekonomik Etkilerinin Turizme Destek ile İlişkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	130
Tablo 3.15	Turizmin Ekonomik Yararının Turizme Destek ile İlişkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	132
Tablo 3.16	Regresyon Analizi Sonuçlarına Göre Hipotezlerin Kabul Durumu	133
Tablo 3.17	t-Testine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	134
Tablo 3.18	Demografik Özelliklere Göre Turizmin Gelişmesine Verilen Desteğe İlişkin t-Testi Sonuçları	135
Tablo 3.19	Çalıştıkları Sektör Grubuna Göre Turizmin Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine İlişkin t-Testi Sonuçları	137
Tablo 3.20	t-Testi Sonuçlarına Göre Hipotezlerin Kabul Durumu	139
Tablo 3.21	Turizmin Ekonomik Etkilerine Yönelik Değişkenlere Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	140

Tablo 3.22	Sosyo-Kültürel Etkilere Yönelik Değişkenlere Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	141
Tablo 3.23	“Turizmin gelişmesi yörenin sosyo-kültürel yaşamına olumlu katkı sağlamıştır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı	142
Tablo 3.24	“Turizm yöremizde yıkıcı etkiler oluşturmamaktadır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı	143
Tablo 3.25	“Turizmin gelişmesi yöre halkının farklı kültürleri tanınmasını sağlamıştır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı	143
Tablo 3.26	“Turizm örf, adet ve göreneklerimizde olumsuz etkiler yaratmamaktadır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı	144
Tablo 3.27	“Turizmin gelişmesi yörenin prestijini de arttırmıştır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı	144
Tablo 3.28	“Kemer yöresinde yaşamak memnuniyet vericidir” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı	145
Tablo 3.29	Halkın Yerel Yönetimlerin Turizmin Gelişmesi İçin Yapmış Olduğu Faaliyetleri Değerlendirmelerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	146
Tablo 3.30	“Belediyenin yörede turizmin gelişmesi için yapmış olduğu çalışmalar yeterlidir” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı	146
Tablo 3.31	“Yörenin idaresinden sorumlu kurumlar yöreyi turizm açısından geliştirmek için iş birliği içinde çalışmaktadır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı	147
Tablo 3.32	“Yöre turizminin hızlı gelişiminde kaymakamlık, belediye, üniversite, sivil toplum kuruluşları ve halkın bir arada çalışması etkili olmuştur.” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı	147
Tablo 3.33	Ankete Katılan Deneklere İlişkin Bulgular	148
Tablo 3.34	Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsünün Belirlenmesi	149
Tablo 3.35	Kemer Yöresinin Kalkınmışlık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı Tablosu	150
Tablo 3.36	Yerel Yönetimlerin Diğer Yerel Kurumlarla İşbirliğinin Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı	150
Tablo 3.37	Kemer İlçesinin Stratejik Kalkınma Planının Var Olup Olmadığının Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı	151
Tablo 3.38	Yerel Kalkınmayı Sağlamada Lider Bir Kurum Olarak Görülen Kurumların Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı	151
Tablo 3.39	Kemer İlçesinin Yerel Yönetimler Tarafından Ele Alınması Gereken Sorunlarının Önem Derecesi	152
Tablo 3.40	Kemer İlçesinin Turizm Açısından Yaşadığı Sorunların Önem Derecesi	153
Tablo 3.41	Kemer İlçesinde Altyapı Hizmetlerinin Yeterliliğinin Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı	154
Tablo 3.42	Kemer İlçesinde Yapılan Fuar, Festival vb. Yurtiçi-Yurtdışı Tanıtım Faaliyetlerinin Yeterliliğinin Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı	154
Tablo 3.43	Kemer İlçesine Turizmin Gelişimi İçin Ayrılan Kaynağın Yeterliliğinin Belirlenmesi	155

Tablo 3.44	Girişimcilerin Yöreye Yatırım Yapmalarının Nedenlerinin Önem Derecesi	155
Tablo 3.45	Girişimcilik Kültürünün Gelişmesini Engelleyen Unsurların Önem Derecesi	156
Tablo 3.46	Kemer Halkının Yöreye Sağladığı Ekonomik Faydalar Nedeniyle Turizmin Gelişmesine Verdiği Desteğin Frekans Dağılımı	156
Tablo 3.47	Kemer İlçesinin Ekonomik Kalkınmasında “Turizm” Sektörünün Öncülüğüne Yönelik Frekans Dağılımı	157
Tablo 3.48	Turizmin Kemer İlçesine Sağladığı Ekonomik Faydaların Önem Derecesi	157
Tablo 3.49	Yerel Yönetim Temsilcilerinin Turizmin Yöreye Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine Yönelik Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	158
Tablo 3.50	t-Testine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	160
Tablo 3.51	Yerel Halkın ve Yerel Yönetim Temsilcilerinin Turizmin Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine İlişkin t-Testi Sonuçları	160
Tablo 3.52	t-Testi Sonuçlarına Göre Hipotezlerin Kabul Durumu	162

ŞEKİLLER VE HARİTALAR LİSTESİ

Şekil 1.1 Yerel Kalkınmanın Sağlanmasıda Yerel Aktörlerin Konumu	30
Şekil 3.1 Araştırmanın Modeli	109
Harita 2.1 İspanya Pirene Dağlarının Haritası	77
Harita 2.2 Torbay, Cornwall, Weymouth ve Portland Haritası	78
Harita 2.3 Güney Afrika Kıyı Bölgesi Haritası	78
Harita 2.4 Avustralya'nın Sunshine Kıyısı Haritası	79

GİRİŞ

Ekonomik kalkınma, sanayileşme ile genellikle özdeş olarak kabul edilmektedir. Turizm sektörü ise, özellikle coğrafi ve milli gelir düzeyi bakımından nispeten küçük bir ülkede kalkınmanın destekçisi olarak görülür.

Esas mesele, genel olarak ülkenin kalkınması iken, yerel kalkınma konusuna akademisyenlerin ilgisi acaba hangi etkenlerden kaynaklanır? İkinci olarak ise, kalkınmanın motoru sanayileşme iken, bir yörede avantajlı olan sektörün hangisi olduğunun (sanayi ya da sanayi dışı) saptanıp, bu yönde çabalar harcanmasının mantığı acaba nedir? Gerçekte gerek kalkınma için, gerekse kalkınmada turizmin rolü için ileri sürülebilecek fikirlerin birçoğu yerel kalkınma için de ileri sürülebilir. Örneğin kalkınma için yatırım gerekiyorsa yerel kalkınma için de yatırıma gerek olduğu açıktır.

Bazı iktisatçılar kalkınma sürecinde yatırımların sektörlere dengeli dağılması gerektiğini ileri sürerken bazıları buna karşı çıkmıştır. Hangisi haklı olursa olsun, yerel kalkınma, genel kalkınmanın basitçe küçültülmüş bir modeli olarak görülemez. Bir ülkede tüm sektörler eşanlı gelişse bile, ülkedeki sektörlerin tümünün her yörede ayrı ayrı birlikte bulunması beklenemez. Böylece yöre düzeyinde sektörel öncelikler kaçınılmaz olarak gündeme gelir.

İkincisi, çalışmada da ayrıntılı olarak ele alınacağı gibi kalkınma, birçok bireysel, kamusal ve toplumsal aktörün ortak çabalarını gerektirmektedir. Bu tip bir koordinasyonu sağlamak yöresel düzeyde çok daha kolay olmaktadır. Bu gerçekten hareketle, ülkenin bütün olarak kalkınmasıyla ilgilenen kamu otoriteleri dahi, yerel kalkınma çabalarına genellikle sıcak bakarlar. Her yöre, “yöresel egoizm” yaklaşımıyla sadece kendisini düşünüyor olsa dahi, bundan ülke boyutunda kalkınma açısından bir “sinerji” elde edileceğini söylemek mümkündür.

Üçüncüsü, kalkınmanın bölgelerarasında dengeli dağılması amacı da, iktisat politikasının amaçlarından birisidir.

Turizmin yerel kalkınmadaki konumunun incelenmesi birkaç sebeple gündeme gelmektedir.

Turizm bölgelerarasında dengeli dağılma eğilimi en fazla olan sektörlerden birisidir. Yani kamu otoriteleri turizmi teşvik ederken yöresel öncelikler belirtmeseler dahi, turistik yatırımlarının bölgelerarasında dengeli dağılma eğilimi, başka bir sektöre nazaran daha fazladır. Ürünün tüketici yerine tüketicinin ürüne gitmesinin, ayrıca her yörenin turistik çekicilikler açısından kendine has ayrı bir özelliğe sahip olmasının bunda rolü olsa gerektir.

Bu olguya bağlı olarak başka bir argüman daha ileri sürülebilir. Şüphesiz ki, herhangi bir sektör kalkınma açısından yöreye katkı sağlar. Fakat yörenin ileride çok gelişmesi bekleniyorsa burada üretilen ürünlerin yöresel ekonomi içerisinde kalması beklenemez. Yöre dışına ihracat gerekecektir. Turistik ürün dışındaki ürünler daha yoğun bir rekabete açıktır. Bu nedenle, çekicilikleri olan ve sanayi potansiyeli de zayıf olan yöreler için turizmin iyi bir seçim olduğu düşünülebilir.

Ne var ki madalyonun bir diğer yüzü mevcuttur. Turizm, iyi taraflarının yanı sıra bazı olumsuz etkilerinden de söz ettiren bir sektördür. Bunun yanı sıra turizm, entegre bir faaliyet olması itibariyle yöredeki birçok aktörün ahenkli tavır ve çalışmalarını gerektirmektedir. Bu durumda turizmin iyi bir seçim olduğunu düşünmemiz iki şarta bağlı olmaktadır. Olumlu etkileri olumsuzlara ağır basıyorsa ve ayrıca yöresel aktörlerin olguyu benimseme ve işbirliği düzeyleri yeterli seviyede ise... Bu gerçekler, neden başka herhangi bir sektörün değil de özellikle turizmin yerel kalkınmaya katkısıyla ilgilenilmesinin temel sebebini oluşturmaktadır. Başka herhangi bir sektörün bir yörenin kalkınmasına katkısının zaten olumlu yönde olduğu peşinen varsayılabilir ve bunun derecesini ölçmek için sadece bazı niceliksel ölçütlere bakmak yeterli sayılabilir. Fakat konunun turizm olması yukarıda belirttiğimiz sebeple daha kapsamlı bir bakış gerektirmektedir.

Bu çalışmada “turizmin yerel kalkınmaya katkı yapması” ile “yerel kalkınmada turizmin iyi bir seçim olduğunun düşünülmesi”, aynı anlamda kullanılmıştır. Örnek olarak turizmin gelişmiş olduğu Kemer yöresindeki yerel halka ve yerel yönetim temsilcilerine anket uygulanarak, turizm ve turistik faaliyetler hakkındaki bakış açılarına başvurulmuştur. Bilindiği gibi kalkınmanın birçok ölçütü bulunmaktadır. Bunlardan biriside hayat görüşündeki ve anlayıştaki köklü değişikliklerdir. Deyim yerindeyse, “yöredeki aktörler turizmin yararlı olduğuna genellikle inamıyorsa, turizm yerel kalkınma açısından iyi bir seçimdir” şeklindeki bir varsayım çalışmamızda kullanılmıştır. Turizmin çok yönlü etkileri hesaba katılırsa, bu tip bir yaklaşım turizmin yerel kalkınmadaki rolünü incelemek açısından bütün kriterleri bünyesinde temsil eden bir yaklaşım kabul edilebilir. TÜİK’in ekonominin gidişatı hakkında bilgi edinmek için “mutluluk endeksi” geliştirmesi gibi...

Yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasında turizm sektörünün önemini belirleyebilmeye ilişkin bir çerçeve çizmeyi amaçlayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; yerel ekonomik kalkınma ile ilgili genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. Öncelikle yerel ekonomik kalkınmanın kavramsal analizi yapılmakta, tarihsel gelişimi anlatılmakta, amaçları ve başarı faktörleri belirlenmekte, dinamikleri ortaya konmaya çalışılmaktadır. Ayrıca yerel ekonomik kalkınmada stratejik planlamanın önemi üzerinde durulmakta ve bu süreçte yerel yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına ve özel sektöre düşen görevlerin neler olabileceği tartışılmaktadır. Son olarak ise, Avrupa Birliği’ndeki yerel ekonomik kalkınma çalışmaları hakkında bilgi verilmektedir.

İkinci bölümde; turizm sektörünün yerel ekonomik kalkınmadaki önemi ortaya konmaya çalışılmıştır. Öncelikle turizm sektörü hakkında genel bir bilgi verilmeye çalışılmakta, turizmin ekonomik etkileri tartışılmakta ve yerel ekonomik kalkınmada turizmin neden önemli olduğu geliştiği yöreye sağladığı etkiler boyutuyla anlatılmaktadır.

Çalışmanın son bölümünü ise, turizmin yerel ekonomik kalkınmada önemini belirleyebilmek amacıyla yapılan araştırma oluşturmaktadır. Turistik bir destinasyon olarak Antalya ilinin önemli turizm merkezlerinden olan Kemer ilçesi uygulama alanı olarak seçilmiştir. Kemer ilçesinin seçilmesinin en önemli nedeni, Türkiye' nin ilk planlı Turizm Gelişim projesi olan ve hayata geçirilen Güney Antalya Turizm Projesinin merkezi olmasıdır. Bu proje aynı zamanda "Kemer Gelişim Projesi" olarak ta adlandırılmaktadır. Araştırma Kemer yöresinde yaşayanlar ve yörenin yönetiminde görev alanlar olmak üzere iki farklı anket uygulaması ile tamamlanmıştır.

Kemer'in seçilmesinin diğer bir nedeni turistik gelişimini büyük ölçüde tamamlamış bir bölge oluşudur. Yöresel turistik gelişmenin yöresel kalkınma amaçlarını gerçekleştirip gerçekleştirmediği, anketler yardımıyla anlaşılmaya çalışılmıştır. Normal olarak, turizmin istikbal vaat ettiği halde turistik gelişmenin başlamadığı bir bölgede bu anlamsızdır. Bir başka deyişle, Kemer'in seçilmesi özel olarak Kemer'in gelişmesiyle ilgili endişelerimizden değil, yerel kalkınma-turizm ilişkisi hakkındaki genel meraklarımızdan kaynaklanmaktadır.

Kemer'in seçilmesinin üçüncü bir nedeni de yörenin turizm öncesinde sanayinin de bulunmadığı tarımsal bir saha oluşudur. Çünkü kalkınmanın sanayi ile genellikle zaten özdeş olarak kabul edildiği hatırlanırsa, öncesinde sanayi bulunmayan bir yörede turizmin gelişmesinin yerel kalkınmaya katkısı çok daha çarpıcı bir biçimde algılanabilecektir.

BÖLÜM I

YEREL EKONOMİK KALKINMANIN KAVRAM VE KAPSAMI

1.1 Ekonomik Kalkınma Kavramına Genel Yaklaşım

Geçmişten günümüze kadar kalkınma kavramı ile ilgili farklı tanımlar yapılmıştır ve toplumların gelişim sürecine uygun olarak değişik içerikler kazanmıştır. Hatta aynı dönemde farklı içerikler kullanıldığı da görülmüştür. (Yavilioğlu,2002:59) Kalkınma olgusuna getirilen yaklaşımlar, ülkelerin iktisadi ve toplumsal gelişim süreçlerinin incelenmesinden elde edilen bulgular ve bu bulguların bütünsel bir şekilde değerlendirilmesi sonucunda zaman içinde sürekli değişikliğe uğraması kavramın nasıl tanımlanması ve ne şekilde ölçülmesi gerektiği konusunda uzlaşmaya varmayı güçleştirmiştir. (Mıhçı,1996:65) Bununla birlikte sadece bir amaç olarak kabul edilmesi ve politika olarak görülmesi ülkelerin etkili politikalar tasarlamada karşılaştığı zorlukların önemli bir nedeni olmuştur.(Dulupçu,2002:37)

En geniş açılımıyla kalkınmayı; çağdaş ve ortak ihtiyaçların karşılanabileceği ortamları oluşturmak, şahısların bilgi ve becerilerini artırmak, fırsat eşitliği ve adaleti tesis etmek yoluyla ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi sağlamaktır şeklinde tanımlamak mümkündür. (Seyyar ve Oral,2008:102) Kavram, oldukça eski bir kullanıma sahip olsa da ekonomik içerik kazanması ise İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme rastlamaktadır. Savaştan sonra sanayi alanında gelişmiş ülkelerle geri kalmış ülkeler arasında gelir farklılıklarının oluşması sebebiyle, kalkınma kavramı daha çok iktisadi alanlarda yaşanan sorunlar üzerinde durularak değerlendirilmiştir. İşsizlik, üretim artışı, sanayileşme gibi konularda yoğunlaşan bu yaklaşımlar, ulusal kalkınma anlayışını gündeme getirmiş ve her ülke kalkınma politikaları ve planları üzerinde ciddi çalışmalara girmiştir. Bu kapsamda milli gelir, işsizlik oranları, üretim kapasiteleri gibi konular üzerinde odaklaşan faaliyetler söz konusu olmuştur. (Çarkçı,2008: 24)

Geçmişte ekonomik kalkınma ile ilgili yaşanan kavram kargaşası günümüzde ise bölgesel ve yerel ekonomik kalkınma kavramları için de söz konusudur. Bu iki kavram çoğu zaman birbirleri yerine kullanılabilir. Bu nedenle yerel ekonomik kalkınma konusuna geçmeden önce bölgesel kalkınmayı ve kalkınma çabalarının hangi nedenlerle yerel çabalara doğru değişim gösterdiğini açıklamanın yerinde olacağı düşünülmüştür.

Bölgesel kalkınma; ülkeleri oluşturan coğrafi bölgelerin ekonomik büyümeden az çok dengeli ölçüde pay almalarını öngören bir plan ve politika hedefidir. Mekân kalkınmanın önemli bir bileşeni olarak görülmektedir.(İldırar,2004:9) Bölgesel kalkınmanın amacı; az gelişmiş bölgelerin istihdam düzeyi ve rekabet güçlerinin artırılması ve böylelikle bölgelerarası ekonomik ve sosyal gelişmişlik farklarının azaltılmasıdır.(Tunçsiper,1995) Sanayileşme süreci ile birlikte bazı ülkelerin hızlı bir gelişme süreci içine girmeleri bölgelerarası farklılıklara neden olmuştur. Bu süreç, bölgelerin ekonomik etkinliklerini, nüfus dağılımını, kentlerin, çevrenin ve doğal dokunun bütünlüğünü bozmuş kalkınmanın ekonomik ve sosyal maliyetlerini yükseltmiştir. Bütün bunlar daha ileri gelişmeye olanak vermeyerek tıkanıklıklara yol açmıştır. Bölgelerarası kalkınmışlık farklılıklarının yaratmış olduğu bu sıkıntılar, az gelişmiş bölgelerin gelişmiş bölgelere sosyal refah açısından yaklaştırılması, farklılıkların giderilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Böylece “bölge” ve “kalkınma” kavramları bir bütün olarak ele alınmaya başlanmış ve zamanla bölgesel kalkınma kavramı önemi giderek artan bir politika haline gelmiştir. Özellikle bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığının yoğunluğu, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere oranla daha fazladır. (Arslan,2005:275-294) Türkiye’de ise kalkınma çabaları ve kalkınma ile ilgili planlar hazırlanması, 1960’lı yıllarda başlamıştır. Bu tarihten günümüze bölgeler arasındaki farklılıkları gidermek amacıyla kalkınmada öncelikli yöreler ve teşvik uygulamalarını içeren beş yıllık kalkınma planları oluşturulmaktadır.(Oskay ve Kubar,2007:204)

Rekabetin hızla arttığı günümüzde ise, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler fırsatları en iyi şekilde değerlendirerek ulusal/yerel çıkarların korunması ve geliştirilmesi için yerel düzeyde kalkınma stratejileri oluşturmaktadırlar. (İncekara,2001:10) Küresel çağda, yerelleşme eğilimleri güçlenmekte yerelleşmenin

önemi gün be gün artmaktadır. (Darıcı, 2007:216) Artık yerel unsurlar ekonomik kalkınma için daha avantajlı pozisyonlara kavuşmakta ve bölgesel/ulusal kalkınmanın itici gücü olarak değerlendirilmektedir. (İldırar,2004:9)

Bölgesel kalkınma girişimlerinden yerel ekonomik kalkınma girişimlerine doğru gelişmelerin arkasında yatan temel nedenlerden birisi, özellikle 1980’li yıllardan sonra gündeme gelen yeniden yapılanma politikaları sonucunda, merkezi devletlerin bölgesel transferlere daha az kaynak ayırmaları ve bu durumun yerel birimleri daha çok kendi kaynaklarına yönlendirmesidir.(Özaslan,2004:80) Bir diğer neden ise; 1970’lerin başında yaşanan petrol krizi sonrası Keynesyen anlayışın ürünü olan bölgesel politikaların öneminin azalması ve 1970’li yıllarda ortaya çıkan krizle başlayan süreç sonucunda, piyasa ekonomisi çerçevesinde örgütlenmiş bir devlet ve yönetim anlayışının oluşmasıdır. Böylece, 1980’ li yıllardan itibaren yerelleşme daha ön plana çıkmaya başlamıştır. Yerelleşme ile birlikte doğrudan devlet yardımlarından ziyade işgücü, yaşam kalitesi, yatırım iklimi gibi mekânın niteliğini artırıcı alternatif yatırımlara ve içsel gelişmeye daha çok önem verilmektedir. (Akpınar,2007)

Yerel kalkınmada il en geniş alan ve en üst basamaktır. İl bazında kalkınmanın önem kazanmasının birçok nedeni vardır. İl gelişme planları yoluyla; kısa, orta ve uzun vadede gelişmeye yön verecek genel eğilimler daha kolay tespit edilip, planlanabileceği gibi, Ulusal ve Bölgesel Kalkınma Planlarıyla uyumlu bir biçimde, illerin karşılaştırmalı üstünlüklere dayalı olarak öncelikleri belirlenebilir ve böylece mevcut ve gelişmesi muhtemel sektörlerde uzmanlaşma da sağlanabilir. İl gelişme planları yerel yönetimlerin güçlendirilmesine de katkı sağlayarak, yerel katılımı ve yerel demokrasiyi ön plana çıkaran, etki ve kaynak olarak güçlendirilmiş bir taşra yönetim düzeni oluşmasına katkı sağlayabilir. Çünkü değişen ulusal ve küresel ekonomik koşullar karşısında, istihdam yaratarak ve vergilendirilebilir yatırımları teşvik ederek, ekonomik ve sosyal refahı artırmayı hedefleyen ekonomik kalkınma girişimlerini sadece merkezi hükümetlerden beklemek gerçekçi ve geçerli bir yaklaşım niteliğini kaybetmeye başlamıştır. Artık, yerel ekonomik kalkınma kavramı; yerel olmak, yereli de içine almak, yani yerel yönetim birimlerini, yerel halkı, yerel oda ve birlikleri, işletmeleri vb.

de kapsamak durumunda ayrıca kamu, özel sektör ve farklı sivil toplum kuruluşları birlikte bölge için vizyon, politika ve uygulama projeleri oluşturmak durumundadır.

Yukarıdaki açıklamalardan da görüldüğü gibi bölgesel ve yerel kalkınma arasındaki temel farklılık, büyüklük (insan ve işletmelerin kritik sayısı) ve gerçekleştirilebilecek ayrıntılı vizyondan kaynaklanmaktadır. Yerel kalkınma, bölgesel kalkınmanın yerini almak amacı taşımamakta aksine bölgesel alan içerisindeki yerel kalkınma çabalarının başarısı bölgesel kalkınmanın sağlanmasına neden olmaktadır. Yani birlikte ve dayanışma ile sinerjileri artmaktadır. (Uzay,2005:22)

Devam eden bölümde çalışmanın asıl konusu olan Yerel Ekonomik Kalkınma kavram ve kapsam bakımından ayrıntılı olacak incelenecektir. Ancak, konuya geçmeden önce üçüncü bölümün de amacını ortaya koymayı hedefleyen kalkınmanın göstergelerinin neler olduğuna değinilmesinde yarar görülmüştür.

1.2 Kalkınmanın Göstergeleri

Kalkınmanın ölçülmesinde sadece ekonomik değil sosyal, kültürel, beşeri vb. birçok göstergenin de dikkate alınması gerekmektedir.(Gürbüz 1987:103) Çünkü kalkınma sadece ekonomik bir çaba değildir ve en az onun kadar sosyal, davranışsal ve kültürel değişme ve gelişmeleri de gerekli kılmaktadır. (Han ve Kaya 2002:47)

Sadece ekonomik göstergelerin dikkate alınarak kalkınmanın ölçülmesinde bile birtakım sıkıntılar yaşanmaktadır. Örneğin, uluslar arası iktisat ve gelişme iktisadı literatüründe kalkınmanın kişi başına GSMH’da meydana gelen artış olduğu vurgulanmaktadır. Her ne kadar kişi başına GSMH’ya bakmak gerekli olsa da yetersiz kalacağı şüphesizdir. Çünkü bu, gelir dağılımı veya toplumun genel refah düzeyi hakkında hiçbir şey söylememektedir. Yine benzer şekilde sanayileşme, teknoloji, doğal kaynaklar, beşeri kaynaklar ve politik yapı hakkında da bilgi vermemektedir. (Dülgeroğlu 1991: 6-8)

Kalkınmanın karakterize edilmesinde parasal ölçütlerin gösterdiği yetersizlikler bu alanda kimi zaman parasal olmayan ölçütlerinde kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Örneğin, nüfus artış hızı, beslenme, sağlık koşulları, kentleşme, kadının sosyal ve

ekonomik yaşamdaki yeri, eğitim düzeyi vb. unsurlarda kalkınma için önemli göstergelerdir.(Han ve Kaya 2004:22-28)

Bahsedilen bu göstergeler ile birlikte bazı yazarlar da kalkınmayı toplumun moral ve psikolojik-düşünsel yapısında, ekonomik ve sosyal değer yargılarında, kültürel unsurlarında meydana gelen değişikliklerle karakterize ederler. Kalkınmayı moral ve kültürel unsurlara dayanarak karakterize edenlerin tamamen haksız olmadıkları söylenebilir. Örneğin Almanya İkinci Dünya Savaşından tamamen harap olarak çıkmasına rağmen kendisini kısa zamanda toparlamıştır. Hatta savaş ertesinde de hiçbir zaman az gelişmiş denilen ülkelerle aynı kefeye konmamıştır. Bu durum söz konusu fikirleri destekleyen bir unsur olarak kabul edilebilir. (Gürbüz 1987:103-104)

Görüldüğü gibi sadece ekonomik göstergeler değil bununla birlikte birçok unsur kalkınmanın birer göstergesidir. Özellikle çalışmanın da asıl konusu olması nedeniyle üzerinde durulması gereken ise, turizmin kalkınmadaki önemini belirleyebilmek için hangi ölçütlerin dikkate alınmasının gerekliliğidir. Sektörün yapısı itibarıyla bazı istatistiksel verilerin tutulması oldukça zordur. Bu nedendir ki, turizmin kalkınmadaki önemi özellikle toplumun moral ve kültürel unsurlarında, değer yargılarında meydana gelen değişimlere neden olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü turizm bu değişiklikleri de beraberinde getirmektedir ve hatta bazı yazarlara göre kalkınma için turizmden başka bir araca gerek yoktur. (Bryden 1973:72) “Bu fikri savunulara göre, turizmin gelişmiş olduğu bir yerde özellikle toplumun moral unsurları, değer yargıları, ekonomik ve sosyal bakış açıları olumlu biçimde değişiyorsa, kalkınma mevcuttur ve kalkınmanın varlığını saptamak için başka bir ölçüt aramaya gerek yoktur. Ayrıca kalkınma fikrinin taraftarlarına göre, kalkınmış toplumun en belirgin özelliği “mutlu” bir toplum oluşudur. (Gürbüz 1987:105)

Tüm bu açıklamalar ışığında çalışmanın üçüncü bölümü oluşturulmuştur. Turizm çok yönlü etkileri olan bir sektördür. Bu nedenle yerel ekonomik kalkınmadaki önemini belirleyebilmek amacıyla ekonomik göstergelerden yararlanılmamıştır. Kalkınmanın ölçülmesinde toplumu dikkate alan görüşler doğrultusunda, yörede

yaşayanlar üzerine bir araştırma yapılmıştır. Temel geçim kaynağı turizm olan bir toplumun düşünce yapısı da kalkınmış olmanın açıklanmasında önemli bir göstere olduğu düşüncesinden yola çıkılarak ekonomik etkileri nedeniyle toplumun sektöre bakış açısının nasıl olduğu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bir başka ifadeyle turizmin yerel kalkınmaya hizmet edip etmediği konusundaki algıların da kalkınmanın var olup olmadığının saptanmasında bir yöntem olabileceğini bize düşündürmektedir. Bundan başka yörede yaşayanlara anket yapılmasının başka nedenleri de bulunmaktadır. Bu konu üçüncü bölümde ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

Çalışmanın asıl konusu olan yerel ekonomik kalkınma kavramı ise, Türkiye’de olduğu kadar, gelişmiş ülkelerde de araştırmacılar tarafından tartışılmaya devam edilmektedir. Konunun çerçevesi farklı araştırmacılar tarafından değişik şekillerde belirlenmektedir. Buna rağmen araştırmaların birçoğunda konu ile ilgili ortak özelliklere rastlamak mümkündür. Çalışmanın takip eden bölümünde araştırmacıların konu ile ilgili yaklaşımları üzerinde durulacak ve kavramın ortak özellikleri değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1.3 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Kavramsal Açından İncelenmesi

Yerel ekonomik kalkınma yaklaşımının ön plana çıkmasında çok farklı gelişmeler rol oynadığından dolayı ilgili literatürde genel kabul görmüş bir tanımlaması yoktur ve oldukça farklı tanımlara rastlamak mümkündür. En basit tanımıyla yerel ekonomik kalkınma; “yerelin yaşam kalitesini bir üst seviyeye çıkarma çabasıdır” (Sayın,2006) Geleneksel olarak ise, önemli ölçüde istihdam olanağı sağlayacak büyük sanayi yatırımlarını bir yöreye çekmeyi amaçlayan teşviklerden oluşan bir strateji olarak tanımlanmıştır. (Gül,2004:201-219)

Zaaijer ve Sara ise(1993), yerel yönetim ve/veya toplum odaklı grupların yönettikleri ve yöredeki tüm kesimlerin(kamu, özel, STK vd) birbirleriyle ortaklık anlaşmalarına girdikleri, yörede yeni iş alanları yaratan ve ekonomik faaliyetleri canlandıran bir süreç olarak tanımlamışlardır. (Binns ve Nel,2002:185)

Daha geniş bir kapsamda yerel ekonomik kalkınma, sınırları iyi tanımlanmış bir alanda mevcut kaynakların yönetilmesi, yeni iş imkanlarının yaratılması, ekonominin canlandırılması ve rekabet gücünün artırılması için yerel yönetimler, toplumsal gruplar, özel sektör gibi farklı aktörlerin ortaklığının oluşturulduğu bir süreçtir.(Eceral, 2004)

Yerel Ekonomik Kalkınma, yerel toplulukların tek yanlı olarak devletçe kalkındırılmaları ya da kendi çabalarıyla baş başa bırakılmaları demek değildir. Yerel toplulukların kendi sorunlarına çözüm bulmada, kendi güçlerini birleştirmede, yerel kaynakların yetişemediği konularda devlet gücünden yararlanmada gerekli girişkenliği kazanmaları, kısaca kendine yardım eden topluluklar durumuna getirilmeleri anlayışını savunmaktadır.(<http://www.erolkaya.org/tr/Makaleler.aspx>)

Yerel ekonomik kalkınma için yapılmış tüm bu tanımların en önemli ortak noktalarını aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Girişimcilik yerel ekonomik kalkınmanın motorudur,
- Yeni iş imkanları yaratmak temel hedeflerden biridir, (Beauregard,1999:9)
- Mevcut kaynakların rasyonel kullanılması esastır, kalkınma süreci tamamen yöre içindeki dinamikler ile başlatılmaktadır(Kuzey İtalya, Güneybatı Almanya, Batı Danimarka, Güneybatı Norveç buna en güzel örneklerdir) (Çetin,2005:2)
- Yerel içerisindeki tüm kesimlerin işbirliği kaçınılmazdır,(başarı halkın, özeline ve kar amacı gütmeyen katılımcıların hareket yeteneğine bağlıdır.)
- Sürdürülebilir bir kalkınma ilkesi benimsenmelidir,
- Etkin bir yönetim şarttır.

Tüm bu tanımlardan ve tanımların ortak noktalardan hareketle yerel ekonomik kalkınma için; etkin bir yerel yönetim anlayışıyla yerel kaynakların en iyi şekilde kullanılması, tüm sektörlerin işbirliği içerisinde bulunması ve tüm bunların kuvvetlendirilmiş bir girişimcilik anlayışıyla gerçekleştirilerek halkın yaşam kalitesinin yükseltilmesi çabasıdır diyebiliriz.

1.4 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Tarihsel Gelişimi

Son yıllarda üzerinde daha fazla konuşulan bir konu olan yerel kalkınma aslında uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Türkiye tarihi incelendiğinde yerel kalkınmanın başarılı uygulamalarının olduğu görülmektedir. Osmanlı'daki vakıf uygulamaları ilk yerel kalkınma çalışmaları olarak değerlendirilebilir. Sağlık kuruluşları, kervansaray, çarşı, içme ve kullanma suyu tesisi, okul gibi hizmetler vakıf eliyle gerçekleştirilen yerel kalkınma çabasının ürünüdür. (Seyyar ve Demir,2008:115)

Dünya'da yerel ekonomik kalkınma çabaları 1960' lı yıllarda başlamakta ve o yıllardan günümüze kadar üç akımı kapsamaktadır. Özellikle ekonomik coğrafyadaki gelişmelere paralel olarak 1980'lerin ikinci yarısı itibariyle küreselleşmenin bir sonucu olarak yerel yönetimlerin, özellikle gelişmiş batı ülkelerinde eski kent-devletlerini andıran düzeyde, ekonomik ve siyasal özerklikler kazanılması yarışma kavramını gündeme getirerek kentler arasında küresel akışları çekmek üzere amansız bir rekabet başlatmıştır. Bu yarışma, zaman zaman kentlerin ulusal stratejileri bir yana bırakarak kendi stratejilerine ağırlık vermelerine, dolayısıyla kendi kalkınmalarını ulusala göre daha öncelikli hale getirmelerine neden olmuştur. ([http://www.planlama.org/index.php?Option=com_content &task=view&id=848&Itemid=63](http://www.planlama.org/index.php?Option=com_content&task=view&id=848&Itemid=63))

Tablo 1.1.'de bahsedilen üç akımın yıllar itibariyle amaçları, bu amaçlara ulaşmak için kullanılan araçları verilmekte ve böylelikle yerel ekonomik kalkınmanın tarihsel gelişimi özetlenmektedir.

Tablo 1.1 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Üç Akımı

YEREL EKONOMİK KALKINMANIN ÜÇ AKIMI		
Yıllar	Hedeflenen Yatırımlar	Yatırımları Çekmek ya da Gerçekleştirmek için Kullanılan Araçlar
1. Akım: 1960 - 1980 arası	- Hareketli sanayi yatırımları - Yerel olmayan ulusal yatırımlar - Yabancı doğrudan yatırımlar - Büyük maliyetli altyapı yatırımları	- Bunların başarılabilmesi için; -Önemli büyüklüğe ulaşan karşılıksız ödemeler, -İç yatırımcıyı hedefleyen sübvans edilmiş krediler -Vergi indirimleri -Büyük maliyetli altyapı yatırımlarının desteklenmesi
2. Akım: 1980- 1990'lı yılların ortası	-Yerel yatırımlar - Küçük ölçekli yerel yatırımlar -Belirli sektörlerdeki yabancı doğrudan yatırımlar -Altyapı yatırımları	-Bireysel yatırım ve işyerlerine doğrudan ödeme şeklinde yardım -küçük ve orta büyüklükteki işletmelere danışmanlık etmek ve eğitim -teknik destek -işletmelerin çalışmalarını desteklemek, - Bazı zor ve kolay altyapı yatırımlar
3. Akım: 1990'lardan günümüze	-Kolay altyapı yatırımları -Kamu-özel sektör işbirliği -Kamu malları için özel sektör yatırımlarının piston görevi görmesi ve birbirleriyle bağlantı kurulması -Yerel alanların karşılaştırmalı üstünlüklerine katkıda bulunacak yüksek derecede hedeflenmiş içsel yatırımların çekilmesi	-yerel işletmelerin büyümesini amaçlayan bütünsel strateji geliştirmek -rekebetçi yerel yatırım ortamı sağlamak - destekleme ve teşvik etme ağ oluşturma ve işbirliği -iş kümelerinin gelişimini teşvik etmek -işgücünün gelişimini ve eğitimini teşvik -küme gelişimini destekleyecek dış yatırımlar -yaşam kalitesinin düzelmesini desteklemek -Kamu yararı için özel sektör yatırımlarının organizasyonu ve şebekeleşmesi ve gerekiyorsa piyasaya müdahale

Kaynak:<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTURBANDEVELOPMENT/EXTLED/0,,contentMDK:20196588~menuPK:404032~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:341139,00.html>

Tablo 1.1 de görüldüğü gibi son 40 yılda yerel ekonomik kalkınma modelleri ve politikaları dünyada yaşanan önemli siyasal ve ekonomik gelişmelere paralel olarak değişme göstermiştir. 1960'lardan 1980'lerin başına kadar olan süreçte daha önce de değinildiği gibi yerel ekonomilerin gelişmesinde, imalat sanayi, yabancı sermaye ve

altyapı yatırımlarının bölgeye çekilmesi önem kazanırken, bunları elde etmek için hibe, sübvansiyon, vergi indirimi gibi araçlar ile temel aktör olarak devlet ortaya çıkmaktaydı. Gerek ülkemizde, gerekse de dünyadaki kalkınma çabalarında yaklaşık olarak 1980'li yıllara kadar kalkınma genel olarak büyüme olarak algılanmış ve bunu gerçekleştirmenin yolu olarak da, edilgen bir biçimde dışarıdan modern teknoloji transferi görülmüştür. 1980'lerden 1990'ların ortalarına kadar olan dönemde yerel iş dünyasına vurgu yapılırken, bireysel girişimlerin desteklenmesi, Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler(KOBİ) için danışmanlık ve eğitim, teknik destek, ve altyapı yatırımları gibi araçlara başvurulmuştur. 1990'ların sonlarından itibaren yerel ekonomik kalkınma stratejilerinde, insan kaynakları, kurumsal destek sistemleri, altyapı yatırımları, kamu özel sektör işbirliği, rekabet gücünü artırmak üzere yatırımların bölgeye çekilmesi gibi konulara vurgu yapılmaya başlanmış, yerel firmaların gelişmesi için yerel ölçekte stratejilerin geliştirilmesi, rekabete dayalı bir yerel yatırım ortamının yaratılması, işbirliğinin desteklenmesi, işgücünün niteliğinin artırılması, eğitim ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi önem kazanmıştır. Son dönemde ortaya çıkan yerel ekonomik kalkınma girişimleri, aktörleri, örgütleri ve kaynakları harekete geçirerek diyalog ve stratejik eylemler ile yeni kurumlar ve yerel sistemler geliştirmeyi amaçlamaktadır. (Eceral, 2006)

Yerel ekonomik kalkınma akımı amaçları bir önceki akımın daha da gelişmiş hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, iç yatırımların önemi artmış ve işbirliğin, rekabetin, eğitimin rolü ön plana çıkmıştır. Diğer yandan Reese ve Rosenfeld ise(2003), bu çabaların büyük ölçekli endüstriyel yapıdan yerel işletmelerin geliştirilmesine doğru bir değişim gösterdiğini belirtmişlerdir. (Reese ve Rosenfeld,2003)

Zamanla bu politikalar daha geniş yöntemleri kapsayan senaryolar oluşturmaya dönüşmüştür. Fırsatları ve tehditleri gören en önemlisi ise kalkınma için politika oluşturma yöntemlerine aktörlerin geniş katılımını içeren ve ekonomik kalkınma için ortaklık yaklaşımına odaklanan bir kavram olmuştur. (Gibbs, 2002:44)

Üç akımda da altyapı yatırımlarına önem verildiği görülmektedir. Çünkü bir kentin altyapısında ulaştığı gelişmişlik seviyesi, o kentin ekonomik ve sosyal gelişmesi

için en önemli unsurdur. Ulaştırılmayan yol ağları, solunamayan havası, içilemeyen suyu, ikamet edilemeyen konutları, insanların ihtiyacını karşılamaktan uzak rekreasyon alanları ile bir kentin kalkınmasını beklemek mümkün değildir.

1.5 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Amaçları ve Başarı Faktörleri

Yerel alanda kaliteli istihdam olanakları ve özel girişimler yaratabilmek, dışarıdan yeni yatırımlar çekebilmek, dışa bağımlılığı az, ekonomik ve istihdam yapısında çeşitliliği ve kendi kendine yeterliliği olan bir ekonomik yapı oluşturmak, küresel ve ulusal ekonomide yaşanan dönüşümlerin yerel ekonomi, işletmeler ve topluluk üzerinde oluşturabileceği olumsuzlukları hafifletmek, kaynakların, mal ve hizmetlerin etkin pazarlanmasına olanak sağlamak yerel ekonomik kalkınma için öncelikli söylenebilecek amaçlardır. Bunun yanında, daha ayrıntılı bazı amaçları ise aşağıdaki gibidir; (Gül,2004:205)

- Yerel ya da bölgesel ekonominin, insan ve doğal kaynak gizilgücünü daha iyi kullanarak, görelî ekonomik üstünlüğünü ve rekabet gücünü artırmak,
- Yerel alandaki tüm sektörlerin ilerlemesini ve gelişmesini sağlamak,
- Dışlanmış grupların yerel ekonomiye katılımını desteklemek,
- İşletmelerin daha verimli çalışabilmelerini sağlamak ve yeni işletmeleri çekebilmek için kentin altyapısını iyileştirmek ve kentte yaşam kalitesini artırmak,
- Yerel olarak üretilen kendine özgü ürünlerin ve kaynakların daha iyi pazarlanmasını sağlayarak yeni fırsatlar yakalamak ve yerel-bölgesel ekonomiye dışarıdan daha fazla kaynak girmesini sağlamaktır.

Yerel kalkınma girişimlerinin başarıya ulaşmasında kalkınmanın bir disiplini olarak da kabul edilmesi gereken birtakım faktörler vardır. Bahsedilen faktörlere kalkınma sürecinde titizlikle uyulması gerekmektedir.

Öncelikle, bu süreçte sürdürülebilirlik kavramı temel yaklaşım kabul edilmelidir. Sürdürülebilirlik yaklaşımında başarıyı yakalamak yeterli değildir, aynı zamanda sağlanan başarının zaman içinde de devam ettirilebilmesi gerekmektedir. Kalkınmada;

ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının sağlanması gerekmektedir. Tüm boyutlarıyla sürdürülebilir yerel kalkınmanın sağlanması öncelikli bir hedef olarak görülmelidir.

Kalkınma sürecine katılan tüm kesimlerin rolü, sorumluluğu ve kaynak katkısı netleştirilmelidir. Yerel yönetim birimleri hizmet alanı ile ilgili hedef kitlesini doğru tanımlamalıdır. Ayrıca, kamu, özel sektör ve farklı sivil toplum kuruluşları birlikte bölge için vizyon, politika ve uygulama projeleri oluşturmalıdır. İçsel gelişmenin sağlanabilmesi için stratejik plan hazırlama süreçlerinde yerel aktörlerin başarıya inanması ve hedeflere ulaşabilmek için görevlerini en iyi şekilde yerine getirmeleri gerekmektedir. (Garofoli, 2002: 225–239)

Tüm yerel kaynakların kullanılması ve uygulanması (işgücü, sermaye, üretim süreçleri hakkında sahip olunan bilgi, özellikli beceriler, materyal kaynaklar) ayrıca işbirliği için harekete geçirilmesi oldukça önemlidir. (Sayın,2005)

Tüm bunlar ile birlikte yerel ekonomik kalkınmanın başarısı için,

- Acil gereksinimlerin giderilmesine, eşitsizliklerin azaltılmasına ve yerel/sosyal altyapının geliştirilmesine önem verilmesine,
- Girişimcilik ruhunun harekete geçirilmesine, girişimciliğin özendirilebilmesi için mevzuat ortamının sadeleştirilmesine, geliştirmek için yatırım özendirme faaliyetlerinin uygulanmasına,
- Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin desteklenmesine, işletme gruplarının büyümelerine ve yeni kurulan işletmelerin desteklenmesine ve ön önemlisi eğitime ve işgücünün gelişimine önem verilmesine çalışılmalıdır. (<http://www.worldbank.org>)

Ayrıca, yerel düzeyde sektörün kendi içinde ve sektörler arası işbirliği olmalıdır (McGruire,2009:278-291) ve özellikle hizmetler sektörü geliştirilmelidir. (Sarica,2001:154-204)

Başarı faktörlerine uyulmaması birer başarısızlık nedeni olarak görülür. Bunun yanında başarıyı engelleyecek ve dikkat edilmesi gereken birtakım başka unsurlar da

söz konusudur. Bu süreçte karşılaşılabilecek bazı önemli başarısızlık faktörleri ise şunlardır; (Gül,2004:214)

- Kentsel alanlarda yerel yönetimlerin sayıca çokluğundan, yetki-sorumluluk dağılımının karmaşık olmasından ve uzlaşma-işbirliği kültürünün gelişmemiş olmasından dolayı eşgüdümlü işbirliğine gidilememesi,
- Merkezi hükümetin destek vermemesi ya da desteğini kesmesi,
- Kalkınma girişiminin en azından ilk etapta olumsuz etkileyeceği grupların direnci,
- Katılıma olanak verilmemesi, yerel halktan ve girişimcilerden yeterli destek alınamaması,
- Alt yapının, konut stokunun vb. çok yetersiz olması,
- Kamusal kaynakların yanlış kullanılması,
- Yolsuzluk ve usulsüzlüklerin yaygın olması, kayırmacılık nedeniyle kaynakların etkin kullanılamaması.

Yerel bir alanın kalkınma girişimlerine başlamadan önce tüm bu hususların dikkate alınması ve kalkınmanın her adımında unutulmaması gerekmektedir. Çünkü bu faktörler başarının ve sürdürülebilirliğin temeli olarak görülmelidir.

1.6 Yerel Ekonomik Kalkınma Faktörlerinin Belirlenmesi

Bu konuda yapılan çalışmalarda yerel bir alanın ekonomik kalkınmasına etki eden faktörlerin ve kalkınma sürecinde koşulların değişimini ortaya koyabilen faktörlerin kesin bir listesi bulunmamaktadır. Fakat hangi kriterlere dikkat edilmesi gerektiğine yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Genel olarak içsel büyüme modellerinde bilgi, beşeri sermaye, AR-GE, teknolojik gelişme ve piyasa genişliği gibi faktörler öne çıkmıştır.(Demir,Kutlar ve Üzümcü,2005:181)

Yerel ekonomik kalkınma faktörlerinin belirlenmesine yönelik Blakely (1994) ve Wong'un (1998 ve 2002) yapmış oldukları çalışmalar ilgili yazına katkıda bulunması açısından oldukça önemlidir. Ayrıca Değer 2003 yılında yapmış olduğu çalışmasında, kalkınmayı başlatan faktörlerden ve bölgesel kalkınmayı etkileyen avantajlardan

hareketle yerel bir alanın ekonomik kalkınmasına etki eden faktörleri sınıflandırma yoluna gitmiştir. (Değer,2003: 87)

Blakely (1994), özellikle yerel ekonomik kalkınma sürecinde meydana gelen değişimleri ortaya koymaya yönelik verileri iki gruba ayırmıştır. Bunlar; toplumun gelişme kapasitesine ilişkin ve sosyo-ekonomik yapıya ilişkin verilerdir. Toplumun gelişme kapasitesine yönelik verileri; topluma yakın olan kurumlar, ekonomik yapı, politik, finansal ve eğitim kurumları şeklinde belirlemiştir. Sosyo-ekonomik yapıya ilişkin verileri ise; yerel alanın demografik özellikleri, işgücü durumu, ekonomik yapısı, fiziksel ve mekansal konumu ve verdiği yerel hizmetlerde meydana gelen değişimler olarak tespit etmiştir. (Blakely,1994)

Wong 1998 yılında yapmış olduğu çalışmada yerel ekonomik kalkınma faktörlerinin belirlenebilmesi için Amerikan, İngiliz ve diğer Avrupa yazınında yayınlanmış başlıca 30 çalışmayı incelemiştir. Yazar, çalışmalardan hareketle bu faktörleri tanımlayabilmek için İngiltere'nin Kuzey Batı (Cheshire, Cumbria, Lancashire, Greater Manchester, Merseyside) ve Doğu Bölgesinde (Doğu Anglia, Esses, Bedfordshire ve Hertfordshire) araştırma yapmıştır. Kalkınma sürecine dahil doğrudan yatırımların yapılmasında öncelikli sorumluluğa sahip olan 4 farklı gruba - Yerel Otoriteler, Eğitim ve Girişimci Birliği, Yerel Ajanslar, ve Özel Sektör- yerel ekonomik kalkınma için önemli olabilecek göstergelerin neler olduğunu sormuştur. Elde ettiği sonuçlar her yörede farklılık göstermesine rağmen geleneksel ekonomik gelişme faktörleri ve nicel faktörler şeklinde genelleme yaparak iki gruba ayırmıştır. Geleneksel Ekonomik Gelişme Faktörleri; fiziksel faktörler, mekan, insan kaynakları, finans ve sermaye, altyapı, bilgi ve teknoloji ve endüstriyel yapıdır. Nicel faktörler ise; kurumsal kapasite, iş kültürü, toplumsal kimlik, imaj ve yaşam kalitesidir. (Wong,1998:707-720) Yerel ekonomik kalkınma süreci ile nicel faktörler arasında nedensel ilişki her zaman paralel olmadığından teorik ve ampirik çalışma yapılması oldukça zordur ve bu durum ise içeriğini kavramayı zorlaştırmaktadır. (Altınkaya Özmen,2007:34)

Wong 2002 yılında yapmış olduğu diğer çalışmasında da yerel ekonomik kalkınmayı sağlayan faktörleri 11 başlık altında değerlendirmiştir. Bunlar; mekansal,

fiziksel ve altyapısal faktörler, insan kaynakları, sermaye ve finans, bilgi ve teknoloji, sanayi yapısı, yaşam kalitesi, işletme kültürü, kurumsal kapasite, toplum kimliği ve imajıdır. (Wong,2002:1836)

Değer ise bahsedilen çalışmasında yerel ekonomik kalkınma faktörlerini arz yanlı ve talep yönlü faktörler şeklinde sınıflandırmıştır. Arz yanlı olanları; Alansal ve Fiziki faktörler, Altyapı Faktörleri, Finans ve Sermaye, İnsan Kaynakları, Bilgi ve Teknoloji ve Endüstriyel Yapı olarak belirtmiştir. Talep yönlü olanlar ise; İhracat ve Kamu harcamalarıdır. Aslında bunlar hem kalkınmanın başarısı için gerekli olan faktörlerdir hem de yerel bir alanın kalkınma sürecindeki başarısının değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulması gereken unsurlardır.(Değer,2003) Kalkınmanın sağlanamamasının nedeni yerel bir alanda bu kaynakların yetersiz olmasıdır. Başarısı ise bahsedilen faktörlerin gelişmesi ile mümkündür. (Birkhölzer,2005)

İlgili kaynaklardaki çalışmalardan yola çıkarak yerel ekonomik kalkınmayı sağlayan bazı faktörleri aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür.

Tablo 1.2 Yerel Ekonomik Kalkınma Faktörleri

1	Altyapı Faktörleri (<i>Doğal Altyapı,-Maddi Altyapı,-Kurumsal Altyapı</i>)
2	İnsan Kaynakları (Beşeri Sermaye) Faktörü
3	Finans ve Sermaye Faktörü
4	Teknoloji Faktörü
5	Endüstriyel Yapı Faktörü
6	İhracat Faktörü
7	Kamu Harcamaları Faktörü

Kaynak: Değer (2003), "Yerel Ekonomik Kalkınmanın Dinamikleri", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bil.Enstitüsü, Erzurum

1.6.1 Altyapı Faktörleri

Ekonomik kalkınmanın en önemli göstergelerinden biri altyapıdır. Geniş anlamda altyapı, ekonomik alanda üretim koşullarının yaratılması ya da geliştirilmesini sağlayan, ekonomik, kurumsal ve sosyal düzenin tümünü ilgilendiren her çeşit yatırımı kapsamaktadır.(Dinler,2001:300)

Altyapı ve ekonomik gelişme arasındaki ilişki çok yönlü ve karmaşıktır çünkü sadece doğrudan üretimi ve tüketimi etkilemez, aynı zamanda yapılan çalışmalar, altyapının yerel bir alanın; çıktı, gelir ve istihdamının artması ve yaşam kalitesinin yükselmesi yönünde katkıda bulunduğu yönündedir. (Ghosh ve De,2005:1025)

Altyapı faktörleri doğal altyapı, maddi altyapı ve kurumsal altyapı olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

1.6.1.1 Doğal Altyapı

Bir ülkenin, bölgenin veya yerel bir alanın coğrafi konumu, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri(madenleri, akarsuları, bitki örtüsü), iklimi, gibi doğal faktörleri kalkınma için önemli faktörlerdir.

Doğal kaynaklar, insanların pek çok ihtiyaçlarının karşılanmasında vazgeçilmez unsurlardır. Sahip olunan nüfus ile birlikte bir yerin doğal kaynakları başlıca ekonomik servetlerini oluşturmaktadır. Günümüzde doğal kaynakların ekonomik kalkınmadaki önemi, gelişmekte olan ülkeler tarafından da iyice anlaşılmıştır.(Başol, Durman ve Çelik,2005:65)

Örneğin, fiziki koşulların uygun olduğu bir yörede kurulan işletmelerin doğal kaynaklara ve pazarlara ulaşımının kolaylığı hem üretim hem de üretim sonrası tüketim ve dağıtım faaliyetleri için daha rahat olacak, sonuç olarak ise üretim ve satış maliyetleri de daha düşük olacaktır.

Bir yerin doğal altyapı koşulları o yerin sektör gelişimini de etkiler. Örneğin; tarım sektörünün gelişmesi için önkoşul iklim koşullarıdır. Veya turizm sektörünün hangi doğrultuda gelişeceği o yerin iklimine bağlıdır.

Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerin iklim koşulları incelendiğinde genellikle sanayileşmiş ülkelerin dört mevsimi bir arada yaşadıkları, geri kalmış ülkelerin ise çok soğuk ve çok sıcak iklim kuşaklarında buldukları görülmektedir. (Acar,2006:37)

Sonuç olarak denilebilir ki doğal altyapı koşulları, yerel ekonominin gelişmesi ve hangi iktisadi faaliyet kolu veya kollarının gelişeceğinin ön plana çıkmasında önemi büyük olan faktörlerin başında gelmektedir.

1.6.1.2 Maddi Altyapı

Sosyal sabit sermaye ile aynı anlama gelen maddi altyapı, bir ekonominin enerji, ulaştırma-haberleşme alanlarındaki bütün yatırım, donanım ve işletme araçlarının yanı sıra, doğal kaynaklar ile ulaşım yollarının korunması, ayrıca kamu yönetimi, eğitim, araştırma, sağlık ve sosyal hizmetler için gerekli bina ve her türlü donanımı kapsamaktadır.(Erkan,1997:25)

Ekonomik gelişme düzeyine göre maddi altyapı hizmetlerinin sunulmasında devlet farklı bir görev üstlenmekte, gelişmenin başlangıcında bu hizmetler özel teşebbüslerin yetersizliği durumunda devlet tarafından gerçekleştirilebilmektedir. (<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/turkiyede-istihdam.htm>)

Maddi altyapı olanaklarının zenginliği bir yerin yaşam ve iş kurma açısından çekici hale gelmesini sağlayacaktır. Ayrıca, üretim sürecinin aktif bir parçası olarak, bir çeşit kamusal ara malı olarak kabul edildiği için, yerel bir alandaki üretim ve istihdamı da etkileyecektir. (Acar,2006:38)

1.6.1.3 Kurumsal Altyapı

Kurumsal Altyapı; bir toplumsal ortamdaki ekonomik birimlerin faaliyet planlarının hazırlanması, uygulanması ve kontrolü için genel çerçeve oluşturan, zaman içerisinde geliştirilmiş normlar ve örgütlenme biçimleridir.(Yerel Öneri Geliştirme Raporu Osmaniye 1998:89) Sosyo-ekonomik süreci belirleyen yazılı, yazısız, yasa ve kurullarla, toplumsal değer yargıları, davranış yöntemleri ve örgütsel kurumlar kurumsal altyapıyı oluşturmaktadır.(Erkan,1987:80)

Tanımdan da anlaşılacağı gibi kurumsal altyapı, ekonomik gelişim aktivitelerinin desteklenmesi için yerel politikalar ve yerel aktörler arasındaki işbirliği ve uyumun

sağlanmasıdır. (Wong,2002:1836) Ekonomik kalkınmayı destekleyici bu kurumların gereken çabayı göstermesi gerekmektedir. Kurumsal faktörler hem kamu hem de özel sektörün rekabet gücünü artırmakta ve iyi bir yönetim mekanizması kurarak kalkınmayı olumlu olarak etkilemektedir.

1.6.2 İnsan Kaynakları (Beşeri Sermaye)Faktörü

İnsan kaynakları; işgücünün mevcudiyetini, katılım düzeyini, kalitesini, davranışlarını, maliyetini ve işgücünün diğer özelliklerini kapsamaktadır. (Kaya,2004:269) Üretime yaptığı ilave katkı nedeniyle, bilgi, beceri, tecrübe ve dinamizm beşeri sermaye olarak kabul edilmektedir.(Karagül,2003:79-90) Günümüzde yaşanan kalkınma süreçlerinde bilgi en önemli kaynak, öğrenme en önemli süreç ve yenilik ise en önemli sonuç olarak görülmektedir. (Albeni ve Karaöz,2003:159)

Kalkınma, fiziki(maddi) ve insan (beşeri) kaynaklarının nicel ve nitel yönden konumuna bağlı bulunmaktadır. Özellikle fiziki kaynakların değerlendirilip ekonomik sürece aktarılmasında büyük fonksiyonu olan insan faktörü; kalkınmanın gerçekleştirilmesinde çok önemli bir yere sahiptir. (Tunç,1998:83-106) Uzun vadede ekonomik başarı; sahip olunan insan gücü kaynaklarının nitelikleri ile sınırlı ve orantılıdır. Kalkınma sürecinin başarısının değerlendirilmesinde insan kaynaklarında meydana gelen değişimlerin de dikkate alınması oldukça önemlidir. Fiziksel (makineler-tesisler), mali veya doğal kaynaklar ne kadar büyük olursa olsun, nitelikli insan gücü olmadan uzun vadede kalıcı bir başarıya ulaşılması düşünülemez. (Gürak, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=473) Bu nedenle insan kaynakları yatırımı ile ekonomik kalkınma arasında hayati bir bağ vardır.

Beşeri sermaye kavramı 1960'lı yıllardan itibaren iktisadi büyüme ve kalkınma konularıyla ilişkilendirilmeye başlanmış ve 1970'lerin ikinci yarısından itibaren ekonomik analizlerde "insan" unsuru yer almıştır.(Doğan ve Şanlı,2003:174)1990'lardan günümüze ise kalkınmada önemi giderek artmıştır. (Trigilia,2001:428)

Değişen bölgesel / yerel kalkınma stratejilerinin de en önemli noktası insan kaynaklarını ön plana çıkarmasıdır. Bu sadece mikro bazda değil aynı zamanda ülke genelinde de dengeli kalkınma stratejilerini kapsamaktadır. İnsan kaynağının geliştirilmesine yönelik eğitim, sağlık, beslenme vb. alanlara yapılacak yatırımlar mikro ve makro düzeyde verimliliği ve kazançları etkilemektedir. Bu unsurlar ekonomik faaliyetlerin daha rasyonel gerçekleşmesini sağlayarak ekonomik kalkınmayı hızlandırabilmektedir. (Çetin,2005:142)

Özellikle eğitimin dolaylı katkısı göz ardı edilmemelidir. (Oketch,2006:555) Eğitim, özel bilgi edinmenin en etkin yollarından biridir. Eğitim ile sağlanan bilginin emek ve sermaye girdilerinden farklı olarak, aynı anda birden çok üretim alanında kullanılabilmesi kalkınma için eğitimin önemini ortaya çıkarmaktadır. (Demir,Üzümcü ve Duran,2006:28) Yerel bir alanın ekonomisi içindeki işletmelerin gelişip büyüebilmesi, verimliliğini ve karlılığını artırabilmesi için, işin kapsamının gerektirdiği nitelikte yetenek ve eğitime -öğrenime sahip insan kaynaklarına sahip olunması gerekmektedir. Kalkınma için gerekli olan insan kaynakları altyapısının gelişimi ve etkili olabilmesi için eğitim ve öğrenme önemlidir. Eğitimi, kalkınma için gerekli olan fabrika veya makine gibi bir faktör olarak niteleyen görüşler bulunmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerin yatırımlarının büyük bir kısmını eğitime ayırdıkları görülmektedir. (Oketch,2006:555)

Doğal kaynaklar ne denli büyük olursa olsun nitelikli insan gücü (beşeri sermaye) olmadan uzun vadede kalıcı bir başarıya ulaşması oldukça zordur. Hirshman kalkınma modelinde de, insan kaynağının önemi üzerinde durulmakta, az gelişmiş ülkelerin madde ve insan kaynağından yoksun oluşu değil bunların ortaya çıkarılmayı ve kalkınmaya aktif olarak katılmayı vurgulanmaktadır.(Gürak, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=473)

Yerel kalkınma çabalarının başarıya ulaşabilmesi için gerekli olan diğer faktörlerin etkili bir şekilde oluşturulması, işletilmesi ve geliştirilmesi için insan kaynakları altyapısı özel önem taşır. Ayrıca kuruluş yeri seçiminde de işgünün niteliği önemli bir faktördür.

1.6.3 Finans ve Sermaye Faktörü

Kalkınmanın başarılı olabilmesi için sermaye ve finansmana ihtiyaç duyulmaktadır. Yerel bir alanda bu kaynaklarının artması ekonomik kalkınmanın başarı göstergelerinden biridir.

Gerekli olan başlıca finansman kaynakları bireysel ve kurumsal tasarruflar ve vergilerdir. Belirli bir alandaki insanların tasarruf düzeylerinin yüksekliği, yatırılabılır fonların ana kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenle gelir düzeyi, dolayısıyla tasarruf düzeyinin yüksek olduğu yöreler, uygun kredi ve borçlanma olanaklarının fazlalığı nedeniyle üretim için cazip alanlar haline gelmektedir. İşletmeler kolayca fon kaynağı bulabilecekleri yerleri tercih etmektedirler. (Değer,2003:96)

Sermaye birikimi, üretim esnasında emeğin verimliliğini arttırabilmek, yatırımlar ve yatırımların finansmanı sağlayabilmek için oldukça önemlidir.(Dinler,2000:521) Kalkınmanın sağlanabilmesi için gerekli olan teknolojik gelişme, vasıflı yeterli sayıda girişimcinin varlığı, doğal kaynaklar vb faktörlerin etkili olabilmesi için yeterli sermaye birikimine sahip olmak gerekmektedir. (http://www.ekodialog.com/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_finansmani.html)

Yerel alanın gelişmesinde yerli sermaye kadar yabancı sermayenin de önemi büyüktür. Özellikle sermaye stoku içerisinde yabancı sermayenin payının fazla olması yerel alan için bir avantaj olmaktadır. Az gelişmiş yörelere yerli ve yabancı yatırımların çekilebilmesi, gerek ekonomik gerekse sosyo-politik çevrenin yaratılmasına yani uygun maliyet avantajlarının sağlanmasına bağlıdır. (Gezici,1998:98)

Ayrıca ekonomilerin verimlilik kapasitelerini arttıran sermaye birikimini; sosyal sabit sermaye ve özel sermaye malları şeklinde iki kısımda incelemek mümkündür. Sosyal sabit sermaye; sosyal fayda yaratmak amacıyla, doğrudan doğruya devlet tarafından kâr elde etme amacı güdülmeksizin yapılan yatırımlardır. Yol, köprü, baraj, liman, enerji tesisleri, eğitim ve sağlık kurumları, vb yatırımları kapsayan sosyal sabit sermayenin miktarının artırılması ve kalitesinin yükseltilmesi için gerekli yatırımların yapılması devletin geleneksel görevleri arasında yer almaktadır. Özel sermaye malları

ise; üretimde kullanılan her türlü makine, alet, bina, taşıt araçları vb emeğin verimini artıran mallardır. İşletmeler bu malların üretimi için yatırım yapmakta(Dinler,2000:521) aynı zamanda o yerin sosyal sabit sermaye yatırımlarına da dikkat etmektedirler.

1.6.4 Teknoloji Faktörü

Ekonomik gelişme ve değişimi, toplumsal boyutu içine ele alan “ekonomi sosyolojisi” nin bir bilim dalı olarak temel hipotezi; “Bütün ekonomik olayların özünde teknolojik bir sürecin yer aldığı sosyal ilişkiler sisteminden oluştuğu” şeklindedir. Ekonomik kalkınma bir bakıma yeni teknolojileri bulma, geliştirme, üretme, uygulama ve sosyo-kültürel boyutları ile bunlara uyum gösterme süreçleri anlamına gelmektedir. (Erkan,1997:92)

Bu faktörlerin ülke, bölge ve yerel ekonomiye en önemli katkıları; rekabet gücünün artmasını sağlaması ve dışa bağımlılığı azaltması ve dolayısıyla kalkınmayı hızlandırmasıdır.

Gelişmiş ülkelerin ortak özelliklerinden biri de teknolojik yeniliklere ve gelişmelere açık olmalarıdır. Örneğin; bu ilerlemenin ülkelerin ekonomik büyümesine son 50 yıldaki etkisi ABD’de %50, Fransa’da %76, Almanya’da %78, İngiltere’de %73 ve Japonya’da %55 civarındadır.(Yetiş,2006) Türkiye’nin 9. Kalkınma Planı Bilim ve Teknoloji Özel İhtisas Komisyonu raporunda sürdürülebilir kalkınma için teknolojinin önemi vurgulanmaktadır.

Yerel bir alanda teknolojik yeniliğin ortaya çıkmasını sağlamak için ya da yeni teknolojilerin alanda bir an önce kullanılmaya başlanması için alandaki kurum ve kuruluşların bir çeşit rekabet ortamına kadar gitmeleri gerekmektedir. (Acar,2006:46)

1.6.5 Endüstriyel Yapı Faktörü

Endüstriyel yapı yerel alanın ekonomik gelişme potansiyellerini etkileyebilmektedir. Belirli bir alanda birkaç sektörde artan yoğunlaşma aynı sektördeki işletmeler arasında bilgi yayılımını kolaylaştıracak, araştırma, geliştirme ve yenilikçi

faaliyetleri artırabilecektir. Bir endüstride faaliyette bulunan işletme sayısı ve toplam üretim hacmi arttıkça, o endüstride faaliyette bulunan işletmelerin toplam üretim hacmi de artacak, işletmeler arasındaki karşılıklı etkileşim ve ilişkiler, yerel işletmelerin verimliliğini etkileyecek ve sonuçta büyümeyi artırabilecektir.

Birkaç sektörde yoğunlaşmanın getirdiği avantajların aksine belirli bir alandaki endüstriyel yapının çeşitliliği ve değişkenliği işletmeler arası teknoloji ve bilgi alışverişini sağlayacak, ekonomik belirsizlikler durumunda da yerel alan ekonomilerinin olumsuz etkilenme riskini azaltabilecektir. (Değer,2003:100)

1.6.6 İhracat Faktörü

Konya (2006) ve Balaguer ve Cantavella-Jordá (2004)'nin konu ile ilgili yapmış olduğu çalışmalarda; ihracat ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi belirleyen çalışmaların 1960 lı yılların sonundan itibaren başladığı belirtilmektedir.(Konya, 2006:978; Balaguer ve Cantavella-Jordá,2004:166)

Yapılan bu çalışmalarda, ihracatın bir ekonominin canlanması için sürükleyici bir çıkış yolu olarak görüldüğü belirtilmektedir.(Konya,2006:979) İhracatın artırılması ile ekonomik kalkınma arasındaki yakın ilişkinin dikkatle takip edilmesi görüşü Hla Myint tarafından ortaya atılmıştır.(Dülgeroğlu,1991:40) Keynesyen görüş, bir bölgenin ekonomik olarak büyümesinin ihracat tabanına ve talebine bağımlı olduğunu ifade etmektedir. Belirli bir alanın ekonomik kalkınmasının ilk itici gücü, o alandan diğer alanlara yapılan ihracatın çıkardığı çarpan ve bağlantı etkileridir. (Değer,2003:101)

Ortak bir görüşe göre; ölçeğe göre getiri ve gelişmiş teknoloji sayesinde daha fazla ihracat yapılması toplam verimliliği artırmaktadır. Örneğin; Alvarez'in 2006 yılında yapmış olduğu çalışmasında ihracatın ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilerinin ortaya konulduğu; İspanya'nın bölgesel ekonomik büyümesinde ihracatın önemli rol oynadığı ortaya konulmaktadır.(Alvarez,2006)

1.6.7 Kamu Harcamaları Faktörü

Kamu harcamaları; kamu otoritelerinin toplumsal ihtiyaçları karşılamak, sosyal ve ekonomik hayata müdahalelerde bulunmak üzere belirli kurallara göre yaptıkları harcamalardır.

Bu harcamaların ekonomide nasıl bir etki yaratacağına dair kesin bir bulgu söz konusu değildir fakat iktisadi büyüme ve kalkınma üzerine katkılarının incelendiği çalışmalarda; pozitif etkiye sahip olabileceği gibi harcamaların artmasının, büyüme üzerindeki pozitif etkinin azalmasına hatta tersine dönmesine de yol açabileceği vurgulanmaktadır. Uzay 2002 yılında yapmış olduğu çalışmasında; bazı çalışmaların kamu harcamalarının büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğunu, bazı çalışmaların, kamu büyüklüğündeki artışın büyümeyi geciktirdiğini, bazı çalışmaların ise kamu harcamaları ile büyüme arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını açıklamaktadır. (Uzay,2002:158)

Çakmak ve Erden ise 2004 yılında yapmış oldukları çalışmalarında; bölgesel gelişmenin sağlanmasında kamu yatırımlarının ve kredilerin anlamlı bir destekleme politikası olduğunu belirtmektedirler.(Çakmak ve Erden,2004:96) Bununla birlikte kalkınma çabalarının başarılı olduğu alanlarda kamu kesiminin yapmış olduğu harcamaların daha fazla olduğu, bazı hizmetlerin daha önce sağlandığı söylenebilir.

Genel kabul gören görüşe göre; kamu kesiminin altyapıya yönelik yaptığı çalışmalar, kamu hizmetlerinde istihdam edilenlere yaptığı ödemeler, ekonomide yeni gelirlerin yaratılmasını sağlayarak çarpan etkisiyle ekonominin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Kabul gören bir başka görüş ise; hükümet harcamalarının net etkisinin hükümet harcamalarının verimliliğine bağlı olarak farklılaşmasıdır. Bununla birlikte, hükümetlerin özel sektöre oranla daha az etkin olduğuna ve böylece daha büyük hükümet harcamalarının varlığının daha düşük bir büyüme sürecine neden olabileceği genellikle kabul görmektedir. (Değer,2003:104)

1.7 Yerel Ekonomik Kalkınma Stratejisinin Oluşturulması

Strateji geçmişten gelen bazı özelliklerin ya da gelecekte yapılması amaçlananların bir bileşimi olarak ortaya çıkmaktadır. Strateji daha çok değişen öğelerle ilgili olan bir kavram olup genellikle tartışmalar, fikir alışverişleri gibi gelişmeler sonrasında ortaya çıkar. (Tekinay,2001) Stratejik planlama ise; amaçları, temel ilke ve politikaları, hedef ve öncelikleri ve bunlara ulaşmak için izlenecek yol ve yöntemler ile kaynak dağılımını içeren plandır.Şu anda nerede olduğumuzu, nerede olmak istediğimizi, gelişmemizi nasıl ölçebileceğimizi, olmak istediğimiz yere nasıl ulaşabileceğimizi, gelişmemize yönelik yol haritamızı nasıl saptayabileceğimizi ve denetleyebileceğimizi içeren bilgiler stratejik planlama belgesini oluşturur.

Yerel kalkınmanın başarısı için muhakkak kapsamlı bir planın olması gerekmektedir. Zaten başarılı olan yerel ekonomik kalkınma çalışmalarında yol gösteren sürekli bir stratejinin varlığının olduğu görülmüştür. Dünya Bankası'nın "Kent Gelişim Stratejileri" projesinde her kent için farklı gelişim stratejilerinin olduğu ve bunların bizzat kent tarafından oluşturulması gerektiği belirtilmektedir. (Özkaynak ve Adaman,2005) Bir kentin tarihsel süreci, içinde bulunduğu sorunlar, ihtiyaçları ve kaynakları dikkate alınarak, gelecekteki gelişmeleri önceden tahmin etmek ve kentin geleceğine ilişkin önerileri biçimlendirmek strateji oluşturmanın önemli bir aşamasıdır. (Bulut,2004:71) Stratejik yaklaşımda yerel güçler, olanaklar, fırsatlar ve kaynaklar yerel ekonomi için öngörülen vizyonun gerçekleştirilmesi için harekete geçirilir.

Etkili stratejik planlama; öncelikli konuların belirlenmesini ve kısıtlı kaynakların iyi değerlendirilmesini sağlamaktadır. Örneğin; Nikaragua'da sekiz şehri kapsayan ve 1994-1998 yılları arasında uygulanan yerel ekonomik kalkınma(PRODEL) programının başarısının temelinde kapsamlı bir stratejinin ve katılımın olduğu görülmektedir. Projede öncelikle hangi alanların geliştirilmek istendiği belirlenmiştir. Belirlenen alanların durum değerlendirmesi yapılmış ve eksiklikler tespit edilmiştir. Bundan sonraki aşamalar ise; hedef ve stratejilerin belirlenmesi, yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasında kimlerin rol alacağını tespiti ve projenin uygulanmasıdır. (Stein,2001:11-35)

Türkiye’de de birçok kent stratejileri oluşturma çabalarının yoğunluk kazanmaya başladığı görülmektedir. (Şentürk,2006) Örneğin Denizli’de başarılı bir şekilde başlamış yerel ekonomik kalkınma çalışmaları Gaziantep, Kayseri, Çorum gibi orta büyüklükteki kentlerin yerel kapasiteleri, girişimcilikleri ve KOBİ’ ler arasında oluşturulan yatay bağ ile gelişim göstermiştir.(Sarıoğlu,2003:1)

Katılımcı yöntemlerle, tarafların bir araya gelerek hazırladıkları stratejik planlarla kalkınma için izlenecek politikalar belirlenmektedir. Stratejik planlama süreci beş aşamayı gerektirmektedir ve bunlar aşağıdaki gibidir:(Gül,2004; Özkaynak ve Adaman,2004; Swinburn,Goga ve Murphy,2006; Davis, 2006; Vanella ve diğ.,2001)

1. Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecine Katılacakların Belirlenmesi
- 2.Yerel Ekonominin Değerlendirilmesi-Gereksinimlerin-Olanakların-Fırsatların ve Güçlüklerin Saptanması
- 3.Stratejik Plan Oluşturulması
- 4.Stratejik Planının Uygulanması
- 5.Stratejik Planının Tekrar Değerlendirilmesi

Bu sürecin birinci ve ikinci adımları durum analizi kısmıdır. Sürece katılacak tarafların görev ve sorumlulukları belirlenir, örgütlenme sağlanır, kent nezdinde mevcut durum ve sorunlar nelerdir bunların tespiti yapılır.

Devam eden kısımda ise, yerel ekonomik kalkınma stratejisi adımlarında neler yapılabileceği açıklanacaktır.

Yerel Ekonomik Kalkınma Sürecine Katılacakların Belirlenmesi

Bir yerel ekonomik kalkınma stratejisini başarmak için planlama sürecinin ilk aşamalarında tüm kuruluşların ve ortakların katılımını sağlamak gerekmektedir.*

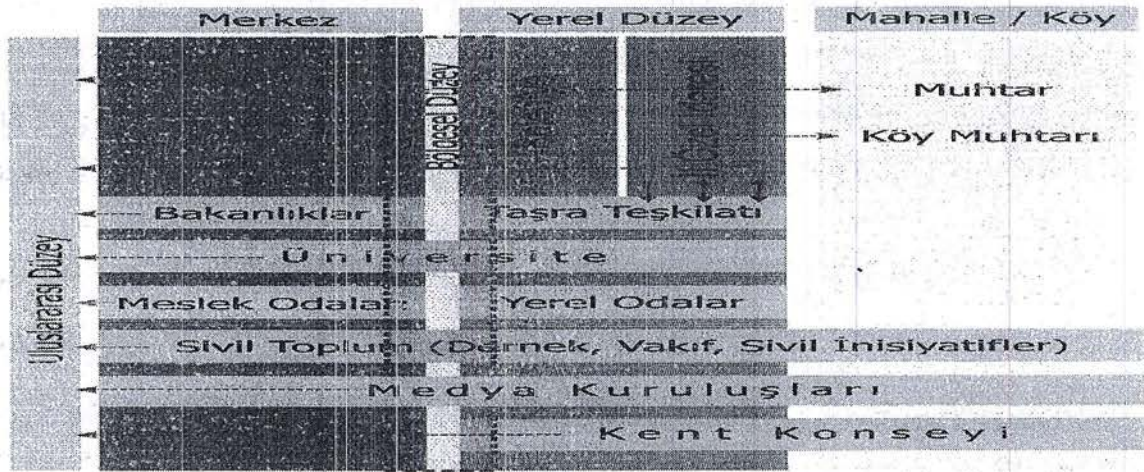
Yerel ekonomik kalkınma stratejisi ve yönetim modeli çerçevesinde gerçekleştirilecek işbirliği ve eşgüdüm, kamu tüzel kişilerinin yanında, yerel düzeyde ekonomik kalkınmada rol oynayan değişik aktörleri de içerir. Yerel ekonomik kalkınma

* Strategic Plan for the Economic Development of the Great Lakes Area A Framework to Facilitate Local Economic Development” Prepared by: O’Neil Pollock&Associates Pty Ltd.,2002

sürecinde etkin rol oynayan ya da oynaması beklenen aktörler şunlardır; 1. Siyasiler ve diğer temsilciler; 2. Yerel yönetimler ve merkezin taşra örgütleri; 3. Yerel- ulusal görsel ve yazılı basın; 4. Üniversite; 5. İşçi ve işveren örgütleri; 6. Serbest meslek sahipleri; 7. Mal-mülk sahipleri; 8. Girişimci-sanayici; 9. Okullar, mahalle muhtarları, odalar ve birlikler gibi kentteki diğer önemli kamusal ya da sivil kurumlar; 10. Kenttaşlar, 11. Gönüllü Kuruluşlar.

Bir başka görüşe göre yerel kalkınmanın sağlanmasında yerel aktörlerin konumunu aşağıdaki şekilde şematize etmiştir;

Şekil 1.1 Yerel Kalkınmanın Sağlanmasında Yerel Aktörlerin Konumu

Kaynak: Dedeoğlu Emin(2007), “Türkiye’de Yerel Kalkınma ve Aktörler”, Ekonomi Politikaları Araştırma Enstitüsü (http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Turkiyede_Yerel_Kalkinma_ve_Aktorler.pdf)

Stratejik yerel ekonomik kalkınma planlaması bir yönetim sürecidir. Bu süreçte yukarıda belirtilen tüm grupların etkin rol oynaması gerekmektedir. Grupların, kendi toplulukları hakkında bilgi toplama, yerel halkın, esnafın ve işletmelerin gereksinimlerini saptama, olanakları ve fırsatları değerlendirme, sorunları ve sıkıntıları saptama, vizyonu, amaçları, planları ve stratejileri belirleme gibi konularda aktif görev almaları beklenir. Bu ortakların strateji sürecine kattıkları tüm yetenek ve kaynaklar başarının sağlanmasındaki önemli noktalardır.

Türkiye’nin dokuzuncu kalkınma planında yerel kalkınmanın sağlanması için yerel dinamiklere ve potansiyele dayalı kalkınma anlayışı içinde; kamu kurum ve

kuruluşları, özel sektör, üniversiteler ve Sivil Toplum Kuruluşları'nın işbirliğiyle girişimciliği geliştirmeye yönelik özel eğitim programlarının destekleneceği belirtilmektedir. (Dokuzuncu Kalkınma Planı)

Yerel Ekonominin Değerlendirilmesi-Gereksinimlerin-Olanakların Fırsatların ve Güçlüklerin Saptanması

Burada temel amaç; yerel ekonominin karşı karşıya olduğu fırsatların ve tehditlerin, yerel yönetimin tüm ticari faaliyetlere karşı olan olumlu tutumunun ve insan kaynakları kapasitesini kapsayan toplumun güçlü ve zayıf yönlerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda yerel katılımcılar ve aktörler, alansal analizler ve kurumsal çerçeveyi belirleme araştırmalarının sonuçlarına dayalı olarak bir SWOT analizi gerçekleştirir.(Çetin,http://eab.ege.edu.tr/pdf/6_2/C6-S2-M12.pdf) Analiz yörenin ekonomisinin değerlendirilmesi ve profilinin çıkarılması için gerekmektedir. Bu analizler yapılırken yerel alandaki beşeri kaynaklar (istihdam, kalifiye gücü, girişimciler vb), mali kaynaklar(bankalar, kamu finansman programları), fiziki altyapı(ulaşım, kamu imkanları, özel yararlar, gayri menkuller), kurumlar (eğitim, sosyal hizmetler, dernekler, çevresel kurumlar),doğal kaynaklar (hava, yer altı suları ve nehirler),teknoloji kaynakları (üniversiteler, özel araştırma kurumları) ve kamu politikaları(düzenleme politikası, vergiler, hizmetler) dikkate alınmalıdır. Aslında dikkate alınması gereken bu unsurların daha önce bahsedilen ve genel olarak verilen kalkınmanın dinamiklerini oluşturduğu söylenebilir. Böylece stratejiler oluşturulurken bölgenin sahip olduğu kaynaklar dikkate alınmış olur.(Uzay,2005:79) SWOT analizi yapılmadan ve bu analizler de ciddi araştırmalara dayanmadan strateji belirlenmemelidir. (Şentürk,2006)

SWOT analizi ile;

- Yerel ekonominin değerlendirilmesi;
- kamu, özel ve hükümete ait olmayan kaynakların tespit edilmesi;
- nicel veya nitel bilginin toplanması ve analiz edilmesi;
- gelecekte izleme ve değerlendirmede kullanmak için veri yönetim sistemleri oluşturulması hedeflenmektedir.

SWOT analizinden sonraki aşama oluşturulan bilgiler doğrultusunda kalkınma stratejisinin oluşturulmasıdır. Bu aşamada yapılması gerekenler aşağıdaki gibidir.

Yerel Ekonomik Kalkınma Stratejisi Oluşturma

Bu aşamada nereye ulaşmak istiyoruz ve varmak istediğimiz yere nasıl ulaşabiliriz sorularına cevaplar aranmaktadır. Bunun için çalışma alanına yönelik karşılaştırma ve çoklu senaryolar ile olası alternatif gelişme stratejileri oluşturulur. Toplum için paylaşılmış ekonomik bir vizyon, misyon, ilkeler belirlenir, somut ve ölçülebilir yerel ekonomik kalkınma hedefleri, amaçları, programları oluşturulur, projeler, ayrıntılı iş planları ve bütçelendirme, geliştirilir.

Mevcut durum ve sorunlar tespit edildikten sonra ise, var olan alternatifler /gelişme senaryoları neler olabilir onların tespiti yapılır. Bu süreç; tüm ana ortak gruplarına neyin başarılacağını, nasıl başarılacağını, kimin hangi alanlarda sorumlu olacağını ve yerel ekonomik kalkınma stratejisinin uygulanması ile ilgili zamanlamanın belirlenmesi için fırsat tanımaktadır.

Stratejilerin seçimi pek çok konudan etkilenebilir. Bunlar: (<http://web.worldbank.org>)

- Acil önceliklerin neler olduğu,
- Stratejilerin desteklenmesi için hangi kaynaklara ulaşılacağı,
- Hangi seçeneklerin acil yararlar sunabileceği,
- Toplumun seçeneği uygulamak için yeterli kapasiteye sahip olup olmadığı,
- Risklerin neler olduğu ve nasıl minimize edilebileceğidir.

Bu aşamada SWOT analizi dikkate alınarak özetle şunlar gerçekleştirilir:

- Olası senaryolar saptanır ve değerlendirilir;
- Siyasal, çevresel ve mali yapılabirlik çalışması yapılır;
- Uygulanacak projeler belirlenir;
- Kamusal, özel ve sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve eşgüdüm sağlanır.
- Mali alternatifler oluşturulur;
- Ekonomik kalkınma amacıyla kullanılacak teşvikler belirlenir;
- Altyapının, ulaşım olanaklarının ve diğer kent işlevlerinin geliştirilmesi amacıyla planlar hazırlanarak yerel ekonomik kalkınma politikasıyla bağlantısı kurulur; ve,
- İşgücünün mesleki eğitimi, suçla mücadele, çevrenin korunması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi gibi diğer ilgili konular da planla bağlantı içinde değerlendirilir

Kalkınma için vazgeçilmez olan strateji oluşturulduktan sonra belirlenen senaryolar çerçevesinde uygulanabilmesidir. Uygulama aşamasında yapılması gerekenler ve titizlikle üzerinde durulması gereken noktalar ise “Yerel Ekonomik Kalkınma Stratejisinin Uygulanması” aşamasında açıklanmaktadır.

Yerel Ekonomik Kalkınma Stratejisinin Uygulanması

Stratejik planın uygulanması yerel ekonomik kalkınma faaliyet planları* tarafından yönlendirilmektedir. Strateji uygulanırken planları gerçekleştirecek olan kurumların belirlenmesi ve kurulması önemlidir.

Bu aşamada şunlar gerçekleştirilir:

- Proje uygulamasının zaman çizelgesi hazırlanır;
- Performans ve başarı ölçütleri saptanarak, değerlendirme yapma metodu belirlenir;
- Planın tanıtılması ve pazarlanması: Reklam, broşür-afiş, yazılı-görsel basınla söyleşi, firmalarla birebir görüşme yapılarak plan tanıtılır; ve,
- Plan uygulamaya konur. (<http://www.worldbank.org/urban/local/toolkit/docs/m5/module-5-manual.pdf>)

Daha öncede belirtildiği gibi, yerel kalkınmada sürdürülebilirliğin sağlanması başarı için önemli bir faktördür. Sürdürülebilir bir yerel kalkınma için sürekli kontrol ve değişen şartlara uyum sağlamak gerekmektedir. Uygulama aşamasından sonraki aşama ise bunların gerçekleştiği kontrol ve değerlendirme aşamasıdır.

Yerel Ekonomik Kalkınma Stratejisinin Değerlendirilmesi

Bir yerel ekonomik kalkınma stratejisi genellikle yerel şartların değişimine uyum için en az yılda bir kez güncelliğini koruyup korumadığına ilişkin gözden geçirilmelidir.

---

* **Faaliyet Planları;** yerel ekonomik kalkınma çalışma planları, görevlerin hiyerarşisi, sorumlu taraflar, gerçekçi dağıtım düzenlemeleri, insan kaynakları ve finansal ihtiyaçlar, fonun kaynakları, beklenen etkiler, sonuçlar, her bir proje için performans ölçümleri ve sistemlerini içeren proje bileşenleri hakkında spesifik detaylar sağlar.

Değerlendirme girdiler, çıktılar, sonuçlar, etkiler, uygulama süreçleri, katılan kurumsal paydaşların seviye ve kapsamını içerir. Değerlendirme aşaması ayrıca program stratejilerinin yeniden gözden geçirilmesini, yeni aktivitelerin planlanmasını ve başarısız program veya hedeflerin olup olmadığının tespit edilmesine yardımcı olur.

İyi gözlem ve değerlendirme teknikleri; sonuçların ölçülmesine, giderlerin ortaya konmasına, değer artımının belirlenmesine ve iyi uygulamaların geliştirilmesine yardım etmektedir. Bu bilgiler ayrıca tüm yerel ekonomik kalkınma stratejisinin tekrar gözden geçirilmesine de yardımcı olmaktadır. Strateji oluşturulduktan sonraki koşullar değişmiş olabilir ya da önceki düşünceler yerel koşullara uygun olmayabilir. Bu nedenle kalkınma stratejisi kapsamında değişen rekabetçi çevre sürekli izlenmeli ve değerlendirilmelidir. (Gül,2004:211-212)

1.8 Yerel Kalkınmada Kurumların Rolü

Yerel kalkınmanın sağlanmasında, görev alan kurumların karar alma sürecinden başlayarak her aşamaya etkin olarak katılımı ve üzerine düşen görevleri yerine getirmeleri önemlidir. Bununla birlikte bu süreçte rol alan kurumların kalkınma için birbirleriyle uyum içerisinde olması ve birbirlerini desteklemesi de gerekmektedir. Uzlaşılarda yapılmadığı, farklı grupların, farklı paydaşların kaygılarının dikkate alınmadığı, etkin ve etkili çalışan katılımcı mekanizmaların kurulmadığı durumlarda hedeflerin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır.(Özkaynak ve Adaman,2005)

Bu kısımda, süreçte etkin rol oynayan yerel yönetimlerin, özel sektörün ve sivil toplum kuruluşlarının görevleri özetlenmektedir.

1.8.1 Yerel Yönetimlerin Rolü

Değişen kalkınma politikalarıyla birlikte yerel kalkınmada yer alan aktörlerin de görev ve sorumluluklarında bir takım değişiklikler zorunlu hale gelmiştir. Özellikle yerel kurumlar önemli bir rol üstlenmektedirler. Bu kurumlar içerisinde de en fonksiyonel görevi olan yerel yönetimlerdir ve ekonomik kalkınmanın itici

gücüdürler.(Bilgin,2002:316) Merkezi karar alma sisteminin bulunduğu ülkelerde bile, yerel ekonomik kalkınmaya öncülük etmede yerel yetkililer giderek artan biçimde aktif bir rol almaktadır.(Castells ve Hall:1994) En büyük amaçları ise, yerel alanın yaşam kalitesini arttırmaktır.(Glaser ve Denhardt, 1999: 209-223)

Uzun vadeli planlarla kısa dönemde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamış başarı modelleri incelediğinde, karşılaşılabilecek ortak noktalardan birisi gerekli sorumluluğu üstlenerek öne çıkan ve aldığı sorumlulukları da layıkıyla yerine getiren yerel yönetimlerin olduğu görülmektedir. Bu süreçte yerel yönetim ve halkın birbirini anlayarak ortak hareket etmesi de önemli bir unsurdur. (Nermin,2005:6) Türkiye'nin Dokuzuncu Kalkınma Planı Stratejisinde de ilke olarak "Toplumsal Diyalog ve Katılımcılık güçlendirilerek, toplumsal katkı ve sahiplenmenin sağlanması esastır."ifadesi yer almaktadır. Buradan hareketle planın etkinliğinin yerel yönetimlerin etkinliği ile doğrudan ve güçlü bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. (Balaman,2008:28)

Artık günümüzde "yönetim" anlayışının yerini, katılımcılığa ve ortaklıklara dayalı "çok aktörlü yönetim" olarak tanımlanan yeni bir yönetim anlayışı almaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşım kapsamında, çok-aktörlü yönetimi niteleyen "yönetişim" kavramına içerik kazandırılmaya çalışılmaktadır. Çünkü yerel kalkınmanın başarısı, hiyerarşik, tepedenci, emredici, yapılanma yerine, yönlendirici, destekleyici, "yapabilir kılıcı", yatay, saydam, hesap vermeye ve demokratik denetime açık, tabana dayalı, gücünü halktan alan, katılımcı politikalar, kurumlar ve hareketler üstüne kurulu olan ilişkiler sisteminin geliştirilmesine bağlıdır. (Berber,1995)

Devlet odaklı klasik ile toplum odaklı modern yerel yönetim arasındaki farkları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür. (Göymen,2004) Ayrıca bu tablo yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasında temel faktörlerin neler olduğunun da bir göstergesidir.

Tablo 1.3 Klasik İle Modern Yerel Yönetimler Arasındaki Farklar

Klasik Yerel Yönetim	Yerel Yönetim
Devlet Odaklı	Toplum Odaklı
Yönetim katmanları arasında hiyerarşik ilişki	Eşitler arası, paydaşlar arası gönüllülük esasına dayalı işbirliği
Emir kumanda zinciri, buyurma-itaat etme ilişkisi	Birlikte karar oluşturma, demokratik katılım, proje demokrasisi
Merkeziyetçi	Yerinden Yönetim
Bizzat kendi yapan-doğrudan üreten	Başkalarını(paydaşları)yapabilirkılan,onlara yönlendirici destek veren
Genel kuralcı/tek tipçi	Farklılıklara, yerel önceliklere duyarlı
Gizlilik eğilimli,sınırlı bilgi paylaşımı	Saydam,bilgiyi erişilebilir kılan
Genel üretim ve hizmet standartlarını katı, tepeden indirgemci belirleyen	Hizmet tüketicisinin ve yurttaşın tercih ve önceliklerine duyarlı
Şekilci ve genel denetim	Çok -yönlü yerel hesap verebilirlik

Kaynak: Göymen, Korel ,(2004),“Yerel Kalkınma Önderi Ve Paydaşı Olarak Belediyeler” Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü-Uluslar arası Sempozyumu, Sabancı Üniversitesi ,İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul

Görüldüğü gibi kalkınma sürecinde aktörlere özellikle yerel yönetimlere yüklenen rollerdeki bu değişimler yerel düzeydeki ilişkilerin niteliğini de değiştirmiş ve “birlikte yönetim” anlayışına doğru bir süreç başlatmıştır.

Yerel yönetimlerin, yapmaları gereken bizzat ve doğrudan ekonomik faaliyette bulunmak değil, yörenin ekonomi ve ticaretinin geliştirilmesi için uygun ortamın oluşturulmasını sağlamaktır. Günümüzde etkin bir kamu yönetiminin küçük ama hareket kabiliyeti yüksek kurumlar oluşturmakla mümkün olduğu genel kabul gören bir yaklaşımdır. Bu kurumların ekonomik kalkınmayı sağlaması için birtakım araçlara ihtiyacı vardır. Bu araçlarla birlikte yerel kalkınmada yer alan aktörleri harekete geçirecek ve destekleyecek, inisiyatiflerin eşgüdümünü sağlayacak bir irade koymak da gerekmektedir. (Casagrande,2004)

Yerel birimlerin yerel gelişmeyi sağlamak için kullanabilecekleri araçlar şöyle sıralanabilir;

1- Hukuki araçlar (Yerel birimlerin yerel gelişmeyi sağlama yolunda sahip oldukları hukuki araçlar planlama ve şehirciliğin denetimidir.)

2- Mali araçlar (her türlü mali destek, ekonomik etkinliklerden alınan vergi tutarlarını yerel birimlere aktarma, yeni işletmeler kurulmasını desteklemek için mesleki vergiden muafiyet sağlama gibi)

3- İmar ve altyapı (doğa, çevre, çeşitli altyapılar, ulaşım ve iletişim araçları, kültür, tatil yerleri, ama aynı zamanda yörenin “kimliği” ve “özgüllüğü” gibi alanlarda gerçek yetkilere sahip olmaları gerekmektedir ve bunlara müdahale etmek, geliştirmek, güçlendirmek konusunda tam bir meşruiyete sahip olmaları gerekmektedir.)

4-Etkin bireylerin harekete geçirilmesi ve eylemlerin eşgüdümü (Yerel gelişme gerçek bir yerel irade ve güçlü bir dinamikle sağlanmaktadır. Bu irade ve dinamığın ortaya konulmasında yerel birimlerin temel bir rolü vardır. Yerel birimler diğer katılımcıları harekete geçirmek, desteklemek, onlarla birlikte hareket etmek için gereken araçlara sahip olmalıdırlar) (Casagrande,2004)

Yerel yönetimler, girişimciler için yörenin cazip olmasını sağlayacak olan alanlarda sağlıklı ve yeterli yapıları oluşturmalıdır. Bunun yanı sıra, özellikle, toplumun zayıf kesimlerine yönelik eğitim faaliyetleri ile bunların kişisel gelişimlerine katkı sağlamalı ve onların rekabet güçlerini artırmalıdırlar.

Bununla birlikte kişilerin yetiştirilmesi, becerilerinin geliştirilmesi, girişimci kişiliklerinin ekonomik hayata bir katma değer olarak yansıtılmasında da yerel yönetimlere büyük görevler düşmektedir. Bireyi merkeze alan bir anlayış kabul edildiğinde bireyin yönetime katılımı ve özgüven düzeyi de artacaktır. Ayrıca bu kurumlar, ekonomik ve sosyal motivasyonun sağlanması yanında girişim amaçlı teşviklerin merkezi idare tarafından verilmesi görevini de üstlenmelidirler.

Bunun yanında, özellikle küçük yerleşim yerlerinde ve kırsal alanlarda, ellerindeki imkanları kullanarak buraların gelişimi için gerekli bilgileri üretmeli ve bu bilgileri girişimcilere ve diğer ilgililere sunmalıdırlar. (Şentürk,2006)

Ayrıca; KOBİ'lerin desteklenmesi, sürekliliklerinin sağlanması ve ihracata özendirilmeleri konusunda merkezi idareye bağlı kurum ve kuruluşlarla irtibatın sağlanması, sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklıklar kurarak gerekli motivasyon ve

teşvikin temin edilmesi gibi ara yapıcı ve kontak kurucu mekanizmalar olarak yerel yönetimlere büyük sorumluluklar düşmektedir.

Yerel yönetimler arasında ise, belediyelere önemli görevler düşmektedir. Belediyelerin paylaşımcı, dışsal müdahaleye izin vermeyen, hizmet merkezli, özyönetim, öz-sorumluluk ve işletmecilik temelli (bürokratik olmayan) yönetim anlayışında olmaları gerekmektedir. İlgili misyonları ise sırasıyla, yöre kaynaklarını refahı artıracak biçimde harekete geçirmek, tüm sosyal kesimleri sürece dahil etmek, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçişin yerel uygulamalarını etkin olarak yapmak, kültürel çoğulculuğun yönetimde karar verme sürecine yansımaları sağlamak olmalıdır. (Es,2006)

1.8.2 Özel Sektörün ve Girişimcilerin Rolü

Yerel ve bölgesel kalkınma için kaynak bulmakta güçlük çekilen bir ortamda, kalkınmayı en az kamu kaynağı kullanarak gerçekleştirmek için atıl kapasite kullanımı önlenerek girişimcilerin de dahil olmak üzere tüm kesimlerin ekonomiye etkin bir biçimde katılımı sağlanmalıdır. Ekonomik kalkınmanın itici gücü özel sektördür. Yerel girişimciler de temel aktörlerden biridir. Girişimciler, toplumda etkili, olumlu ve kayda değer kişiler olarak görülmektedir. Girişimci her şeyden önce bir insandır. Bu nedenle girişimciler, yaşadıkları sosyo-ekonomik ortamın ürünüdürler. (Can ve Karataş, 2007:252)

Yerel kalkınma stratejisi içerisinde girişimcilik kültürünün yaygın olması veya geliştirilmesi son derece önemlidir. İstihdam sağlayan, mal ve hizmet üreten, küçük ve orta boy işletmeleri hayata geçiren dinamik girişimciler ülkelerin en değerli varlıkları arasında sayılmaktadır. Yerel düzeyde girişimciliğin desteklenmesi, AB'nin sosyal ve ekonomik gelişmesi için temel önemdedir.

1980'lerden sonra yerel kalkınmanın sağlanmasına yönelik çalışmalardan en önemlileri; mevcut ve yeni kurulacak küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin desteklenmesi, işbirliği-ortaklık potansiyellerinin yükseltilerek rekabet düzeylerinin artırılması, iç pazarla birlikte mutlaka dış pazarlara açılması ve uygun finansman

imkanlarıyla desteklenmesidir. Çünkü bu işletmeler, istihdamın esas kaynaklarıdır ve yerel ekonomik kalkınmanın tetikleyicisidir. Ayrıca küçük ve esnek üretim birimleri olarak, kendi küçüklüklerinin dezavantajını bölgesel olarak birbirlerine dayanan bir üretim sistemi sayesinde aşmakta ve bunu ortak bir etkinliğe dönüştürebilmektedirler. (Tutar, Şengür ve Göksu,2007:268)

1.8.3 Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Sivil toplum kuruluşları; gönüllülük temeline dayanan, gücünü yapısından alan, devletten ayrı, özerk, özel alan ve devlet arasında örgütlü bir yapılanmadır. Bu yapılanma içerisinde dernekler, gönüllü faaliyetler, meslek kuruluşları, vakıflar, birlikler, girişimler vb. kuruluşlar yer almaktadır. (Başaran, 2008:63)

Bir yörenin kalkınmasında ilgili sivil toplum kuruluşları kendi aralarında platformlar oluşturarak, projeler geliştirerek, tespit ettikleri sorunları yerel yönetimlere ileterek faaliyet gösterdikleri alanlarda etkili olabilir ve böylece faaliyet gösterdikleri alanın ekonomisine katkıda bulunabilirler. Yerel kalkınma sürecine girmiş olan yerlerde sivil toplum kuruluşları yerel kamuoyu oluşturma noktasında da etkin bir rol üstlenebilmeli, yönlendirici, bilgilendirici, organize kurumsal yapıya ve kurumsal kapasiteye sahip olmalıdırlar.

Günümüzde Sivil Toplum Kuruluşlarının önemi giderek artmaktadır. Kuruluşların karar alma süreçlerine katılımının oranı demokrasinin seviyesini belirler hale gelmiştir. Özellikle AB’de bu kuruluşların yorum ve değerlendirmeleri “bağlantısız ve özgür” nitelikte olduğundan, karar ve görüşlere giderek daha yoğun katılmaları yönünde teşvik edilmektedirler. (www.abm.tobb.org.tr/raporlaryayinlar/AB%20ile%20iliskilerde%20STK'larin%20rolu%20calisma%20Grubu%20Raporu.doc)

Özellikle de yerel kalkınma çabalarında etkilerinin oldukça fazla olduğu söylenebilir.

Artık, Türkiye’de de Sivil Toplum Kuruluşlarının kalkınma için önemli olduğu kabul edilmektedir. Dokuzuncu Kalkınma Planında; kalkınma çabaları içerisinde kamu

ve özel sektör ile birlikte üçüncü bir sektör olarak Sivil Toplum Kuruluşları da dahil edilmiştir. Kuruluşların bu süreçte etkilerinin artırılabilmesi için; kaynak yönetimi, hizmet üretimi, gelir oluşturma, sorumluluk üstlenme, sorun çözme gibi içe ve dışa dönük kapasitelerinin güçlendirilmesi, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, spor gibi sosyal içerikli projelerde mahalli idareler ve özel sektör ile işbirliği içinde faaliyet göstermeleri şeklinde bir takım politikalar oluşturulmuştur.

1.9 Avrupa Birliği'nde Yerel Ekonomik Kalkınma Çalışmaları

Avrupa Birliği'nin en büyük amaçlarından biri üye ülkeler arasında var olan ekonomik dengesizlikleri en aza indirmektir. Bunun için toplam bütçesinin üçte birden fazlası, dezavantajlı bölgelere yardım etmek için ayrılmaktadır. Bölgeler arası eşitsizlikleri kapatmak için önemli araçları ise, yerel ekonomik kalkınmadır. Bunu tüm bölgelerinde ekonomik ve toplumsal kaynaşmanın sağlanmasında önemli bir rol olarak kabul etmektedirler. Ayrıca farklı alanlarda da yerel kalkınmanın önemini tanımışlar ve özellikle, istihdam yaratılmasına yaptığı büyük katkıyı vurgulamışlardır.

Birlik üyeleri bölgesel ve yerel ekonomik girişimlerin desteklenmesini ilke olarak benimsemiştir. Ve bu nedenle girişimlere kaynak sağlarken, yerel düzeyde ekonomik kalkınma örgütlenmesinin sağlanmış olmasını, önemli koşullardan biri olarak aramaktadırlar.(Gül,2004:203) Mart 1995'te üye devletlerin ve Avrupa Birliği'nin alabileceği tedbirleri gösteren "yerel kalkınma ve istihdam girişimlerini teşvik etmek için bir Avrupa stratejisi" başlıklı bir tebliğ sunulmuştur. Böylece, yenilikçi çalışmalara destek verilmesi, ülke ötesi şebekelerde işbirliği yoluyla iyi uygulamaların yayılması ve tanıtılması, yerel kalkınma lehinde en önemli AB katkısı olarak vurgulanmıştır. (<http://www.deltur.cec.eu.int/abbolgesel.rtf>)

Günümüzde yerel düzeyde sunulan potansiyel fırsatlardan yararlanmak birliğin önceliği haline geldiğinden genelde yapısal fonlar ve özel olarak Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tarafından önerilen yöntemler yerel kalkınmanın şartlarını iyileştirerek kalkınmadaki eşitsizlikleri azaltmak için kullanılmaktadır. Ayrıca, yerel kalkınma, AB

Bölgesel Politikası'nın başka unsurlarında olduğu gibi, yeni Avrupa Sosyal Fonu yönetmeliğinde de artık bir öncelik haline gelmiştir. (Kaya,2004:122)

Avrupa Birliği yerel ekonomik kalkınmaya ağırlık veren LEADER, URBAN, EQUAL gibi programlar oluşturmuştur. LEADER programını, aşağıdan – yukarıya bir kalkınma yaklaşımı çerçevesinde yerel işbirliğini desteklemek amacıyla başlatmıştır. URBAN programı; şehir alanlarının yeniden yapılanması ile birlikte kapasite oluşturma, daha büyük yerel özerkliğin sağlanması ve belirli ihtiyaç alanlarında daha fazla yoğunlaşmayı içermektedir. EQUAL programı ise; işgücü piyasasındaki eşitsizlik ve ayrımlarla mücadele etmede yeni yöntem ve yolları destekleyen bir programdır. Bu program, kalkınma ortaklığı olarak da bilinen stratejik ortaklık ve işbirliği faaliyetlerine finansal kaynak sağlamaktadır. (Çetin,2007:165-166)

Birliğin Yapısal Fonlar teşvikiyle yerel kalkınmanın sağlanması için, küçük ölçekli işletmelere altyapı desteğinin sağlanması, yerel ekonomik dokunun ayrılmaz bir parçası olan bu firmaların kurulması ve korunması için yardım yapılması ayrıca bu işletmelerde araştırma ve yenileşme faaliyetlerinin, küçük firmalar arasında işbirliği şebekelerinin kurulmasının teşvik edilmesi hedeflerine yönelik çok çeşitli faaliyetleri vardır. (AB Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2000:16) Görüldüğü gibi birliğin yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasında hareket noktası KOBİ'lerin teşvik edilmesidir. Bununla birlikte, yerel potansiyele sahip sektörleri destekleme amacıyla da fonlar kullanılmaktadır. Özellikle, turizm kaynaklarının geliştirilmesi için yapısal fonlar ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF)'nun önemli bir kısmının ayrılması(http://www.turizmdebusabah.com/haber_detay~haberNo~5292.htm yerel tarım ve balıkçılık kaynaklarının geliştirilmesi, mahallelerin veya metruk sanayi alanlarının canlandırılması, sosyal, çevresel veya kültürel hizmetler gibi alanlarda halen piyasa veya kamu kurumları tarafından karşılanmayan ihtiyaçlara yönelik yerel istihdam geliştirme inisiyatiflerini destekleme çabaları en önemlileridir. Tüm bunların gerçekleşebilmesinde ise, yerel aktörlerin çok önemli rol oynadıkları görülmüştür. Toplulukta bölgesel politikaların varlığı, yerel aktörleri, deneyim alışverişi ve "işbirliği şebekeleri" yapmaya sevk etmiştir. "işbirliği şebekeleri" yoluyla, yerel aktörler, bilgi ve

deneyimlerini, benzer kalkınma sorunlarını paylaşarak ve kendi aralarında tartışarak birbirlerinden öğrenmektedirler.

Tüm bu bilgilerin kapsamı çerçevesinde AB üyesi bazı ülkelerin uygulamış olduğu ve sonucunda ise başarı elde ettiği yerel ekonomik kalkınma çabaları ve deneyimlerinden bahsetmek yerinde olacaktır.

1.9.1 Bazı Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerin Yerel Ekonomik Kalkınma Projeleri

1980'li yıllarda AB'ye üye olan İspanya'da yerel kalkınmanın sağlanabilmesi için bir takım girişimlerde bulunulmuş ve sonucunda başarılı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Örneğin; İspanya'da yerel kalkınma stratejisine destek sağlanması amacıyla Barselona sınırları içinde bulunan Mataro Belediyesi yerel kalkınma enstitüsü kurmuştur. Enstitü bünyesinde yatırımcılar için yetişmiş insan kaynağı temin etmiş, belli sektörleri gerek mali gerek danışmanlık yönü ile desteklemiş, işsizliğin azaltılması için yabancı yatırımcılar için tanıtım ve reklam faaliyetleri düzenlemiştir. Belediye ve yerel şirketlerce finanse edilen enstitü, yöre halkının ekonomik açıdan refahını sağlamak bakımından merkezi idareden daha çok çaba sarf etmiştir. (Çarkçı,2007)

Yine İspanya'da, Madrid kentinin güney bölgelerinde, 170.000 nüfusa sahip Fuenlabrada ve 80.000 nüfuslu Parla kentlerinin içinde bulunduğu bölgede ise, 1990'ların başında, gerek makro ekonomik gerekse yerel nedenlerden dolayı, ağır bir ekonomik durgunluk yaşanmaktaydı. Bu durgunluğun aşılabilmesi için Madrid halkı ve belediyeleri tarafından Cantuena Kent Konsorsiyumu oluşturulmuştur. Konsorsiyumun çabalarıyla, bölgedeki atıkların oluşturduğu çöplük alan, yeşil alanlara dönüştürülmüştür. 1992 - 1996 arasında gerçekleştirilen projede, ayrıca teknoloji ve çevre arasındaki ilişki üzerine tartışma ve eğitim programlarının yer aldığı bir Çevre Merkezi ve ormancılık, bahçecilik ve çevre düzenlemesi üzerine yılda 80 öğrencinin eğitildiği Okul-Seminerleri oluşturulmuştur. Proje, yaklaşık 9.2 milyon Euro'luk toplam maliyetinin %50'si için Avrupa Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Fonu'ndan mali yardım almıştır. (Köseçik ve Koçak,2004:10-11)

İngiltere, Fransa, İtalya, Hollanda, İrlanda, Polonya, Macaristan gibi birçok Avrupa ülkesinde farklı isimlerle olmasına rağmen yerel ekonomik kalkınmanın sağlanması amacıyla “özel sektörün hedeflenen alanlara veya bölgelere çeşitli özendiricilerle yönlendirilmesi ilkesine dayanan “yatırım bölgeleri” uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Örneğin; İngiltere’de 1980’li yıllarda yerel kalkınma çabaları kapsamında yatırım bölgeleri alanları belirlenmiştir. İlk uygulamaya konulduklarında yatırım bölgelerindeki amaç, ekonomik faaliyetlerin ülke içinde yeniden dağıtılmasından çok, bu bölgeler aracılığıyla yeni ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkarılmasıdır. Daha sonra bu bölgeler eski maden işletmeleri, çelik fabrikaları ve tersanelerin bulunduğu yerlerdeki ekonomik durgunluğun aşılması için de bir çözüm olarak düşünülmüştür.

Fransa’da yerel kalkınma amacı ile “Zones Franches Urbanies” adı altında uygulanan programda kentlerin geri kalmış semtlerinde küçük işletmelere çeşitli mali kolaylıklar sağlanmaktadır. (Öztürk,2006:5-15)

İtalya’nın içsel yerel gelişme politikaları kapsamındaki uygulaması ise devletin büyük sanayiden ziyade küçük/orta ölçekli sanayiye teşvik etmesi şeklindedir. Fakat bu teşvik kapsamında devlet bizzat girişimcilik rolü üstlenmemektedir. Devlet yerel kalkınmanın sağlanabilmesi için yeni altyapı (araştırma, üniversitelerin ve aralarındaki bağların geliştirilmesi, high-tech projelerin yaratılması vs) ile ileri hizmet sektörü (müşavirlik, yatırım bankacılığı, sigorta, dağıtım, pazarlama vs) yatırımlarını aktif olarak yönlendirmektedir. İtalya yerel kalkınmanın sağlanmasında bir araç olarak sanayinin gelişmesi için direk teşvikten ziyade, sanayinin kendiliğinden gelişmesi için gerekli danışmanlık, bakım/onarım ağı, araştırma-geliştirme ağı, kalite kontrol istasyonları, ileri teknoloji haberleşme ve data ağı vs gibi hizmetlerin sağlanması, şehir yaşantısının düzenlenmesi, genç girişimciler yaratılması gibi hususlara daha fazla eğilmeye başlamıştır. (Akpınar, <http://www.kentli.org/makale/akpinar.html>)

AB ülkelerinden biri olan İrlanda’nın, Sligo Kenti’nde yerel kalkınma projesi oluşturulmuştur. Kentin 1970’lerde inşa edilen, 3.000 kişinin yaşadığı ve genel olarak Sligo City Council’in yönetimi ve kiralama yetkisi altında olan ve işsizlik oranının

yaklaşık %35 (bazı kısımlarda %70) olarak görüldüğü Cranmore Sitesi'nde işsizlik sorunu yaşamaktaydı. Gençlerin arasında geri kalmışlığın en önemli göstergeleri artmaktaydı. Çözüm olarak, Sligo Site Yönetimi yerel aktörlerin işbirliğine dayalı bir strateji geliştirmiştir. Önce, yerel aktörlerle koordinasyon sağlayacak bir çalışma grubu kurulmuştur. Eğitim ve İstihdam Kurumu, Polis örgütü, konut, sağlık ve eğitim hizmetlerinden sorumlu yerel kurumlar ve yerel halkı temsil eden dernek, bu yerel kalkınma stratejine dahil edilmiştir. 1996-1999 yılları arasında uygulanan ve başarısıyla bölgede diğer girişimlere örnek olan projenin, toplam maliyeti olan 50 bin Euro'nun 38 bin Euro'luk kısmı AB yapısal fonlarından finanse edilmiştir.

AB üyesi ülkelerin yerel kalkınma deneyimlerinden de görüldüğü gibi; başarılı olan kalkınma çabalarında yerel aktörler bir araya gelmekte, planlı bir biçimde hareket edilmekte ve başarılı olan çalışmalar devam ettirilerek başka alanlarda da gelişme sağlanması için teşebbüslerde bulunmaktadır. Fakat tüm bunların gerçekleşmesi için mali desteğin olması şarttır. Örneklerde de tüm çalışmaların AB Yapısal Fonları ile desteklendiği görülmektedir.

1.10 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Başarısında Sektörel Planlamanın Önemi

Bir ekonominin temel sektörlerinin yapısı kalkınmışlığının sınırlı kalması veya daha ileri gitmesinde önem arz etmektedir. Özellikle yerel dinamikleri harekete geçirebilecek sektörün seçimi, gelişimi, sektörel ve dar alanda verilecek teşvikler, girişimcilerin o yöreye çekilmesi, mevcut işletmelerin etkinliklerinin artırılması yerel kalkınmanın sağlanmasında oldukça önemlidir. Bu nedenle yerel alanın sahip olduğu potansiyellere ve kaynaklara uygun sektörel gelişmenin sağlanması kalkınmanın gerçekleşmesinde temeldir. Çünkü ülke bütününde yer alan her bölgenin farklı imkânlarla, özelliklere ve sorunlara sahip olması, sektörel tercihlerle mekansal analizin birlikte ele alındığı yeni bir planlama yaklaşımını zorunlu kılmaktadır.(Yücel ve Ata,2006:507) Bu süreçte, yörenin kaynaklarının analiz edilerek, kabiliyet ve kapasitelerinin ortaya konması, daha sonra da, yörenin mevcut durumu ile, hedef alınacak yeni bir yapısal öngörüye ulaşmak üzere, kısa, orta ve uzun vadeli politika araçlarının tutarlı bir biçimde oluşturulup, uygulamaya konması gerekmektedir.

(Küçükaltan vd.,2005:4) Bu nedenle yerel kalkınmanın sağlanmasında nasıl bir strateji izlenirse izlensin, her strateji sektörel düzeyde yapılacak araştırmalara ve sektörel planlamalara ihtiyaç duymaktadır. Sektörel planlama, yerel alandaki yatırım önceliklerinin ve diğer sektörlerle bağlantıların nasıl olması gerektiğine yardımcı olur.(Gürbüz,1998:140)

Yerel kalkınma stratejisi oluşturulurken yapılan sektörel planlarda öncelikle mevcut ve gelişme potansiyeline sahip sektörlerin yerel alanın koşullarına uygun olarak ayrıntılı bir biçimde sektör, alt sektör, dal ve ürün bazında tanımlanması ve gelecekteki potansiyellerinin tespitine yönelik araştırmalar yapılması gerekmektedir. Sektörel analiz ve planlama çalışmaları yapılırken enerji, ulaştırma, madencilik, turizm ve benzeri kendine özgü ayırt edici özellikleri olan sektörler için hazırlanan master planlarından yararlanılmalıdır.

Her sektörün gelişme süreci içerisinde farklı yönlerden avantajları ve dezavantajları olabilmektedir. Hangi sektöre ne kadar önem verileceğinin belirlenmesi için yerel alanda kalkınma stratejisi belirlenirken sektörel değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir.

Porter'in Milli Elmas Yaklaşımı; belli sektörlerde başarılı olunabilmesi için yerel firmaların rekabet gücünü arttırabilecek veya engelleyebilecek yöreye ait dört değişkenden bahsetmektedir. Bunlar; (Becerren,2004:285)

Üretim Faktörleri Olanığı: Vasıflı işgücü yada altyapı gibi belli bir sektörün rekabeti için gerekli olan üretim faktörlerinin bölgede ne kadar varolduğu,

Bölgenin Mallarına Olan Talep: Bölgenin ürettiği mal ve hizmetlere bölge ve bölge dışından olan talebin büyüklüğü,

Üretimi Destekleyici Endüstrilerin Varlığı: Rekabet gücü yüksek olan bölgedeki üretim sistemini verdikleri hizmetlerle ve sağladıkları olanaklarla destekleyen endüstrilerin varlığı,

İşletmelerin Stratejileri, Yapısı ve Rekabetin Düzeyi: Yerel rekabetin yapısı, bölgedeki işletmelerin nasıl kurulduğu, organize edildiği ve yönetildiği.

Bu değişkenler birbirleri ile bağlantılıdır. Bir değişkenin etkisi diğerinin durumunu etkilemektedir. Örneğin bölgede uygun talep koşulları varken rekabet ortamı baskı yapmadığı müddetçe rekabetçi avantajlara yol açmayacaktır. Değişkenlerin en çok olumlu işaret ettiği sektörlerin teşvik edilmesi gerekmektedir.

Aslında gelişme süreci içerisinde, bir ekonomide, bölgede hatta yerel alanda bazı sektörler daha fazla gelişme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle bazı sektörlerin öncelikli gelişmesi ekonomiye canlılık sağlayacak ve diğer sektörlerde gelişerek tüm ekonomi geliştirecektir. Gelişme potansiyeline sahip, öncelikle geliştirilmesi gereken bu sektöre “sürükleyici sektör” denilmektedir. Sürükleyici sektörün, diğer sektörlerle ileri geri bağlantılarının güçlü olması şarttır. Bir sektörün girdi aldığı sektörlerle ilişkisi sektörün geri bağlantılarını, çıktı verdiği sektörlerle ilişkisi de sektörün ileri bağlantılarını oluşturur. Sürükleyici sektörün girdi-çıkıtı ilişkisinin güçlü olması diğer sektörlerin de gelişmesine önayak olacaktır. (Gürbüz,1998:137) Genel olarak sürükleyicilik özelliği taşıyacak olan endüstrinin sahip olması gereken unsurlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir; (Dinler,2001:412-413)

- a) Sürükleyici endüstrinin istihdam imkanları sağlayan bir endüstri olması gerekir.
- b) Sürükleyici endüstri gelişirken, mümkün olduğu kadar çok sektörü de, beraberinde geliştirmesi gerekir ki bu da diğer sektörlerle önsel ve gerisel bağlılık katsayılarının yüksek olmasını gerektirir.
- c) Sürükleyici endüstri ortalamanın üstünde önemli bir büyüme hızına sahip olmalıdır.
- d) Sürükleyici endüstrinin, diğer sektörler üzerinde kesin hakimiyetinin olması gerekmektedir.

Sürükleyicilik sağlayacak sektörün seçimi oldukça önemlidir. Bir sektör bir yörede sürükleyici iken, başka bir yerde bu niteliğe sahip olmayabilir. Bu nedenle sektör seçimi faaliyette bulunduğu yöre ile bağlantılıdır.

Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında önemli bir unsur olan sürükleyici sektör özellikleri değerlendirildiğinde, turizm endüstrisinin bu özelliklerinin bazılarını büyük bir oranda taşıdığı söylenebilir. Fakat sektörün önemli hale gelmesinin yörenin turizm potansiyeline de bağlı olduğu unutulmamalıdır.

Turizm-yerel kalkınma ilişkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için bu sektörü ve özelliklerini biraz daha yakından tanımamız şüphesiz ki yararlı olacaktır. Bu nedenle, çalışmamızın izleyen ikinci bölümünde turizm sektörünün yapısı ve özellikleri ile yerel ekonomik kalkınmadaki önemi ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir.

BÖLÜM II

TURİZM SEKTÖRÜ VE YEREL EKONOMİK KALKINMADA ÖNEMİ

2.1 Turizmin Tanımı, Sektörün Oluşumu ve Özellikleri

Turizm, çeşitli amaçlarla insanların kendi konaklama yerleri dışında seyahat ve konaklamalarından meydana gelen olaylar, ilişkiler bütünüdür. İlgili yazında turizmin kavramsal olarak buna benzer birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar içerisinde ekonomik boyutu ile turizmi ise; devamlı kalma veya bir iş faaliyeti dışında herhangi bir nedenle yabancı bir ülkeye seyahat etme ve bu geçişteki seyahatler sırasında başka bir yerdeki parayı harcama olayıdır (Tunç ve Saç, 1998:14) şeklinde tanımlamak mümkündür. Boş zamanın ve tasarrufun nasıl kullanılacağına ilişkin ekonomik bir kararla başlamış olan ve yatırım, tüketim, istihdam, dışsattım ve kamu gelirleri gibi ekonomik yönleri bulunan sektördür. (Kozak vd.,2001:8)

İnsanların buldukları yerlerden başka yerlere gitmeleri çok yeni değildir, zamanla gidiş amaçlarına göre çeşitlilikler meydana gelmiştir. İlkçağ ve Ortaçağ'da ticari amaçla da olsa seyahat edilirken, Yeniçağ'da artık, tanımak, merak etmek nedeniyle, sanat, bilim ve politik nedenlerle seyahatler yapılmaya başlanmıştır.(Akat,2000:8-9) Turizm, Birinci Dünya Savaşı'na kadar lüks bir gereksinim ve 1960'lı yıllara kadar kültürel bir hareket olmuştur. (İlkin ve Dinçer,1991:5) Gelişmesi ise, sanayi uygarlığı ile başlamıştır. Sanayi uygarlığı, üretim ekonomisinden tüketim ekonomisine geçişi sağlayan gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. (Usta,2008:28) Bunun sonucunda uygarlık seviyesinin artması, ülkelerin yakınlaşması, hayat standartlarının yükselmesi ve çalışma saatlerinin azalması sayesinde daha da çok seyahat edilmeye başlanmıştır ve artan bu seyahat eğilimleri sonucu turizm olayı coğrafi olarak daha geniş bir alana yayılmıştır. (Alaeddinoğlu ve Can, 2007: 51)

Turizmin gelişebilmesi doğal, sosyal, psikolojik ve ekonomik arz unsurlarına bağlıdır. Turizm sektörünün en önemli arz unsuru doğal kaynaklardır. Bir ülkenin, bölgenin veya yörenin sahip olduğu doğal varlıkları ve bu varlıkların sayısı ve çeşitliliği turistlerin gelmesinde önemli çekim gücü oluşturmaktadır.(Usta,2008:112) Seyahat edilecek çekici yerlerin belirlenmesinde doğal unsurlar kadar sosyo-kültürel unsurlar da önemlidir. Bu değerler arasında gelenek ve görenekler, kültürel varlıklar, siyasal yapı, eğitim durumu ve kentleşme düzeyi gelmektedir.(Kozak vd.,2001:46) Psikolojik kaynakları ise; çeşitli ülkelerde yaşayan insanlar arasındaki dini, tarihi, ailevi ve kültürel ilişkiler, toplumların gelenekleri ve davranışları oluşturur. Bunlar, turizm arzında itici ve sürükleyici bir rol oynarlar.(Bulut,1999)Turizm talebini etkileyen en önemli arz unsurlarından sonuncusu da ekonomik kaynaklardır. Turistik ürünün fiyatı, ihtiyaçları karşılayabilecek nitelikte ve sayıda konaklama işletmeleri, tüm turistik tesisler, altyapı olanakları ve hizmetler, turizm endüstrisinin durumu, bölgesel/yerel finansal kolaylıklar vb. ekonomik kaynakları oluştururlar. (Akat,2000:89)

Turizm sosyal, kültürel ve ekonomik boyutuyla geniş etkiler yaratan bir sektördür. Zaten son otuz yıl içerisinde gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş sanayi devletleriyle boy ölçüşecek nitelikte, hatta bazılarında daha fazla büyüme oranlarına ulaşması, turizm sektöründeki ilerleme ile gerçekleştirilmiştir. Böylece gelişmekte olan ülkeler turizmi sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma stratejisinin ortasına yerleştirmişlerdir. (Oktayer, Susam ve Çak, 2007:13)

Ancak ne var ki, dünya ekonomik konjonktüründeki olumsuz şartlara büyük ölçüde bağımlı ve duyarlı bir sektördür. Ülkedeki yapısal ve konjonktürel bozuklukların tümünden, değişik ölçülerde ve olumsuz bir biçimde etkilendiğinden risk ortamı da yüksek olmaktadır.(Olahı ve Timur,1988:242)

Turizm taşıdığı özellikler nedeniyle diğer sektörlerden oldukça farklıdır. Sektörün ürünü hem diğer ürünlerle, hem de ulusal ve uluslar arası turistik ürünlerle rekabet halindedir. Bununla birlikte turizm ürünlerinin stok edilebilmesi diye bir durum söz konusu değildir. Üretildiği gibi tüketilmelidir ve tüketici üründen yararlanmak için üretildiği yere gelmek zorundadır. Yani üretim tüketimin olduğu yerde gerçekleşmektedir. (Ünüsarı ve Sezgin,2004:51;Kozak,2006:130-133)Turist alan bir

ülke açısından ihracat özelliği arz eden durum, turist gönderen ülke açısından ithalat özelliği taşımaktadır. Bu yolla turistik tüketime ödenen bedeller de döviz akımı sağlamaktadır. Turizmin, görünmez ihracat ve ithalat olarak kabulü de bu nedenledir. Ayrıca fiziki olarak ihracı mümkün olmayan birtakım değerler, bu yolla döviz kaynağı haline gelmekte ve özellikle doğal ve kültürel birtakım varlıklar değerlendirilmiş olmaktadır. (Göksan, 1978:28)

Sektörde girişilen faaliyetler yatırım döneminde sermaye, işletme döneminde ise emek-yoğun özellik taşımakta olduğundan makineleşme ve otomasyona elverişli değildir.

Sunulan ürün lüks tüketim kalıpları içinde değerlendirilebilir. Buna bağlı olarak da, ekonomik ve siyasal alandaki olumsuzluklardan çok hızlı bir şekilde etkilenebilir. Söz konusu durum ise sektörü riskli hale getirmektedir (Bulut,1999)

Sektör için gerekli olan ihtiyaçların karşılanmasında ekonomideki bütün sektörlerden yararlanılmaktadır. Sektöre destek veren kurum ve kuruluşlar oldukça fazladır. Holloway tarafından buna ilişkin yapılan bir sınıflama yapılmıştır. Tablo 2.1.'de yapılan bu sınıflama verilmektedir. (Bahar ve Kozak,2006:45)

Tablo 2.1 Turizme Destek Veren Kurum ve Kuruluşlar

Destek Grubu	Hizmetler
Ulaştırma Araçları	Turistin seyahati için gerekli her türlü ulaşım aracı(otomobil,otobüs,uçak,gemi,tren vb.)
Konaklama Tesisleri	Turistin konaklaması için gerekli duyulan tesisler(otel,apart otel,tatil köyü,pansiyon vb.)
Özel sektör destek hizmetleri	Turizm işletmelerine mal ve hizmet tedarik edenler(gıda,inşaat,tıp,mimarlık vb)
Kamu sektörü destek hizmetleri	Bölgeyi ziyaret eden turistlere bilgi desteği sunan kurumlar(il/ilçe turizm müdürlükleri, turizm danışma büroları vb.)
Seyahat Aracıları	Turistlerin gereksinim duyduğu turları organize eden, pazarlayan ve bilgilendiren kuruluşlar(seyahat acentaları, tur operatörleri, tur rehberleri vb.)

Kaynak: Bahar,Ozan ve Metin,Kozak,(2006), Turizm Ekonomisi,s.45

Tabloda da görüldüğü gibi turizm sektörü, farklı işletme türlerinin bir araya gelmesi ile oluşmaktadır. Bu işletmeler turistlerin seyahat kararlarında oldukça önemlidir. Ayrıca bunlar istihdam sağlama, gelir yaratma vb. ekonomik etkileri büyük

olan işletmelerdir. Bu nedenle, devam eden bölümde turizm sektöründeki işletme türleri hakkında daha fazla bilgi vermenin de yerinde olacağı düşünülmüştür.

2.2 Turizm Sektöründe İşletme Türleri

Değişik ihtiyaçlardan oluşan turizm talebinin karşılanmasında etkili olan işletmelerin sayılarının fazlalığı, niteliklerinin birbirinden değişik olması nedeniyle sınıflandırma yapmak güçleşmektedir.(Aktaş,2002:11) Ancak, turizm hareketleriyle ortaya çıkan ihtiyaçların karşılanması amacıyla yönelik olarak, turistik mal ve hizmet üreten ve pazarlayan işletmeler; turistlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması dikkate alınarak bir ayrıma tabii tutulduğunda; Konaklama İşletmeleri, Yeme-İçme İşletmeleri, Ulaştırma İşletmeleri, Aracı İşletmeler, Diğer Üretim ve Hizmet İşletmeleri, olarak sıralanmaktadır. (Öztaş,2002: 79)

2.2.1 Konaklama İşletmeleri

Devamlı yerleşme yerini geçici olarak terk eden kişinin en önemli ihtiyaçlarından biri konaklamadır. Turistin değişik mekanlarda geceleme ihtiyacını karşılayan tesisler konaklama işletmeleridir. Turistik bir yörenin yabancılar tarafından ziyaret edilebilmesi, konaklama imkanları ile yakından ilgilidir.(Aktaş,2000:81) İleriki bölümlerde de açıklanacak olan turizmin yerel bir alana sağlayabileceği ekonomik etkilerin çoğunu konaklama işletmeleri sağlamaktadır. Örneğin; bu işletmelerin faaliyetlerini sürdürebilmeleri sağlayacakları istihdam ile mümkündür. Bu da konaklama işletmelerinin bulunduğu yerel alandaki işgücü sayısının artmasına neden olmaktadır. Yine farklı bir açıdan bakıldığında; işletmelerin kuruluş döneminden başlayarak faaliyet aşaması da dahil olmak üzere her aşaması yerel alandaki inşaat, sanayi, tarım ve diğer hizmet işletmelerine ihtiyacı doğurmaktadır. Bu birçok sektörde gelir ve istihdam etkisi yaratmaktadır. Verilen birkaç örneğin dışında konaklama işletmelerinin yerel alana sağlayabileceği ekonomik etkilerin örneklerini arttırmak mümkündür.

Konaklama işletmeleri içerisinde en önemli grubu oteller oluşturmaktadır. Oteller; yapısı, donanımı, konforu, müşteriye sunduğu hizmetin kalitesi gibi

elemanlarıyla arzu edilen nitelikte geçici konaklama, yeme-içme ve eğlence gereksinimlerini bir ücret karşılığında karşılayan konaklama tesisleridir. Otelleri sahip olduğu özelliklere göre aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür; (Kozak vd.,2001:50-53)

Konaklama Amacı Bakımından; Otel işletmesinin sunduğu konaklama hizmetinin amacına göre yapılan sınıflandırmalardır. Termal Turizm Tesisleri, Sayfiye Otelleri, Kongre Otelleri, Dağ ve Spor Otelleri gibi.

Faaliyet Süresi Bakımından; Otelin hizmet verdiği süre alınarak gruplandırma yapılmaktadır. Örneğin; Devamlı Oteller, Mevsimlik Oteller.

Buldukları Yere Göre; Otellerin ulaştırma araçları ile bağlantılarını ve onlara olan yakınlığını göz önünde bulundurarak gruplandırma yapılmaktadır. Havaalanı Otelleri, İstasyon Otelleri, Kent Merkezindeki Oteller, Liman Otelleri gibi.

Büyüklikleri Bakımından; Küçük (100 ve daha az oda sayısı), orta(100 ile 300) ve büyük (300 ve daha fazla oda sayısı) ölçekli otel işletmeleri şeklinde sınıflandırma yapılmaktadır.

Hukuki Özellikleri Bakımından; Belediye Belgeli Otel İşletmeleri ve Turizm İşletme Belgeli Otel İşletmeleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.2.2 Yeme-İçme İşletmeleri

İnsanların yeme-içme gereksinimlerini karşılamayı amaç edinen bu işletmelerden bazıları; Konaklama İşletmeleri İçinde Yer Alan Yiyecek-İçecek Birimleri, Bağımsız Restoran İşletmeleri ve Kulüp İşletmeleridir. Konaklama İşletmeleri İçinde Yer Alan Yiyecek-İçecek Birimlerinde Turizm Yatırım ve İşletmeleri Nitelikleri Yönetmeliğine göre yiyecek-içecek hizmetlerinin ne ölçüde verileceği belirlenir. Bağımsız Restoran İşletmeleri; geniş menü seçenekleri olan ve garsonlar tarafından hizmet sunulan geleneksel restoranlar ve sınırlı menü ve genellikle self servis hizmeti verilen Amerikan tipi restoranlar olarak gruplandırılır. Bunun dışında, ülke mutfaklarına göre de gruplandırılmaktadır. Kulüp İşletmeleri ise; belli amaçlara ve ilgi

alanlarına yönelik grupları bünyesinde bulundurmakta ve onlara yiyecek-içecek hizmeti sunmaktadırlar. (Tunç ve Saç,1998: 56)

Yeme- içme işletmelerinin ekonomik etkileri yadsınamaz. Gelir ve istihdam sağlama bakımından oldukça önemli işletmelerdir. Ayrıca yerel alanda tarım sektörünün gelişmesinde de etkilidirler. Fakat bu işletmelerin hizmet sunduğu yerde tarım sektörünü olumlu yönden etkileyebilmesi için ileriki bölümlerde açıklanan sorunların çözülmesi gerekmektedir.

2.2.3 Ulaştırma İşletmeleri

Ulaştırma araçları, sadece insanları bir yerden başka bir yere taşımakla kalmayıp; aynı zamanda gittikleri ülkenin veya bölgenin ekonomik ve turistik açıdan gelişmesine, o yörenin sosyal yaşantısının canlılık kazanmasına yol açmaktadır. Eskiden birçok ülkenin ekonomik ve turistik bakımdan gelişmesi, ulaştırma hizmeti olanakları ile mümkün olmuştur. (Usta,2008:35-36)

Bir destinasyondaki ulaştırma hizmetlerinin kalitesi turistlerin tercihlerini etkilemede önemli bir faktördür. Bu nedenle ulaşım, yerel bir alanda turizmin geliştirilmesi için alınması gereken tedbirlerin başında gelmektedir. Turizmin gelişmesi ulaştırma hizmetlerinin gelişmişliğine bağlı iken sektörün gelişmesi de bu hizmetlerin kalitesinin artmasına neden olacaktır. Ulaştırma ile turizm sektörü arasındaki bağ oldukça güçlüdür.

Uluslararası turizm olayının gerçekleşmesi için gerekli olan ulaştırma işletmelerinden en önemlisi havayolu işletmeleridir. Özellikle 1960'lı yıllarda tüm dünyada yaşanan turizm patlaması sonucunda ulaştırmanın hiçbir dalında yaşanmayan gelişmeler gerçekleşmiştir. Bu gelişme tarifeli seferlerin yanında, kiralık (charter) seferler ile yapılan taşımacılıkta da yaşanmıştır.(Ahipaşaoğlu ve Arıkan,2003:112-117) Charter uçuşları daha ekonomik olması nedeniyle kitle turizminin gelişmesinde büyük bir öneme sahiptir ve günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Karayolu taşımacılığı tercih sıralaması içerisinde ikinci sırada yer almaktadır. Ekonomik kalkınma ve toplum refahının gelişmesinde büyük katkıları olan karayolları büyük bir ekonomik faaliyet alanıdır. Fakat, taşımacılıkta üstlendiği işlevlere karşılık uluslar arası turizmde zaman ve uzaklık faktörlerinden dolayı havayollarına göre daha az tercih edilmektedir. Turizme genellikle; havayolu ile gelen turistlerin varış noktası ile konaklayacakları turistik merkez arasında ulaşımlarının sağlanması ve araba kiralama hizmetleri ile katkı sağlamaktadır. (Yağcı,2003:106)

II. Dünya savaşına kadar turizm hizmetinde büyük rol oynayan tren, aynı önemini sürdürememiştir. Aslında demiryolu ulaşımı ekonomik ve toplumsal gelişmeyi sağlayan, toplu taşımayı gerçekleştiren, turizmde seyahatleri kitlelere yayan ve sosyal turizmi yaratan bir ulaştırma türüdür.

Turizm ulaştırmasında, hava taşımacılığı önde geliyor olsa da denizyolu taşımacılığı da büyük, konforlu ve hızlı lüks yolcu gemilerinin kullanılması nedeniyle önemli bir role sahiptir. Denizyolları özellikle turistik bir ulaştırma türü olmanın yanı sıra, turistlerin tatillerinin bir kısmını geçirdikleri, konaklama ve yiyecek içecek ihtiyaçlarını karşıladıkları bir tesis özelliği taşıması nedeniyle de eşsiz avantajlara sahiptir. (Usta,2008:39; Ahıpaşaoğlu ve Arıkan,2003:91)

Ulaştırma sektörünün sağlayacağı hizmetler kendi dışındaki etmenlere de bağlı olduğundan, tüm değişimlere paralel olarak uygun aralıklarla güncelleştirilmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirebilen gelişmiş ülkelerde, ulaştırma sistemleri sürekli olarak ekonomik, sosyal ve siyasal koşulların değişimine paralel ve planlı gelişmeler göstermiştir. Türkiye’de ise benzeri bir gelişmeyi sağlayamadığı için, ulaştırma türlerinin ve özellikle demiryolları ve deniz yollarının çok önemli olanaklarını gereğince kullanamamakta, dengesiz, pahalı ve sağlıklı bir ulaştırma sisteminin ciddi sorunlarını yaşamaktadır.(Vizyon 2023 Ulaştırma ve Turizm Paneli, 2003)

2.2.4 Aracı İşletmeler

Aracı kuruluşlar, tüketicilerin gereksinim duydukları sayı ve nitelikteki mal ve hizmetleri uygun yer ve zamanda hazır bulundurma ve tüketicileri buraya taşıma

yoluyla gerek tüketicilere gerek üreticilere fayda sağlayan tur operatörleri ve seyahat acentalarından oluşur. (Barutçugil,1984:27)

Tur operatörü; tatil amaçlı yer değiştirmeyi sağlamak için gerekli hizmetleri bir araya toplayıp, paket bir ürün halinde halka satan üreticilerdir. Değişik hizmetleri organize ederek, esas üretici işletmelerle müşteriler arasında aracılık görevi yaparlar. Tur operatörleri uzmanlık alanlarına(turizm çeşidine, gidilecek yöreye göre ,ulaştırma aracına göre vb.) ve işletme büyüklüğü ve üretim şekillerine göre(sadece üretici olan, toptancı üretici olan) çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir: (Hacıoğlu,2000:86-87)

Seyahat Acentaları ise; günümüz ekonomisinin güncel ve gelişme yeteneği olan, sürekli gelişim içinde olan turizm ve seyahat endüstrinin ürettiği mal ve hizmetleri modern, gelişmiş yöntemlerle pazarlayan ve satan kuruluşlardır. (Mısırlı, 2002:33) Ticari kuruluşlardır, turistlere gereken bilgileri vermektedirler ve kara, hava ve ulaşım araçları ile ulaşım imkanları sağlamaktadırlar.(İçöz,1998:49) Incoming, outgoing ve ingoing acentalar olarak sınıflandırılmaktadırlar. (Denizer,1992:93) Incoming acentalar; dışarıdan gelen turistlerin çeşitli seyahat hizmetleri ile ilgilenirler. Outgoing acentalar; yurtdışındaki turistlerin, yurtdışındaki seyahatlerini organize ederler. Ingoing acentalar ise; yurt içindeki turistler için, yine yurt içine seyahatler organize ederler.

2.2.5 Diğer Üretim ve Hizmet İşletmeleri

Turizm sektörünün gelişmesinde katkısı bulunan ve hizmetin çeşitliliğini ve kalitesini arttıran işletmeleri doğrudan ve dolaylı hizmet veren işletmeler olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür. Bu işletmeleri; animasyon işletmeleri, sigorta işletmeleri, finans işletmeleri, araç kiralama işletmeleri, hediyelik eşya işletmeleri, tatil turizmüne yönelik ürünlerin satıldığı işletmeler, çeşitli turizm türlerine yönelik malzemeleri üreten ve pazarlayan işletmeler(av turizmi için tüfek, mermi vb.) şeklinde sıralamak mümkündür. (Tunç ve Saç,1998)

Turizm sektörünün ürettiği gelirler açısından bakıldığında konaklama ve ulaşım hizmetlerini yürüten işletmeler önemli rol üstlenmiş olsalar da, sektörel olarak elde edilen gelirlerin arttırılmasında konaklama ve ulaştırma hizmetlerini tamamlayan

yukarıda bahsedilen diğer işletmelerin katkısının büyük olduğu görülmektedir. Turistlerin ulaştırma, eğlence, hatıra eşya vb. mal ve hizmetler için yaptıkları harcamalar sadece turizm sektörü için gelir oluşturmakla kalmayıp, sektörler arası ileri-geri bağlantılarla çok daha geniş alana yayılan harcama kanallarının oluşmasını da sağlamaktadır.(Temizkan ve Temizkan,2005:333-342)

2.3 Turizmin Gelişmesine Etki Eden Unsurlar

Her geçen gün artan dünya nüfusu, sosyo-ekonomik yaşamda meydana gelen olumlu değişimler, teknolojiye yaşanan hızlı ilerlemeler, insanların eğitim ve kültür seviyesinin artması turizme bakış açısının da değişmesine neden olmaktadır. İnsanların turizm faaliyetlerine katılmasına etki eden psikolojik, ekonomik, sosyal birçok faktör vardır. Bunlar bir ülkenin, bölgenin veya yörenin tercih edilmesini sonuç olarak ise turizm açısından geleceğini de etkileyen unsurlardır Turizmin gelişmesine etki eden unsurları şöylece özetlemek mümkündür:

- **Teknolojik İlerlemeler;** Turizmin gelişmesindeki en önemli faktör ulaşım araçları teknolojisindeki gelişmelerdir. Ulaşım, turizm olgusunun en önemli ayağını oluşturur. Ulaşım ile birlikte iletişim araçlarındaki gelişme ve çeşitlilik turizmin gelişmesini sağlayan diğer önemli faktördür. İletişim araçlarındaki gelişmeler, kişilerin başka bölgeleri daha yakından tanımalarına ve istenilen bilgilere kolayca ulaşmalarını sağlar. (Öztaş,2002: 36) Ulaşım ve iletişimde meydana gelen gelişmeler ile birlikte sektörün teknolojisinde sağlanan gelişme ve standartlaşma da turizmin gelişmesine etki eden önemli bir faktördür. Günümüzde turizme hizmet eden işletmelerin bilgisayar teknolojisini kullanması gerek kendi aralarında gerekse turizm olayına katılacak kişiler ile yapılan işlemlerini daha kolay hale getirmektedir. Turizme hizmet eden işletmelerin yeni teknolojileri kullanmaları beraberinde tüketici isteklerini zaman kaybetmeden karşılama olanağını da sağlamaktadır. Bu da günümüzde turizmin gelişmesine etki eden önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.
- **Gelir Düzeyinin Artması;** Turizm ile gelir birebir ilişki içindedir. Toplumların dolayısıyla da bireylerin gelirlerinde ortaya çıkan artışlar turizm olayına daha geniş halk kitlelerinin katılmasını sağlamaktadır. Yapılan araştırmalar, bireylerin gelir

düzeyinin artması ile turizm hareketlerine katılma arasında doğru yönde bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. (Kozak vd.,2001:38)

- **Boş Zaman ve Ücretli İzinlerin Artması;** Boş zaman ve gelir seviyesi insanların turizm olayına katılmasında en önemli iki koşuldur. İnsanların ne kadar boş zamanı olursa olsun, bu zamanı değerlendirecek kadar gelirleri yoksa turizm olayına katılmaları imkansızdır. Bu nedenle, boş zaman ve ücretli izin hakkının kazanılması, turizm olayına katılmanın iki önemli unsurudur. Haftalık çalışma süreleri birçok gelişmiş ülkede 40 saatin altına düşmüştür. Çalışma zamanındaki azalış, gelir seviyesinin artmasıyla sonuçlanınca turizm olayına katılma oranı artmıştır. Bu ise turizmin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. (Öztaş,2002:36)
- **Nüfus Faktörü;** Dünya nüfusunda meydana gelen sürekli artışın doğal bir sonucu olarak turizme katılanların sayısında da bir artış olmaktadır. Dünyanın demografik yapısındaki değişimler, turizm hareketlerinde miktar bakımında değişmeyi de beraberinde getirecektir. (Usta,2008: 25)
- **Eğitim Seviyesinin Artması;** İnsanların eğitim seviyelerinin artması daha fazla gelir ve soysal statü sağlayan mesleklerde çalışma olasılığını da arttırmaktadır. Bu kişilerin yaşamdan beklentilerinin, kültürel birikimlerinin artması zamanla turizm bilincinin oluşmasına, turizme bakış açısının değişmesine neden olmuştur. Eğitim seviyesinin artması turizme katılma olayının da artmasını sağlamaktadır.
- **Şehirleşme Oranının Artması;** Kent yaşamının beraberinde getirmiş olduğu sorunları ve yorgunluğu atmak isteyen kişiler dinlenmek için farklı ortamlara gitme isteği duyarlar. Dolayısıyla şehirleşme oranının artması turizmin talebinin de artmasına ve turizmin daha da gelişmesine neden olmaktadır.
- **Gençlik Faktörü ve Üçüncü Yaş Faktörü;** Turizm günümüzde genç kesimin temel ihtiyaçları arasında önemli bir yere sahiptir. Sektörün tüketici grubu arasında payı büyüktür. Her geçen gün ortalama tüketim eğilimi artan bir kesim haline gelen gençler sektörde payı gittikçe artan bir kitle haline gelmektedir. Bununla birlikte sektörde önemi giderek artan diğer bir kitle ise üçüncü yaş döneminde olanlardır. Ortalama insan ömrünün uzaması, boş zamanlarının artması beraberinde turizm için yararlanacak zamanın da artmasını sağlamaktadır. Bu yaş grubunda olanların gün geçtikçe artması turizm hareketlerinin geleceğini belirleyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Psikoloji Faktörü;** Yüksek gelir elde eden kesimler arasında yeni tüketim tercihleri ortaya çıkmaktadır. Başkalarına karşı üstünlük elde etme ve moda gibi faktörler tüketim kalıplarındaki değişimleri etkileyen önemli unsurlardır. Günümüzde meydana gelen bu değişimlerden en çok etkilenen sektör turizm olmuştur. Moda, prestij ve gösteriş turizm talebi üzerindeki fiyat unsurunun negatif etkisini azaltabilen en önemli faktörlerdendir. Özellikle turistik bölgelerdeki turizm ürünleri çoğunlukla moda eğilimlerinin etkisi altındadır. Günümüzde tatil ve tatil için gidilecek yer tercihi yüksek gelir seviyesine sahip kişiler için bir yaşam biçimi haline gelmiştir. Aynı koşulları sunsa bile daha pahalı olan yer bir sınıfa ait olma veya bir kimliği vurgulamakla bağlantılı olduğu düşünüldüğünden bu kesim tarafından tercih edilir hale gelmektedir.

2.4 Turizmin Türkiye’de Gelişimi ve Kalkınma Planlarının Genel Değerlendirmesi

Türkiye sahip olduğu eşsiz özellikleri ile yüzyıllardan beri seyahat eden insanların ilgisini yoğun biçimde üzerine toplayan bir ülkedir. Turizm ile ilgili çalışmaların başlangıcı yaklaşık 160–170 yıl öncesine kadar dayandırılmaktadır. 1846 yılında İstanbul’daki Aya İrini Kilisesinin Askeri Müzeye dönüştürülmesi, 1863 yılında İstanbul’da Sergi-i Umumi-i Osmanî adı ile ulusal bir fuarın açılması, aynı yıl yine İstanbul’da bir seyahat acentesinin kurulması ve 1890 yılında seyyahlara tercümanlık edenler hakkında 190 sayılı nizamname’nin yayımlanması Türkiye’de turizmin ilk önemli olayları olarak kabul edilmektedir. Fakat daha sonraki yıllarda Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasının ve I. Dünya Savaşının etkileri ile turizme ilişkin çabalar büyük ölçüde duraklamıştır.(Barutçugil,1984:197)

Turizmin tarihsel gelişimini planlı dönem öncesi (1923–1963) ve planlı dönem (1963’ten günümüze) olmak üzere iki kategoride değerlendirmek gerekmektedir. 1923 ve 1963 yıllarını kapsayan planlı dönem öncesinde turizm sektörü ile ilgili gelişmeler son derece sınırlıdır. Türkiye’de turizm ile ilgili hareketin 1923 yılında kurulan Seyyahin Cemiyeti ile başladığı kabul edilmektedir.1929 yılında “Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü”adını alan Türk Seyyahin Cemiyeti turizm alanında faaliyet gösteren ilk örgüttür. Böylelikle ilk turizm tanıtımları başlamış, ilk afişleri ve karayolu haritaları

astırılmış, ilk tercüman rehberlik sınavları yapılmış, turizm ile ilgili incelemeler gerçekleştirilmiştir.(Bozok ve Şahin,2009:261) Bu dönemde turizmin devletin gündeminde yer aldığı görülmektedir. Yerli ve yabancı yatırımcılar için vergi indirimleri ve bazı teşvik unsurlarını içeren “Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu” 22 Mayıs 1953’te yürürlüğe girmiştir. (Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu) 1963’ten günümüze kadar olan planlı dönem ise, 1963-1983 yılları arasında devletin, turizm gelişimini sağlamak üzere şartları oluşturduğu ve öncü rol oynadığı “birinci dönem” ve 1983 ten günümüze süregelen “liberalizasyon dönemi” şeklinde 2 alt dönem olarak ayrılabilir. 1963-1983 döneminde turizm politikasının temel hedefi turizm yoluyla ödemeler dengesine katkıda bulunmak, döviz gelirlerini arttırmak, yeni iş alanları yaratmak ve Türk vatandaşlarına tatil olanakları sağlamak olarak özetlenebilir. Bu hedefleri gerçekleştirebilmek için organizasyonlar, yasal ve finansal düzenlemeler ve özel projeler olmak üzere birçok araç kullanılmıştır. Turizm Bakanlığı bu dönemin en önemli organizasyonel kuruluşudur. 1972 yılında Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) seyahat acentalarını bir çatı altında toplamak üzere kurulmuş ve etkin bir yönetim aracı olarak devreye girmiştir. Planlı dönemde “liberalizasyon dönemi” ni başlatan en önemli yasal ve finansal araç ise 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu” dur. Böylelikle yatırımlar öncelikli turizm gelişme alanlarına yönlendirilerek, kıt kaynakların daha etkin kullanımı sağlanmış, temel planlama ve koordinasyon işlevini yüklenen Turizm Bakanlığı, devlet arazilerinin tahsisi ile ilgili işlemleri basitleştiren, yeni turizm türlerinin gelişmesine olanak tanıyan ve tüketici haklarını koruyan bir kuruluş olarak etkinliğini sürdürmüştür. 1983 yılı devletin üstyapı yatırımlarından çekildiği, özelleştirme faaliyetlerine hız verdiği ve özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve bunların birleşimlerini içeren bir dönemdir. Bu dönemde TURSAB, Türkiye Otelciler Birliği (TÜROB), Turizmi Geliştirme Vakfı (TUGEV), Turizm Yatırımcıları Derneği (TYD) gibi birlik ve dernekler aracılığıyla turizm özel sektör temsilcileri etkili konumlar edinmişlerdir.(Vizyon 2023 Ulaştırma ve Turizm Paneli, 2003)

Türk turizminde özellikle 1986-1989 döneminde, “Turizm Teşvik Yasası”nın, “Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşvik Edilmesine İlişkin Karar”ın, “Yabancı Sermaye Yasası”nın, 32 sayılı “Türk Parasının Kıymetini Koruma

Kararı'nın ve "Kurumlar Vergisi ile Katma Değer Vergisi"ne ilişkin yasanın tanıdığı teşviklerin tümünden bir arada yararlanılması ile bu fırsatın çok iyi değerlendirilmiş olması oldukça önemlidir.(Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu)

Türkiye turizmi için önemli olan ve büyük bir yenilik olarak düşünülmesi gereken bir başka dönem ise 2001-2006 yıllarını kapsayan VIII. Beş yıllık kalkınma planında yer alan turistik işletmelerin KOBİ statüsünde değerlendirilmesidir. Turizm işletmelerinin KOBİ'lere sağlanan teşvik ve yardımlardan faydalanabilmelerine olanak tanımak, az yatırımla daha çok ürün çeşitliliği elde edilmesi, talep farklılaşmasına daha çabuk tepki gösterebilmesi, teknolojik yeniliklere kolay uyum sağlayabilmesi, daha az maliyetle istihdam yaratabilmesi vb. yararlarından faydalanabilmeyi sağlamaktadır. Bu ise, Türk turizmi ve ekonomisi için önem teşkil etmektedir. (Aydın ve Kelçeoğlu, 2002: 70)

1963 yılından günümüze kadar geçen dönemde Türk Turizm Politikasının başlıca hedef ve ilkelerini ise aşağıdaki şekilde Beş Yıllık Planlarda özetleyerek izlemek mümkündür.(Bozok ve Şahin,2009:267- 282; Ege,2009:40-47; Beş Yıllık Kalkınma Planları)

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi(1963-1967); Bu dönemde, gelişen turizmden yararlanılması gerekliliği vurgulanmış ve ödemeler bilançosu açığının kapatılmasında zengin doğal ve tarihi değerlerinin turizmde de değerlendirilmesi ve bunun için gerekli yatırımların yapılması hedeflenmiştir. Bu yatırımların ise, turist çekme potansiyeli yüksek olan ve kısa zamanda sonuç alınabilecek bölgelerde yoğunlaştırılması kabul edilmiştir. Diğer ülkelerle ikili turizm anlaşmaları yapılması, tanıtma faaliyetlerine ağırlık verilmesi ilke olarak kabul edilmiştir. Bu dönemde turistik hareketler incelendiğinde ise, gelen yabancıların ve giden vatandaşların sayısında artış olduğu görülmektedir. Turizm geliri inişli çıkışlı bir görünüm sergilerken, turizm gideri sürekli bir artış göstermiştir. Bu dönemde ödemeler dengesi açığının kapatılmasında turizmden yararlanmak pek mümkün olmamıştır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi(1968-1972); Anılan dönemde hedefler bir önceki dönemin hedefleriyle örtüşmektedir. Ancak, Birinci Kalkınma Planı ile karşılaştığımızda farklı olarak kitle turizmi ve buna paralel olarak yapılacak fiziki

planlamanın temel alındığı görülmektedir. Planın son yıllarında kitle turizmi amaçlarına uygun tesislerin kurulması için teşvik tedbirleri getirilmiştir. Ancak turizm sektörünün finansmanında kredi ihtiyacı tam olarak karşılanamamıştır ve turizm hizmetleri için yetiştirilen personel nicelik ve nitelik bakımından yetersiz kaldığı gibi, yetiştirilen elemanların tamamının da ihtisas alanlarında çalıştırılmaları sağlanmamıştır. Bu dönemde, gelen yabancı sayısı ve turizm gelirlerinde önemli bir artış olduğu görülmüştür. Çıkan vatandaşların sayısı ve turizm giderinde de artışlar olmasına rağmen gelir-gider dengesi gelirler lehine gelişme göstermiştir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi(1973-1977); Bu dönem geniş ölçüde ikinci dönemin çizgilerini taşımaktadır. Turizmin hızlı gelişme gösterdiği yörelerde arazi kullanımı ve tesis-altyapı ilişkilerinin birbiri ile bağlantılı bir biçimde geliştirilmesi, fiziksel planlama çalışmalarının sürdürülmesi ve yatırımların planlara uygunluğunun sağlanması temel ilke kabul edilmiştir. Yapılan tanıtma, pazarlama faaliyetlerinin kitle turizminin esaslarına uygunluğunun sağlanması, turizm yatırım ve işletmeciliğinde özel sektörün aktif rol almasının sağlanması öngörülmüştür. Ancak, turizm gelirleri istenen düzeye ulaşamamıştır. 1973 yılında başlayan ekonomik durgunluk ve petrol krizi, Türkiye'ye yönelik talebin azalmasında etkili olmuştur.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi(1979-1983); Türk turizminin hızlı bir şekilde geliştirilmesi, turizmin ekonomik fonksiyonlarından, döviz sağlayıcı işlevlerinden en iyi şekilde yararlanılması temel hedef kabul edilmiştir. (Olalı ve Timur,1988:347)Yatırım politikaları açısından; kitle turizminin gereklerini karşılayacak şekilde sektörün düzenlenmesi ve bu sağlanıncaya kadar bireysel turizm ile kitle turizminin birlikte değerlendirilmesi esas alınmıştır. Özel kesim, yabancı sermaye ve küçük tasarrufların sektör yatırımlarına dönüştürülmesini özendirici uygulamalarla konaklama kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir. 1980- 1982 yıllarında dünya turizm hareketlerinde yaşanan durgunluk ve 12 Eylül 1980 öncesinde hızla tırmanan terör eylemleri turizmi olumsuz olarak etkilese de gelen yabancı sayısı ve turizm gelirlerinde önemli artışların yaşandığı bir dönem olmuştur.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi(1985-1989); Bu dönemin hedefi, turizmin sosyal boyutunun ele alınmasıdır. İlk defa çevrenin korunmasından bahsedilmiştir. Turistik ürün çeşitlendirmesini sağlamak için tatil turizmi dışında diğer turistik değerlerin turizme kazandırılması hedeflenmiştir. Türk turizminin geliştirilmesi için

kamu yönetimi turizm sektöründe yatırımlar konusunda daha aktif roller üstlenmiştir. Ulaştırma altyapısında yaşanan sıkıntıların giderilmesi için 1983-1993 yıllarını kapsayan “Ulaştırma Ana Planı” hazırlanıp ulaştırma sektörü alanında hedef ve ilkeler benimsenmiştir. Anılan dönem Türk turizmi açısından oldukça önemlidir. Gelen yabancı sayısı ve turizm gelirlerinde önemli artışlar sağlanmıştır.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi(1990-1994); Yıl boyu turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi ve mevcut tesislerin doluluk oranının artırılabilmesi için farklı turizm türlerine yatırım yapmayı cazip kılan teşvik politikalarının geliştirilmesi, turizm altyapı ve üstyapı kalitesinin artırılması, turistik tesis işletmeciliğinin geliştirilmesi, küçük kapasiteli tesisler ve aile işletmeciliğinin teşvik edilmesi, Charter taşımacılığının geliştirilmesi planın belli başlı ilkeleridir. Bu dönemin en önemli özelliği, turizmi bütün yıla yayabilmenin önlemlerinin alınmasıdır. Ancak, 1991 yılında yaşanan Körfez Krizi ve Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan siyasi gelişmeler, 1994 yılında Fethiye ve Marmaris’te meydana gelen patlamalar nedeniyle beklenen turizm talebi ve turizm gelirlerinde artış yaşanmamıştır.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi(1996-2000); Üst yapılardan daha etkin yararlanılması, küçük işletmelerin gelişmesine öncelik verilmesi, sektörde hizmet kalitesinin yükseltilmesi için sertifikasyon sistemine geçilmesi öngörülmüştür. Bu dönemde turizm talebinde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Gerek yabancıların gerekse vatandaşların ortalama harcama düzeylerinde artışlar olmuştur. Türkiye’ye yönelik talep ilk kez bu plan döneminde 10 milyon kişiyi aşmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi(2001-2005); Turizm hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde halkın ve yerel yönetimlerin turizmle ilgili kararlara katılmasının sağlanması amaçlanmıştır. Turizm sektörünün direncinin artırılması için önlemler alınması, bir önceki plan döneminde belirlenen ATAK projesi, Turizm Sektörü Ana Planı ile ilgili uygulamalara hız verilmesi, halkın ve yerel yönetimlerin turizm kararlarına katılması ilkeleri hedeflenmiştir. Bu dönem, uluslar arası turizm pazarında giderek daha popüler bir çekim merkezi haline geldiği bir dönem olmuştur. 2001 yılında gelen yabancı sayısı 13,4 milyon kişi iken bu rakam 2005 yılında 24 milyona, turizm gelirleri 10 milyar Dolardan 18 milyar Dolara yükselmiştir.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi(2007-2013); Uluslar arası rekabetin ve değişimin yoğunlaştığı bir döneme rastlamaktadır ve her alanda gerçekleştirilecek

dönüşümleri ortaya koyan temel bir dokümandır. Turizm potansiyeli olan fakat yeterince ele alınmamış yörelerde turizmin geliştirilmesi, sektörde yeni kapasite yaratmanın yanı sıra mevcut ürünün niteliğinin yükseltilmesine ağırlık verilmesi, yeni aktörlerin, tanıtım,pazarlama, altyapı, turizm eğitimi ve çevre konularında görevleri ile kamunun turizm sektöründeki rolünün yeniden tanımlanması tasarlanmıştır.

Günümüzde turizm, ulaştığı aşama ile geniş bir sektör halini almıştır. Ulaşılan aşama ile pek çok ülkeden daha iyi düzeydedir.

Türk turizmin 2023 vizyonu ise, “ Türkiye turizm sektörünün, Akdeniz’ in dördüncü büyük destinasyonu olma noktasını aşmış, ürün çeşitliliğini artırarak yılın tamamına yayılmış, seyahat özgürlüğünün önündeki yasal ve fiziki engellerin olmadığı, sürdürülebilirlik ilkesini benimsemiş bir sektör olarak, eğitilmiş nitelikli işgücüyle, düzeyi gittikçe yükselen teknik altyapı, tesis ve servisleriyle, öncelikle ülke halkının yaşam düzeyini yükseltici, kendi kaynağını yaratabilen, öz denetim yapabilen, rakip destinasyonlarla yarışabilen, iç verimliliği yüksek bir sektör haline gelmesi ve Türkiye ’nin “kitle” turizminin yanısıra bireysel turizmin de önemli cazibe merkezlerinden birisi haline gelmesi” olarak belirlenmiştir.

Dünyanın en hızlı gelişen sektörlerinden biri olan turizmin ekonomik etkileride oldukça fazladır. Devam eden bölümde ise bu etkilerin neler olduğu detaylı bir şekilde incelenmektedir.

2.5 Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizm olayının en önemli yönlerinden biri de ekonomik boyutudur. Ekonomik önemi ve bu açıdan ne kadar büyük bir potansiyele sahip olduğu 20. yüzyılın ortalarında anlaşılmaya başlanmıştır. (Bahar,2006:137)

Sektör, dünya dış ticaretinin en geniş kalemi olarak görülmektedir ve birçok ülke için en önemli ihracat kaynağı, en fazla döviz sağlayan sektörü ve kalkınmanın motoru olarak kabul edilmektedir. Kısa sürede ekonomik yararını göstermesi ve gelir dağılımının düşük ve adil olmadığı, işsizliğin yüksek olduğu gelişmekte olan ülkeler

açısından önem kazanması gibi nedenlerden dolayı da birçok ülke ya da bölgede öncelikle ekonomik yönü üzerinde durulmaktadır. (Demir ve Çevirgen,2006:140)

Uluslar arası turizm hareketleri incelendiğinde, en fazla turist çeken ve gönderen ülkelerin gelişmiş ülkeler olduğu dikkat çekmektedir. Yani turizmin gelişmiş ülkelere özgü bir sektör olduğu söylenebilir. Ancak, gelişmekte olan birçok ülke için turizmden sağlanan belirli miktardaki turizm geliri, o ülkelerin ekonomik kalkınma ve büyümeleri gelişimleri açısından çok önemli olmaktadır. Bu yönüyle bakıldığında, ekonomileri yaygın olmayan, tarım ülkesi konumunda olan birçok az gelişmiş ülkede turizmin ekonomik yararları ve etkileri gelişmiş ülke ekonomilerinde olduğundan çok daha fazla olabilmektedir. (Bahar ve Kozak, 2006: 61)

Sektörünün taşıdığı özellikler nedeniyle ekonomiye olan katkıları oldukça fazla olmasına karşın birtakım olumsuz etkileri de söz konusudur. Ancak, turizmin tartışılan ekonomik boyutunu ön plana çıkarabilmek için yapılan çalışmaların birçoğunda, kullanılan yöntemlerde ise eksiklikler ve yanlışlıkların olduğunun da belirtilmesinde yarar vardır. Bir ülke ekonomisine olan katkılarını bütünüyle değerlendirecek güvenilir bir yöntem bulunmamaktadır. Fakat çeşitli yöntemler yoluyla ekonomik etkileri ölçülmeye çalışılmaktadır. (Unur,2004:115)

Çalışmanın devam eden bölümünde, bahsedilen ve genel kabul gören turizmin ülkenin ekonomisi üzerinde yarattığı olumlu ve olumsuz etkilerin neler olduğu ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

2.5.1 Turizmin Olumlu Ekonomik Etkileri

Turizmin bir ülkede gelişmesi o ülkenin ekonomisini olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Turizmin ekonomik etkilerine yönelik çalışmaların çoğu sektörün gelişmesi sonucu oluşan pozitif etkiler üzerine odaklanmıştır. (Archer ve Fletcher, 1996; Fletcher,1989; Huse, Gustavsen ve Almedal, 1998) Bu çalışmalarda ekonomik çoğaltanlar ve fayda-maliyet analizleri(Archer, 1977, 1989; Pearce, 1989) ve turizmin bölgesel kalkınma ve istihdam ile ilişkisi kullanılmıştır.(Lee,2009:33) Eadington ve Redman ise, turizmin çoğu bölge ve ülke için öncü sektör olduğunu,

geliştiği yerde birçok sektör ile ilişki içerisinde, iş ve gelir yaratma bakımından başlıca kaynak olan fırsatlar yaratan bir sektör olduğunu savunarak turizmin olumlu ekonomik etkilerini ortaya koymaya çalışmışlardır. (Eadington ve Redman,1991:41-56)

Sektörün olumlu ekonomik etkileri oldukça çeşitlidir. Bu etkilerden bazıları aşağıda ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

2.5.1.1 Dış Ödemeler Bilançosu ve Turizm

Ödemeler bilançosu, bir ülkedeki yerleşik kişilerin belirli bir dönem boyunca yabancı ülkede yerleşik kişilerle yaptıkları tüm ekonomik işlemlerin sonucunu gösteren sistematik bir kayıttır.(Seyidoğlu,1999:384)Turizme ait gelir ve giderler ödemeler bilançosunun cari işlemler hesabı hizmetler alt başlığı altındadır.

Uluslar arası turizm hareketlerinden elde edilen dövizler, döviz arzı ve talebi üzerinde etkili olur. Turizm, dışarıya turist gönderen ülkenin döviz talebi, turist kabul eden ülkenin ise döviz arzını arttırıcı rol oynamakta ve sonuçta ödemeler dengesi üzerinde etkili olmaktadır. (Oktayer,Susam ve ak,2007:28)

Ancak, turizm sektörünün döviz arz ve talebini etkileyerek dış ödemeler bilançosu üzerinde olumlu etkiler yaratması aşağıdaki şartların oluşmasına bağlıdır. Bunlar; (Olalı ve Timur,1988:39)

- Elde edilen dövizler için yapılan döviz giderleri (c) ile döviz gelirleri (r) arasındaki oran 1'den küçük olmalıdır, $(c/r < 1)$.
- Turizm sektörünün döviz girdisi payının, söz konusu ülkede turizm sektörü bulunmaması halinde, alternatif sektörlerin getireceği dövizden fazla olması gerekmektedir.

Aslında, hesap edilmesi güç olan döviz girdileri ve çıktılarının olması nedeniyle bir ülkenin turizmden kaynaklanan döviz gelirlerini ve giderlerini belirlemek güçtür. Ancak, sonuç olarak denilebilir ki; ödemeler dengesindeki açık veya fazlalar ülke ekonomisinde geniş kapsamlı etkiler doğurur. Örneğin milli gelir ve çalışma düzeyi, kalkınma hızı, döviz kurları, enflasyon oranı, ücret artışları, gelir dağılımı ve dış borçlar

gibi temel ekonomik değişkenler ödemeler dengesiyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Dolayısıyla, dış turizm gelirlerindeki artış veya azalışların ödemeler dengesinde yaratacağı etkiler, diğer temel ekonomik değişkenleri de dolaylı olarak etkilemektedir. (Yağcı,2003:157)

2.5.1.2 Ulusal Gelir ve Turizm

Turistin gittiği yerlerde harcama yapması ve sadece tüketici olması nedeni ile ekonomide otonom bir harcama akımı ortaya çıkarmakta (Çakır,2001:377-393) ve büyük miktarlarda gelir transferleri gerçekleşmektedir. Bu gelir akımı içinde her yeni harcama diğer gruplar için de gelir yaratmaktadır. Bu nedenle turizm, bir yandan ulusal gelir yapısı içinde yer alırken, diğer taraftan çarpan mekanizması nedeniyle ulusal ekonomide geniş bir gelir etkisi göstermektedir. Sektör, özellikle gelişmiş ülkelerden, gelişmekte olan ülkelere döviz akımı sağlamaktadır. Ayrıca, deniz, güneş, kum gibi maliyeti olmayan, ucuz tarım ve deniz ürünleri gibi düşük maliyetli ve alternatif değerlendirme olanakları son derece sınırlı olan kaynakların turizm yoluyla değer kazanmasını ve gelir yaratmasını sağlamaktadır. (İlkin ve Dinçer,1991:31)

Dünya Turizm Örgütü'nün yaptığı bir araştırmaya göre, turizm gelirleri inceleme konusu olan ülkelerin en az %38'inde, ülke ekonomisinin esas gelir kaynağıdır. Yine aynı araştırma sonucuna göre, bu ülkelerin %83'ünde ihracat kategorileri arasında ilk beşte yer almaktadır. Hatta, Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan "Turizm 2020 Yılı Vizyonu"na göre de, 2020 yılında dünyadaki turist sayısının 1,5 milyar kişi, toplam turizm gelirlerinin ise 2 trilyon ABD Doları olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumda, yüksek çarpan etkisi nedeniyle sektörde yaşanan ani bir daralma ekonominin genelinde de çarpana bağlı olarak daha sert etkiler yaşanmasına neden olacaktır.(Emsen ve Değer, 2004:68)

Tablo 2.2'de verilen uluslar arası turizm gelirleri incelendiğinde, 1990'lı yıllardan günümüze kadar ki artış dikkat çekmektedir. 1990 yılında 264 milyar dolar olan turizm gelirleri 2007 yılında 856 milyar dolara çıkmıştır. Sektörden elde edilen gelir dünya ticaretinde oldukça büyük bir paya sahiptir.

Tablo 2.2 Uluslararası Turizm Gelirleri (milyar dolar)

1990	1995	2000	2005	2006	2007
264	405	475	680	472	856

Kaynak: www.unwto.org/facts/eng/pdf/highlights/UNWTO_Highlights08_en_HR.pdf

Aynı şekilde turizm Türkiye için de oldukça önemli bir sektördür. Elde edilen gelirin ekonomiye katkısı büyüktür. Bu sektörden elde edilen gelir, ihracat alanında diğer sektörlerden elde edilememektedir. (Aktaş,2005:167) Tablo 2.3’de Türkiye’nin turizm gelirleri, ziyaretçi sayısı, ortalama harcamaları verilmektedir.

Tablo 2.3 Yabancı Ziyaretçi ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaş Ziyaretçi Turizm Gelirlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Toplam			Yabancı			Vatandaş		
	Turizm Geliri (1000 \$)	Ziyaretçi Sayısı	Ort. Harcama (\$)	Turizm Geliri (1000 \$)	Ziyaretçi Sayısı	Ort. Harcama (\$)	Turizm Geliri (1000 \$)	Ziyaretçi Sayısı	Ortalama Harcama (\$)
2001	10 066 500	13 450 121	748	7 386 246	11 276 532	655	2 680 908	2 173 589	1 233
2002	11 900 925	15 214 516	782	9 009 677	12 921 981	697	2 891 247	2 292 535	1 261
2003	13 203 144	16 302 050	810	9 676 623	13 701 418	706	3 526 520	3 526 520	1 356
2004	15 887 699	20 262 640	784	12 124 059	17 202 996	705	3 763 639	3 763 639	1 230
2005	18 153 504	24 124 501	752	13 929 300	20 522 621	679	4 224 203	4 224 203	1 173
2006	16 850 947	23 148 669	728	12 556 829	19 275 948	651	4 294 117	4 294 117	1 109
2007	18 487 008	27 214 988	679	13 989 952	23 017 081	608	4 497 055	4 497 055	1 071
2008	21 910 964	30 929 192	708	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 2.3’de görüldüğü gibi yıllar itibariyle gelen turist sayısında sürekli bir artış yaşanmaktadır. Turizm gelirlerinde ise bazı yıllar düşüş yaşanmasına rağmen genel olarak artış sözkonusudur. 2007 yılında tüm dünyadaki uluslar arası turizm gelirleri 2006 yılına göre % 5,6 büyüme göstermiştir. Türkiye’de ise bu dönem için oran % 8,85’tir. 2008 yılında ise turizm gelirleri 21 910 964 (milyon \$)’dır.

Türkiye ekonomisindeki yeri ve öneminin incelenmesi sırasında göz önüne alınması gereken önemli bir nokta ise, turizm gelirlerinin GSYİH içindeki payı

olmaktadır.(Önal, Düzakın ve Çiftçi,2006:49) Tablo 2.4'te ise turizm gelirlerinin GSYİH içerisindeki payı verilmektedir.

Tablo 2.4. Turizm Gelirlerinin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payı (2001-2008)

YILLAR	GAYRİSAFİ YURTIÇİ HASILA (Milyon TL)	Dolar Kuru	GAYRİSAFİ YURTIÇİ HASILA (Milyon \$)	GELİR (Milyon \$)	TURİZM GELİRLERİNİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYI (%)
2001	240 224,0	1,221	196 736,0	10 066,5	5,1
2002	350 476,0	1,521	230 494,0	11 900,9	5,2
2003	454 781,0	1,492	304 901,0	13 203,1	4,3
2004	559 033,0	1,432	390 387,0	15 887,7	4,1
2005	648 932,0	1,348	481 497,0	18 153,5	3,8
2006	758 391,0	1,441	526 429,0	16 850,8	3,2
2007	843 178,4	1,300	648 754,0	18 487,0	2,8
2008	950 144,3	1,281	741 792,0	21 910,9	3,0

(2001-2007) KTB+TUİK+MERKEZ BANKASI

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı

Turizm gelirleri bakımından dünyada 10.sırada yer alan Türkiye'nin turizm gelirlerinin GSYİH içindeki payı da yüksektir. 2007 yılında GSYİH içerisinde %2,8 paya sahip olan turizm gelirleri 2008 yılında yaklaşık olarak % 3'e ulaşmıştır. Tabloda turizm gelirlerinin GSMH içerisindeki payı yıllar itibariyle incelendiğinde 2006 yılından sonra payının düştüğü görülmektedir. Bunun nedeninin, dolar üzerinden milli gelir hesaplanırken ortalama dolar kurundaki düşüş olduğu söylenebilir.

2.5.1.3 İstihdam ve Turizm

Turizm sektörünün istihdam üzerinde etki yapıp yapmadığı, ya da diğer sektörlerden daha fazla istihdam yaratıp yaratmadığı konusu da oldukça tartışmalıdır. Fakat emek-yoğun bir yapıya sahip olması, sektördeki sermaye/işgücü oranının düşük olması nedeniyle az yatırımla çok işgücü yaratma özelliğine sahiptir (Önal, Düzakın ve Çiftçi, 2006:55) görüşünü savunmak yerindedir ve turizm, talebine ve gelişimine bağlı olarak bir ülke veya bölgede istihdamı artırmaktadır denilebilir. (Holloway,1994:247)

Sektörün istihdam yaratma özelliği içerisinde bahsedilmesinde yarar olan bir konu da, içinde turizmin de yer aldığı hizmet kesiminin genel olarak istihdam özelliğidir. Hizmet kesimi, kırsal kesimin dışladığı işsiz kitleyi, sanayinin yeterince

istihdam olanağı yaratmaması nedeniyle de yapısında taşır. Bir bakıma gizli işsiz durumuna düşen bu kitle marjinal verimliliği son derece düşük işlerde çalışır görünürler. Oysa ki ileri gelişmişlik düzeyindeki ülkelerde hizmet kesiminin verimliliği oldukça yüksektir. (Han ve Kaya, 2002:19;)

Turizmin istihdam etkisi içerisinde bazı yazarlar, turizm yatırımlarının yarattığı direk istihdam etkileri ile birlikte bazı dolaylı etkilerinden de söz etmekte ve yarattığı istihdamı bu açıdan da değerlendirmeye çalışmaktadırlar. Genel görüşe göre üç tip istihdam çeşidi vardır. Bunlardan birincisi, konaklama, yeme-içme, ulaştırma işletmeleri, seyahat acentaları ve tur operatörleri gibi turizm işletmelerinde çalışanları kapsayan doğrudan istihdamdır. İkincisi, turizm sektörünün ihtiyaç duyduğu ürünleri ve hizmetleri sağlayan sektörlerdeki ve turistlerin harcamalarından yararlanan faaliyetlerdeki işlerde çalışanları kapsayan dolaylı istihdamdır. Son olarak ise, doğrudan ve dolaylı istihdamla sağlanan gelirlerin harcanmasıyla ekonomide yaratılan ek istihdamdır. (Oktayer,Susam ve Çak,2007:27-28)

Sektörün mevsimlik özelliği tam ve yarı zamanlı istihdam edilen işgücü yoğunluğu yaşanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle de ulusal ve uluslar arası düzeyde turizm sektörü tarafından istihdam edilen kişi sayısının istatistiksel olarak belirlenmesi mümkün değildir.(Kozak vd.,2001:89) Ancak yapılan çalışmalarda; endüstriden elde edilen her milyon doların 20.000 yeni iş imkânı sağladığı belirtilmektedir.(Selçuk ve Çatal,2007:299) Ayrıca sektör; dünya genelinde 200 milyondan fazla insanın çalıştığı toplam işgücünün %8'ini tek başına oluşturmaktadır. 2010 yılına kadar da, dünya GSMH' sının %12'sini ve toplam işgücünün %9'unu oluşturacağı öngörülmektedir. (Bahar ve Kozak, 2006:136)

Bilindiği üzere turizm, Türkiye ekonomisine büyük katkıları olan bir sektördür. Bu durum istihdam yaratma özelliği açısından da aynıdır. Fakat sektörün özelliği nedeniyle turizmde istihdam edilenlere yönelik araştırma yapma olanağı da oldukça sınırlıdır ve istihdam rakamları değişik yollarla tahmin edilmektedir. Ancak, gelirdeki artış gibi istihdamında yıllar itibariyle artış gösterdiği söylenebilir. Turizmde doğrudan ve dolaylı olarak istihdam edilenlerin yüzdesinin oldukça yüksek olduğu bilinmektedir.

2.5.1.4 Devlet Gelirleri ve Turizm

Turizm, öncelikle sağladığı ekonomik etkiler ve bununla birlikte daha birçok nedenden dolayı devletin üzerinde önemle durduğu sektörlerin başında gelmektedir. (Yağcı,2003:167) Ayrıca sektör, diğer ekonomik aktivitelerde olduğu gibi, devlete direkt ve endirekt olarak vergi geliri de sağlamaktadır. Devletin elde ettiği gelir kaynaklarından en önemlileri, ülkeye gelen turistlerin harcamalarından alınan vergiler yanında, ayakbastı parası, vize uygulanan ülkelerde vize uygulamaları, turistlerin satın aldığı bazı turistik malların ithali sırasında alınan gümrük vergileridir. (Olalı ve Timur,1988:140;Özdemir,1992:51) Turizm gelirleri arttıkça turizmden doğan vergi gelirlerinde de artış olmaktadır.(Birkan,1995: 28)

2.5.1.5 Diğer Sektörler ve Turizm

Çakır ve diğerleri(2007), hizmetler sektörünün diğer sektörleri canlandırıcı, harekete geçirici özelliğini incelemiştir. Sonuç olarak, sektörün lokomotif sektör olma özelliği taşıdığını, yapılacak bir yatırımın sadece bu sektörü canlandırıp, harekete geçirmekle kalmayıp, sektörle ilişkisi olan diğer sektörlerde de canlanma yaratacağını ortaya koymuşlardır. (Çakır, Özdemir ve Çakır,2007) Hizmetler sektörü içerisinde yer alan turizm de taşıdığı özellikler nedeniyle diğer sektörlerle yakın ilişki içindedir. Bu nedenle turizm bazı sektörlerle kendi ihtiyaçlarına göre şekil vermekte, bir kısmını da yeniden meydana getirmektedir. (Öztaş,2002: 65)Başka bir ifade ile, diğer sektörler turizmden doğrudan etkilediği gibi, dolaylı yoldan da etkilenebilmektedir.

Turizmin gelişmesi çeşitli aşamalardan geçerken her aşama ile birlikte ekonominin diğer sektörleri üzerindeki etkisi de farklılaşmaktadır. Turizm faaliyetlerinin gelişmesinin ilk aşamasında, turizm olağan bir tüketim tipi düzeyinde olduğundan, insanların genel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki özellikleri taşır. İkinci aşamada, konut üretimine ilişkin sanat, donatım ve hizmetlerin canlılık kazandığı görülür. Bu aşamada, yalnız yazlık konut ve çeşitli yapı düzenlemeleri değil, aynı zamanda kiralık tesisler, kamp alanları düzenlemeleri, konaklama ve yiyecek-içecek tesisleri yapımı, yol inşaatları, konaklama merkezlerinin daha iyi düzenlenmesi önem

kazanır. Böylece, turizm inşaat ve sanayi sektörleri üzerinde etkili olmaya başlar. Üçüncü aşamada rahatlık ön plana geçeceğinden, yüksek maliyetli hizmetler, işlenmiş gıda ürünleri, rahatlığı artırıcı ve ihtiyaçların giderilmesini kolaylaştırıcı çeşitli üretim ve hizmetlerde bir canlılık meydana getirir. Dördüncü aşamada, turistin güvencesi sağlanmaya çalışılır. Bu aşamada sağlık donanımı, bankalar, sigorta hizmetleri ve emniyet teşkilatı turizmdeki gelişmeden etkilenir. Beşinci aşama lüks turizmdir. Olağan turistik ticaretten lüks turizme geçişle birlikte, sektöre mal ve hizmet veren kuruluşların üretim kalitelerinde bir artış meydana gelir. (Olalı ve Timur,1988:155)

Turizmin sektörler üzerine etkilerini; tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri üzerine etkiler şeklinde incelemek mümkündür.

Tarım Sektörü ve Turizm: Turizmin tarım sektörüne dolaylı etkilerinden en önemlisi, sektördeki üretim artışı ile sektörün gelirini artırması ve üretim artışının yeni istihdam fırsatlarının doğmasına neden olmasıdır. Turizmin tarım sektöründe gelir etkisi iki farklı açıdan değerlendirilebilir. Bunlardan ilki; turistik bölgelerde artan talebe paralel olarak, turistin yeme-içme ihtiyacını karşılayan tarım ürünlerine olan talebin artması, tarım sektöründe yer alan kişilerin ürünlerinin daha iyi değerlendirilmesini ve böylece bu kişilerin gelirlerinin de artmasını sağlamasıdır. Bir diğeri ise, kırsal turizmin gelişmesi ile turistik bölgelerde arazi sahibi olan yöre halkının bu arazilerin kamp alanı olarak turizme açılması sayesinde ek bir gelir elde etme olanağına kavuşmasıdır. Turizmin tarım sektöründe istihdam etkisi ise; tarım kesiminde üretimin genellikle mevsimlik olması sonucu ortaya çıkan mevsimlik işsizlik ve atıl kapasitenin, turizmin yarattığı istihdam olanakları ile azaltılabilir olmasıdır. Turizmin bazı dallarında nitelikli olmayan ya da yarı nitelikli elemana olan ihtiyaç, tarım sektöründen turizme işgücünün kaydırılmasını kolaylaştıracaktır. (İçöz ve Kozak,2002:253-254)

Sanayi Sektörü ve Turizm: Turizmin sanayi sektörü üzerindeki etkisi, ağırlıklı olarak tüketim malı ve ara malı üreten sanayilerde ortaya çıkmaktadır. Yatırım malı üreten sanayiler üzerinde ise turizmin etkisi daha zayıf (Oktayer, Nazan ve Çak,2007:108) olmasına karşın yinede yapılan bir araştırmaya göre, toplam turistik yatırım harcamalarının %60'ı inşaat içindir. Ayrıca, turistik amaçla arazi düzenleme, yeni yol yapımı ve benzeri altyapı yatırımlarının modern araç ve gereçlerle gerçekleştirilmesi

ilgili ağır sanayi ürünlerine olan talebi artıracığı gibi, konaklama tesisleri yapımında kullanılan tüm araç ve gereçler ilgili sanayi kollarında da canlanma yaratacaktır.(İçöz ve Kozak,2002: 255)

Hizmetler Sektörü ve Turizm: Turizm, hizmetler sektörü içerisinde yer alan diğer hizmetlerden de büyük ölçüde yararlanmaktadır. Bu nedenle gelişmesi ulaştırma, el sanatları, sağlık, güvenlik, haberleşme vb konularındaki hizmet dallarında da önemli gelişmelere neden olmaktadır. (Kozak vd.,2001:90) Bu etkileri daha detaylı olarak beş gruba ayırmak mümkündür. Bunlar; Cari tüketim (ekmek, et, manav, bakkaliye gibi), Donatım sanatları (elektrikçi, boyacı, demirci, inşaat işçiliği gibi), Konfor (moda evleri, spor malzemesi, parfümeri, gazeteci, çiçekçi, pastane, çay salonu gibi), Sağlık ve güvenlik hizmetleri (sağlık kurumları, doktor, eczacı, banka gibi) ve lüks hizmetler (kuyumcu, gece kulübü, sauna, rehber, monitörler, antikacılar gibi) ile ilgili üçüncü üretim sektörleridir. (Dinçer,1993: 94)

2.5.1.6 Yatırımlar ve Turizm

Yatırımlar üst yapı-alt yapı, özel-kamu, reel-mali, yerli ve yabancı sermayeli yatırımlar olmak üzere farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Turizm yatırımları ise, turistlerin konaklamaları, yeme-içmeleri, eğlenmeleri ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılayan tesis, arazi ve teçhizatların bütünü olarak tanımlanmaktadır.(Çımat ve Bahar,2003: 12)Bu yatırımlar Türkiye’de özel ve kamu kesimi tarafından gerçekleştirilmektedir. Genellikle elektrik, yol, su gibi altyapı yatırımları devlet tarafından gerçekleştirilirken konaklama, yiyecek içecek, eğlence birimlerine ait yatırımlar özel sektör tarafından üstlenilmektedir. Ayrıca mevcut alt yapının ve turizm tesislerinin genişletilmesi, yenilenmesi ve ürünlerinin geliştirilmesi amacıyla yapılan harcamalar da (diğer hizmet tesisleri yatırımları) turizm yatırımı içinde düşünülmelidir. (Şenel,2007:6) Kamunun bir görevi de özel sektörün ekonomik faaliyetlerini yürüteceği istikrarlı ortamı sağlamak, belirlenen öncelikler yönünden teşvik ve yönlendirmeyi yapmaktır. (Toker 2007:82) Turizm stratejisi içerisinde de; sosyal ve teknik altyapıyı tamamen kamuya yüklemeyen, bu alanda ihtiyaç duyulan finansmanı kullananlara ve yararlananlara da paylaştıran hedefleri yer almaktadır. (Türkiye Turizm Stratejisi,2023)

Turizm endüstrisi gelişme süreci içinde yeni yatırımların artmasına, böylece ekonominin bu yatırımların sağlayacağı katkılarla gelişmesine neden olmaktadır. Yatırımlarının, faaliyete geçerek katma değer yaratması, genel ekonomiye yaptığı katkıların önemli ölçütlerinden birini oluşturmaktadır. Diğer bütün sektör yatırımlarında olduğu gibi, turizmde de katma değer iki bölümden oluşarak ulusal ekonomiye yansımaktadır. Birincisi, gerçekleştirilen turizm yatırımlarının kendi içinde yarattığı katma değer, ikincisi ise, söz konusu yatırım ile ticari ve ekonomik açıdan bağlantılı olması nedeniyle, diğer işletmeler tarafından yaratılan ek katma değerdir.

Turizm yatırımlarını Türkiye açısından da değerlendirmek yararlı ve yerinde olacaktır. Ülkede turizm yatırımlarının artmasını ve bunun sonucunda yatırımların olumlu ekonomik sonuçlarının hissedilir derecede yaşanmaya başlamasının dönüm noktası, Turizmi Teşvik Yasası'dır. 1980'li yıllara kadar turizm yatırımlarına ayrılan pay, toplam sabit sermaye yatırımlarının %0,7'si kadar iken, 1982-2005 yılları arasında yasa ile büyük bir artış meydana gelmiş ve sektörün bugünkü düzeyine ulaşmasında belirleyici rol oynamıştır. (Çımat ve Bahar,2003:3) Günümüzde turizm yatırımları halen özel önem taşıyan sektör yatırımları olarak kabul edilmekte ve Yatırım Teşvik Belgesi yatırımlar, Yatırım İndirimi, KDV istisnası, Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası ile Vergi, Resim ve Harç İstisnası desteklerinden yararlanabilmektedir. (Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu)

2.5.1.7 Turizm Sektörü ve İhracat

Daha önce de açıklandığı gibi belirli bir alanın ekonomik kalkınmasının ilk itici gücü, yerel bir alandan diğer yurtiçi ve yurtdışı alanlara yapılan ihracattır. Çünkü, yerel bir alanın ihracatında meydana gelen artışın yarattığı gelirin harcanması çarpan etkisi yaratmaktadır, yeni teknoloji ve ürünlerin gelişmesini sağlamaktadır. Ayrıca ihracatçı sektörün gerisel bağlantıya sahip sektörlerinde de üretim artışına neden olmaktadır. (Değer,2003:102)

Bölgesel veya yerel bazda ihracatın geliştirilmesi için öncelikle; ihracat potansiyeli yüksek, yenilikçi, rekabet edebilir, dinamik ve yüksek katma değer

yaratabilen öncü sektörlerin seçilmesi gerekmektedir. Bu sektörlerin tespiti, nasıl destekleneceği çalışması gelişme planları hazırlanırken yapılmalıdır. Ulusal ve bölgesel ve yerel bazda ihracat odaklı sanayileşmenin gerçekleştirilmesinde görünmeyen ihracat olan turizm sektörü; kolay, etkili, verimli ve nispi olarak da ucuz bir araç olarak görülebilir. Turizmde bir yörenin mal ve hizmetlerini müşterinin ülkesine kadar göndermek zorunluluğu olmadığından ihracatı olanaklı olmayan jeo-ekonomik varlıklar, sosyo-kültürel varlık, değer ve olaylar ile spesifik bazı hizmetlerin ihracatı bu sayede yapılmakta ve yöreye döviz girişi sağlanmaktadır.(Kızılgöl,2006) Turizm sektörü hizmet ihraç eden bir sektör olarak dünya ekonomisinde büyük bir öneme sahiptir. Dünya ticaretinde petrolden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye de' de 24 Ocak 1980 ekonomik kararlarından sonra, ithal ikameci politika terk edilerek, ihracata yönelik sanayileşme stratejisi benimsenmiş ve bunun gerçekleşmesinde turizm sektörü, araç olarak görülmüştür. (Bahar,2006:138)

2.5.2 Turizmin Bazı Olumsuz Ekonomik Etkileri

Turizmin olumlu ekonomik etkilerinin yanında plansız gelişmesinin sonucu olarak yaşanan sıkıntılar, turist kabul eden destinasyon halkının turizm bilincine sahip olmaması, mevsimsel dalgalanmalar, turizmin ithalat etkisi, vb nedenlerle birtakım olumsuz sonuçlar da yaşanabilmektedir.

Turizmin olumsuz etkilerinden biri, temel hizmetler ve mallar için turistlerin artan talebinin fiyat artışları yaratmasıdır. Bunun sonucunda geliri orantılı olarak yükselmeyen yerel halk sakinleri olumsuz şekilde etkilenebilmektedir (Kreag)

Turizmin bir başka olası olumsuz ekonomik etkisi ise, turizme aşırı bağlılık nedeniyle yaşanabilecek sorunlardır. Ülkelerin turizmi sürekli büyüyen bir endüstri olarak kabul edip, ekonomilerini geliştirmek için tek ve en önemli yol olarak turizmi görmesidir. Bu durum, yaşanabilecek herhangi bir olumsuz etkiye karşı(savaş, terör, doğal afet vb) ülkeleri oldukça duyarlı kılmakta, ülke ekonomileri üzerinde yıkıcı bir etkiye yol açabilmektedir.

Ayrıca, turizm bölgelerinde talebin yüksek olduğu yaz aylarında dolu olan konaklama tesislerinin kışın talebin düşmesi ile birlikte atıl kalması, başta gelir ve istihdam olmak üzere birçok sorun yaşanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle turizmin mevsimsellik özelliği de çoğunlukla çalışanlar için iş ve gelir güvensizliği de yaratmaktadır.(www.geointeractive.co.ukcontributionppfileseconomic%20impact%20of%20tourism.ppt)

Turizm sektörü, diğer sektörlerle oranla bazı dönemlerde daha fazla öncelik isteyebilir. Bu nedenle, sadece turizm yatırımları teşvik edilirse sektörler arası dengesizlik sorunu yaşanabilir. Yine benzer şekilde yaşanabilecek diğer bir sorun ise fırsat maliyetidir. Sektöre yapılacak yatırımla elde edilecek gelir ile diğer sektörlerde yapıldığı zaman elde edileceği öngörülen gelirin kıyaslanması önemlidir. Mevcut kıt kaynakların doğru bir şekilde kullanılıp, sektör ve alt sektörler arasında en iyi şekilde tahsis edilmesi ve uygun yerlere yönlendirilmesi, ülke için çok önemli bir karardır. Yapılan fayda maliyet analizine göre, yatırımın yapılması gereken en verimli alan turizm değil iken, kıt kaynakların sektör için ayrılması kaynakların etkin kullanılmamasına ve refah kaybına yol açabilecektir. (Bahar ve Kozak,2006:148)

Yabancı sermaye yatırımlarının da turizm sektörü için birçok avantajı varken dezavantajları da olabilmektedir. Örneğin; yabancı firmaların kendi aralarındaki yatay ve dikey entegrasyonları, yerli firmaların rekabet gücünün azalmasına neden olabilmektedir. Yabancı firmaların yatırım için gerekli makine ve teçhizatı dışarıdan ithal etme yoluna gitmesi veya personelini de dışarıdan temin etmesi hem döviz kaybına neden olabilmekte hem de istihdam üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Döviz kaybına neden olabilecek bir başka konu ise, yabancı firmaların elde ettikleri gelirlerin büyük bir kısmını, ülke içinde tam anlamıyla yatırıma dönüştürmeden kendi ülkesine transfer etmeleridir. Bu olumsuz etkilerin azaltılabilmesi ve yabancı sermayenin olumlu etkilerinden yararlanılabilmesi için gerekli organlar tarafından sürekli ve yeterli bir şekilde denetiminin yapılması gerekmektedir. (Bahar ve Kozak,2006:151)

Turizmin olumsuz ekonomik etkileri kapsamında son olarak söylenebilecek husus ise, tarım sektörü üzerine olumlu etkilerinin yanında bir takım olumsuz etkilerinin de olabileceğidir. Turizmin özellikle kırsal alanlarda gelişmesi, yapılaşmayı

arttırabileceği gibi bölgelere kentsel bir nitelik de kazandırabilir. Bunun dışında, genellikle toprağın turizm için ayrılması tarım için kullanılmasını engelleyici bir faktör haline gelmektedir. (İçöz ve Kozak,2002: 253-254)

2.6 Yerel Ekonomik Kalkınma Stratejisi Olarak Turizm ve Uygulamaları

Yerel bir alanın ekonomik gelişimini sağlamak amacıyla planlar oluşturulurken, turizm endüstrisinin sağlayabileceği ekonomik katkıların göz ardı edilmemesi gerekmektedir. (Andrew,1997:721-735) Aynı şekilde yerel kalkınmaya etki eden faktörler de turizmin gelişmesi için olması gereken arz kaynaklarıdır. Örneğin altyapı koşulları, üstyapı yatırımları, nitelikli insan kaynakları, sermaye, teknoloji, kamu yardımları bir yörede turizmin gelişmesi için vazgeçilmez arz kaynaklarıdır. Bununla birlikte turizm sektörünün gelişmesi sosyo-ekonomik çevreye, politik sisteme ve genel planlama politikalarına da bağlıdır. (Paray,2007)

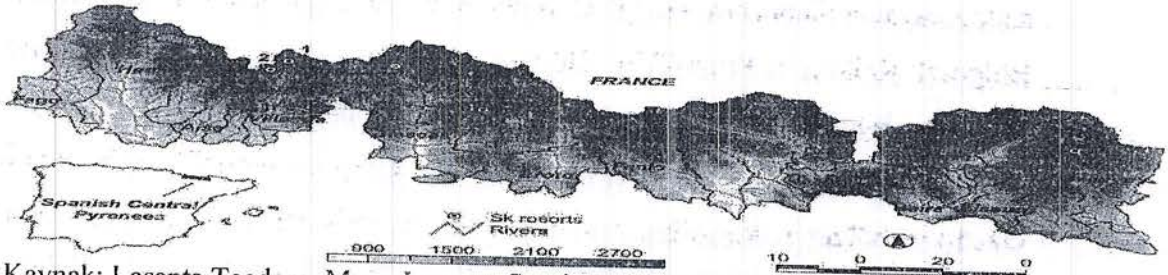
Yerel kalkınma bakımından en önemli nokta, mevcut durumu sanayi ve diğer ekonomik kolların gelişmesine uygun olmayan yörelerde, turizmi bir alternatif olarak kabul etmenin mümkün olup olmayacağını araştırmak ve eğer olumlu olabiliyorsa katkısının en fazla olabileceği şekilde gelişmesini sağlamaktır. (Yıldız,2007:243) Bu açıklamaya verilebilecek en güzel örneklerden biri; “Doğu Anadolu Turizm Odaklı Bölgesel Kalkınma Projesi”dir. Bölgenin asıl geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olmasına rağmen bölge kalkınmasında bu sektörün geliştirilmesi yerine kalkınmanın lokomotifini olarak turizm ve kış turizmi odaklı kalkınma modeli önerisi sunulmaktadır. Özellikle bölgenin kış olimpiyatlarında tercih edilmesi halinde bölge ekonomisinin canlanacağı belirtilmektedir. Hatta olimpiyatlarda tercih yeri olabilmesi için hazırlıkların yapılması aşamasının dahi bölge ekonomisine büyük katkılar sağlayacağı öne sürülmektedir. Öneri içerisinde bugün dünyanın birçok yerinde tanınmış kayak merkezlerinin (St.Moritz, Innsbruck vb.) birçoğunun geçmişte geri kalmış bölgeler iken Kış Oyunları sayesinde dünyaca ünlü turizm merkezleri haline geldiği belirtilmektedir. (Ersun ve Ok,2005:13-14)

Kalkınmış ülkelerde turizmin yerel kalkınmayı ve dolayısıyla bölgelerarası dengesizliği gidermede bir araç olabileceği kabul edilmiş bu ise turizmin önemli bir

sektör haline gelmesini sağlamıştır. Kalkınmakta olan ülkelerde yerel gelişme planları içerisinde turizm potansiyeline sahip olan alanlarının gelişmesi için turizm sektörünü bir araç olarak görmeye başlamışlardır. (Hao,Var ve Chon,2003:33-45) AB’de turizmi, bölgesel/yerel kalkınma farklılıklarını gideren gelişme stratejilerinin lokomotifi olarak görmektedir.

Dünya’da turizmin gelişmesiyle birlikte yerel ekonomik kalkınmanın sağlanabildiğine dair somut örneklere rastlamak mümkündür. Orta İspanya Pirene dağlarının turizm amaçlı kayak merkezi olarak hizmete açılması en güzel örneklerden biridir. 19.yy’da buranın asıl geçim kaynağı hayvancılıktı. Fakat bu kesimde hayvancılık sadece 4 ay yapılabilmekte diğer aylar kar ile kaplı olduğundan dolayı diğer yörelere göç edilmekteydi. Zamanla göç edilen yörelerin de taşıma kapasitelerinin zorlanması sonucunda artık göç edilemez duruma gelmiş ve bu nedenle ekonomik gerileme yaşanmaya başlanmıştı. Ekonomik durgunluğun aşılabilmesi için sosyal ve ekonomik çerçevede turizm temelli kayak merkezleri kurulmuştur. Yıllar itibariyle burada sosyo ekonomik gelişmeler yaşanmış, göçlerin sayısı artmış özellikle genç nüfusta artış meydana gelmiştir. (Lasanta, Laguna ve Vicente-Serrano,2007:1326-1339)

Harita 2.1 İspanya Pirene Dağlarının Haritası

Kaynak: Lasanta Teodoro, Maria Laguna, Sergio M Vicente-Serrano,(2007), “Do tourism-based ski resorts contribute to the homogeneous development of the Mediterranean mountains? A case study in the Central Spanish Pyrenees” Tourism Management 28,No 5

Diğer bir örnek ise, Kuzey Batı Britanya’da kıyı turizminin yeniden canlandırılmasına ve böylelikle yerel ekonomik kalkınmanın sağlanmasına yönelik Torbay, Cornwall, Weymouth ve Portland için oluşturulan üç projenin başarısıdır. Kıyı turizminin yeniden canlandırılması için Turizm Gelişim Eylem Programları oluşturulmuş, sorun ve ihtiyaçlar belirlenmiştir. Kıyı turizminin yeniden canlandırılması programının tamamlanması sonucunda buraların ekonomilerinde turizm en önemli

sektör olmuş, yıllık turizm gelirlerinde, yerel istihdamda, ilgili yeni iş sahalarının açılmasında büyük bir artış sağlanmıştır. (Agarwal,1999: 511-522)

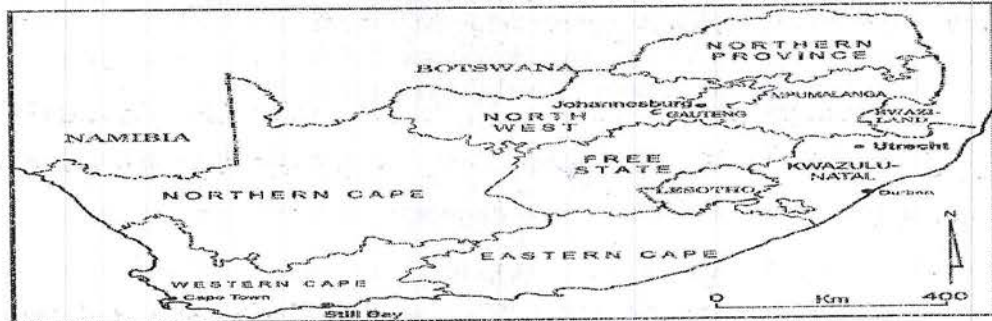
Harita 2.2 Torbay, Cornwall, Weymouth ve Portland Haritası

Kaynak: Agarwal, Sheela, (1999), "Restructuring and Local Economic Development: Implications for Seaside Resort Regeneration In Southwest Britain", Tourism Management 20

Güney Afrika'da da yerel gelişme stratejisi olarak turizm sektörü kabul edilmiştir. Burada turizm temelli gelişim girişimlerinin en somut örneklerinden biri KwaZulu-Natal diğeri ise Batı Cape yöreleridir. Bu yörelerde turizmin gelişebilmesi ve böylelikle yerel kalkınmanın sağlanabilmesi için ekonomik, sosyal, çevresel kaynakların nasıl kullanılacağına tespitinde yerel yönetimlerin çabalarının büyük önem taşıdığı görülmektedir. (Binns ve Nel, 2002: 235-247)

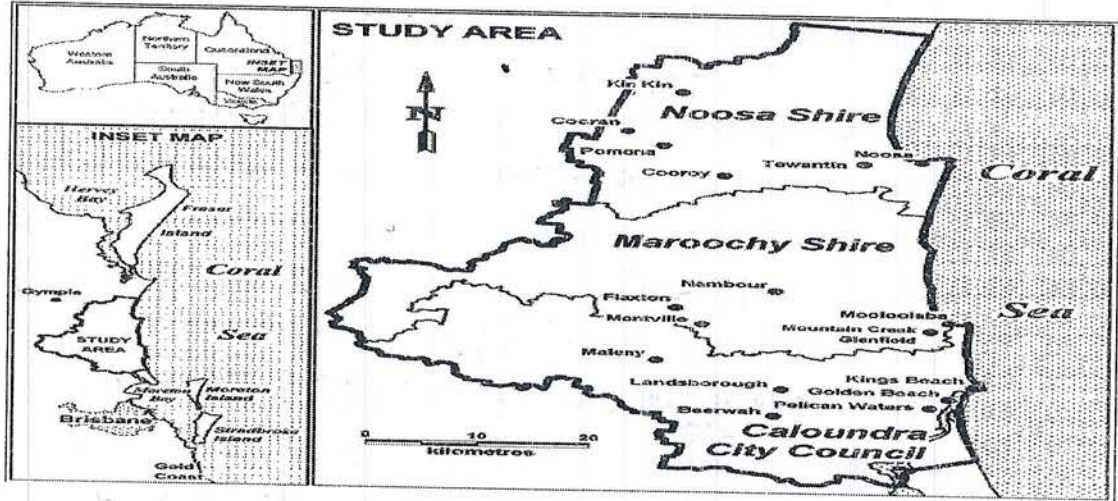
Harita 2.3 Güney Afrika Kıyı Bölgesi Haritası

Kaynak: Binns, Tony, Nel, Etienne, (2002), "Tourism as a local development strategy in South Africa" The Geographical Journal, Vol. 168, No. 3

Turizm, Avustralya'nın kıyı bölgelerinde de ekonomik yeniden yapılanmanın önde gelen sektörüdür. Örneğin, Avustralya'nın Sunshine kıyısının temel geçim kaynağı daha önceleri tarıma dayalı iken, turizm amaçlı geliştirilmek için girişimlere başlanması ile olumlu sosyo-ekonomik sonuçlar elde edilmeye başlanmıştır.(Pam vd.2007:409-422)

Harita 2.4 Avustralya'nın Sunshine Kıyısı Haritası

Kaynak: Pam Dyer, Doğan Gürsoy, Bishnu Sharma, Jennifer Carter(2007), “ Structurel Modeling of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia”, Tourism Management, Vol 28, No 2

Türkiye'nin Dokuzuncu Kalkınma Planı stratejisi vizyonu “yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme sağlanması” olarak belirlenmiştir. Turizm ise “öncelikli geliştirilecek sektör” olarak kabul edilmiştir ve üç ana politikasından biri “bölgearası gelir ve gelişmişlik dengesizliklerinin azaltılması yönünde turizm sektörünün katkıda bulunması”dır.(Dokuzuncu Kalkınma Planı) Bu doğrultuda ilk adım olarak, 2008 yılı programı içerisinde yerel kalkınmanın sağlanabilmesi amacıyla amaç, hedef ve tespitler oluşturulmuştur. (www.ekutup.dpt.gov.tr/PROGRAM)

Turizmin gelişimine imkan sağlayacak potansiyele sahip bölgelerde kaynakların değerlendirilerek “sürükleyici sektör” haline getirilmesi için oldukça fazla neden bulunmaktadır.

Devam eden bölümde turizm sektörünün yerel ekonomik kalkınmada neden önemli bir sektör olabileceği ve bir yöreye olası etkilerinin neler olabileceği ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

2.6.1 Turizmin Yerel Ekonomik Kalkınmada Önemi

Yukarıda turizm sektörünün özellikleri ve ekonomik etkileri açıklanırken aslında neden yerel kalkınma çabalarında önemli bir sektör olabileceğine kısmen değinilmiştir. Fakat bu kısımda, sektörün kalkınmanın sağlanmasındaki önemi daha ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

Turizmin geliştiği yörenin halkı için bir refah ve gelişme ortamı yarattığı savunulmaktadır. (Barutçugil,1984:19) Fakat her sektörün olduğu gibi turizm sektörünün de birtakım dezavantajları vardır. Başka bir ifadeyle; turizmin yarattığı birtakım etkiler yerel alandaki bazı kesimler için avantaj iken bazı kesimler için dezavantaj olabilmektedir. Bir yörede turizmin gelişebilmesi için yerel halkın bunu benimsemesi, gönül vermesi, desteklemesi ve sahiplenmesi şarttır. Bunu başarabilmek için yapılması gereken ise, yöre toplumunun turizmi geliştirme planlamasına dahil edilmesidir. Halkın gelişme sürecine katılımını sağlamak, onların bu konudaki görüşlerini ve önerilerini almak, kendilerini turizmin bir parçası olarak görmelerini sağlayacaktır. Ayrıca halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesi, eğitilmesi ve turizmin faydalarından nasıl yararlanılacağına da öğretilmesi gerekmektedir.(Avcıkurt,2003:85) Örneğin, Fransa, İtalya, İspanya, Yunanistan gibi destinasyonlar incelendiğinde, bu yerlerin turizm açısından gelişmelerinin en önemli nedenleri, sahip oldukları turistik arz kaynakları ile birlikte yerel halkının da turistlere olan yaklaşımlarıdır. Türkiye sahip olduğu bu zengin kaynaklara rağmen, yerel halkın bu anlamda desteğini sağlayamadığı için turizmden elde edilebileceğinden çok daha az gelir elde edebilmektedir.(Cengiz ve Kırkbir,2007:20)

Yerel halkın turizmin etkilerini algılamaları ve turizme karşı tutumlarına yönelik birçok yazar araştırma yapmıştır ve ilgili yazında önemli sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların çoğu turizmin ekonomik sosyal, kültürel ve çevresel etkilerine yöneliktir. (Diedrich ve Buades-Garcia,2009; Esu,2008; Alaeddinoğlu,1997; Akova,2006; Andereck vd.,2005; Tatoğlu vd.,2002; Teye vd.,2009; Yoon vd.,2001; Allen vd.,1988;Ap,1992) Yalnızca turizmin ekonomik etkilerinin algılanmasına yönelik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Yapılan bu araştırmalarda turizmin ekonomik etkilerinin algılanması olumlu yöndedir. (Akova,2006)

Turizm sektörü kalkınmanın sağlanmasında temel olan faktörlerle karşılıklı etkileşim içerisinde. Turizm bu faktörlerin gelişimine etki ederken gelişebilmesi de bu faktörlere bağlıdır. "Turistik faaliyetler, gelişmekte olan ülkelerde, bölgelerde ve yerel alanlarda ekonomik anlamda birçok avantajı da beraberinde getiren oldukça önemli ve geliştirilebilir bir olgudur. (Tunçsiper ve Kaşlı,2008:132)

Sektörün bir yörenin gelişimine olası etkilerinin ortaya konulabilmesi için, yerel ekonomik kalkınmanın dinamiklerine olan etkileri ile birlikte;

- yerel halkın ekonomik durumunda,
- yörenin demografik özelliklerinde,
- yerel alandaki kültürel ve sosyal yaşamda,
- toplumun yaşam kalitesinde,
- kent kimliğinde meydana gelen değişimleri de tespit etmek gerekmektedir.

Çünkü yerel ekonomik kalkınmanın temel göstergesi, o yöreye ve yörede yaşayanlara ekonomik yararlar sağlamasıdır. Ayrıca ekonomik unsurlar ile sosyo-kültürel unsurların bir bütün olması nedeniyle yörenin sosyo-kültürel yaşamında meydana gelen değişimleri de tespit etmek önemlidir. Çalışmanın devam eden bölümünde turizmin yerel ekonomik kalkınmada önemi değerlendirilmektedir.

2.6.1.1 Turizmin Yöreye Gelir Etkisi

Yöreye gelen turistlerin seyahatleri boyunca yöredeki konaklama tesislerine, yiyecek içecek işletmelerine, hediyelik eşya satan işletmelere, müzelere, spor merkezlerine, ulaştırma işletmelerine vb. yerlere yapmış oldukları harcamalar gelir etkisi yaratmaktadır. Turistlerin yapmış oldukları harcamalardan gelir elde eden kesimlerin çeşitli sebeplerle yapmış oldukları harcamalar da yeni gelirlerin yaratılmasına neden olmaktadır. Ayrıca artan talebi karşılamak amacıyla yapılan turistik yatırımlar gerek turizm sektöründe gerekse sektörü besleyen diğer sektörlerdeki üretim faktörlerinin gelirlerini oluşturmaktadır.(Olalıve Timur,1988:106-108)Bu mekanizmanın işleme ile ortaya çıkan nihai turizm geliri, iç ve dış turistlerin yapmış oldukları turistik harcamalardan oldukça yüksektir.

Sektörün yöreye sağlayabileceği bahsedilen bu etkilerin yanında ayrıca değinilmesi gereken bir başka konu ise, turizmden sağlanan vergilerin yerel yönetimler için de önemli bir gelir kaynağı olmasıdır. Sektörde kullanılan üretim faktörlerinden, işletmelerden veya bunların gelirlerinden, turizm faaliyetlerinden elde edilen diğer kazançlardan alınan vergiler, su ve temizlik harçları, haberleşme ve ulaştırmadan sağlanan vb.gelirler de yerel yönetimlerin gelirlerini oluşturmaktadır. (Konaklama işletmeleri, yiyecek- içecek işletmeleri gibi hizmet sunan işletmelerden alınan gelir vergisi, bina vergisi, çalışan personelden sosyal sigorta primleri ve gelir vergisi buna verilebilecek en güzel örneklerden biridir.)(Olalı ve Timur, 1988:140-141)

Bu etkiler sonucu turizm için, halkın yaşam standartlarını başka şekilde elde edilmesi güç olan vergi ve döviz gelirleriyle yükseltmektedir denilebilir. (Özbey,2002:135-150)

Ancak bu noktada belirtilmesi gereken husus ise, gelir sızıntısıdır. Bir yöre için gelir, merkezi idareye ödenen vergiler, yöre dışına çıkan karlar, ödenen ücretler ve ithalat çıkarıldıktan sonra yöre içerisinde kalan turist harcama tutarıdır. Bu hesaptan çıkarılan miktarlara gelir sızıntısı denilmektedir. Ekonomiden sızıntıların başladığı noktadan itibaren, turizmin çoğaltan etkisi azalmaktadır. Başka bir ifadeyle yörede sızıntı oranının yüksek olması yöreye kalan gelirin de düşmesine neden olmaktadır.

Özellikle yöredeki işletmeler yöre dışından mal ithal ederse ya da yöreye gelen turistlerin ithal mal kullanma eğilimleri olursa oluşan gelir yörede kalmayacak ve yörenin gelir çarpan etkisi azalacaktır. Bu nedenle turistik faaliyetlerin mümkün olduğunca yerel kaynaklardan kullanılarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Örneğin; otel işletmelerinin ve lokantaların, yiyecek-içecek hammadde gereksinimlerini iç piyasadan karşıladıkları varsayıldığında, toptancı ve imalatçıların da bu ürünleri çiftçilerden satın alması gerekecek ve böylelikle turizm endüstrisinde yaratılan bir birimlik gelirin bir kısmı yöredeki tarım kesimine kadar ulaşmış olacaktır. (Kozak vd.,2001:84)

Yörede her ne kadar gelir sızıntısı olsa da, genel olarak turizm harcamaları çarpan mekanizması ile kendisinden kat kat fazla yöreye gelir yaratılmasına neden olmaktadır. Ancak sektörün yarattığı geliri tam olarak ölçebilmek için, turizme aktarılan payın bilinmesi gerekir.(Kar, Zorkirişçi ve Yıldırım,2004:90) Gelirin her el değiştirmesi yeni vergi, tasarruf ve harcama demektir. Örneğin; bir otel işletmesinin elde etmiş olduğu 1000 dolar tutarındaki oda gelirinin bir kısmı vergi olarak merkezi ya da yerel yönetimlere, bir kısmı hammadde alımı için toptancı ve perakendeci olan işletmelere ve işletmede çalışan personele maaş olarak ödenirken, kalan kısmı da işletme tarafından tasarruf olarak alıkonacaktır. Toptancı ve perakendeci işletmeler tekrar vergi ödeyecekler, tasarruf yapacaklar ve kalan miktarı yine harcayacaklardır. Personel ise aldığı ücretinin bir kısmını zorunlu gereksinimleri için, bir kısmını vergi olarak öderken kalan kısmını da tasarruf edecektir. (Kozak vd.,2001:84)

Turizmin yöreye gelir etkisini bir örnek yardımı ile açıklamak mümkündür. Yörede faaliyete geçen bir otel, otelcilik geliri sağlamaktadır. Otel turist harcamalarından sağladığı geliri, ihtiyaç duyduğu satın almalar için harcamaktadır. Böylelikle elde edilen gelirin bir kısmı diğer sektörlerle aktarılmaktadır. Diğer sektörler de zincirleme bir süreç içinde, kendi satın alımlarında kullanmak için elde ettiği bu geliri yeniden harcamak durumundadır. Başlangıçta otel tarafından sağlanan ve kısmen buradan dağılan gelir, el değiştirmek suretiyle, çoğalarak sektörden sektöre gelir etkisi yaratmaktadır. (Usta,2008:64)

Turizmin olayına katılanların yapmış oldukları harcamaların yörede nasıl ve kimlerin gelirini oluşturduğunu Tablo 2.5 yardımıyla özetlemek mümkündür. (Lundberg vd.,1995:138)

Tablo 2.5 Yörede Turizm Gelirlerinin Dağılımı

Turizm Harcamalarının Dağılımı	Turizm Gelirlerinin Oluşumu	Yararlananlar
Konaklama Yeme-içme Yerel ulaşım Turistik geziler Eğlence Kültürel faaliyetler Sportif faaliyetler Hatıra eşya alımları Hediyelik eşya alımları Fotoğraf malzemeleri Sağlık harcamaları Giyim-kuşam İçki-tütün Gazete-mecma-kitap Benzin ve oto yedek parçası Av ve Spor malzemeleri Antika eşya ve sanat eserleri Çeşitli tüketim malları Altın ve mücevher Diğerleri	Maaş ve ücretler Vergiler Komisyonlar Sigorta ödentileri Kira giderleri Faiz Amortisman Reklam ve Tutundurma Bakım ve onarım Teknik hizmetler Danışmanlık hizmetleri Elektrik-su,gaz bedelleri Ulaştırma giderleri Yerel vergi,resim ve harçlar Malzeme Alımları Gıda ve içki alımları Malzeme kiralari Genel ve idari masraflar Çeşitli giderler Prim ve tazminat ödemeleri Meslek Örgütleri Ödentileri	Otel,motel vb.sahipleri Lokanta ve büfe sahipleri Ulaştırmacılar Kasap-Bakkal ve Fırıncılar Seyahat acentaları Tercüman ve rehberler Tarım ve hayvancılık işletmeleri Esnaf ve tüccarlar Doktor,dişçi ve eczacılar Banka ve mali kurumlar Yerel Yönetimler Müzeler ve sanat galerileri Hatıra eşya satıcıları Fotoğraf malzemeleri satıcıları Sinema,tiyatro ve gazinolar Sigorta şirketleri Taksi,otobüs işletmecileri İnşaatçılar Mimar ve mühendisler Spor malzemeleri satıcıları Benzin istasyonları ve garajlar Temizleyiciler Reklam kuruluşları Muhasebeciler ve mali danışmanlar Kuyumcular

Kaynak:Lundberg Donald E, M. Krishnamoorthy, Mink H. Stavenga (1995), Tourism Economics,New York:John Wiley Sons Inc

Tablo 2.5'te görüldüğü gibi turizm yörede hemen hemen tüm kesimlerin doğrudan veya dolaylı olarak gelir elde etmelerini sağlamaktadır. Ancak gelir sızıntısı dışında belirtilmesi gereken ve bahsedilen bu kesimlerin elde edecekleri gelirin azalmasına neden olan "her şey dahil" sistemdir. Türkiye'de birçok konaklama işletmesi kendilerini güvence altına alabilmek ve doluluk oranlarını artırabilmek sonuç olarak ise maddi kazanç sağlayabilmek amacıyla "her şey dahil" sistemini uygulamaya başlamışlardır. Bu sistem ile tamamen konaklama tesisine kapanan turistlerin çevredeki diğer işletmelerle alışverişi oldukça sınırlı düzeye inmektedir. Bu ise, bahsedilen ve tablo 2.5'te özetlenen kesimlerin gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. (Yürük,2002:294)

2.6.1.2 Turizmin Yörede İstihdam Etkisi

Turizmin ekonomik etkileri kısmında da değinildiği gibi, sektör istihdam yaratma açısından oldukça önemlidir ve turizmin gelişmiş olduğu bir yöre açısından da benzer etkileri yaratacağı bir gerçektir. Bu nedenle, yerel bir alanda turizmin gelişmesinin sonucu olarak turistik tesis yatırımlarının artması beraberinde işgücü talebini arttıracacağı gibi (Külahçı,1992:106), turizmde genellikle birçok iş, yüksek beceri düzeyinde olmayı gerektirmediğinden bu işler için gerekli işgücünün turizmin geliştiği yöreden sağlanması, yörede işsiz kesim, kadınlar, gençler ve daha birçok kesim için geniş bir iş fırsatı sağlayacaktır. (Vanhove,2005:203; İçöz ve Kozak,2002:248) Örneğin, İsviçre dağlık yörelerinin bütününde, istihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, çalışan her üç kişiden birinin turizm alanında olduğu tespit edilmiştir. Yine benzer şekilde Amerika Birleşik Devletlerinin ekonomik anlamda en zayıf bölgesi olan Arizona'da, çölün ortasında kurulan Las Vegas şehri, dünyadan birçok turisti buraya çekerek hem istihdamı artırmakta hem de ekonomik potansiyel yaratmaktadır.(Oktayer, Nazan ve Çak,2007:111)

Ancak, istihdam için yeni fırsatlar yaratılması sadece yöre sakinleri için geçerli değildir; sektör aynı zamanda dışarıdan işgücünü de yöreye çekecektir. Bununla birlikte turizm sektöründe çalışma koşulları, yörede tarım, hayvancılık vb. geleneksel iş kollarından ayrılmalara ve turizme bir işgücü akımına sebep olabilecektir. Dışarıdan sağlanan işgücü ve diğer sektörlerden işgücü akımı birtakım avantajlar sağlayabileceği gibi, yeni gelen işgücünün topluma uyum sorunu ya da diğer sektörlerden ayrılmalara yerel ekonomik yapının temelini oluşturan iş kollarına zarar verme gibi birtakım olumsuz sosyo-ekonomik sorunlar yaşanmasına da neden olabilecektir. (İçöz ve Kozak, 2002:246)

Bir yörede turizm gelişmesi sonucu yaşanan ekonomik etkiler ve beraberinde doğrudan ve dolaylı olarak istihdam oranı artışı, iş yoğunluğu fazla olan turizm türüne göre değişiklik gösterebilir.(Tamara ve László,1998) Bazı turizm türleri daha fazla istihdam imkanı sağlayabilir veya mevsimlik işsizlik sorununun ya da işgücü devir hızının azalmasına neden olabilir. Kongre, sağlık, kültür turizmi vb turizm türlerinin mevsimsellik özelliği göstermemesi, turizmde mevsimlik işsizlik oranının azalmasına

neden olacaktır ve böylelikle yörede bu turizm türleri daha fazla istihdam imkanı sağlayabilecektir. Ayrıca turizmin meydana getireceği istihdam türü sektörün yerel kaynaklardan ne kadar yararlandığına da bağlıdır. (<http://www.iktisatbilimi.com/Turkiye%20ekonomisi%20arsivi/Turizm.htm>)

2.6.1.3 Turizmin Yöredeki Diğer Sektörlere Etkisi

Turizm sektörünün yarattığı istihdam ve turizmden elde edilen gelir diğer yerel sektörler ile paylaşılmaktadır. Çünkü turizm sektörünün diğer sektörlerle bağlantısı oldukça kuvvetlidir ve turizm endüstrisinin ihtiyaçları yerel endüstrilerin büyümesine katkıda bulunacaktır. (Upchurch ve Teivane, 2000:499) Sektör, 6'sı temel, 32'si alt olmak üzere 38 sektörle girdi-çıkı ilişkisi içindedir. Kimyadan tekstile, mobilyadan-yiyecek-içeceğe, haberleşmeden elektroniğe kadar birçok sektöre ihtiyaç duyduğu gibi gelişmesi doğrudan ve dolaylı olarak bu sektörleri etkileyeceği için turizm ihtiyaç duyulan bir sektördür ve önemi giderek artmaktadır. Örneğin konaklama sektörünün mal ve hizmet alışverişi yoluyla girdi-çıkı ilişkisi olan sektör sayısı son yıllarda 39'dan 48'e yükselmiştir. Tekstilden kimyaya, porselenden gıdaya, mobilyadan bahçe bitkilerine kadar birçok sektör için önemli bir pazar oluşturan konaklama tesislerinin, diğer sektörlerden yaptığı satın almaların 1.8 milyar doları aştığı belirtilmektedir.(www.kobigaranti.com) Bahsedilen nedenlerden dolayı, turizmin bir yörede gelişmesi yörenin temel sektörlerinin de gelişmesinde ve diğer sektörlerde de istihdam yaratılmasında yol gösterici olacaktır.

Ancak, turizmin diğer sektörler üzerinde yaratacağı değişikliğin boyutu sektörlerden yararlanmanın derecesine bağlıdır. Örneğin; yüksek kalitede tarımsal ürünler, yılın her günü konaklama işletmeleri için temel oluşturmaktadır. İşletmelerin tarımsal ürünlerin tedarik edilmesinde yerel çiftçilere yönelmeleri, ya da arazi sahiplerinin ve tarım ile uğraşan kesimin arazilerini turizme açması sayesinde ek gelir elde etmeleri(İçöz ve Kozak,2002:253)söz konusu olacaktır. Böylelikle sektör, tarım kesimine ve dolayısıyla yerel ekonomik kalkınmaya önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Turistik yerlerde artan turizm talebine paralel olarak, turistlerin yeme-içme ihtiyacını karşılayan tarım ürünlerine talebin artması sonucu, tarım sektöründe yer alan kişilerin

ürünleri daha iyi değerlendirilecek ve böylece bu kişilerin gelirlerinde de artış olacaktır. Fakat, işletmeler için ihtiyaç duyulan tarımsal ürünler yöre dışından karşılandığı takdirde bahsedilen yarar da o kadar azalacaktır. Bununla birlikte bahsedilmesi gereken bir başka sorun ise, tarımsal üretime sahip bir yörenin turizm faaliyetleri nedeniyle tarımsal üretimde gerileyebilmesidir. Buralarda toprağın değerli hale gelmesi, sahiplerinin bu toprağı tarım dışı amaçlarla kullanma eğilimi içerine girmelerine neden olacaktır. (Gürbüz,2001:160) Torresa ve Momsen 2004 yılında yapmış oldukları çalışmada turizm ile tarım sektörü arasında yaşanan sıkıntılar üzerine yapılmış çalışmaları; **arz/üretim ilişkin sorunlar** (yerel tarımsal ürünlerin miktarının yeterliliğinin, uygunluğunun ve garantisinin eksikliği, yerel üretimin kalitesinin yetersizliği, yerel tarımsal ürünlerin yüksek fiyatı, zayıf yetiştirme şartları, Sermaye, yatırım ve kredi, teknolojik sınırlılıkların zayıflığı, tarım işgücünün turizm sektörüne yönelik rekabeti) ,**talebe ilişkin sorunlar** (yerel çiftçilik sistemlerinin küçük ölçekli ekonomileri, yerel çiftçilik sistemlerin mevcut durumu, yabancı sermayeli büyük otellerin işlenmiş ve ithal yiyecek tercihi, yabancı ya da uluslar arası eğitim almış aşçıların ithal yiyecek tercihi),**pazarlama/aracılara ilişkin sorunlar** (yerel yiyeceklere teşvikte başarısızlık, zayıf/yetersiz taşıma, stoklama, işleme ve pazarlama altyapısı, çiftçiler, tedarikçiler ve turizm endüstrisi arasında iletişim, bilgi ve güven eksikliği, yerel çiftçi girişini engelleyen köklü tekel pazarlama ağları, yerel üretici girişini sınırlayan bozuk yerel pazarlama ağları, yerel çiftçilik işlemlerinin resmi olmayan yapısı ve bürokratik engeller) şeklinde gruplandırmışlardır. (Torres ve Momsen,2004:310) Turizmin gelişmesi ile birlikte yerel alandaki tarımsal faaliyetlerin artabilmesi ve tarım sektörünün de gelişebilmesi bu sıkıntıların aşılmasına bağlıdır.

Yine benzer şekilde sektörün, yöredeki sanayi sektörüne olası etkileri ise çeşitli açılardan değerlendirilebilir. Ancak, yerel düzeyde turizmin büyük sanayi kuruluşlarının gelişmesini sağlayabileceği iddia edilemez. Gelişen turizm ile birlikte yörede altyapı ve üstyapı yatırımlarının artması sonucu bu yatırımlarda kullanılan sanayi mallarının yöreden karşılanması birçok ilgili sanayi kolunun da gelişmesini sağlayabileceği söylenebilir. Örneğin, bu yatırımlarda kullanılacak olan inşaat malzemelerinin yöreden karşılanması inşaat malzemeleri sanayinde bir canlanmaya yol açabileceği gibi, bu inşaatlarda istihdam edilen personelin gelirlerinde de bir artı yaratacaktır. (İçöz ve

Kozak,2002:255) Yine benzer şekilde turizmin tüketim malı üreten sanayiler üzerindeki etkisi de fazladır. Sektörün ihtiyaç duyduğu ürünlerin yöreden karşılanması tüketim malı üreten sanayiler üzerinde de benzer etkiler yaratabilecektir.

Turizmin önemli ölçüde etkilediği sektör ise, kendisinin de içinde yer aldığı hizmetler sektörüdür. Gelişen turizm yerel alandaki, eğlence yerleri, hediyelik eşya satan işletmeleri, moda evlerini, sağlık hizmeti sunan yerleri, antikacıları, bankaları vb. hizmet sunan işletmeleri niteliksel ve niceliksel olarak etkileyecektir. (Bahar ve Kozak,2006:144)

2.6.1.4 Turizm Sektörünün Yöreye Yatırım Etkisi

Turizmin yerel ekonomik kalkınmadaki önemi yatırımlar açısından incelerken, yöredeki altyapı ve üstyapı yatırımlarına olan etkileri ve bunun sonucunda meydana gelebilecek etkiler devam eden bölümde ayrıntılı olarak incelenmektedir.

2.6.1.4.1 Turizmin Yöredeki Altyapı Yatırımlarına Olan Etkisi

Altyapı yatırımları, genel (fiziksel altyapı) ve turizme bağımlı altyapı yatırımları (kurumsal altyapı) olarak iki kısma ayrılabilir. Genel altyapı sektörden bağımsız yöre için yapılmış bir yatırım olmakla birlikte turizmin gelişmesi için de oldukça önemlidir.

Su, enerji, ulaştırma, haberleşme, kanalizasyon gibi turizmin gelişmesini son derece etkileyen, turistlerin ve turistik tesislerin ihtiyaçlarını karşılayan bu alt yapılar turizme olan etkisi nedeniyle sektöre bağımlı etki de gösterebilir.(Sadler ve Archer,1975:24) Özellikle ulaştırma turizm destinasyonlarının gelişmesi için oldukça önemli bir unsurdur. (Khadaroo ve Seetanah,2007:1021-1032; Prideaux,2000:53) Turizme bağımlı altyapı ise, kamu yönetimlerinin turizm sektörüne yardımcı olmak amacıyla gerçekleştirdikleri bütün faaliyetler, ürettikleri mal ve hizmetler, üretime katkıda bulunan araç ve tesislerdir. (Kılıçlar,1998:80)

Turistik talebi karşılamaya hazır hale gelebilmenin temel şartı, altyapı, üstyapı ve birtakım yerel hizmetler bakımından hazır olabilmektir. Özellikle yerel bir alanda turizm sektörünün başlaması, gelişmesi ve turizm yatırımları ile ilgili kararların

alınması ile yerel alanın altyapı özellikleri arasında doğrudan ilişki vardır. Sektörde faaliyet gösteren işletmelerin verimli çalışabilmesi bulunduğu yerel alandaki altyapı yatırımlarının durumuna bağlıdır. Bu sebeple altyapının yeterli hale gelebilmesi ile turizmin gelişmesi arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

Fakat bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husus, turizmin gelişmesi için altyapı yatırımlarına ihtiyaç duyulduğu gibi, turizmin gelişmesinin de altyapı yatırımlarını etkilemesidir. Turizmin gelişmesi durumunda altyapı kullanımında etkinlik sağlanır. (Brians,1982:252) Mevcut altyapıyı geliştirmenin ekonomik yapılabirliği artar. Ayrıca turistlerin yapmış oldukları seyahatlerin yerel alt yapı hizmetlerine olumlu yansımaları sonucu olarak, yerel alandaki vatandaşların da kitle ulaştırma sistemlerinde yüksek standartlara, elektrik, su vb. alt yapı hizmetlerine kavuşmaları sağlanır. (Yeşiltaş ve Öztürk,2008:5) Turizmin gelişmesinin altyapı üzerine olumlu etkisi üzerine verilebilecek en güzel örneklerden biri Alanya'dır. Gerek Alanya'nın alt yapı ihtiyacı gerekse turizmin doğurduğu altyapı ihtiyacı ilçenin turizm gelirleriyle kolaylıkla karşılanmıştır. Alanya, Türkiye'de birçok kentten daha önce kanalizasyon ve arıtma tesislerine kavuşmuştur. Şehirde alt yapı sorununun çözülmesi turizmin yerel yönetime ve yerel alana sağladığı zenginliğin bir sonucudur. (Akış,2007:16)

Aslında altyapı faktörleri içerisinde bahsedilmesi gereken en önemli konulardan biri de doğal altyapıdır. Çünkü yerel bir alanda turizm faaliyetlerinin başlaması ve gelişmesi için yukarıda açıklanan altyapı faktörlerinin temelini ve en önemli sermayesini doğal faktörler oluşturmaktadır. Turizm doğal dengenin duyarlı olduğu ve doğal varlıkların sergilendiği güzellikler içinde gerçekleşmektedir. Türkiye'nin Akdeniz de önemli bir turizm destinasyonu olmasını sağlayan unsurlardan biri de diğer Akdeniz ülkelerine göre temiz kalabilen kıyılarının varlığı ve nispeten korunmuş doğal kaynaklarıdır.

Günümüzde turizm sektöründe kalabalığın fazla olduğu yerlerde doğal faktörlere verilen tahribatın büyüklüğü anlaşılmış ve doğal altyapı faktörlerinin korunması, geliştirilmesi ve gelecek nesillere miras olarak bırakılması olan sürdürülebilirlik turizmin öncelikli ilkesi haline gelmiştir. (Rodrı' guez, Parra-Lo' pez ve Yanes-Este' vez, 2008:53-65) Sürdürülebilirlik, turizm olayını çevreye, topluma, tarihsel, doğal ve

kültürel varlıklara zarar vermeden yöre ekonomisi ve toplumsal yaşantıya sürekli katkıda bulunacak biçimde geliştirme, ekolojik dengenin bozulmasını engelleme gibi bazı koşulların sağlanması ile gerçekleşmektedir(Akış,2007)Görüldüğü gibi turizm sektörünün bir faydası da sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için doğal altyapı faktörlerini korumasıdır.

2.6.1.4.2 Turizmin Yöredeki Üstyapı Yatırımlarına Olan Etkisi

Turistik üstyapı ise; altyapı hizmetleriyle beslenen otel, motel, alışveriş merkezleri, restoranlar, eğlence yerleri, müzeler, vb tesisleri ihtiva eder. (Demirkol ve Oktay, 2004:33) Bu tür yatırımlar turizm yatırımlarının en önemli kısmını oluştururlar. Turistin yöreye çekilebilmesi ve ekonomik faydanın yaratılabilmesi için yörenin üstyapısının durumu oldukça önemlidir. Zaten bir yörede turizmin başlayabilmesi, bu yatırımların varlığı ile mümkündür. Aynı şekilde yatırımlar sayesinde gelişen turizm merkezleri de girişimciler için cazibe haline gelmektedir. Bu eğilim, turizme doğrudan ve dolaylı olarak hizmet eden diğer işletmelerin aynı yörede toplanması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. (Gürbüz,1998:165)

Yörede turizmin gelişmesi üstyapı yatırımlarının da gelişmesini sağlayacağı gibi, bu yatırımların beraberinde -gerek yatırım çalışmaları aşamasında gerekse işletme aşamasında- yöreye birtakım ekonomik yararlar da sağlayacağı beklenmektedir. Bu yararlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir. (Barutçugil,1984:52-53)

- 1) Yatırım yapılan yörede arazi fiyatlarını yükseltir. Bu gelişme yöredeki arazi sahiplerinin gelir elde etmelerini sağlar,
- 2) Yatırım bir istihdam etkisi yaratır. Yatırım ve işletme aşamasında çok sayıda vasıflı ve vasıfsız işgörene gereksinim duyulur,
- 3) Yapılan yatırımlar yerel yönetimlere ödenen vergiler ile yeni gelir kaynakları sağlar,
- 4) Yapılan yatırımlar beraberinde yeni tesislerin ve yan hizmet tesislerinin kurulmasını ve gelişmesini hızlandırır,

- 5) Altyapı hizmetlerinin çeşitlenmesi ve kalitesinin artmasını sağlar,
- 6) Talep etkisi yaratır. Turizm işletmeleri, çevreden et,süt,yumurta,meyve-sebze gibi gıda maddeleri ve çeşitli tüketim malları satın alırlar. Ayrıca turist,yöredeki bazı mal ve hizmetleri doğrudan bir tüketici olarak talep edebilir. Bunun sonucu olarak çevrede yeni iş alanları doğar ve ekonomik hayatta bir canlanma ve gelişme ortaya çıkar,
- 7) Üstyapının gelişmesi ve özellikle konaklama komplekslerinin kurulmasıyla birlikte, turistlerin her türlü ihtiyaçları aynı tesislerde karşılanır ve böylece tatil süresinden tasarruf edilerek daha fazla para harcaması sağlanır,
- 8) Ülkenin mevcut doğal ve tarihsel kaynaklarının daha iyi değerlendirilmesi sağlanır.

Sonuç olarak denilebilir ki; yerel alanın turizm açısından gelişebilmesi için altyapı ve üstyapı yatırımlarına ihtiyaç duyulduğu gibi turizm sektörünün de gelişmesi bu yatırımların korunması ve gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

2.6.1.5 Turizm Sektörünün İnsan Kaynaklarına Etkisi

21.yüzyıl başlarında dünya turizminde gözlenen temel değişim unsurlarına bakıldığında küreselleşmenin bu sektör üzerindeki etkileri ana hatlarıyla belirlenebilir. Bu temel değişim iki ana başlıkta toplanabilir. Birincisi, teknoloji diğeri insandır. Birbirinden bağımsız olmayan bu iki unsur küreselleşmenin getirdiği ve getireceği tüm yeni bilgi ve koşulları da üzerinde taşımaktadır. (Özbey,2002:135-150)

Bir yörenin turizm açısından gelişiminin sağlanmasında alt ve üst yapı kadar turistik tesislerde istihdam edilecek personelin kalitesi de önemlidir. Çünkü insan kaynaklarını geliştiren turistik tesisler amaçlarına daha kolay ulaşabileceklerdir. Emek-yoğun olan sektörün en önemli ayağını insan faktörü oluşturmaktadır ve turizm sektörü de insan psikolojisi üzerine kuruludur. Tesisin fiziksel özellikleri ne kadar iyi olursa olsun insan kaynaklarının kalitesizliği tercih edilmeme nedeni olacaktır. Turizme hizmet eden işletmelerin en büyük yatırımı insan kaynaklarına olmalıdır.

Turizmin yerel alandaki insan sermayesi üzerine olan etkilerinden biri; turizm eğitimi almış işgücünün tercihinin öncelikli olarak turizmin geliştiği destinasyonlar olmasından dolayı eğitilmiş ve vasıflı işgücünü yöreye çekmesidir. Eğitilmiş ve vasıflı kişilerin turizm açısından gelişmiş olan yöreyi seçmeleri beşeri sermaye kalitesinin de artmasını sağlayacaktır.

Turizm işletmeleri, turistik ürün üretiminde, bunu sunmada ve daha birçok faaliyetinin yerine getirilmesinde insan gücünden geniş ölçüde yararlanmaktadır. Ayrıca sektör daha önce de açıklandığı gibi, kadınların ve gençlerin istihdam edilmesinde etkin bir rol oynamaktadır bu nedenle de turizm yerel istihdam ve insan kaynakları üzerinde olumlu etkiye bulunmaktadır. İdari yönetimlerin de turizme yönelik desteklerinin asıl nedeni; turizmin istihdam olanakları yaratabilmesi dolayısıyla bulunduğu yerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına yardımcı olabilmesidir.(Baum ve Szivas,2008: 783-794)

Görüldüğü gibi yerel alanda turizm sektörünün gelişmesi insan kaynaklarının kalitesine bağlı iken, sektörün bilinçli bir şekilde gelişmesi de yerelin beşeri sermayesi üzerinde olumlu etki yaratmaktadır. Turizm için yerel kalkınmanın sağlanmasında bu açıdan da sürükleyici bir sektör olabileceği söylenebilir.

2.6.1.6 Turizm Sektörünün Teknolojik Gelişme İle İlişkisi ve Yöreye Etkisi

Daha önce de değinildiği gibi teknolojik gelişme, yerel alandaki ekonomik faaliyetlerin verimliliğinin artırmasını sağlayan önemli bir faktördür. Özellikle bilgi teknolojileri, makroekonomik düzeyde bölgelerin gelişmesi ve refahında oldukça önemlidir. (Buhalis,1998:409)

Günümüzde teknolojik gelişme ve yeniliklerin en fazla hizmet sektöründe yaşandığı görülmektedir.(Çakır, Özdemir ve Çakır,2007) Hizmetler sektörü içerisinde yer alan turizm ile teknoloji arasında da çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü teknolojinin gelişmesi turizmi olumlu yönde etkilemekte ve turizm işletmeleri üzerinde önemli etkiler yapmaktadır. Turizm sektörünün teknolojik gelişmelere olan etkisi

özellikle bilişim teknolojileri üzerinedir. Aynı şekilde bilişim teknolojileri de sektörün yapısal değişimine neden olmaktadır.(Şahin ve Akdoğdu, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/p_ages/mkl_gos.php?nt=271)

Rekabet avantajının sağlanmasında teknoloji; bilgi toplanması, promosyon yapılması, turistik ürününün organizasyonu ve dağıtımında kullanılmaktadır. Turizm işletmelerinin teknolojiden yararlanması hizmetin sunumu sırasında sınırlı iken, turizm işletmelerinin tüketicilerle ilişkilerini köklü bir şekilde değiştirmiştir. Müşteri tatmininin temel olduğu, soyut ürünlerin üretildiği bir sektör olan turizmde bilişim teknolojilerinin belirgin etkileri ve faydaları bulunmaktadır. Örneğin, teknolojinin ilerlemesi sayesinde turizm talebinde bulunan kitle, gideceği yöredeki tesis, oda, yemek yiyeceği salon, konaklama tesisinin çevresi ve yakın çevresi ile ilgili tarihsel ve aktüel bilgilere rahatlıkla ulaşabilmektedir. Erişilen bu bilgiler ile turist hiçbir etki altında kalmadan tercihini yapabilmektedir. Bu ise beraberinde, bilgi edinilen yöreye turizm talebinde bulunan kitlenin büyümesine ve talep artışı yaşanmasına neden olmaktadır. (Kuveloğlu,2004:120) Bilgi ve teknoloji kullanımı, yerel düzeyde de turizm işletmelerinin müşteri hacmini, hizmet kalitesini, hız ve etkinliğinin artmasını sağlarken, maliyetlerin düşmesini, yeni fırsatlardan yararlanılmasını ve böylelikle rekabet avantajı elde edilmesini sağlayacaktır. (Tektaş,2008:518;Buhalis ve Law,2008:609-623)

Teknoloji günümüzde turizm işletmelerinden sadece seyahat acentaları, oteller ve havalimanlarında kullanılmamaktadır. Turizm sektöründe yaşanan bu değişimler, uluslar arası bankacılık işlemlerini, araba kiralama işletmelerini, gemi seyahat şirketlerini, tur operatörlerini vb turizm sektörüne hizmet eden işletmelerin teknolojilerini de geliştirmektedir.(Kozak Akoğlan ve Güçlü,2003) Yani sektör birçok teknolojinin de gelişmesini sağlamaktadır. (Bacchus ve Molina,2001:591)

Görüldüğü gibi turizm sektörünün geliştiği alandaki diğer sektörleri de etkilemesi ve etkilediği sektörlerde de gelişmeler yaşanması beraberinde doğrudan veya dolaylı olarak teknolojinin kullanılması ve gelişmesini de sağlamaya yardımcı olmaktadır.

2.6.1.7 Turizm Sektörünün Finans ve Sermaye Sağlama Etkisi

Yerel kalkınmanın bir başka amacı da, yerel olarak üretilen kendine özgü ürünlerin /kaynakların daha iyi pazarlanmasını sağlayarak yeni fırsatlar yakalamak ve yerel-bölgesel ekonomiye dışarıdan daha fazla kaynak girmesini sağlamaktır. Sermaye ve finansman ekonomik büyüme ve kalkınmanın temelidir. Sermaye, yeni kurulacak firmaların tesisinde ve mevcut firmaların sabit sermaye yenileme yatırımlarında çok büyük öneme sahiptir.(Değer,2003:96) Fakat genellikle ulusal ve bölgesel düzeyde olduğu gibi yerel düzeyde de sermaye birikimi ve finansman sorunu ile karşı karşıya kalınmaktadır. Turizm, bu sorunun aşılmasında önemli bir sektördür. Çünkü sektörün ekonomik etkilerinden biride geliştiği alandaki finansal kaynakların artmasını sağlamasıdır. (Mihalıç,2002:97)

Tüm ekonomik sektörlerde yabancı sermayeden finansman aracı ve kaynağı olarak yararlanılmaktadır. Sermaye stoku içinde yabancı sermayenin payı ekonomik büyüme ve gelişme açısından oldukça önemli ve belirleyicidir. Bu nedenle doğrudan yabancı sermaye yatırımları özel bir sermaye transferi olarak değerlendirilmelidir. (Karluk)Özellikle turizm kesiminde yabancı sermayenin döviz getirici özelliği,(İlkin ve Dinçer,1991:36)yatırımcı ve işletmeci olarak getireceği yenilikler, istihdam yaratıcılığı, yurt dışında pazarı kolaylıkla bulabilmesi açısından yararları çoktur.

Yabancı sermaye yatırımları beraberinde sermaye, teknoloji, yönetim becerisi, insan kaynaklarının geliştirilmesi,(Oskay,1998)gibi yerel kalkınmanın dinamiklerine etkilerde bulunurken, yatırımları çekebilmek amacıyla alınan önlemler de yerelin gelişmesini sağlamış olacaktır.

Tüm bunların yanında belirtilmesi gereken önemli bir husus ise; yabancı sermayenin çekilebilmesi ve faydalarından yararlanılabilmesi için ulusal, bölgesel veya yerel bazda uygun ortamın oluşturulması yani gerekli yatırımların tamamlanmış olması gerektiğidir. Örneğin; yabancı yatırımcı altyapının(haberleşme, ulaşım, kanalizasyon, elektrik vb)güvenilir ve kapasitesinin yeterli olmasını ister. Ayrıca yabancı yatırımcıların en önemli ölçütü güvence ve bürokratik engellerin azlığıdır. (Akın,2007:122)

2.6.1.8 Turizm Sektörünün Yerel Alanın Endüstriyel Yapısına Etkisi

Bazı yazarlar turizmin sürükleyici sektör olduğunu ve yörenin endüstriyel yapısının gelişmesinde önemi büyük olduğunu söyleseler dahi(Avcıkurt ve Alpar,2003;İçöz ve Kozak,2002:252) bunu yerel düzeyde kabul etmek zordur. Çünkü bir yörede turizmin gelişmesi sonucunda diğer endüstrilerin de tümünün aynı yörede bulunması gibi bir sonuç beklenemez. Ancak denilebilir ki; bu diğer endüstrilerin de aynı yörede bulunması için gerekli tedbirler alınabilirse söz konusu yazarların görüşleri de geçerlilik kazanabilecektir.

Endüstriyel yapı içerisinde değerlendirilmesi gereken bir başka konu ise, KOBİ yatırımlarıdır. Daha öncede değinildiği gibi, 1980'lerden sonra yerel kalkınmanın sağlanmasına yönelik çalışmalardan en önemlileri; mevcut ve yeni kurulacak KOBİ'lerin desteklenmesidir. Bu yatırımlar ekonomik ve toplumsal kalkınmanın itici gücüdür denilebilir. Çünkü daha az yatırımla daha fazla üretim, daha düşük maliyetle daha yüksek istihdam sağlama, gelir dağılımına olumlu katkıda bulunma, bölgeler arası dengesizliği azaltma, küçük tasarrufları ekonomiye kazandırma, büyük işletmelere gerekli bir takım üretim kaynakları sağlama, kaynak kullanımında etkililik, farklı gelir gruplarına denge unsuru olma, daha çabuk karar verme olanakları ile ucuz üretimde bulunabilme gibi faydaları bulunan ekonomik birimlerdir.(Altay ve İlban,2008:109-117) KOBİ'lerin yerel kalkınmadaki önemi tüm bunların yanında girişimciliği özendirip geliştirmesi bakımından da ortaya çıkmaktadır. Çünkü girişimciliğin geliştirilmesi yörelerin kalkınmasını hızlandırmaktadır. (Türkoğlu,2002:290)Turizm, ülkede KOBİ'lerin geliştirilmesinde önemli bir kaynaktır. (Afşar,2007:8)

Türkiye'de turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin çok büyük bölümü KOBİ özelliği taşımaktadır. Hatta VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında turistik işletmelerin "KOBİ" statüsünde değerlendiriliyor olması, turizm işletmelerinin KOBİ'lere sağlanan teşvik ve yardımlardan faydalanabilmelerine olanak tanımaktadır. (Tunçsiper ve İlban,2006:225-244)

Görüldüğü gibi turizm sektörü, yerel alanda gerekli tedbirler alındığı takdirde diğer endüstrileri kollarının gelişmesini sağlayabileceği gibi, konaklama işletmelerinin

KOBİ statüsünde bulunuyor olması nedeniyle de yerel alanın endüstriyel yapısına doğrudan ve dolaylı etki yapabilmektedir.

2.6.1.9 Turizm Sektörü ve Kamu Harcamaları

Daha önce de vurgulandığı gibi, turizm sağladığı ekonomik etkiler nedeniyle kamu kesiminin üzerinde önemle durduğu sektörlerin başında gelmektedir. (Yağcı,2003:167) Bu olgu yerel düzeyde düşünüldüğünde önemi daha da artmaktadır. Çünkü turizmi diğer sektörlerden ayıran en önemli özelliklerden biri yerel aktörler tarafından (Ünlüöner ve Sevim,2005:55) özellikle de kamu kesimi içerisinde yerel yönetimler tarafından desteklemesinin ve sahip çıkılmasının gerekliliğidir.

Bir yörenin turizminin gelişmesinde, verilen hizmetlerin kalitesinin artmasında yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Özellikle doğrudan doğruya turizmin gelişmesi için olmasa da altyapı hizmetlerinin gerçekleşmesinde bu kesimden beklentiler yüksektir. Yörede kamu kesiminin turizm için yapmış olduğu harcamalardan bazıları; gerekli altyapıyı hazırlama çalışmaları, turizmi teşvik etmek için yaptığı harcamalar ve idari harcamalardır. (Marın ve Eraslan,2008:795)

Turizm, kamu kesimi için harcamaları artırıcı etki yaratırken, aynı zamanda gelirlerini artırıcı etki de yaratmaktadır denilebilir. (Wong,1996:314) Çünkü turizm yerel düzeyde de yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağıdır.(Unur,2000) Ancak yerel yönetimlerin etkinliğini daha da artırabilmesi ve gereksinim duyulan hizmetlere daha çabuk cevap verebilmesi de yörede turizmin gelişmesi ve yöreye sağladığı zenginlik ile mümkündür. Böylece turizm ile yörenin gelişmesinde ihtiyaç duyulan hizmetlerin daha çabuk ve öncelikli olarak yerine getirilmesi sağlanmaktadır.

BÖLÜM III

YEREL EKONOMİK KALKINMA VE TURİZM İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: KEMER ÖRNEĞİ

3.1 Bir Turizm Merkezi Olarak Kemer'in Tanımı

Turizmin yerel ekonomik kalkınmada önemini belirleyebilmek için araştırma alanı olarak Antalya ilinin Kemer ilçesi seçilmiştir. Kemer'in seçilmesinin başlıca nedeni ise "Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi"nin bölgesel merkezi olması ve kalkınma kutbunun da merkezi kabul edilmesidir. Bu nedenle araştırmanın önemi, amacı ve yöntemine geçmeden önce Türkiye ve Antalya'nın önemli turizm merkezlerinden olan Kemer ilçesi hakkında kısa bir bilgi vermenin yerinde olacağı düşünülmüştür.

Kemer ilçesi Antalya iline 43 km. uzaklıkta, Batı Toros dağlarının eteklerindedir. Doğusu Akdeniz, batısı orman ve dağlarla çevrili olan ilçe 46 km. uzunluğundaki kıyı şeridi üzerinde kurulmuştur ve yüzölçümü 53.483 km² dir. İlçeye bağlı Kemer, Çamyuva, Göynük ve Tekirova olmak üzere 4 belde mevcuttur. (Kemer Kaymakalımlığı)

İlçe merkezinin nüfusu 19.342 kişidir. Bölgenin dağınık bir yerleşim düzeni vardır. Belde ve köyler de dahil olmak üzere toplam nüfusu 35.639 dur. Fakat, yaz aylarında nüfus yoğunluğu artmaktadır. Yörenin okur-yazar oranı %99,5'tir. Yörede iş ve yüksek gelir imkanının fazla olması ve diğer bazı sebeplerle yüksek öğrenime olan ilgiyi artırma çalışmaları yapılmaktadır. İlçede sosyal yaşam, turizm sezonu dışında oldukça durağan geçmesine karşılık, Mayıs- Ekim ayları arasında turizm sezonu nedeniyle oldukça hareketlidir. İlçede bulunan turistik tesisler, belediyeler ve çeşitli kuruluşlar etkinlikler düzenleyerek sosyal hayatın canlanmasını sağlamaktadırlar. (Antalya Valiliği)

Yörenin 1980'li yılların başına kadar temel geçim kaynağı tarım (özellikle narenciye üretimi, nar ve seracılık) ve hayvancılık iken 1987 yılında "Turizm Bölgesi ve gelişme alanı" olarak ilanı ile turizm olmuştur. Arsa fiyatlarının yükselmesi ile pek çok tarım alanı turistik faaliyetlere tahsis edilmiş ve turizmden sağlanan gelirin yüksek olması nedeniyle de tarıma olan ilgi azalmıştır. Bugün 23.540 dönüm alanda tarım yapılmaktadır.

Yöre, birinci derece turizm alanı olduğundan çeşitli turistik tesisler yer almaktadır. Beş aileden birinin pansiyon veya otel gibi turizm sektöründen kaynaklanan uğraşları bulunmaktadır. Yabancı sermaye ve yerli yatırımcılar sayesinde kitle turizmi açısından oldukça önemli bir destinasyondur. (Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) Yöre 2008 yılı itibariyle mevcut üstyapı yatırımları bakımından büyük rakamlara ulaşmıştır ve turizm amaçlı yatırımlar sayesinde Antalya ilinin yatak kapasitesinin önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Aşağıda yörede bulunan işletme ve yatırım belgeli ve belediye belgeli tesis, yatak ve oda sayıları verilmektedir.

Tablo 3.1 Kemer İlçesindeki İşletme ve Yatırım Belgeli ve Belediye Belgeli Tesis, Oda ve Yatak Sayıları (2008)

	İşletme ve Yatırım Belgeli Tesis Sayısı	Belediye Belgeli Tesis Sayısı	İşletme ve Yatırım Belgeli Oda ve Yatak Sayısı		Belediye Belgeli Oda ve Yatak Sayısı	
			Oda	Yatak	Oda	Yatak
	161	303	37374	76326	11978	27086
Toplam	464		113700		39064	
Antalya	816		162288	349858		

Kaynak: Kemer Turizm Danışma Müdürlüğü

2008 yılı itibariyle Antalya'da toplam 816 işletme ve yatırım belgeli konaklama tesisi bulunmaktadır. Bu tesislerin %20 si Kemer yöresinde yer almaktadır. Oda ve yatak sayılarına bakıldığında ise, Antalya'da toplam 162.288 oda ve 349.858 yatak mevcuttur. Kemer yöresi oda sayısı bakımından %23'lük ve yatak sayısı bakımından ise %22 lik bir paya sahiptir. Tabloda da görüldüğü gibi ilçede tesis, oda ve yatak sayısı bakımından oldukça önemli üstyapı yatırımı mevcuttur.

Turizm işletme türlerinden bir diğeri ise seyahat acentalarıdır. 2008 yılı itibariyle Kemer yöresinde faaliyet gösteren acenta sayıları ise Tablo 3.2’de verilmektedir.

Tablo 3.2 Kemer İlçesinde Faaliyet Gösteren Seyahat Acentaları Sayıları(2008)

Faaliyet Bölgesi	A GRUBU		AG GRUBU		B GRUBU		C GRUBU		BELGE BEKLEYEN		TOPLAM	
	Merkez	Şube	Merkez	Şube	Merkez	Şube	Merkez	Şube	Merkez	Şube	Merkez	Şube
Kemer	46	55	5	0	1	0	0	0	4	16	56	71
İlçe Toplamı	101		5		1		0		20		127	
İl Geneli	503	337	72	20	12	2	11	6	23	47	621	412
İl Toplamı	840		92		14		17		70		1.033	

Kaynak: Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Tabloda da görüldüğü gibi 2008 yılı itibariyle Antalya ilinde toplam 1.033 adet seyahat acentası merkez ve şubesi vardır. Bu acentalardan %12.3’ ü Kemer yöresinde faaliyet göstermektedir.

İlçede yine 2008 yılı verilerine göre 102 adet su üstü ve su altı sporları istasyonu faaliyet göstermiştir.(Antalya Valiliği)

Yöre turizm talebi bakımından da oldukça önemli bir paya sahiptir. 2008 yılı itibariyle Antalya ilini toplam 8.993.137 yerli ve yabancı turist ziyaret ederken (Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) bunun 1.729.909’u Kemer ilçesini ziyaret etmiştir. Gelen turist sayısı bakımından il içerisinde %19.2’lik bir paya sahiptir. Konaklama sayısı ise 9.048.348 gecedir. Ayrıca yöre yat turizmi bakımından da önemli bir potansiyele sahiptir. Marinasına 1142 adet yat giriş çıkış yapmıştır. (Antalya Valiliği) Sektöre hizmet eden işletmelerden elde edilen vergi gelirleri ise yaklaşık 100.525.049.77 TL’dir. (Kemer Vergi Dairesi Müdürlüğü,2009) Ayrıca Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi’nin devamı olarak 1989 yılında kurulan Altyapı İşletme Birliği sayesinde yörenin altyapı çalışmaları hemen hemen tamamlanmıştır.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşıldığı üzere Kemer, yerel kaynaklarının turizmin gelişmesi için kullanıldığı sonuç olarak ise turizm sayesinde altyapı çalışmalarının ve üstyapı yatırımlarının büyük ölçüde tamamlandığı bir yöredir. Turizm talebi ve buna

paralel olarak turizmin ekonomik etkileri daha üst seviyelerde yaşanmaktadır. Bu nedenlerden yola çıkarak, araştırmanın amacını ve önemini belirleyebilmek için Kemer tercih edilmiştir.

3.2 Araştırmanın Önemi ve Amacı

Günümüzde ülkeler ekonomik kalkınma için yerel unsurları en iyi şekilde değerlendirme çabası içerisinde girmişlerdir. Dünyada yerelleşme eğilimleri daha ön plana çıkmaya başlamıştır. Yerel alanda mevcut kaynakların akılcı bir şekilde kullanılarak yerel ekonominin canlandırılması çabası temel amaç haline gelmiştir. Her yöre ekonomik gelişmesine yardım eden ya da engel olan kendine özgü yerel koşullara sahiptir. Bu koşullar doğrultusunda geliştirilecek sektörün doğru seçilmesi kalkınmanın en önemli noktasıdır. Turistik hammaddeye sahip yerlerde turizmin öncü sektör olarak geliştirilmesi ise sektörün yarattığı ekonomik etkiler ve sağladığı kazançlar nedeniyle önemlidir.

Bu süreçte doğru kararlar alabilme mekanizmasının çok iyi çalışması gerekmektedir. Başarının sağlanmasında yerel yönetimlere, yörede yaşayan halka, sivil toplum örgütlerine, özel sektöre vb. ilgili tüm kesimlere önemli görevler düşmektedir. Fakat bu kesimler içerisinde en fonksiyonel görevi olan yerel yönetimlerdir. Yörenin ihtiyaçlarını ve kaynaklarını en iyi bilen yerel yönetimler olduğundan bu kaynakları akılcı bir şekilde kullanarak kalkınmaya katkıda bulunacaklardır. Ayrıca yerel yönetimler devletin bir parçası olmalarına rağmen fiziksel ve psikolojik açıdan yerel kalkınmanın en önemli kurumu olarak hareket edecek kadar yerel halka yakındır. Yöredeki tüm kesimlerin ortaklık anlayışı içerisinde birlikte hareket etmesinde yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir.

Araştırma, Kemer yöresinde yaşayanlara ve yerel yönetimlere olmak üzere iki boyutta gerçekleştirilmiştir. Halk üzerinde araştırma yapılmasının en önemli nedeni, temel geçim kaynağı turizm olan bir toplumun düşünsel yapısının kalkınmışlığın açıklanmasında önemli bir gösterge olmasıdır. Bu düşünceden yola çıkılarak diğer bir neden ise, yerel kalkınmanın temel amacının yöreye ve yörede yaşayan halka ekonomik

kazanımlar sağlaması olduğundan bunun en doğru tespitinin bu şekilde olacağıdır. Ayrıca bir destinasyonun turistik kaynakları arasında gidilecek yörede yaşayan halkın, turizm ürününün özünü oluşturmasıdır. Bu nedenle sektörün yerel halk tarafından benimsenmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Halkın turizmin gelişmesini desteklemediği durumlarda sektörün gelişmesi için yapılan tüm çalışmalar başarısız olacaktır. Yörede yaşayanların turizme bakış açısı ise, kişisel yaşamlarında meydana getirdiği etkiler ile şekillenmektedir. Ayrıca turizmin yörede yaşayanlar üzerindeki etkilerinin bilinmesi, yapılacak olan turizm planları içinde oldukça önemlidir.

Yöredeki her bir grubun turizmin gelişmesine ilişkin algılama ve tutumlarının bilinmesinin gerekliliğinden yola çıkılarak araştırmanın üç amacı vardır. Araştırmanın birinci amacı, kalkınmada turizm sektörünün önemini ortaya koyabilmek için turizmin yöreye ve yörede yaşayan halka ekonomik açıdan yarar sağlayıp sağlamadığını, halkın ekonomik etkileri nedeniyle sektörün gelişmesine nasıl destek verdiklerini ve bu süreçte yerel yönetimlerin ve ilgili diğer kuruluşların turizmin gelişmesi için yapmış oldukları çalışmalara bakış açılarını tespit edebilmektir. İkinci amaç, yerel yönetimlerin bakış açısıyla yöre hakkında bilgi edinmek, yerel yönetimlerin etkinliğini değerlendirmek, turizmin yöreye ekonomik etkilerini belirleyebilmek ve kalkınmada turizm sektörüne bakış açılarını tespit etmektir. Araştırmanın üçüncü amacı ise, turizmin yöreye ekonomik etkilerini değerlendirmede yerel halk ve yerel yönetim temsilcileri arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit edebilmektir.

Bu araştırmayı önemli kılan, araştırmacının bilgisi dahilinde turizmin ekonomik, sosyal, çevresel, kültürel etkilerinin yerel halk tarafından algılanması ve halkın turizme karşı tutumuna yönelik çalışmalar olmasına karşın turizmin ekonomik etkilerini algılamalarına ve yörenin ekonomik kalkınması amacıyla sektöre bakış açılarının değerlendirilmesine yönelik bir çalışmaya rastlanılmamış olmasıdır. Ayrıca araştırmayı önemli kılan diğer bir nokta ise, turizmin gelişmiş olduğu bir yöredeki yerel yönetimlerin etkinliğini ve bu süreçteki önemine bakış açılarını tespit etmeye yönelik bir çalışmaya rastlanılmamış olmasıdır. Araştırma, Kemer ilçesinin turistik gelişmesinin diğer turistik merkezlerle benzerliği nedeniyle, pek çok turizm merkezine model

oluşturabilecek verilerin elde edilmesi ve bu çalışmanın sonuçlarının ışığında diğer çalışmalara örnek teşkil edebilecek olması nedeniyle de önemlidir.

3.3 Araştırmanın Yöntemi ve Araştırma Ölçeklerinin Oluşturulması

Araştırma verileri, geliştirilen iki farklı anket ile toplanmıştır. Anket yöntemi, birinci elden yani birincil kaynaktan veri toplama biçimidir. Anket yönteminin temelini, bir evren ya da örnekleme oluşturan birimlerden sistematik biçimde bilgi elde edebilmek oluşturur. Anket formundaki sorular yazılı (mektupla anket) ve sözlü (telefonla anket, görüşme) olarak sorulabilmektedir. Anket yöntemi ile pek çok ve çeşitte bilgiler toplamak olanaklıdır. (Odabaşı) Özellikle, toplumu incelemeyi amaçlayan saha araştırmalarında, anket, veri toplama çok yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Anketle veri toplamanın birtakım avantajları vardır. Bunlar; (Arseven,2001:122-123)

- 1) Anketle daha geniş bir kitleye ulaşıldığı için örneklem daha büyük alınabilir. Örneklemin büyüklüğü evrene yaklaştıkça, örneklem istatistikleri de evren parametresine yaklaşır. Yani, bulguların güvenilirliği ve dış geçerliği artar.
- 2) Veri toplama maliyeti diğer yöntemlere göre daha düşüktür.
- 3) Örneklemin evreni temsil etme gücü artar. Sonuç olarak bulguların dış geçerliği yükselir.
- 4) Anket, kendisinden bilgi alınacak kişi tarafından hiçbir kimsenin etkisi olmaksızın doldurulduğu için, verilerin objektifliği artar.
- 5) Anketi cevaplayan kişi verdiği cevapların kontrolünü tekrar tekrar yapabilir. O nedenle cevapların güvenilirliği artar.
- 6) Eğer anketteki sorular yapılandırılmış sorularsa, veri analiziyle anketin standartlaştırma çalışması yapılabilir.

Uygulama, yerel halk ve yerel yönetim temsilcileri olmak üzere iki farklı gruba yapıldığından devam eden bölümler ayrı ayrı açıklanmaktadır.

3.3.1 Yörede Yaşayan Halk Üzerine Yapılan Araştırmanın Ölçeklerinin Oluşturulması

Araştırma anketi 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; anketi cevaplayanın kimliğini bildiren 9 adet sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde deneklere, turizmin ekonomik etkilerini algılamalarını anlamaya yönelik 26 adet soru, kalkınmanın önemli göstergelerinden biri olan turizmin sosyo-kültürel etkilerini algılamalarını anlamaya yönelik 5 adet soru, genel olarak turizmin ekonomik yararlarını algılamalarına ve memnuniyetlerini belirlemeye yönelik olarak 5 adet soru, yörede turizmin ekonomik kalkınma amacıyla gelişimine desteklerine yönelik 4 adet soru ve yerel yönetimlerin turizmin gelişmesi için yapmış oldukları çabaları değerlendirmelerine yönelik olarak 3 adet soru olmak üzere toplam 43 soru sorulmuştur. Anket Formu EK-1'de verilmiştir.

Anket soruları oluşturulurken, yazında yerel halk tarafından turizmin ekonomik etkilerinin algılanmasına yönelik literatürdeki kaynaklardan da yararlanılmıştır. (Diedrich ve Buades,2009; Esu,2008; Alaeddinoğlu,1997; Akova,2006; Andereck vd.,2005; Tatoğlu vd.,2002; Teye vd.,2002; Yoon vd.,2001; Allen vd.,1988; Ap,1992.; Cengiz ve Kırkbir,2007;Gümüş vd.,2008)

Araştırmada uygulanan anketlerin cevaplandırılmasında 5'li Likert Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya katılan halkın, anketteki ifadelerle katılım düzeyleri şu şekilde belirlenmiştir:

1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3:Kararsızım, 4:Katılıyorum, 5:Kesinlikle Katılıyorum

Anket formunda belirlenen sorular karışık olarak sorulmuştur. Anket soruları hazırlanırken karşılaşılan en önemli sorun ise, turizmin ekonomik etkilerinin çeşitli faktörler altında incelendiği bir çalışmaya rastlanılmamış olmasıdır. Anketin halka yapılıyor olmasından dolayı anket ölçeklerine ilişkin önermelerde, soruların anlaşılabilirliğini ve konunun net bir biçimde anlaşılmasını sağlayacak kelimelerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca anket formu, yöre halkına yapılacağından dolayı mümkün olduğunca kısa hazırlanmaya çalışılmıştır. Çünkü uzun anket formu, çok zaman alır kaygısı ile, cevaplayıcı tarafından ilgi görmeyebilir. (İslamoğlu,2002:70)

Nihai anket ölçekleri oluşturulmadan önce, Kemer ilçesinde, tesadüfi olarak seçilen 45 kişiye Mart 2008 döneminde bir pilot araştırma yapılmıştır. Bu ön araştırma sonucu elde edilen verilerin güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda, anketi oluşturan her bir ölçeğe ait Cronbach Alpha değerinin (α) 0.9371 olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuç, ölçeğin yüksek derecede güvenilir ($0,80 \leq \alpha < 1,00$) olduğunu göstermektedir. Ancak yapılan pilot uygulamada bazı soruların anlaşılmasında güçlükler yaşandığı tespit edilmiştir. Bu nedenle birkaç soru çıkarılmasına karar verilmiştir. Ayrıca bazı faktörlerin doğru algılanabilmesi için ilave birkaç soru eklenerek nihai anket ölçekleri oluşturulmuş ve uygulamaya geçilmiştir.

3.3.2 Yerel Yönetim Temsilcilerine Yapılan Araştırmanın Ölçeklerinin Oluşturulması

Araştırma anketi 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; anketi cevaplayanın kimliğini bildiren 6 adet sorudan oluşmaktadır. İkinci bölüm Kemer yöresi hakkında bilgi edinebilmek ve yerel yönetimlerin yapısını tespit edebilmek amacıyla 15 adet sorudan oluşmaktadır. Üçüncü bölümde ise, turizmin ekonomik etkilerine yönelik 25 adet soru sorulmuştur. Anket Formu EK-2'de verilmiştir.

Yerel yönetimlerin yapısını ve etkinliğini tespit edebilmek amacıyla hazırlanan anket soruları oluşturulurken, Bilgin'in 2002 yılında yapmış olduğu çalışmadan yararlanılmıştır. (Bilgin,2002:313-330)

Araştırmada uygulanan anketlerin cevaplandırılmasında ikinci bölümde deneklerin davranış biçimlerinin tespit edilebilmesi için cevap seçeneklerini 1.,2.,3., şeklinde sıralamaları istenmiştir. Seçeneklere verilen derecelendirmeler SPSS programında ağırlıklı ortalama yöntemiyle tespit edilerek her bir seçeneğin denekler açısından önem dereceleri bulunmuştur. Ayrıca bu bölümde bazı soru grupları ise çoktan seçmelidir. Araştırmanın üçüncü bölümünde 5'li Likert Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya katılan deneklerin, anketteki ifadelerle katılım düzeyleri; 1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3:Kararsızım, 4:Katılıyorum, 5:Kesinlikle Katılıyorum şeklinde belirlenmiştir.

3.4 Araştırmanın Sorunsalı, Sınırları ve Varsayımları

Araştırmanın sorunsalı, sınırları ve varsayımları yerel halk ve yerel yönetim temsilcileri olmak üzere iki farklı başlık altında değerlendirilmektedir.

3.4.1 Yörede Yaşayan Halk İçin Yapılan Araştırmanın Sorunsalı ve Sınırları

Araştırmanın sorunsalını, turizmin gelişmiş olduğu bir yörede yaşayan halkın sektörün kalkınması için önemli olan ekonomik etkileri nasıl algıladıkları, hangi ekonomik etkileri algıladıkları, yöreye sağladığı ekonomik katkılar nedeniyle sektörün gelişimini ne ölçüde destekledikleri, yörenin kalkınmasında turizmi öncü sektör olarak görüp görmedikleri, yerel yönetimlerin etkinliklerini nasıl değerlendirdikleri ve turizmin ekonomik etkilerini yerel yönetimlere göre nasıl değerlendirdikleri oluşturmaktadır.

Araştırmanın sınırını, turizmin gelişmiş olduğu bir yörede yaşayan halkın sağladığı ekonomik katkılar nedeniyle kalkınmada sektörü ne kadar önemli görüp desteklediklerini belirlemek için Antalya ilinin Kemer ilçesi ile sınırlı olması oluşturmaktadır. Kemer yöresi ile sınırlı olmasının nedeni, 1980'li yılların başına kadar yörenin temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık iken 1987 yılında Turizm bölgesi ve gelişme alanı olarak ilanı ile kısa sürede içerisinde temel geçim kaynağının turizm olmasıdır. Ayrıca teorik kısımda turizmin ekonomik kalkınmada önemini açıklayan faktörlerden sadece, halkın hakkında yorum yapabileceği değişkenler dikkate alınmıştır. Anket formu araştırmacı tarafından oluşturulduğu için hazırlanan anket formunun özellikleri ve soruların dağılımı da araştırmanın sınırları arasında sayılabilir. Bunun dışında araştırmaya ilişkin herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

3.4.2 Yerel Yönetimler İçin Yapılan Araştırmanın Sorunsalı ve Sınırları

Araştırmanın sorunsalını, turizmin gelişmiş olduğu bir yörede yerel yönetimlerin yapısının ve etkinliğinin nasıl olduğu, ekonomik kalkınmada turizm sektörünü öncü sektör olarak görüp görmedikleri, yörede yaşayan halk ile ne kadar iç içe oldukları oluşturmaktadır.

Araştırmanın sınırını, Kemer ilçesindeki yerel yönetimlerin yapısını ve yörenin ekonomik kalkınmasına ne ölçüde katkıda bulduklarını belirleyebilmek için Antalya ilindeki merkezi yönetim temsilcileri, Kemer ilçesi yerel yönetim temsilcileri ve yerel kalkınmada önemi büyük olan sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır. Anket formu araştırmacı tarafından oluşturulduğu için hazırlanan anket formunun özellikleri ve soruların dağılımı da araştırmanın sınırları arasında sayılabilir. Bunun dışında araştırmaya ilişkin herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

3.5 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evren ve örnekleme yerel halk ve yerel yönetim temsilcileri olmak üzere ayrı ayrı değerlendirilmektedir.

3.5.1 Yörede Yaşayan Halk İçin Yapılan Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Antalya ilinin turizm açısından gelişmiş bir yöresi olan Kemer ilçesinde(Kemer merkez, Çamyuva, Göynük, Tekirova beldeleri) yaşayan halk oluşturmaktadır. Araştırmada özellikle yerel halkın seçilmesinin nedeni, yerel ekonomik kalkınma felsefesinin o yöreye ve yörede yaşayanlara ekonomik yararlar sağlamasıdır. Seçilen evrenin 2008 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfus bilgileri şöyledir:(<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>)

Tablo 3.3 2008 Yılı Nüfus Sayımı Sonuçlarına Göre Kemer ve Beldelerinin Nüfus Bilgileri Tablosu

	Kadın	Erkek	Toplam
Kemer(Merkez)	8754	10588	19342
Çamyuva	2101	2547	4648
Göynük	3599	2802	6401
Tekirova	2236	1593	3829
Genel Toplam	16690	17530	34220

Belli evrenler için kabul edilebilir örnek büyüklükleri ise aşağıdaki gibidir.
(Altunışık vd.,2004:125)

Tablo 3.4 Belli Evrenler İçin Örneklem Büyüklükleri

N	S
5,000	357
6,000	361
7,000	364
8,000	367
9,000	368
10,000	370
15,000	375
20,000	377
30,000	379
40,000	380
50,000	381
75,000	382
100,000	384
1,000,000	384
10,000,000	384

(n=Evren Büyüklüğü;S=Gerekli Örnek Büyüklüğü)

Altınılık ve diğ. göre evren büyüklüğü 30,000 ve üzeri olan yerlerde gerekli örneklem büyüklüğü 379 dur. Kemer’de yaşayan 34.220 kişiden 400 kişiye tesadüfi örnekleme metoduyla ulaşılmıştır. Ulaşılan örneklem sayısı istatistikî analiz yapılabilmesi açısından güvenilir bir oranı ifade etmektedir.

3.5.2 Yerel Yönetimler İçin Yapılan Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, Kemer ilçesindeki yerel yönetimlerin yapısını ve yörenin ekonomik kalkınmasına ne ölçüde katkıda bulduklarını belirleyebilmek için Antalya ilindeki merkezi yönetim temsilcileri (vali yardımcılarını ve ilgili daire müdürleri, il özel idaresi ilgili daire müdürleri, kültür ve turizm il müdürü ve yardımcısı), Kemer ilçesi yerel yönetim temsilcileri(kaymakam, kemer belediyesi ve kemer ilçesine bağlı Çamyuva, Tekirova, Göynük belediye başkan yardımcılarını, belediye içindeki ilgili daire müdürleri, meclis üyeleri) ve Kemer ilçesindeki Sivil Toplum Kuruluşları(KemerTanıtma Vakfı(KETAV), Güney Antalya Turizm Alt Yapı Birliği (GATAB),Kemer Turistik Otelciler Birliği (KETOB), Kemer İş Adamları

Derneği(KEMİAD),Tekirova Otelciler Birliği (TEKOB) ,Çamyuva Otelciler Birliği(ÇAMOB) oluşturmaktadır.

Araştırmada “yerel yönetim temsilcileri” evrenini bu üç kesim bir bütün olarak oluşturmaktadır. Çünkü bu üç kesim de yörenin idaresi ile ilgili kurumlardır. Ancak, araştırmada bazı fikir farklılıklarını ortaya koyabilmek amacıyla “Merkezi Yönetime Bağlı İldeki İdareciler”, “Yerel Yönetim” ve “Sivil Toplum Kuruluşları” şeklinde bir ayrıma gidilmiştir.

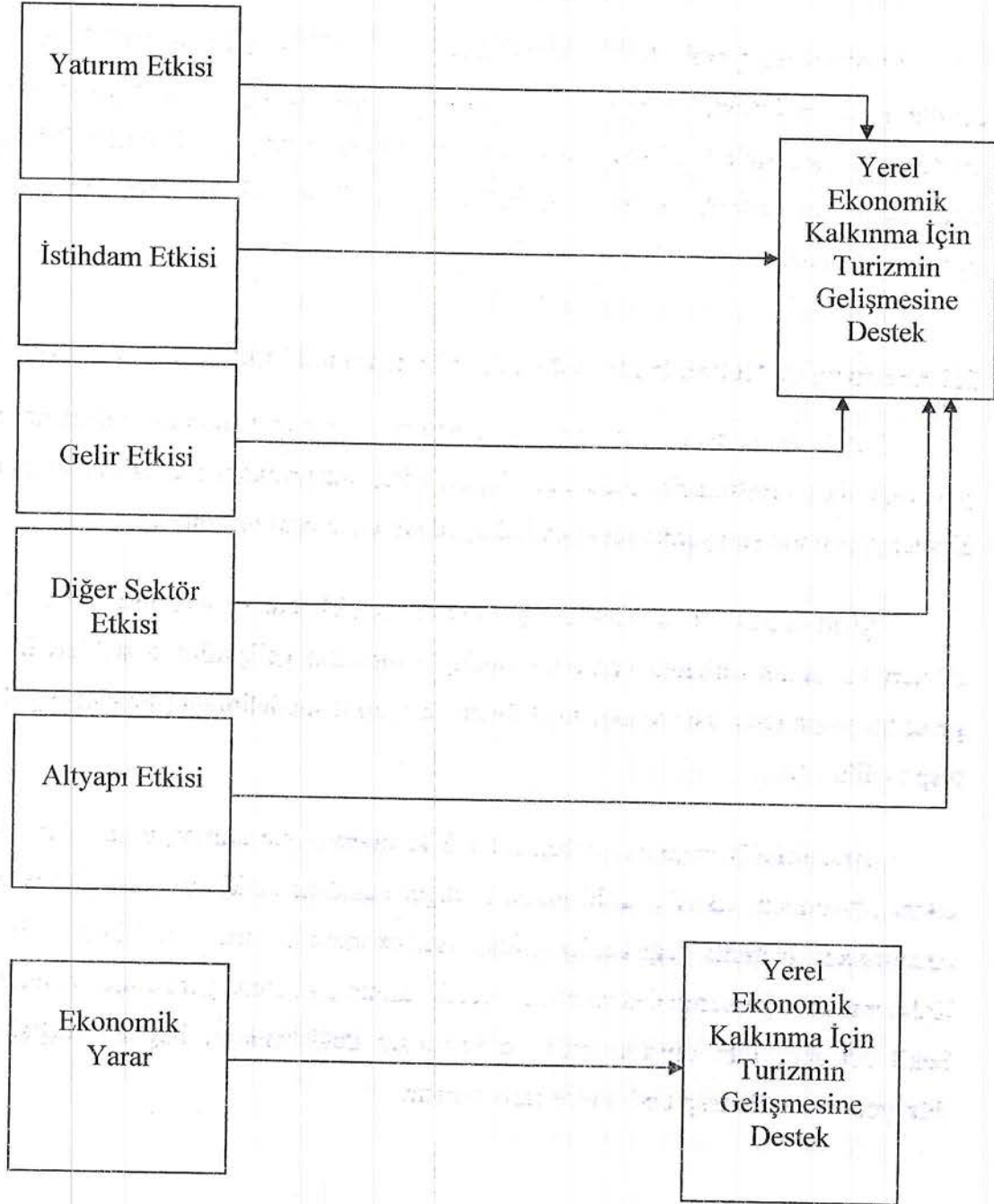
3.6 Araştırmada Kullanılan Değişkenler, Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Yerel yönetimler için yapılan araştırmada mevcut durum değerlendirmesi yapıldığından, araştırmada kullanılan değerşkenler, araştırmanın modeli ve hipotezleri Kemer yöresinde yaşayanlar için yapılan uygulama için oluşturulmuştur.

Araştırmada kullanılacak değerşkenler tespit edilmeden önce, turizmin ekonomik etkileri ve halkın turizmin etkilerini algılayıp turizmin gelişimine destekleri ile ilgili geniş bir yazın taraması yapılmıştır. Böylece araştırma modelini oluşturacak değerşkenler tespit edilmiştir.

Araştırmada bağımsız değerşkenler 5 kategoride ele alınmıştır. Bunlar “yatırım etkisi”, “istihdam etkisi”, “gelir etkisi”, “diğer sektörlere etki” ve “altyapı etkisi” dir. Araştırmada bağımlı değerşkenler olarak ise,“ekonomik yarar” ve “Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek” alınmıştır. Buna göre araştırmanın modeli Şekil 3.1’deki gibi oluşturulmuş ve bağımsız değerşkenlerin bağımlı değerşkeni ne düzeyde etkilediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir. Regresyon analizi ve t-testi analizine ilişkin oluşturulmuş olan araştırma soruları ise Tablo1 ve Tablo 2 de verilmektedir.

Yöre halkının turizmin yatırım etkisini algılamaları ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır varsayımıyla H 1,

Yöre halkının turizmin istihdam sağlama etkisini algılamaları ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır varsayımıyla H.2,

Yöre halkının turizmin gelir sağlama etkisini algılamaları ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır varsayımıyla H.3,

Yöre halkının turizmin diğer sektörlerin gelişmesi etkisini algılamaları ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır varsayımıyla H.4,

Yöre halkının turizmin altyapı hizmetlerinin gelişmesini sağlama etkisini algılamaları ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır varsayımıyla H.5,

Yöre halkının turizmin genel olarak yöre ekonomisine sağlamış olduğu yarar sonucu yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır varsayımıyla H.6,

Tablo 3.5 Regresyon Analizine İlişkin Araştırma Soruları

H1. Turizmin Yatırım Etkisi İle Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek Arasında Anlamlı Bir İlişki Var mıdır?
H2. Turizmin İstihdam Etkisi İle Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek Arasında Anlamlı Bir İlişki Var mıdır?
H3. Turizmin Gelir Etkisi İle Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek Arasında Anlamlı Bir İlişki Var mıdır?
H4. Turizmin Diğer Sektörlere Etkisi İle Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek Arasında Anlamlı Bir İlişki Var mıdır?
H5. Turizmin Altyapı Etkisi İle Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek Arasında Anlamlı Bir İlişki Var mıdır?
H.6. Ekonomik Yarar ile Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek Arasında Anlamlı Bir İlişki Var mıdır?

Tablo 3.6 t-Testi Analizine İlişkin Araştırma Soruları

Yörede yaşayan halkın cinsiyetine göre yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verdikleri destek arasında fark var mıdır?
Yörede yaşayan halkın kemer'li olup olmamasına göre yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verdikleri destek arasında farklılık var mıdır?
Halkın yörede ikamet süresine göre yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verdiği destek arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halkın görev aldığı sektör grubuna göre yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verdikleri destek arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halkın çalıştıkları sektör grubuna göre turizmin yatırım etkisini algılamaları arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halkın çalıştıkları sektör gruplarına göre turizmin gelir etkisini algılamaları arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halkın çalıştıkları sektör gruplarına göre turizmin istihdam etkisini algılamaları arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halkın çalıştıkları sektör gruplarına göre turizmin diğer sektörlerle etkisini algılamaları arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halkın çalıştıkları sektör gruplarına göre turizmin altyapıya etkisini algılamaları arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halk ile yerel yönetim temsilcilerinin turizmin yatırım etkisini algılamaları arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halkın ile yerel yönetim temsilcilerinin turizmin gelir etkisini algılamaları arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halk ile yerel yönetim temsilcilerinin turizmin istihdam etkisini algılamaları arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halk ile yerel yönetim temsilcilerinin turizmin diğer sektörlerle etkisini algılamaları arasında bir farklılık var mıdır?
Yörede yaşayan halk ile yerel yönetim temsilcilerinin turizmin altyapıya etkisini algılamaları arasında bir farklılık var mıdır?

3.7 Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmanın bulguları yerel halk ve yerel yönetim temsilcileri olmak üzere ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Öncelikle Kemer yöresinde yaşayanlar üzerine yapılan araştırmanın bulguları değerlendirilmektedir.

3.7.1 Yörede Yaşayan Halk İçin Yapılan Araştırmanın Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi yapılırken çeşitli istatistiksel analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Öncelikle, verilen tüm yanıtların frekans dağılımları hesaplanmıştır. Daha sonra, ankete ait ölçeklerle ilgili güvenilirlik testleri yapılmıştır. Araştırmanın temelini teşkil eden, kalkınmayı etkileyen turizmin ekonomik etkilerinin ortaya konulması amacıyla faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi ile, 5'li likert ölçeğindeki değişkenlere ilişkin verilen yanıtların kendi aralarında nasıl gruplanacakları ortaya konularak, değişkenler daha sağlıklı bir şekilde belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra, değişkenler arasında birebir ilişkiyi gösteren korelasyon analizi yapılmıştır. Tüm bunlar ile birlikte, araştırmanın temel amacını oluşturan turizmin ekonomik etkilerini algılama ve bu nedenle turizmin gelişmesine destek verme düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik ise çok değişkenli regresyon analizi yapılmıştır. Bununla birlikte gruplar arası farklılıkların incelenmesine yönelik istatistiksel yöntemlerden de yararlanılmıştır.

Tüm bu analizlerde istatistiksel anlamlılık düzeyi üst sınırı (p değeri) %5 olarak belirlenmiştir. Araştırmaya ilişkin yapılan bu analizler ve elde edilen bulgular aşağıda sırasıyla açıklanmaktadır.

3.7.1.1 Örnekleme Ait Bulgular

Araştırma bulgularında ilk olarak, deneklerin demografik özelliklerinin frekans dağılımları hesaplanmıştır. Bu doğrultuda ankete katılanların, yaş, cinsiyet, eğitim, ikamet, meslek, gelir düzeyi ile ilgili bilgiler Tablo 3.7' de ayrıntısı ile verilmektedir.

Tablo 3.7 Ankete Katılan Halka İlişkin Bulgular

Değişkenler	Sıklık(N)	Yüzde Değeri(%)
Cinsiyet		
Kadın	145	36,3
Erkek	255	63,8
Toplam	400	100
Yaş		
15-24	60	15,0
25-34	142	35,5
35-44	133	33,3
45-54	51	12,8
55 yaş ve üstü	14	3,5
Toplam	400	100
Medeni Durum		
Evli	190	47,5
Bekar	191	47,8
Diğer	19	4,8
Toplam	400	100
Kemer 'li Olma Durumu		
Evet	189	47,3
Hayır	211	52,8
Toplam	400	100
İkamet		
1-5 yıl arası	107	26,8
5-10 yıl arası	109	27,3
10 yıldan fazla	184	46,0
Toplam	400	100
Öğrenim Durumu		
Öğrenim Görmemiş	9	2,3
İlköğretim	61	15,3
Lise	195	48,8
Önlisans	61	15,3
Lisans	67	16,8
Lisansüstü	7	1,8
Toplam	400	100
Meslek		
İşveren	21	5,3
Kendi İşi	50	12,5
İşçi	238	59,5
Öğrenci	12	3,0
Memur	24	6,0
Emekli	12	3,0
İşsiz	7	1,8
Ev Hanımı	18	4,5
Diğer	18	4,5

Tablo 3.7'nin devamı

Toplam	400	100
Sektör		
Kamu	64	16,0
Sanayi	28	7,0
Tarım ve Hayvancılık	30	7,5
Hizmet(Turizm)	221	55,3
Hizmet(Diğer)	43	10,8
Toplam	386	96,5
Cevap Vermeyen	14	3,5
Toplam	400	100
Kazanç		
500 TL'den az	33	8,3
500-1.000 TL	152	38,0
1.000-2.000 TL	145	36,3
2.000-3.000 TL	45	11,3
3.000 üzeri TL ve üzeri	22	5,5
Toplam	397	99,3
Cevap Vermeyen	3	,8
Toplam	400	100

Ankete katılan 400 kişinin 145'ini (% 36,3) kadınlar, 255'ini (%63,8) ise erkekler oluşturmaktadır. Deneklerin % 15'ini 15-24 yaş arası gençler, %35,5'ini 25-34 yaş grubu kişiler,%33,3'ünü 35-44 yaş grubu orta yaşlı kişiler, %12,8'ini 45-54 yaş grubu kişiler ve %3,5'ini ise 55 yaş ve üstü kişiler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan halkın %47,5'i evli, %47,8'i ise bekarıdır. %4,8', ise diğer seçeneğini işaretlemişlerdir. Ankete katılanlardan 189 kişi Kemer'li 211 kişi ise değildir. Fakat, ankete katılanların %26,8'i 1-5 yıl arası, %27,3'ü 5-10 yıl arası ve %46'sı ise 10 yıldan fazla Kemer'de ikamet etmektedir. Araştırmaya katılanların çoğunluğunun 10 yıldan fazla yörede ikamet etmesi yöreyi daha fazla tanıması ve Güney Antalya Turizm Gelişme Projesinin sonuçlarını daha iyi gözlemleyebilme açısından oldukça önemlidir. Ankete katılanların eğitim durumlarına bakıldığında ise, %2,3'ü öğrenim görmemiş kişiler oluşturmaktadır. %15,3'ünü ilköğretim, %48,8'ini lise,%15,3'ünü önlisans, %16,8'ini lisans ve % 1,8'ini lisansüstü eğitim gören kişiler oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların %5,3'ü işveren,%12,5'inin kendi işi, %59,5'i işçi, %3 'ü öğrenci,%6'sı memur, %3'ü emekli, %1,8'i işsiz,% 4,5', ev hanımıdır. Sektör dağılımlarına bakıldığında ise, %16 sı kamu kesiminde görev yapmakta, %7'si sanayi sektöründe çalışmakta, %7,5'i tarım ve hayvancılık ile uğraşmakta, %55,3'ü turizm sektöründe çalışmakta %10,8'i ise yine turizm dışı hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Turizm sektöründe çalışanlar oldukça büyük bir dilimi oluşturmaktadır. Bu

yörede turizmin istihdam yaratmada büyük bir öneme sahip olduğunun da bir göstergesidir. Ankete katılanların gelir durumlarına baktığımızda ise, %8,3'ü 500 TL'den az bir gelir elde etmektedir, %38'i 500-1.000 TL arası, %36,3'ü 1.000-2.000 TL arası, % 11,3'ü 2.000-3.000 TL arası ve %5,5'i 3.000 TL ve üzeri gelir elde etmektedir.

3.7.1.2 Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Güvenilirlik, bireylerin test maddelerine verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılıktır.(Büyüköztürk,2003:163) Analiz ölçme aracının, ölçmeyi hedeflediği özelliği ne kadar doğru ölçtüğü anlamına gelmektedir. (Hovardaoğlu,2000:115) Verilerin güvenilirliği, veri toplama aracının da güvenilirliğini göstermektedir ve bilimsel çalışmanın ilk koşullarındandır. (Arseven,2001:139)

Güvenilirlik, güvenilir değil, düşük güvenilir, oldukça güvenilir ve yüksek derecede güvenilir olarak değerlendirilmektedir. Crobach Alfa katsayısının (α) bulunabileceği aralıklar ve buna bağlı olarak ölçeğin güvenilirlik durumu şöyledir: (Akgül,2003:435-436)

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir,
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir,
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Araştırmada, değişkenlerin güvenilirliği ayrı ayrı ele alınarak hesaplanmıştır. Ölçeklere ilişkin güvenilirlik kat sayılarının dağılımı Tablo 3.8'de sunulmuştur.

Tablo 3.8 Ana Değişkenlere Ait Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Değişkenler	Soru Sayısı	Cronbach Alpha Katsayısı
Turizmin Yatırım Etkisi İle İlgili İfadeler	8	0,897
Turizmin Gelir Etkisi İle İlgili İfadeler	6	0,886
Turizmin İstihdam Etkisi İle İlgili İfadeler	7	0,853
Altyapıya Etkisi İle İlgili İfadeler	2	0,835
Diğer Sektörlere Etkisi İle İlgili İfadeler	4	0,771
Ekonomik Yarar	4	0,849
Turizmin Gelişmesine Destek	4	0,826

Güvenilirlik analizi sonuçları incelendiğinde, ölçeklerin oldukça güvenilir olduğu görülmektedir. Bu değerler, anketteki her bir ana değişken ayrı ayrı değerlendirildiğinde de ölçeklerin güvenilir bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

3.7.1.3 Faktör Analizi

Faktör analizi, birbirleriyle ilişkili veri yapılarını birbirinden bağımsız daha az sayıda yeni veri yapılarına dönüştürmek, bir oluşumun nedenini açıkladıkları varsayılan değişkenleri gruplamak ve ortak faktörleri ortaya koymak, majör ve minör faktörleri tanımlamak amacıyla başvurulan birçok değişkenli istatistiksel analiz türüdür. (Özdamar,1999:233) İyi bir faktörleştirmede a)değişken azaltma olmalı, b) üretilen yeni değişken ya da faktörler arasında ilişki sağlanmamalı ve c) ulaşılan sonuçlar, yani elde edilen faktörler anlamlı olmalıdır. Açımlayıcı ve doğrulayıcı olmak üzere iki tür faktör analizi yaklaşımı vardır. Açımlayıcı faktör analizinde, değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya yönelik bir işlem; doğrulayıcı faktör analizinde ise değişkenler arasındaki ilişkiye dair daha önce saptanan bir hipotezin ya da kuramın test edilmesi söz konusudur. (Büyüköztürk,2003:117) Bu araştırmada faktör analizinin amacı; yerel ekonomik kalkınma için önemli olan turizmin ekonomik etkilerini farklı temel boyutlar cinsinden ifade edebilmektir.

Araştırmada faktör analizi uygulanırken bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken ayrı ayrı ele alınmıştır.

3.7.1.3.1 Turizmin Ekonomik Etkilerine Yönelik Faktör Analizi

Araştırma kapsamında kullanılan önermelerin işaret ettiği genel veya ortak faktörlerin neler olabileceğini incelemeye yönelik faktör analizine ilişkin sonuçlar Tablo 3.9'da yer almaktadır. 26 değişken dikkate alınarak analiz uygulanmıştır. Faktör analizinin uygunluğunun bir göstergesi olarak kabul edilen Keiser-Meier-Olkin(KMO) değeri 0,944 olarak gerçekleşmiştir. KMO değeri, özünde verilerin faktör analitik modeli ile modellenip modellenemeyeceğine ilişkin bir ölçüttür. Bu ölçütün aralıkları ise şu şekildedir. (Yurdağül)

Ölçüt	Açıklama
$1,00 < KMO \leq 0,90$	Mükemmel
$0,90 < KMO \leq 0,80$	İyi
$0,80 < KMO \leq 0,70$	Orta Düzey
$0,70 < KMO \leq 0,60$	Zayıf
$0,60 < KMO$	Kötü

KMO testinin gösterdiği bu sonuç 0,90'nın (kritik alt değer olan 0,70) üzerinde olup, çalışma verilerine güvenli olarak analizi uygulanabileceğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, çalışmanın güvenilirliğini test etmek için yapılan Barlett testi sonucu $4,66 * 10^{-3}$ ve p 0,000 düzeyinde gerçekleşmiştir.(Barlett Test Of Sphericity= $4,66 * 10^{-3}$, p=0,000). Barlett testi sonucu elde edilen bu değerler, sonucun %99 önem seviyesinde önemli olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.9 Turizmin Ekonomik Etkileri Ölçeğinin Döndürülmüş(Varimax) Temel Bileşenler Analizi Sonuçları

Sorular	Faktör Ortak Varyansı	Faktör-1Yük Değeri (Eşkökenlilik)	Rotasyon Sonrası Faktör Yük Değerleri				
			1	2	3	4	5
Soru 1	0,591	0,660					
Soru 2	0,695	0,709			0,719		
Soru 3	0,707	0,740			0,707		
Soru 4	0,750	0,687			0,782		
Soru 5	0,717	0,761			0,683		
Soru 6	0,549	0,699			0,538		
Soru 7	0,747	0,671				0,730	
Soru 8	0,639	0,649				0,640	
Soru 9	0,642	0,741					
Soru 10	0,588	0,644		0,674			
Soru 11	0,665	0,689					
Soru 12	0,669	0,668		0,727			
Soru 13	0,601	0,643		0,679			
Soru 14	0,672	0,740		0,633			
Soru 15	0,583	0,718					
Soru 16	0,600	0,581		0,593			
Soru 17	0,564	0,707	0,583				
Soru 18	0,574	0,672	0,572				
Soru 19	0,623	0,671	0,723				
Soru 20	0,603	0,700	0,625				
Soru 21	0,661	0,711	0,674				
Soru 22	0,710	0,785	0,659				
Soru 23	0,648	0,735	0,660				
Soru 24	0,533	0,685	0,485				
Soru 25	0,857	0,549					0,850
Soru 26	0,820	0,526					0,846

Değişik faktör çözümleri üzerinde durularak en uygun çözüme ulaşılmaya çalışılmıştır. Turizmin ekonomik etkilerine yönelik soruların her birinin faktör yükleri incelenerek, herhangi bir faktöre yüklenen fakat söz konusu faktörlerle örtüşmeyen veya uyum içinde olmayan değişkenler tek tek analizden çıkarılmış ve kendi içinde tutarlı faktörlerden oluşan en uygun çözüme ulaşılmaya çalışılmıştır. Tablo 3.9' da da görüldüğü gibi, araştırmada yöre halkı tarafından algılanabilecek turizmin ekonomik etkileriyle ilgili olarak 26 soru sorulmuş olup faktör analizi sonucunda algılanan ekonomik etkiler beş faktöre ayrılmıştır. Beş faktör Varimax çözümünün yazındaki bulgularla da paralellik arz ettiği görülmektedir. Beş faktörlü çözüm toplam varyansın %46,903'ünü açıklamaktadır. Bu faktörler Yatırım etkisi (17.18.19.20.21.22.23.24.sorular), istihdam etkisi (10.12.13.14.16.sorular), Gelir etkisi(2.3.4.5.6.sorular), diğer sektörler etkisi(7 ve 8.sorular), Altyapıya etkisidir(25.ve 26.sorular). Gelir etkisindeki 1.soru, diğer sektörler etkisindeki 9.ve 11.soru, istihdam etkisindeki 15.soru ilgili faktörlere girmediğinden ölçek dışı bırakılmıştır. Çıkarılan bu değişkenler Ek 1'de yer alan araştırma anketinde görülebilmektedir. Buna göre ölçeğin birinci faktörünün sekiz maddeden, ikinci faktörünün beş maddeden, üçüncü faktörünün beş maddeden, dördüncü faktörünün iki maddeden, beşinci faktörünün de iki maddeden oluştuğu söylenebilir. Tüm bu verilere göre; tek tek faktör analizi sonuçları, her bir değişkene ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri, toplam açıklanan varyans ve yenilenen crobach alpha (α) katsayıları Tablo 3.10'da görülmektedir.

Tablo 3.10 Turizmin Ekonomik Etkilerine İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

	Yük	Varyans (%)	Ortalama	Std.Sapma	Güvenilirlik (α)
Faktör 1.Yatırım Etkisi		46,839	3,967	0,069	0,897
Turizmin gelişmesi, yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlamıştır.	0,583				
Turizmin gelişmesi yöre halkı tarafından yapılan yatırımları arttırmıştır.	0,572				
Turizmin gelişmesi, yöreye daha fazla yabancı sermaye yatırımı sağlamıştır.	0,723				
Turizmin gelişmesi yatırımları özendirici kamusal teşviklerin artmasını sağlamıştır.	0,625				
Turizm sektörü yörede Küçük ve Orta Ölçekli İşletme(KOBİ) sayısını arttırmıştır.	0,674				
Turizm yöredeki mevcut küçük işletmeler için ekonomik yararlar sağlamaktadır.	0,659				
Turizmin gelişmesi yöredeki küçük ölçekli konaklama işletmelerinin sayısını arttırmıştır.	0,660				
Turizm sektörünün gelişmesi yörede alışveriş merkezleri, eğlence yerleri vb üstyapı yatırımlarının artmasını sağlamıştır.	0,485				
Faktör 2.İstihdam Etkisi		6,085	3,983	0,075	0,830
Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratmıştır	0,674				
Turizmin gelişmesi farklı sektörlerdeki iş olanaklarını arttırmıştır.	0,727				
Turizmin gelişmesi yörede iş bulabilme güvencesini arttırmıştır.	0,679				
Turizmin gelişmesi ile birlikte yöre halkının sektörde istihdam edilme oranı artmıştır.	0,633				
Yörede turizmin gelişmesi sebebiyle gençler tarım ve hayvancılıkla uğraşmak yerine turistik işletmelerde çalışmayı tercih etmektedir.	0,593				
Faktör 3. Gelir Etkisi		5,353	3,942	0,113	0,881
Yöremiz için turizm gelirleri diğer sektör gelirlerinden daha önemlidir.	0,719				
Yörede turizmin gelişmesi halkın gelir düzeyine olumlu katkı sağlamıştır.	0,707				
Yöredeki arazilerin turizm amaçlı kullanılması arazi sahiplerine ek gelir sağlamıştır.	0,782				
Turizm yöreye döviz girişinin artmasını sağlamıştır.	0,683				
Turizmin sağladığı gelir daha fazla harcama yapmamızı sağlamaktadır.	0,538				
Faktör 4. Diğer Sektörlere Etkisi		5,100	3,760	0	0,749
Turizm sektörünün gelişmesi yörede diğer sektör ürünlerine(tarım, inşaat, sanayi, hizmet vb.)olan talebi de arttırmıştır.	0,730				
Turizm sektörü yörede diğer sektörlerin (tarım, inşaat, sanayi, hizmet vb.) gelişmesine katkıda bulunmaktadır	0,640				

Tablo 3.10'nun devamı

Faktör 5. Altyapı Etkisi		4,154	3,622	0,070	0,835
Turizmin gelişmesi ile birlikte yörede su, elektrik, kanalizasyon, telekomünikasyon gibi temel hizmetlere dönük çalışmalar hızlanmıştır.	0,850				
Turizm yöresinin ulaşım hizmetlerinin çeşitlenmesini ve kalitesinin artmasını sağlamıştır.	0,846				

Varimax rotasyonlu temel bileşenler analizi. Açıklanan toplam varyans:% 67,532

Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği: $4,66 \cdot 10^{-3}$, $p < 0.001$

Genel Ortalama 3,9421 Alpha 0 ,9445

Cevap Seçenekleri: 1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Kararsızım, 4:Katılıyorum,5:Kesinlikle Katılıyorum

Faktör yük değerinin, 0,4 ya da daha yüksek olması seçim için iyi bir ölçüdür. Ancak uygulamada az sayıda madde için bu sınır değer 0,3'e kadar indirilebilir. (Büyüköztürk,2003:118) Tablo 3.10'da da görüldüğü üzere, faktör analizi sonucunda ölçekte kalan 22 maddenin tamamı belirtilen değerin üzerindedir. Faktör yüklerinin 0,6 ve üzerinde olması ise "çok iyi" olarak kabul edilmektedir. 22 maddenin 17'sinin faktör yükleri 0,6 ve üzerindedir. 4 madde 0,5 ve üzerindedir. 1 madde ise 0,4 ve üzerindedir. Bu durum, turizmin ekonomik etkileri ölçeğine ilişkin faktör analizi sonuçlarının kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu göstermektedir.

3.7.1.3.1.1 Faktörlerin Açıklanması

Her bir faktör altında toplanan değişkenlerin içerdiği anlamlara bakılarak isimlendirilmiştir. Farklı faktörlere yüklenen değişkenler ise dikkate alınmamıştır. Belirlenen faktörler ile ilgili açıklamalar ise aşağıdaki gibidir.

Faktör 1 "Yatırım Etkisi" dir. Bu faktördeki 8 maddenin rotasyon sonrası faktör yük değerlerinin 0,723 ile 0,485 arasında değiştiği görülmektedir. Elde edilen bulgu, birinci faktörün birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili maddelerden oluştuğunu ve turizmin yatırım etkisinde tanımlanan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Faktör 1'in güvenilirlik katsayısı(standardize edilmiş Cronbach Alpha değeri) 0,897'dir. Faktöre ait toplam varyans ise % 46,839 'dur. Söz konusu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, bu alt ölçeğin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir. Tablo 3.10' da da görüldüğü gibi turizmin yatırım etkisine ilişkin ölçeğin faktör ortalamasının 3,967 olarak gerçekleştiği yani ölçeğe yönelik katılım düzeyinin yüksek olduğu

görülmektedir. Kemer yöresinde yaşayan halkın turizmin ekonomik etkileri ile ilgili birinci derecede dikkate aldıkları değişkenler turizmin yatırım etkisidir. Bir yörede yatırımların artması beraberinde birçok ekonomik etkinin de yaşanmasını sağlayacaktır. Başka bir ifade ile diğer faktörleri de etkileyecektir. Kemer, daha önce de değinildiği gibi turizm potansiyeli bakımından Antalya'nın ve ülkenin en önemli potansiyeline sahip yörelerindedir. Yöredeki büyük kapasiteli tatil köyleri ve turizm merkezlerinin sayısı giderek artmaktadır. Yörenin önemli ulaşım bağlantılarına sahip Antalya kentine yakın olması, kıyı olanakları, kıyıya dek uzanan orman arazisi, antik merkezin varlığı, özellikle 1987 yılında yörenin turizm bölgesi ve gelişme alanı olarak ilanı yatırımları artıran etkenler arasındadır

Faktör 2 "İstihdam Etkisi"dir. Faktör 2'nin rotasyon sonrası faktör yük değerlerinin 0,727 ile 0,593 arasında değiştiği görülmektedir. Bu bulgu, ikinci faktörün birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili maddelerden oluştuğunu ve turizmin istihdam etkisinde tanımlanan yapıyı ölçtüğünü göstermektedir. Faktörün güvenilirlik katsayısı(standardize edilmiş Cronbach Alpha değeri) 0,830'dur. Faktöre ait varyansı da %6,085 'dir. Tablo 3.10'da da görüldüğü gibi turizmin istihdam etkisine ilişkin ölçeğin faktör ortalamasının 3,983 olarak gerçekleştiği yani ölçeğe yönelik katılım düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Yerel halk tarafından algılanan turizmin istihdam etkisi içerisinde en önemli unsur, sektörün farklı iş kollarında da istihdam yaratması ve yöre halkında iş bulabilme güvencesinin oluşmasıdır. Yerel ekonomik kalkınmanın en önemli amaçlarından biri de yörede iş imkanlarının yaratılmasıdır. Yöre halkının turizmin yaratmış olduğu istihdam etkisini algılaması, turizmin ekonomik kalkınmadaki önemini ve yerel halkın kalkınmada bu sektörü öncü görüp desteklemesini bu faktör açısından da önemli kılmaktadır. Söz konusu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, bu alt ölçeğin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir.

Faktör 3 "Gelir Etkisi"dir. Faktör 3' ün rotasyon sonrası faktör yük değerlerinin 0,728 ile 0,538 arasında değiştiği görülmektedir. Bu bulgu, üçüncü faktörün birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili maddelerden oluştuğunu göstermektedir. Gelir faktörünün güvenilirlik katsayısı (standardize edilmiş Cronbach Alpha değeri) 0,881'dir. Faktöre ait toplam varyans da % 5,353 dir. Söz konusu bulgular birlikte

değerlendirildiğinde, bu alt ölçeğin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir. Tablo da da görüldüğü gibi turizmin gelir etkisine ilişkin ölçeğin faktör ortalamasının 3,942 olarak gerçekleştiği yani ölçeğe yönelik katılım düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir. Yörede özellikle pek çok tarım alanının turistik faaliyetlere tahsis edilmiş olması 4.değişkeni önemli kılmaktadır. Kalkınmanın en önemli göstergelerinden biri de kişi başına düşen gelirin artmasıdır. Turizmin yaratmış olduğu gelirin yöre halkı tarafından algılanması kalkınma sürecinde turizmin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Faktör 4 “Diğer sektörlere etki”dir. Faktör 4’ ün rotasyon sonrası faktör yük değerleri 0,730 ve 0,640 tır. Bu bulgu, dördüncü faktörün birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili maddelerden oluştuğunu göstermektedir. Faktörün güvenilirlik katsayısı(standardize edilmiş Cronbach Alpha değeri) 0,749’dır. Faktöre ait toplam varyans % 5,100 ‘dür. Söz konusu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, bu alt ölçeğin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir. Ayrıca yukarıdaki tablo da turizmin diğer sektörlere etkisine ilişkin ölçeğin faktör ortalamasının 3,760 olarak gerçekleştiği yani ölçeğe yönelik katılım düzeyinin “katılıyorum” a yakın olduğu görülmektedir.

Faktör 5 “Altyapı Etkisi”dir. Faktör 5’ in rotasyon sonrası faktör yük değerleri 0,850 ve 0,846 dır. Bu bulgu, beşinci faktörün birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili maddelerden oluştuğunu göstermektedir. Faktör 5’ in güvenilirlik katsayısı(standardize edilmiş Cronbach Alpha değeri) 0,835’dır. Faktöre ait toplam varyans % 4,154 ‘tür. Bu ölçek geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracıdır. Turizmin altyapıya etkisine ilişkin ölçeğin faktör ortalamasının 3,622 olarak gerçekleştiği yani ölçeğe yönelik katılım düzeyinin “katılıyorum” a yakın olduğu görülmektedir.

Fakat burada belirtilmesi gereken bir husus, altyapı etkisi de turizm yatırımı olmasına karşın yapılan faktör analizi sonucunda ayrı bir faktör altında toplanmış olmasıdır. Bu nedenle altyapı yatırımları ayrı bir faktör altında incelenmektedir. Turizmde altyapı yatırımlarını kamu sektörünün üstyapı yatırımlarını da özel sektörün üstleniyor olması ve Kemer yöresinde altyapı hizmetlerini belediyelerin değil de “Güney Antalya Turizm Geliştirme Altyapı İşletme Birliği” nin üstleniyor olması

nedeniyle böyle bir ayrı sınıflandırma yapılmasının da daha doğru olacağı düşünülmüştür. Bir yörenin kalkınması için temel gereksinimlerden biri de altyapı bakımından hazır olabilmektir. Bu faktör aynı zamanda gelişmişliğin de önemli göstergelerinden biridir.

3.7.1.3.2 Turizmin Ekonomik Yararına Yönelik Faktör Analizi

Ekonomik etkilerin sınırlandırılmış sorulardan oluşması nedeniyle araştırmada turizmin genel olarak yöreye ekonomik yarar sağlayıp sağlamadığını belirleyebilmek amacıyla 4 değişkenden oluşan bir ölçek oluşturulmuştur. Turizmin toplam ekonomik yararına yönelik yapılan faktör analizine göre, kabul edilen KMO değeri 0,818, Barlett testi sonucu ise, 655,784 ve $p= 0,000$ düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu değerle faktör kabul edilebilir sınırlar içerisinde. Buna göre, faktör analizi sonucunda toplam ekonomik yarar değişkeni beklenildiği gibi tek faktör altında toplanmıştır. Neticede, bağımsız değişken olan toplam ekonomik yararın ölçeği 4 maddeden oluşmuştur.

Tablo 3.11 Turizmin Toplam Ekonomik Yararına İlişkin Faktör Analizi Sonuçları

	Faktör Ortak Varyansı	Faktör Yüğü	Varyans (%)	Ortalama	Std. Sapma	Güvenilirlik
Toplam Ekonomik Yarar			69,370	3,978	0,092	0,849
Turizmin ekonomik yararları zararlarından fazladır.	0,648	0,805				
Turizmin gelişmesi yörenin ekonomisine olumlu katkıda bulunmuştur.	0,763	0,874				
Turizm genel olarak(ekonomik, sosyal, kültürel vb) yöremiz için yararlıdır.	0,718	0,848				
Turizmin ekonomik yararları sonucu yöredeki yaşam standardı artmıştır.	0,645	0,803				

Temel bileşenler analizi: Açıklanan toplam varyans:% 69,370
Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği:0.818,Barlett küresellik testi: 655,784, $p<0.001$;
Genel ortalama: 3,9780;Ölçeğin tamamı için Alpha: 0,8498
Cevap Seçenekleri:1:Kesinlikle katılmıyorum,2:Katılmıyorum,3:Kararsızım,4:Katılıyorum,5:Kesinlikle katılıyorum

Tablo 3.11’de görüldüğü gibi; faktör analizi sonucunda ölçekte yer alan 4 maddenin de faktör yükleri 0,8 ve üzerindedir. Bu durum, ekonomik yarar’a ilişkin faktör analizi sonuçlarının kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu göstermektedir.

Faktör analizi sonuçları incelendiğinde, “Ekonomik Yarar” ölçeğindeki 4 maddenin faktör yük değerlerinin 0,803 ile 0,874 arasında değiştiği gözlenmektedir. Bu bulgu, ölçeğin birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili olan değişkenlerden oluştuğunu göstermektedir. Faktörün açıkladığı toplam varyans % 69,370’dir. Güvenilirlik katsayısı olarak bulunan alfa değeri ise 0,849’dur. Söz konusu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, bu ölçeğin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir. Tablo 5’deki bulgular incelendiğinde bu faktörün ortalamasının 3,978 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu bulgu, araştırmaya katılan yöre halkının “turizmin toplam ekonomik yararı” ölçeğine yönelik sorulara katılım düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.7.1.3.3 Ekonomik Kalkınma İçin Turizm Sektörünün Gelişmesine Verilen Desteğe Yönelik Faktör Analizi

Araştırmada bağımlı değişken olan kalkınma için turizm sektörünün gelişmesine verilen desteğe yönelik için yapılan faktör analizine göre, kabul edilen KMO değeri 0,769, Barlett testi sonucu ise, 600,274 ve $p= 0,000$ düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu değerle faktör kabul edilebilir sınırlar içerisindedir. Buna göre, faktör analizi sonucunda bağımlı değişken olan kalkınmada turizm sektörünün gelişmesine desteğin de beklenildiği gibi tek faktör altında toplandığı görülmüştür ve ölçeği 4 maddeden oluşmuştur.

Tablo 3.12 Ekonomik Kalkınma İçin Turizm Sektörünün Gelişmesine Desteğe İlişkin Faktör Analizi

	Faktör Ortak Varyansı	Faktör Yüğü	Varyans (%)	Ortalama	Std. Sapma	Güvenilirlik
Turizm Sektörünün Gelişmesine Destek			66,079	3,949	0,105	0,826
Yörenin ekonomik kalkınmasında turizm öncelikli sektör olmalıdır.	0,519	0,720				
Sağladığı ekonomik yararlarından dolayı yörede turizmin gelişmesini destekliyorum.	0,701	0,837				
Yörede turizm için yapılan her türlü etkinliği destekliyorum.	0,721	0,849				
Yöre turizminin daha da gelişmesi için gönüllü faaliyetlerde bulunmak isterim.	0,703	0,838				

Temel bileşenler analizi: Açıklanan toplam varyans:% 66,079
 Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği:0,769,Barlett küresellik testi: 600,275,p<0.001;
 Genel ortalama: 3,9497;Ölçeğin tamamı için Alpha: ,8260
 Cevap Seçenekleri:1:Kesinlikle katılmıyorum,2:Katılmıyorum,3:Kararsızım,4:Katılıyorum,5:Kesinlikle katılıyorum

Tablo 3.12’de görüldüğü gibi; faktör analizi sonucunda ölçekte yer alan 4 maddenin de faktör yükleri 0,7 ve 0,8 olarak değişmektedir. Bu durum, ekonomik kalkınmada turizm sektörüne desteğe ilişkin faktör analizi sonuçlarının kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu göstermektedir.

Faktör analizi sonuçları incelendiğinde, “Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek ” ölçeğinde yer alan 4 maddenin faktör yük değerlerinin 0,849 ile 0,720 arasında değiştiği gözlenmektedir. Bu bulgu, ölçeğin birbirleriyle yüksek düzeyde ilişkili olan değişkenlerden oluştuğunu göstermektedir. Faktörün açıkladığı toplam varyans % 66,079’dur. Güvenilirlik katsayısı olarak bulunan alfa değeri ise 0,826’dır. Söz konusu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, bu ölçeğin geçerli ve güvenilir bir veri toplama aracı olduğu söylenebilir. Tablo 3.12’deki bulgular incelendiğinde bu faktörün ortalamasının 3,94 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu bulgu, araştırmaya

katılan yöre halkının “Ekonomik Kalkınma İçin Turizm Gelişmesine Destek” ölçeğine yönelik sorulara katılım düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.7.1.4 Korelasyon Analizi

İki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin gücünü ve yönünü belirlemek amacıyla, korelasyon analizinin yapılması gerekmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü belirlemek için korelasyon katsayısı (r) kullanılır. (Günay) Tablo 8’de, araştırmada kullanılan tüm değişkenlere ait korelasyon katsayıları verilmiştir. Korelasyon analizi sonucunda tüm değişkenler arasında %1 hata payıyla anlamlı ve güçlü ilişkiler olduğu görülmektedir.

Turizmin ekonomik etkilerine ilişkin değişkenler birbirleri ile güçlü bir şekilde ilişkili olmakla birlikte, en güçlü ilişkiye sahip olanlar “Yatırım etkisi” ile “Gelir etkisi” dir. ($r=0,699$) Bunu “Yatırım etkisi” ile “İstihdam etkisi” takip etmektedir. ($r=0,689$) “Gelir Etkisi” ile “İstihdam etkisi” arasındaki ilişkinin gücü de oldukça yüksektir. ($r=0,652$) “Turizmin diğer sektörlere etkisi” ile “Yatırım etkisi” arasında ($r=0,625$) düzeyinde güçlü bir ilişki vardır.

Analiz sonucunda “turizmin ekonomik etkileri” ile “ekonomik yarar” değişkenleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, en güçlü ilişkiye “ekonomik yarar” ile “altyapı etkisi” nin sahip olduğu görülmektedir. ($r=0,593$) İkinci en güçlü ilişki “yatırım etkisi” arasındadır. ($r= 0,585$)

Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. En güçlü ilişki “Ekonomik Yarar” ile “Ekonomik Kalkınma İçin Turizm Sektörünün Gelişmesine Destek” arasındadır. ($r=0,704$) Yani yörede yaşayanlar genel olarak turizmin ekonomik yararlarından dolayı sektörün gelişmesine destek vermektelerdir. İkinci en güçlü ilişki “yatırım etkisi” arasındadır.

Tablo 3.13 Tüm Değişkenlere Ait Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
(1) Yatırım Etkisi	1,000						
(2) İstihdam Etkisi	0,689**	1,000					
(3) Gelir Etkisi	0,699**	0,652**	1,000				
(4) Diğer Sektörlere Etkisi	0,625**	0,599**	0,580**	1,000			
(5) Altyapıya Etkisi	0,502**	0,374**	0,440**	0,389**	1,000		
(6) Ekonomik Yarar	0,585**	0,489**	0,446**	0,386**	0,593**	1,000	
(7) Ekonomik Kalkınma İçin Turizm Sektörünün Gelişmesine Destek	0,635**	0,539**	0,529**	0,465**	0,513**	0,704**	1,000

** Katsayı 0.01 düzeyinde anlamlı(çift yönlü)

3.7.1.5 Regresyon Analizi

Araştırmanın temel amacı; turizmin ekonomik kalkınmadaki önemini belirleyebilmek için, yörede yaşayanlar tarafından turizmin ekonomik etkilerinin ve genel olarak ekonomik yararlarının algılanması ile bu nedenlerle yörenin kalkınması için sektörün gelişmesine verecekleri destek arasındaki ilişkinin incelenmesi oluşturmaktadır. Araştırmada gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda çalışmanın ana değişkenleri belirlenmiş ve bu değişkenler arasındaki ilişkiler regresyon analizi ile test edilmiştir.

Regresyon analizi, bir bağımlı değişken ile bir ya da daha çok bağımsız değişken arasındaki ilişkinin bir matematiksel eşitlik ile açıklanması sürecini anlatır. Regresyon analizi bir tahmin işlemidir. (Ünver,1995:351)

- a) Regresyon analizi, bir bağımlı değişken ve bir bağımsız değişkenden oluşuyorsa yöntemine Basit Regresyon Analizi denir.

Basit Doğrusal Regresyon Modeli: $Y = a + bc + e_i$ şeklinde ifade edilir.

- b) Regresyon analizi, bir bağımlı değişken ve birden çok bağımsız değişkenden oluşuyorsa Çoklu Regresyon Analizi denir.

Çok Değişkenli Regresyon Modeli: $Y = a + bX_1 + cX_2 + dX_3 + \dots + e_i$ şeklinde ifade edilir.

Burada;

Y: Bağımlı değişken

$X_1, X_2, X_3, \dots$: Bağımsız değişkenler

$a, b, c, d, \dots$: Katsayılar

e_i : Hata terimi

- c) Bağımlı değişken birden fazla ise Çok Değişkenli Regresyon Analizi denir.

Regresyon analizinin amaçları dört noktada açıklanabilir:

1. Bağımlı değişken ile bağımsız değişken ya da değişkenler arasındaki ilişkiyi regresyon eşitliği ile açıklamak,
2. Regresyon modelinin bilinmeyen parametreleri tahmin edildiğinde, bağımsız değişken ya da değişkenlerin bilinen değerleri için bağımlı değişkenin alacağı değeri tahmin etmek,

3. Bağımsız değişkenin ya da değişkenlerin bağımlı değişkende gözlenen değişmelerin ne kadarını açıkladıklarını, determinasyon katsayısı ile belirlemek,
4. Bağımsız değişken ya da değişkenlerin bağımlı değişkeni anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadıklarını; birden fazla bağımsız değişken var ise bunların bağımlı değişken üzerindeki görece önemliliklerini saptamak. (Büyüköztürk,2003:87-88)

Araştırmada bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki neden-sonuç ilişkisi incelenirken çoklu regresyon modelinden yararlanılmıştır. Öncelikle turizmin ekonomik etkileri olan bağımsız değişkenler ile ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek ilişkisinin belirlenebilmesi için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Böylelikle yörede yaşananların turizmin hangi ekonomik etkileri nedeniyle sektörün gelişmesine destek verdikleri belirlenmektedir. Sonuçlar Tablo 3.14'te verilmektedir.

Tablo 3.14 Turizmin Ekonomik Etkilerinin Turizme Destek ile İlişkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek				
Bağımsız Değişkenler	Kısmi Regresyon Katsayıları	Standart Beta Katsayıları(β)	Anlamlılık(p)	VIF
Yatırım Etkisi	0,311	0,307	0,00	2,961
İstihdam Etkisi	0,114	0,111	0,05	2,224
Gelir Etkisi	0,126	0,141	0,02	2,472
Diğer Sektörlere Etkisi	0,055	0,072	0,16	1,841
Altyapıya Etkisi	0,156	0,206	0,00	1,375
Sabit Katsayı	1,004		0,00	
R= 0,687^a F =63,660				
R² =0,472 Düzeltilmiş R² =0,465 p=0,000 Durbin-Watson Değeri: 1,790				

Regresyon analizi sonucunda; turizmin ekonomik etkileri ile turizme verilen destek arasındaki ilişki aşağıdaki denklem ile ifade edilebilir;

$$\text{Destek} = 0,311 \times \text{Yatırım} + 0,114 \times \text{İstihdam} + 0,126 \times \text{Gelir} + 0,055 \times \text{Diğer Sektörler} + 0,156 \times \text{Altyapı} + 1,004 \quad (1)$$

Regresyon analizi sonucunda sunulan; standart beta değerleri, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenle olan ilişkilerinde göreceli önemlerini göstermektedir. Analiz sonucunda yer alan p-değerleri değişkenlerin anlamlılık düzeylerini ve VIF (variance inflation factor)değerleri ise değişkenler arası ilişkide yüksek korelasyonun test açısından bir probleme neden olup olmadığını göstermektedir. Genel kural olarak,10'un altındaki VIF değerleri problem olmadığını bir işareti olarak kabul edilmektedir.

F değeri, modelin anlamlılığını gösteren ($p < 0,01$ seviyesinde) bir değerdir. Analiz sonucunda F değeri 63,660 olarak elde edilmiştir. Modelin anlamlı olabilmesi için $F_{HESAP} > F_{TABLO}$ olmalıdır. F_{TABLO} değeri 2,24 olarak ilgili kaynaktan alınmıştır.(Büyüköztürk,2003:186) Bu da göstermektedir ki, model $p < 0,01$ seviyesinde oldukça anlamlıdır. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama oranı olan düzeltilmiş R^2 değeri ise 0,465 olarak bulunmuştur. Buna göre, “Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Desteği” turizmin ekonomik etkilerini oluşturan bağımsız değişkenler % 46,5 oranında açıklayabilmektedir.

Yapılan analiz sonucunda yörede yaşayanların, turizmin ekonomik etkileri nedeniyle yörenin ekonomik kalkınması amacıyla sektörün gelişmesine destek verdikleri ortaya çıkmıştır($p=0,000$) Modeldeki bağımsız değişkenlerden “yatırım etkisi”(p=0,000) ile bağımlı değişken olan “Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek” arasında $p < 0,01$ seviyesinde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bir diğer bağımsız değişken olan “turizmin altyapıya etkisi” ile Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek” arasında 0,01 seviyesinde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($p=0,000$). Üçüncü bağımsız değişken olan “gelir etkisi”(p=0,021) ile bağımlı değişken arasında $p < 0,01$ seviyesinde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. İstihdam Etkisi” ile bağımlı değişken arasında $p < 0,05$ seviyesinde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunamamıştır ($p=0,055$). Ekonomik etkilere ilişkin “diğer sektörlerle etki” ile “Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek” arasında da $p < 0,05$ seviyesinde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunamamıştır ($p=0,168$). Böylece, regresyon analizi sonucu elde edilen, turizmin ekonomik etkilerini

oluşturan bağımsız değişkenlerden “istihdam etkisi” ve diğer sektörlere etki” nin bağımlı değişken üzerindeki anlamlı etkileri ortadan kalkmıştır.

Öte yandan, elde edilen sonuç, “diğer sektörlere etki”($r=0,465$) ile “istihdam etkisi”nin ($r=0,539$) korelasyon analizindeki bağımlı değişken ile olan birebir güçlü ilişkilerini gölgelemiştir.

Buna göre, araştırmada, ekonomik etkilerinin algılanıp yörenin ekonomik kalkınması için turizmin gelişmesine destek verme üzerine ortaya konan hipotezlerden H1,H3,H5 kabul edilirken, H2 ve H4 reddedilmiştir. Kabul edilen hipotezlere ait değişkenlerin beta katsayılarına bakıldığında turizmin yatırım etkisinin ($\beta=0,307$) yörenin ekonomik kalkınmasında turizm sektörüne destek verme üzerinde en fazla etkili olduğu, altyapı etkisinin ($\beta=0,206$) bunu takip ettiği ve üçüncü sırada ise turizmin gelir etkisinin ($\beta=0,141$) olduğu görülmektedir.

Araştırmanın diğer bir amacı olan, turizmin genel olarak yöreye sağladığı ekonomik yarar ile ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek ilişkisinin belirlenebilmesi için de regresyon analizi yapılmıştır. Böylelikle yörede yaşananların turizmin genel olarak ekonomik yararları ve bu yararlardan dolayı memnuniyetleri için sektörün gelişmesine verdikleri destek belirlenmektedir. Sonuçlar tablo 3.15’te verilmektedir.

Tablo 3.15 Turizmin Ekonomik Yararının Turizme Destek ile İlişisine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken: Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek				
Bağımsız Değişken	Kısmi Regresyon Katsayıları	Standart Beta Katsayıları(β)	Anlamlılık(p)	VIF
Ekonomik Yarar	0,698	0,704	0,00	1,000
Sabit Katsayı	1,172		0,00	
R= 0,704 F =377,139				
R² =0,495 Düzeltilmiş R² =0,494 p=0,000 Durbin-Watson Değeri= 1,778				

Regresyon analizi sonucunda; turizmin ekonomik yararı ile turizme verilen destek arasındaki ilişki aşağıdaki denklem ile ifade edilebilir;

$$\text{Destek} = 0,698 \times \text{Ekonomik Yarar} + 1,172 \quad (2)$$

F değeri, modelin anlamlılığını gösteren ($p < 0,01$ seviyesinde) bir değerdir. Analiz sonucunda elde edilen F değeri 377,139 olarak bulunmuştur. Modelin anlamlı olabilmesi için $F_{\text{HESAP}} > F_{\text{TABLO}}$ olmalıdır. F_{TABLO} değeri 3,87 olarak ilgili kaynaktan standart değer olarak alınmıştır. (Büyüköztürk, 2003:186-189) Bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni açıklama oranı olan düzeltilmiş R^2 değeri (belirlilik veya tanımlayıcılık katsayısı) ise 0,494 olarak bulunmuştur. Buna göre yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine desteği, ekonomik yarar olan bağımsız değişken %49 oranında açıklayabilmektedir. Bağımsız değişken olan “ekonomik yarar” ($p = 0,000$) ile bağımlı değişken olan “Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Turizmin Gelişmesine Destek” arasında $p < 0,01$ seviyesinde anlamlı ve pozitif bir ilişki vardır. Yani H_6 kabul edilmiştir. Ekonomik yarar değişkeninin beta katsayısına bakıldığında ise ($\beta = 0,698$) destek üzerinde oldukça güçlü bir etkisi vardır. Bu güçlü ilişki korelasyon analizinde de ($r = 0,704$) aynı şekildedir.

Tablo 3.16. Regresyon Analizi Sonuçlarına Göre Hipotezlerin Kabul Durumu

Hipotez No	Hipotezler	Kabul Durumu
H 1	Yöre halkının turizmin yatırım etkisini algılamaları ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır	Evet
H 2	Yöre halkının turizmin istihdam sağlama etkisini algılamaları ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır	Hayır
H 3	Yöre halkının turizmin gelir sağlama etkisini algılamaları ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır	Evet
H 4	Yöre halkının turizmin diğer sektörlerin gelişmesi etkisini algılamaları ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır	Hayır
H 5	Yöre halkının turizmin altyapı hizmetlerinin gelişmesini sağlama etkisini algılamaları ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır	Evet
H 6	Yöre halkının turizmin genel olarak yöre ekonomisine sağlamış olduğu yarar sonucu yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında pozitif yönde ilişki vardır	Evet

3.7.1.6 t-Testi Sonuçları

Yörede yaşayanların demografik özellikleri ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek vermeleri ve turizm sektöründe çalışanlar ile çalışmayanlar arasında turizmin ekonomik etkilerini algılamaları bakımından bir farklılığın olup olmadığını incelemek amacıyla da bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Hipotezler, yöredeki tüm kesimlerin turizmin ekonomik etkilerini algılamaları ve turizmin gelişmelerine destek vermeleri arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı varsayımıyla oluşturulmuştur. Bu varsayımınla t-testine ilişkin oluşturulan sıfır (null) hipotezler Tablo 3.17’de verilmektedir ve analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.17. t-Testine İlişkin Oluşturulan Hipotezler

H ₀₁ . Yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek cinsiyete göre anlamlı fark göstermemektedir
H ₀₂ Yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek halkın Kemer’li olup olmamasına göre anlamlı fark göstermemektedir
H ₀₃ Yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek halkın yörede ikamet süresine göre anlamlı fark göstermemektedir.
H ₀₄ Yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek halkın turizm sektöründe çalışıp çalışmamasına göre anlamlı fark göstermemektedir
H ₀₅ Yörede yaşayan halkın turizmin yatırım etkisini algılamaları çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark göstermemektedir.
H ₀₆ Yörede yaşayan halkın turizmin gelir etkisini algılamaları çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark göstermemektedir.
H ₀₇ Yörede yaşayan halkın turizmin istihdam etkisini algılamaları çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark göstermemektedir.
H ₀₈ Yörede yaşayan halkın turizmin diğer sektörlerle etkisini algılamaları çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark göstermemektedir.
H ₀₉ Yörede yaşayan halkın turizmin altyapı etkisini algılamaları çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark göstermemektedir.

Yörede yaşayan tüm kesimlerin turizm sektörünü desteklemeleri ve turizmin ekonomik etkilerini algılamaları arasında bir farklılığın olmaması gerekliliği varsayımıyla oluşturulan hipotezlerin test edilmesi amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 3.18’ ve 3.19’da verilmektedir. Öncelikle yörede yaşayanların demografik özellikleri ile yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek arasında anlamlı fark olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla yapılan t-testi sonuçları

Tablo 3.18’de verilmektedir. Daha sonra ise, turizm sektöründe çalışanlar ile çalışmayanlar arasında turizmin ekonomik etkilerini algılamaları bakımından bir farklılığın olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla yapılan t-testi sonuçları Tablo 3.19’da verilmektedir.

Tablo 3.18 Demografik Özelliklere Göre Turizmin Gelişmesine Verilen Desteğe İlişkin t-Testi Sonuçları

		N	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma S	Serbestlik Derecesi sd	t-değeri	Anlamlılık Düzeyi P
H₀₁ Hipotezi	Kadın	137	3,925	0,660	386	0,47	0,63
	Erkek	251	3,963	0,807			
H₀₂ Hipotezi	Kemer’li	186	3,995	0,707	386	1,12	0,26
	Kemer’li Değil	202	3,908	0,801			
H₀₃ Hipotezi	10 yıldan az	204	3,844	0,761	384	2,88	0,04
	10 yıldan fazla	182	4,066	0,742			
H₀₄ Hipotezi	Turizm Sektörü	212	4,063	0,582	252,43	2,94	0,03
	Diğer Sektörler	162	3,815	0,940			

Yerel halkın demografik özelliklerinden cinsiyet, Kemer’li olma durumu, Kemer’de ikamet süresi ve görev aldığı sektör değişkenleri analize tabi tutulmuştur.

Tablo 3.18’de de görüldüğü gibi, yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek ile yerel halkın cinsiyeti arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0,63$). Buna göre H_{01} kabul edilmiştir.

Yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek ile yerel halkın kemer'li olup olmaması arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0,26$) Buna göre H_{02} de kabul edilmiştir.

Halkın yörede ikamet süresine göre yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verdiği destek arasında bir farklılık var mıdır? İle ilgili olarak yapılan t-testinde yerel halkın kemer yöresinde ikamet süresi değişkenleri "10 yıldan az ve "10 yıldan fazla" şeklinde iki grup olarak yeniden kodlanmıştır. Tablo'da da görüldüğü gibi, yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek ile yerel halkın kemer yöresinde ikamet süresi arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. ($p=0,04$) Bu fark Kemer yöresinde 10 yıldan fazla ikamet edenlerin desteğinin ($X=4,06$) 10 yıldan az ikamet edenlere göre ($X=3,84$) daha fazla olduğu yönündedir. Buna göre H_{03} reddedilmiştir.

Yörede yaşayan halkın görev aldığı sektör grubuna göre yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verdikleri destek arasında bir farklılık var mıdır? İle ilgili olarak yapılan t-testinde yerel halkın görev aldığı sektör grupları değişkenleri "turizm sektöründe çalışanlar" ve "diğer sektörlerde çalışanlar" şeklinde iki grup olarak yeniden kodlanmıştır. Tablo 3.18' de de görüldüğü gibi, yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek ile yerel halkın çalıştığı sektör grubu arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. ($p=0,02$) Bu fark turizm sektöründe çalışanların desteğinin ($X=4,06$) sektör dışı çalışanlara göre ($X=3,81$) daha fazla olduğu yönündedir. Buna göre H_{04} reddedilmiştir.

Yörede yaşayan halkın turizmin ekonomik etkilerini algılamalarının çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark gösterip göstermediğini belirleyebilmeye ilişkin yapılan t-testinde yerel halkın görev aldığı sektör grupları değişkenleri "turizm sektöründe çalışanlar" ve "diğer sektörlerde çalışanlar" şeklinde iki grup olarak yeniden kodlanmıştır.

Tablo 3.19 Çalıştıkları Sektör Grubuna Göre Turizmin Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine İlişkin t-Testi Sonuçları

		N	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma S	Serbestlik Derecesi sd	t- değeri	Anlamlılık Düzeyi P
H₀₅ Hipotezi	Turizm Sektörü	210	4,058	0,585	259,77	2,67	0,08
	Diğer Sektörler	158	3,844	0,868			
H₀₆ Hipotezi	Turizm Sektörü	218	4,004	0,811	314,94	1,70	0,08
	Diğer Sektörler	162	3,846	0,947			
H₀₇ Hipotezi	Turizm Sektörü	211	4,085	0,615	285,84	2,91	0,04
	Diğer Sektörler	160	3,861	0,814			
H₀₈ Hipotezi	Turizm Sektörü	218	3,807	0,937	379	1,02	0,30
	Diğer Sektörler	163	3,706	0,979			
H₀₉ Hipotezi	Turizm Sektörü	221	3,591	0,992	384	0,79	0,42
	Diğer Sektörler	165	3,673	1,030			

Turizm sektöründe çalışanlar ile diğer sektörlerde çalışanlar arasında turizmin yatırım etkisini algılamalarında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0,08$) Buna göre H_{05} kabul edilmiştir.

Yine benzer şekilde yerel halkın turizmin gelir etkisini algılamaları ile yerel halkın çalıştığı sektör grubu arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0,08$) Buna göre H_{06} kabul edilmiştir.

Yerel halkın turizmin istihdam etkisini anlamaları ile yerel halkın çalıştığı sektör grubu arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. ($p=0,04$) Buna göre H_{07} reddedilmiştir. Bu fark turizm sektöründe çalışanların turizmin istihdam etkisini algılamalarının ($X=4,08$) sektör dışı çalışanlara göre ($X=3,86$) daha fazla olduğu yönündedir.

Yerel halkın turizmin diğer sektörlerle etkisini algılamaları ile yerel halkın çalıştığı sektör grubu arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0,30$) Buna göre H_{08} kabul edilmiştir.

Yerel halkın turizmin altyapıya etkisini algılamaları ile yerel halkın çalıştığı sektör grubu arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0,42$) Buna göre H_{09} kabul edilmiştir.

Tablo 3.20'de t- testi sonuçlarına göre genel olarak hipotezlerin kabul durumları verilmiştir.

Tablo 3.20 t-Testi Sonuçlarına Göre Hipotezlerin Kabul Durumu

Hipotez No	Hipotezler	Kabul Durumu
H ₀₁	Yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek cinsiyete göre anlamlı fark göstermemektedir	Evet
H ₀₂	Yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek halkın Kemer’li olup olmamasına göre anlamlı fark göstermemektedir	Evet
H ₀₃	Yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek halkın yörede ikamet süresine göre anlamlı fark göstermemektedir.	Hayır
H ₀₄	Yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine verilen destek halkın turizm sektöründe çalışıp çalışmamasına göre anlamlı fark göstermemektedir	Hayır
H ₀₅	Yörede yaşayan halkın turizmin Yatırım etkisini algılamaları çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark göstermemektedir.	Evet
H ₀₆	Yörede yaşayan halkın turizmin Gelir etkisini algılamaları çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark göstermemektedir.	Evet
H ₀₇	Yörede yaşayan halkın turizmin İstihdam etkisini algılamaları çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark göstermemektedir.	Hayır
H ₀₈	Yörede yaşayan halkın turizmin diğer sektörler etkisini algılamaları çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark göstermemektedir.	Evet
H ₀₉	Yörede yaşayan halkın turizmin altyapı etkisini algılamaları çalıştıkları sektör grubuna göre anlamlı fark göstermemektedir.	Evet

3.7.1.7 Diğer Analizler

3.7.1.7.1 Ankete Katılan Yörede Yaşayan Halkın Turizmin Yöreye Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine Yönelik Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Araştırmada turizmin ekonomik etkilerine ilişkin toplam 26 soru sorulmuştur. Yapılan faktör analizi sonucunda bu etkiler beş faktör altında toplanmıştır. Bazı değişkenler hiçbir faktör altında değerlendirilemediğinden faktör analizi sonucunda çıkarılmıştır. Tablo 3.21’de ise ekonomik etkilere ilişkin deneklere sorulan soruların tümü yer almaktadır ve verilen cevaplara ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri ayrıntılı bir şekilde verilmektedir.

Tablo 3.21 Turizmin Ekonomik Etkilerine Yönelik Değişkenlere Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Önermeler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Gelen yerli ve yabancı turistlerin yöreye sağladıkları gelir memnuniyet vericidir.	3,44	1,21
Yöremiz için turizm gelirleri diğer sektör gelirlerinden daha önemlidir.	3,85	1,10
Yörede turizmin gelişmesi halkın gelir düzeyine olumlu katkı sağlamıştır.	3,44	1,06
Yöredeki arazilerin turizm amaçlı kullanılması arazi sahiplerine ek gelir sağlamıştır.	4,04	1,06
Turizm yöreye döviz girişinin artmasını sağlamıştır.	4,07	0,97
Turizmin sağladığı gelir daha fazla harcama yapmamızı sağlamaktadır.	3,81	1,02
Turizm sektörünün gelişmesi yörede diğer sektör ürünlerine(tarım, inşaat, sanayi, hizmet vb.)olan talebi de arttırmıştır.	3,74	1,06
Turizm sektörü yörede diğer sektörlerin (tarım, inşaat, sanayi, hizmet vb.) gelişmesine katkıda bulunmaktadır	3,76	1,07
Gelişen turizm yörenin sağlık, banka, sigorta vb hizmetlerinin gelişmesini sağlamıştır.	3,98	0,92
Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratmıştır.	3,99	0,92
Gelişen turizm yörenin kendine özgü ürünlerinin pazarlanmasını kolaylaştırmıştır.	4,14	0,93
Turizmin gelişmesi farklı sektörlerdeki iş olanaklarını arttırmıştır.	3,96	0,93
Turizmin gelişmesi yörede iş bulabilme güvencesini arttırmıştır.	3,96	0,91
Turizmin gelişmesi ile birlikte yöre halkının sektörde istihdam edilme oranı artmıştır.	4,08	0,92
Gelişen turizm ile birlikte yöredeki turistik işletmelerde çalışan kadınların oranı artmıştır.	4,06	0,86
Yörede turizmin gelişmesi sebebiyle gençler tarım ve hayvancılıkla uğraşmak yerine turistik işletmelerde çalışmayı tercih etmektedir.	3,84	0,99
Turizmin gelişmesi, yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlamıştır.	4,03	0,96
Turizmin gelişmesi yöre halkı tarafından yapılan yatırımları arttırmıştır.	3,84	0,95
Turizmin gelişmesi, yöreye daha fazla yabancı sermaye yatırımı sağlamıştır.	4,01	0,95
Turizmin gelişmesi yatırımları özendirici kamusal teşviklerin artmasını sağlamıştır.	3,85	1,02
Turizm sektörü yörede Küçük ve Orta Ölçekli İşletme(KOBİ) sayısını arttırmıştır.	3,94	0,92
Turizm yöredeki mevcut küçük işletmeler için ekonomik yararlar sağlamaktadır.	3,90	0,95
Turizmin gelişmesi yöredeki küçük ölçekli konaklama işletmelerinin sayısını arttırmıştır.	3,88	0,97
Turizm sektörünün gelişmesi yörede alışveriş merkezleri, eğlence yerleri vb üstyapı hizmetlerinin artmasını sağlamıştır.	3,99	0,92
Turizmin gelişmesi ile birlikte yörede su, elektrik, kanalizasyon, telekomünikasyon gibi temel hizmetlere dönük çalışmalar hızlanmıştır.	3,57	1,08
Turizm yörenin ulaşım hizmetlerinin çeşitlenmesini ve kalitesinin artmasını sağlamıştır.	3,67	1,08

Tablo 3.21 incelendiğinde, turizmin ekonomik etkilerine yönelik önermelere katılma düzeyi ortalamasının 3,44 ile 4,14 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin genel ortalaması 3,85 ve standart sapması 0,98 dir. Ölçeğe ilişkin genel ortalamaya bakıldığında, ankete cevap verenlerin, turizmin ekonomik etkilerini algılamalarına yönelik önermeleri 5’li Likert ölçeğinin ortanca değeri (4) civarında değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Yani Kemer yöresinde yaşayanlar genel olarak turizmin yöreye ve kendilerine olumlu ekonomik etkiler sağladığını düşünmektedirler. Özellikle yöre halkı, turizmin yörenin kendine özgü ürünlerinin daha fazla pazarlanmasını sağladığına, arazi sahiplerine gelir yarattığına, yöreye döviz sağladığına, kadınlar ve gençlere istihdam olanakları yarattığına ve yöreye yönelik yatırımlarda artış sağladığına katılmaktadırlar.

3.7.1.7.2 Ankete Katılan Halkın Turizmin Sosyo-Kültürel Etkilerini Algılamalarına Yönelik Değişkenlere Ait Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Frekans Dağılımları Değerleri

Daha önce de değinildiği gibi kalkınmışlığın temel göstergelerinden biri de o yörenin sosyo-kültürel yaşamında meydana gelen değişimlerdir. Bu noktadan yola çıkarak ekonomisi içerisinde ilk sırada turizmin yer aldığı Kemer ilçesinde turizmin gelişmesiyle birlikte sosyo-kültürel yaşamda meydana gelen değişimleri de değerlendirmenin uygun olduğu düşünülmüştür. Tablo 3.22 de turizmin sosyo-kültürel etkilerine yönelik oluşturulan değişkenlere ait soruların tümü yer almaktadır ve verilen cevaplara ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri ayrıntılı bir şekilde verilmektedir.

Tablo 3.22 Sosyo-Kültürel Etkilere Yönelik Değişkenlere Ait Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Önermeler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Turizmin gelişmesi yörenin sosyo-kültürel yaşamına olumlu katkı sağlamıştır.	3,55	1,18
Turizm yöremizde yıkıcı etkiler oluşturmamaktadır.	3,39	1,30
Turizmin gelişmesi yöre halkının farklı kültürleri tanımasını sağlamıştır.	3,83	1,13
Turizm örf, adet ve göreneklerimizde olumsuz etkiler yaratmamaktadır.	3,28	1,37
Turizmin gelişmesi yörenin prestijini de arttırmıştır.	3,92	1,04

Tablo 3.22 incelendiğinde, turizmin sosyo-kültürel etkilerine yönelik önermelere katılma düzeyi ortalamasının 3,28 ile 3,92 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin genel ortalaması 3,59 ve standart sapması 1,20 dir. Ölçeğe ilişkin genel ortalamaya bakıldığında, ankete cevap verenlerin, turizmin sosyo-kültürel etkilerini algılamalarına yönelik önermeleri 5’li Likert ölçeğinin ortanca değeri (3) civarında değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Halk, turizmin özellikle yöre prestijini artırdığını ve farklı kültürleri tanımlarını sağladığını düşünmektedirler. Fakat örf, adet ve göreneklerine etkileri konusunda kararsız oldukları görülmektedir.

Tablo 3.23 “Turizmin gelişmesi yörenin sosyo-kültürel yaşamına olumlu katkı sağlamıştır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	31	7,8
Katılmıyorum	50	12,5
Kararsızım	68	17,0
Katılıyorum	162	40,5
Kesinlikle Katılıyorum	86	21,5
Toplam	397	99,3
Cevap Vermeyen	3	0,8
Toplam	400	100,0

Turizmin gelişmesi yörenin sosyo-kültürel yaşamına olumlu katkı sağlamıştır değişkenine toplam 397 kişi cevap vermiştir. Cevap verenlerin %40,5’i “Katılıyorum”, %21,5’i “Kesinlikle katılıyorum”, şeklinde olumlu cevap vermişlerdir. %17’si ise “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Yörede yaşayan halkın %12,5’i “katılmıyorum” ve %7,8’i ise “Kesinlikle katılmıyorum” düşüncesine sahiptir.

Tablo 3.24 “Turizm yöremizde yıkıcı etkiler oluşturmamaktadır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	48	12,0
Katılmıyorum	59	14,8
Kararsızım	68	17,0
Katılıyorum	134	33,5
Kesinlikle Katılıyorum	88	22,0
Toplam	397	99,3
Cevap Vermeyen	3	0,8
Toplam	400	100,0

Turizm yöremizde yıkıcı etkiler oluşturmamaktadır değişkenine toplam 397 kişi cevap vermiştir. Cevap verenlerin %33,5'i “Katılıyorum”,%22’si “Kesinlikle katılıyorum”, şeklinde olumlu cevap vermişlerdir. %17’si ise “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Yörede yaşayan halkın %14,8’i “katılmıyorum” ve %12’si ise “Kesinlikle katılmıyorum” düşüncesine sahiptir.

Tablo 3.25 “Turizmin gelişmesi yöre halkının farklı kültürleri tanınmasını sağlamıştır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	25	6,3
Katılmıyorum	36	9,0
Kararsızım	38	9,5
Katılıyorum	182	45,5
Kesinlikle Katılıyorum	118	29,5
Toplam	399	99,8
Cevap Vermeyen	1	0,3
Toplam	400	100,0

Turizmin gelişmesi yöre halkının farklı kültürleri tanınmasını sağlamıştır değişkenine toplam 399 kişi cevap vermiştir. Cevap verenlerin büyük bir çoğunluğu, Katılıyorum(%45,5) ve Kesinlikle katılıyorum (%29,5) şeklinde olumlu cevap vermişlerdir. %9,5 'i ise “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Yörede yaşayan halkın %9,’u “katılmıyorum” ve %6,3’ü ise “Kesinlikle katılmıyorum” düşüncesine sahiptir.

Tablo 3.26 “Turizm örf, adet ve göreneklerimizde olumsuz etkiler yaratmamaktadır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	57	14,3
Katılmıyorum	77	19,3
Kararsızım	48	12,0
Katılıyorum	132	33,0
Kesinlikle Katılıyorum	86	21,5
Toplam	400	100,0

Turizm örf, adet ve göreneklerimizde olumsuz etkiler yaratmamaktadır değişkenine toplam 400 kişi cevap vermiştir. Cevap verenlerin %33 ü “Katılıyorum”, %21’5 i “Kesinlikle katılıyorum”, şeklinde olumlu cevap vermişlerdir. %12 ’si ise “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Yörede yaşayan halkın %19,3,’ü “katılmıyorum” ve %14,3’ü ise “Kesinlikle katılmıyorum” düşüncesine sahiptir.

Tablo 3.27 “Turizmin gelişmesi yörenin prestijini de arttırmıştır”Değişkenine Ait Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	15	3,8
Katılmıyorum	35	8,8
Kararsızım	38	9,5
Katılıyorum	186	46,5
Kesinlikle Katılıyorum	122	30,5
Toplam	396	99,0
Cevap Vermeyen	4	1,0
Toplam	400	100,0

Turizmin gelişmesi yörenin prestijini de arttırmıştır değişkenine toplam 396 kişi cevap vermiştir. Cevap verenlerin büyük bir çoğunluğu, Katılıyorum(%46,5) ve Kesinlikle katılıyorum(%30,5) şeklinde olumlu cevap vermişlerdir. %12 ’si ise “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Yörede yaşayan halkın %19,3,’ü “katılmıyorum” ve %14,3’ü ise “Kesinlikle katılmıyorum” düşüncesine sahiptir

Ankete verilen cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde, turizmin Kemer yöresinde sosyo-kültürel yaşamı olumlu etkilediği görülmektedir. Fakat, turizmin yörenin örf,adet ve göreneklerinde yaratmış olduğu olumsuz etki düşüncesine sahip olanların da azımsanmayacak oranda olduğu anlaşılmaktadır.

3.7.1.7.3 Ankete Katılan Yöre Halkının Kemer İlçesinde Yaşamaktan Duyduğu Memnuniyete İlişkin Frekans Dağılımı

Tablo 3.28 “Kemer yöresinde yaşamak memnuniyet vericidir” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	8	2,0
Katılmıyorum	11	2,8
Kararsızım	53	13,3
Katılıyorum	185	46,3
Kesinlikle Katılıyorum	140	35,0
Toplam	397	99,3
Cevap Vermeyen	3	,8
Toplam	400	100,0

“Kemer yöresinde yaşamak memnuniyet vericidir” değişkenine toplam 397 kişi cevap vermiştir. Cevap verenlerin büyük bir çoğunluğu, Katılıyorum(%46,3) ve Kesinlikle katılıyorum(%35) şeklinde olumlu cevap vermişlerdir. %13,3’ü ise “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Yörede yaşayan halkın çok az bir kısmı, katılmıyorum (%2,8) ve Kesinlikle katılmıyorum(%2) düşüncesine sahiptir. Sonuç olarak yöre halkı turizmin gelişmiş olduğu bir yörede yaşamaktan memnundur.

3.7.1.7.4 Ankete Katılan Halkın Yerel Yönetimlerin Turizmin Gelişmesi İçin Yapmış Olduğu Faaliyetleri Değerlendirmelerine İlişkin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Frekans Dağılımları Değerleri

Yerel kalkınmanın başarısı yerel yönetimlerin etkin faaliyetleri ile gerçekleşmektedir. Bölüm 1’de yerel yönetimlerin bu süreçteki rolü üzerinde ayrıntılı bir şekilde durulmuştur. Bu nedenle turizmin gelişmiş olduğu bir yörede halkın yerel yönetimlerin yapmış oldukları faaliyetleri değerlendirmesi oldukça önemlidir. Tablo 3.29.’da yöre halkının yerel yönetimlerin yapmış oldukları faaliyetleri

değerlendirmelerine ilişkin ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 3.29 Halkın Yerel Yönetimlerin Turizmin Gelişmesi İçin Yapmış Olduğu Faaliyetleri Değerlendirmelerine İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Önermeler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Belediyenin yörede turizmin gelişmesi için yapmış olduğu çalışmalar yeterlidir.	2,60	1,31
Yörenin idaresinden sorumlu kurumlar yöreyi turizm açısından geliştirmek için iş birliği içinde çalışmaktadır.	2,45	1,42
Yöre turizminin hızlı gelişiminde kaymakamlık, belediye, üniversite, sivil toplum kuruluşları ve halkın bir arada çalışması etkili olmuştur.	2,68	1,42

Tablo 3.29 incelendiğinde, yerel halkın turizmin gelişmesi için yapmış oldukları faaliyetleri değerlendirmelerine yönelik önermelere katılma düzeyi ortalamasının 2,45 ile 2,68 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin genel ortalaması 2,58 ve standart sapması 1,38 dir. Ölçeğe ilişkin genel ortalama bakıldığında, ankete cevap verenlerin, turizmin ekonomik etkilerini algılamalarına yönelik önermeleri 5’li Likert ölçeğinin ortanca değeri (2) civarında değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 3.30 “Belediyenin yörede turizmin gelişmesi için yapmış olduğu çalışmalar yeterlidir” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	105	26,3
Katılmıyorum	106	26,5
Kararsızım	65	16,3
Katılıyorum	91	22,8
Kesinlikle Katılıyorum	33	8,3
Toplam	400	100,0

“Belediyenin yörede turizmin gelişmesi için yapmış olduğu çalışmalar yeterlidir” değişkenine toplam 400 kişi cevap vermiştir. Cevap verenlerin %26,5’i “katılmıyorum”, %26,3’ü kesinlikle katılmıyorum, %22,8’i “katılıyorum”, %16,3’ü “kararsızım” ve %8,3’ü “kesinlikle katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Verilen cevaplar

doğrultusunda yöre halkının turizmin gelişmesi için belediye'nin yapmış olduğu faaliyetleri yetersiz buldukları görülmektedir.

Tablo 3.31 “Yörenin idaresinden sorumlu kurumlar yöreyi turizm açısından geliştirmek için iş birliği içinde çalışmaktadır” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	144	36,0
Katılmıyorum	94	23,5
Kararsızım	48	12,0
Katılıyorum	66	16,5
Kesinlikle Katılıyorum	48	12,0
Toplam	400	100,0

Yörenin idaresinden sorumlu kurumlar yöreyi turizm açısından geliştirmek için iş birliği içinde çalışmaktadır değişkenine toplam 400 kişi cevap vermiştir. Ankete katılanların %36'sı “kesinlikle katılmıyorum” ve %23,5'i “katılmıyorum” şeklinde olumsuz cevap vermişlerdir. %16,5'i “katılıyorum” ve %12'si ise “kesinlikle katılıyorum” olumlu cevabını vermişlerdir. Halkın %12'si ise “kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 3.32 “Yöre turizminin hızlı gelişiminde kaymakamlık, belediye, üniversite, sivil toplum kuruluşları ve halkın bir arada çalışması etkili olmuştur.” Değişkenine Ait Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	114	28,5
Katılmıyorum	91	22,8
Kararsızım	54	13,5
Katılıyorum	88	22,0
Kesinlikle Katılıyorum	53	13,3
Toplam	400	100,0

Yöre turizminin hızlı gelişmesinde yerel yönetimlerin işbirliğini tespit etmeye yönelik değişkene 400 kişi cevap vermiştir. Ankete katılanların % 28,5 i “kesinlikle katılmıyorum” ,%22,8'i “katılmıyorum” şeklinde olumsuz cevap vermişlerdir. %22'si “katılıyorum”, %13,5'i “kararsızım” ve %13,3'ü ise “kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermişlerdir.

Analiz sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, Kemer yöresinde yaşayan halkın yörenin idaresinden sorumlu kuruluşların turizmin gelişmesi için yapmış oldukları çalışmaları yetersiz buldukları sonucu ortaya çıkmaktadır.

3.7.2 Yerel Yönetim Temsilcileri İçin Yapılan Araştırmanın Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırma bulgularında ilk olarak, ankete katılan deneklerin demografik özelliklerinin frekans dağılımları hesaplanmıştır. Bu doğrultuda ankete katılanların, yaş, cinsiyet, eğitim, görev süresi ile ilgili bilgileri Tablo 3.33’de ayrıntısı ile verilmektedir.

Tablo 3.33 Ankete Katılan Deneklere İlişkin Bulgular

Değişkenler	Sıklık(N)	Yüzde Değeri(%)
Görev Birimi		
Yerel Yönetim(Belediyeler,Kaymakam)	22	48,9
Sivil Toplum Kuruluşları	9	20,0
Merkezi Yönetime Bağlı İldeki İdareciler	14	31,1
Toplam	45	100,0
Cinsiyet		
Kadın	3	6,7
Erkek	42	93,3
Toplam	45	100,0
Yaş		
20-30	2	4,4
31-41	17	37,8
42-52	22	48,9
53 ve üzeri	4	8,9
Toplam	45	100,0
Medeni Durum		
Evli	41	91,1
Bekar	3	6,7
Diğer	1	2,2
Toplam	45	100,0
Öğrenim Durumu		
İlköğretim	-	-
Lise	6	13,3
Ön Lisans	16	35,6
Lisans	20	44,4
Lisansüstü	3	6,7
Toplam	45	100,0

Tablo 3.33'ün devamı

Görev Süresi		
0-1 yıl	3	6,7
2-4 yıl	10	22,2
5-7 yıl	9	20,0
8-10 yıl	1	2,2
10 yıl üzeri	22	48,9
Toplam	45	100,0

Ankete cevap verenlerden merkezi yönetimin ildeki temsilcileri %31,1 ağırlığa sahipken, Kemer ilçesindeki yerel yönetim temsilcileri %48,9 ağırlığa sahiptir. Sivil Toplum Kuruluşu temsilcileri ise %20 oranındadır. Deneklerin %93,3'ü erkek,%6,7 si ise kadındır. Yaş grupları göz önüne alındığında %48,9'u 42-52 yaş grubu, %37,8'i ise 31-41 yaş grubu arasındadır.% 8,9'u 53 ve üzeri,% 4,4'ü ise 20-30 yaş grubu arasındadır. Yöneticilerin yaş grupları dikkate alındığında yerel ve merkezi yönetimde görev alanların tecrübe ve dinamizm sahibi olduğu görülmektedir. Deneklerin %91,1 i evli,%6,7 si ise bekar dır. Deneklerin %44,4'ü lisans, %35,6'sı ise önlisans mezundur. Kemer yöresindeki yerel yöneticilerin eğitim seviyesinin yüksek olması anketten elde edilecek bilgilerin önemini artırmaktadır. Görev süreleri göz önüne alındığında ise, %48,92' u 10 yıl ve üzeri, %22,2'si 2-4 yıl arası, % 20'si ise 5-7 yıl hizmette bulunmuşlardır.

Tablo 3.34 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsünün Belirlenmesi

Önem Derecesi →	1	2	3	4	5	6	7	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
Seçenekler ↓									
KOBİ sayısının artması	3	5	7	5	7	8	3	38	4,15
Kentli nüfusun çokluğu	-	1	3	-	7	6	19	36	5,97
İhracatın sürekli artış göstermesi	2	4	8	6	9	9	3	41	4,34
Eğitim, Sağlık ve diğer kamu hizmetlerinin sürekli artması	17	2	5	9	-	8	2	43	3,11
İstihdam oranının artması	6	20	10	6	2	-	-	44	2,5
Kişi başına düşen gelirin artması	17	6	6	9	4	-	1	43	2,55
Yörenin rekabet gücünün artması	1	5	5	5	9	6	6	37	4,56

Ankete katılan yerel yönetim temsilcileri “kişi başına düşen gelirin artması” ve “eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerinin sürekli artması seçeneklerini “Yerel Ekonomik Kalkınmanın” ölçüsü olarak görmektedirler. Kentli nüfusun çokluğu ise 19 denek tarafından en az önemli görülmüştür. Bu ilçe yönetimi temsilcilerinin kentleşmeye verdikleri önemin de az olduğunun işaretidir.

Tablo 3.35 Kemer Yöresinin Kalkınmışlık Düzeyinin Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı Tablosu

Seçenekler	N	Yüzde
Orta düzeyde kalkınmış	3	6,7
Kalkınmış	42	93,3
Az Kalkınmış	-	-
Geri Kalmış	-	-
Toplam	45	100,0

Kalkınmışlık(%93,3) ve orta düzeyde kalkınmışlık(%6,7) en fazla tercih edilen seçeneklerdir. Temsil edilen yöredeki tüm temsilcilerin aynı düşünce etrafında toplanması yörenin kalkınmışlık düzeyi açısından doğru tespitte bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 3.36 Yerel Yönetimlerin Diğer Yerel Kurumlarla İşbirliğinin Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Evet	17	37,8
Hayır	28	62,2
Toplam	45	100,0

Yerel Yönetimlerin kendisi dışındaki kurumlarla bir araya gelmesine 45 kişilik denek grubundan %62,2 gibi büyük bir oran “hayır” cevabını vermiştir. Oysa ki yerel kalkınmanın en önemli koşulu yöredeki tüm birimlerin birlikte hareket etmesidir.

Tablo 3.37 Kemer İlçesinin Stratejik Kalkınma Planının Var Olup Olmadığının Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Evet	3	6,7
Hayır	40	88,9
Toplam	43	95,6
Cevap Vermeyen	2	4,4
Toplam	45	100,0

Güney Antalya Turizm Gelişim Projesi kapsamında bulunan Kemer ilçesinin Yerel Paydaşlarının bir araya gelerek oluşturduğu yörenin kalkınmasına yönelik stratejik kalkınma planı mevcut değildir. Turizmin gelişmiş olduğu bir yörede mevcut kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılabilmesi ve turizmin ekonomik yararlarından en iyi şekilde yararlanabilmek için “stratejik kalkınma planı” oldukça önemlidir.

Tablo 3.38 Yerel Kalkınmayı Sağlamada Lider Bir Kurum Olarak Görülen Kurumların Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Belediye	27	60,0
Sivil Toplum Kuruluşları	6	13,3
İl Özel İdaresi	9	20,0
Üniversiteler	-	-
Ticaret ve Sanayi Odaları	3	6,7
Toplam	45	100,0

Deneklerin %60'ı yerel kalkınmanın lider kurumu olarak Belediye seçeneğini işaretleyerek yerel kalkınma sürecinde Belediyelere düşen görevin önemini tekrar vurgulamışlardır. Fakat deneklerin%20'sinin merkezi yönetimin temsilcisi olan İl Özel İdaresi seçeneğini tercih etmesi halen kalkınmada merkezi yönetimden beklentiyi ortaya koymaktadır.

Tablo 3.39 Kemer İlçesinin Yerel Yönetimler Tarafından Ele Alınması Gereken Sorunlarının Önem Derecesi

Önem Derecesi Seçenekler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
Konut Yetersizliği	13	6	1	3	4	2	2	2	2	35	3,42
Altyapı Hizmetlerinin Yetersizliği	2	7	5	2	7	2	2	1	6	34	4,76
Sanayi Yatırımlarının Yetersizliği	5	6	7	6	2	1	1	3	3	34	4
Toplu Taşıma	1	9	5	6	5	4	-	4	1	35	4,22
Sosyo-Kültürel Etkinliklerin Yetersizliği	1	2	7	5	9	6	-	9		39	5,10
Çöp Sorunu ve Temizlik	-	-	-	6	6	1	5	9	3	30	6,46
Spor, Park ve Yeşil Alanlar	4	5	5	3	5	5	2	1	3	33	4,39
Şehir içi yolların bakımı			7	3	4	5	6	4	3	32	5,75
Çevre Kirliliği	3	1	5	1	1	4	9	3	3	30	5,56

Kemer ilçesinin ekonomik kalkınması için yerel yönetimler tarafından ele alınması gereken öncelikli sorun olarak konut yetersizliği seçeneği öne çıkmıştır. Bunu sanayi yatırımlarının yetersizliği seçeneği takip etmektedir. Kemer ilçesinin altyapı hizmetleri açısından sorun yaşamadığı görülmektedir. İlçede alt yapı sorununun çözülmesi turizmin yerel yönetime ve bölgeye sağladığı zenginliğin bir sonucudur. Sonuç olarak yerel kalkınmanın dinamiklerinden biri de altyapıdır ve turizm sayesinde yörenin alt yapı ihtiyaçlarının karşılandığı görülmektedir.

Tablo 3.40 Kemer İlçesinin Turizm Açısından Yaşadığı Sorunların Önem Derecesi

Önem Derecesi → Seçenekler ↓	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
	Altyapı Hizmetlerinin Yetersizliği	2	2	3	5		2	2	2	2	1	1	2	9	33
Üstyapı Yat. Yetersizliği	-	4	1	3	1	2	2		4	3	5	5		30	7,83
Sosyo-Kültürel Et.Yetersizliği	1	5	6	1	5	2	4	2	1	3	4	1		35	5,97
Gelir sızıntısının olması	1	6	1	1	3	3	6	3	5	1				30	5,8
Ulaşım	2	1	3	2		3	5	2	1	3	2	2		26	6,73
Tanıtım Eksikliği	4	5	2	3	7	5	3	1		1		1	1	33	4,87
Yerel Halkın Olumsuz Tutumları	1	1	2	2	2	3	1	1	2	3	1	4	1	24	7,5
Güvenlik		7	3	4		4	2	1	3	1	2	1		28	5,57
Yerel Halkın İstihdam Edilmemesi	1	2	2	3	5	3	1	3		3	2	1	1	27	6,44
Temizlik ve Fiyat Kont. Sürekli Yapılmaması	2	2	2	8	6		3	2	3	2	2	1		33	5,81
Girişimcilik Ruhu		4	4	3	3	3		3	2	1	1			24	5,33
Sermaye Bir.Yetersizliği		1	1	5			1	3		1	2	2	1	17	7,35
Ortaklık ve Birlikte Hareket Etme Anlayışının Noksanlığı	31	5	3					1					1	41	1,73

Ankete katılan denekler ilçenin turizm açısından yaşadığı en önemli sorun olarak “ortaklık ve birlikte hareket etme noksanlığı” seçeneğini görmüşlerdir. Bu cevap yöredeki yerel yönetimlerin mevcut yapısını da göstermektedir. Turizmin gelişmiş olduğu bir yörede birliktelik sorununun yaşanması turizmin sürdürülebilirliği ve yararlarından en iyi şekilde faydalanabilmek açısından dikkat edilmesi gereken bir konudur. Burada da altyapı hizmetlerinin yetersizliği en az önemli sorun olarak görülmektedir.

Tablo 3.41 Kemer İlçesinde Altyapı Hizmetlerinin Yeterliliğinin Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Evet	13	28,9
Kısmen evet	31	68,9
Hayır	1	2,2
Toplam	45	100,0

Ankete katılan deneklerin %68,9'u "Kısmen evet", "%28,9'u ise "evet" cevabını vermişlerdir. Sonuç daha önce altyapı hizmetleri ile ilgili cevaplar ile tutarlılık göstermektedir. Bu çerçevede yerel yönetimlerin çözmesi gereken sorunlar içerisinde altyapının olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3.42 Kemer İlçesinde Yapılan Fuar, Festival vb. Yurtiçi-Yurtdışı Tanıtım Faaliyetlerinin Yeterliliğinin Belirlenmesine Yönelik Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Daha çok yapılmalı	35	77,8
Fikrim yok	2	4,4
Yeterince yapılmakta	6	13,3
Gereksiz	2	4,4
Toplam	45	100,0

Yörede sosyal ve kültürel altyapı hizmeti olarak yapılan fuar, festival vb. tanıtım faaliyetlerine yönelik soruya deneklerin %77,8 gibi büyük bir oranı "daha çok yapılmalı" cevabını vermişlerdir. %13,3'ü ise "yeterince yapılmakta" olduğu görüşünü savunmaktadır.

Tablo 3.43 Kemer İlçesine Turizmin Gelişimi İçin Ayrılan Kaynağın Yeterliliğinin Belirlenmesi

	KAYNAK			Toplam
	Fazlasıyla	Yeterince	Yetersiz	
Yerel Yönetim	1	7	14	22
STK	0	0	9	9
İl Yönetimi	0	8	6	14
Toplam	1	15	29	45

Temel geçim kaynağı turizm olan bir yörede sektörün daha da gelişmesi için yeterince kaynak ayrılıp ayrılmadığı sorusuna, yerel yönetimde (belediyeler, kaymakam) görev alanlar (14 kişi) ve Sivil Toplum Kuruluşları (9 kişi) yetersiz cevabını vermişlerdir. Merkezi yönetime bağlı il yönetimi temsilcilerinden 8 kişi “yeterince” cevabını verirken 6 kişi “yetersiz” olduğu düşüncesindedir. Bu soru hakkında düşünülen cevap bir önceki soruya verilen cevap ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 3.44 Girişimcilerin Yöreye Yatırım Yapmalarının Nedenlerinin Önem Derecesi

Önem Derecesi →	1	2	3	4	5	6	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
Seçenekler ↓								
İşgücünün bol ve nitelikli olması	3	4	4	4	9	9	33	4,18
Bölge insanı olmak	2		3	2	12	11	30	4,83
Altyapı imkanlarının uygunluğu	6	7	11	11	2	3	40	3,12
Kaynaklara yakın olmak	3	8	13	10	3	2	39	3,20
Turizmin gelişmiş olması	12	21	5	2	4	1	45	2,28
Yöre İmajı	19	6	6	9	2	2	44	2,43

Girişimcilerin yöreye yatırım yapmalarının en büyük nedeni, yörenin imajı ve turizmin gelişmiş olmasıdır. Verilen cevaplar doğrultusunda turizm sektörünün yatırım yaratma açısından önemli bir sektör olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Yerel ekonomik kalkınmanın amaçlarından biri de yörede yatırımların artmasını sağlamaktır. Bu nedenle turizmin yerel kalkınmadaki önemi burada da ortaya çıkmaktadır. Kemer yöresinde halkın yatırım yapma eğilimi ise en az önemli olarak tespit edilmiştir.

Tablo 3.45 Girişimcilik Kültürünün Gelişmesini Engelleyen Unsurların Önem Derecesi

Önem Derecesi Seçenekler	1	2	3	4	5	6	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
Dar Görüşlülük	16	7	3	3	2	6	37	2,62
Yörede Kamu Kuruluşlarının Çokluğu	2	1	3	4	6	12	28	4,67
Girişimcilerin birbirlerini engellemeleri	7	12	7	6	5	1	38	2,81
Yöre insanının devletten iş bekleme	10	10	9	5	4	1	39	2,64
Yatırımları özendirici kamusal teşviklerin yetersizliği	5	7	8	9	5		34	3,05
Diğer sektörlere yatırım yapma isteği	2	4	3	8	6	8	31	4,16

Yörede turizm açısından girişimcilik kültürünün gelişmesini engelleyen unsurlar içerisinde en önemlisi dar görüşlülük ve yöre insanının devletten iş beklemesidir. En az önemli görülen ise diğer sektörlere yatırım yapma isteğidir. Bir önceki yatırım sorusuna verilen yanıtlar içerisinde de “bölge insanı olmak” en az önemli seçenek olarak tespit edilmiştir. Verilen cevaplardan, yörede yaşayanların girişimcilik kültürünün yeterince gelişmemiş olduğu görülmektedir.

Tablo 3.46 Kemer Halkının Yöreye Sağladığı Ekonomik Faydalar Nedeniyle Turizmin Gelişmesine Verdiği Desteğin Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Evet	18	40,0
Kısmen Evet	23	51,1
Hayır	4	8,9
Toplam	45	100,0

Yerel yönetim temsilcileri yöre halkının sağladığı ekonomik faydalar nedeniyle turizmin gelişmesini desteklediklerini düşünmektedirler. Deneklerin %51,1’i “kısmen evet” ve “40’ı ise “evet” cevabını vermişlerdir.

Tablo 3.47 Kemer İlçesinin Ekonomik Kalkınmasında “Turizm” Sektörünün Öncülüğüne Yönelik Frekans Dağılımı

Seçenekler	N	Yüzde
Evet	43	95,6
Hayır	2	4,4
Toplam	45	100,0

Deneklerin %95,6' sı yörenin ekonomik kalkınmasında turizm sektörünü öncelikli sektör olarak görmektedir. Verilen cevaplardan hem yerel yönetim temsilcilerinin hem de merkezi yönetime bağlı il temsilcilerinin yöreye sağladığı ekonomik faydalar nedeniyle turizmi kalkınmada öncelikli sektör olarak destekledikleri görülmektedir.

Tablo 3.48 Turizmin Kemer İlçesine Sağladığı Ekonomik Faydaların Önem Derecesi

Önem Derecesi → Seçenekler ↓	1	2	3	4	5	6	Toplam	Ağırlıklı Ortalama
Yöre halkına gelir sağlaması	15	8	5	6	5	2	41	2,60
Yörede istihdam olanaklarının/sayısının artmasını sağlaması	5	5	5	8	7	4	34	3,55
Yöredeki diğer sektörlerin (tarım, hayvancılık, hizmetler vb.) gelişmesini sağlaması	2	3	2	5	8	18	38	4,78
Altyapı hizmetlerinin gelişmesini sağlaması	10	8	10	4	6	3	41	3,04
Yatırımların artmasını sağlaması	11	3	4	3	1	3	25	2,56
Yerel Yönetimlere gelir sağlaması	5	6	4	11	9	1	36	3,44

Ankete katılan yerel yönetim temsilcileri turizmin yöreye sağladığı ekonomik fayda seçeneklerinden “yöre halkına gelir sağlaması” nı en önemli olarak görmektedirler. Yörede yatırımların artmasını ve altyapı hizmetlerinin gelişmesini sağlamasını da yine önemli etkiler içerisinde değerlendirmektedirler. Turizmin yöredeki diğer sektörlerin (tarım, hayvancılık, hizmetler vb.) gelişmesini sağlaması seçeneği ise 18 denek tarafından en az önemli olarak görülmektedir. Ancak ankete katılan deneklerden bir kısmı turizmin yöredeki “dericilik, hediyelik eşya, tekstil, her tür gıda işletmesi vb.” değişik diğer sektörleri desteklediğini de belirtmektedirler.

3.7.2.1 Yerel Yönetim Temsilcilerinin Turizmin Yöreye Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Deneklere, turizmin yöreye ekonomik etkilerini değerlendirmelerine ilişkin 25 adet soru sorulmuştur. Tablo 3.49’da bu değişkenlere verilen cevapların aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri yer almaktadır.

Tablo 3.49 Yerel Yönetim Temsilcilerinin Turizmin Yöreeye Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine Yönelik Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Önermeler	Aritmetik Ortalama	Standart Sapma
Turizm yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağıdır.	4,42	0,81
Turizm gelirleri diğer sektör gelirlerinden daha önemlidir.	3,88	1,06
Yörede turizmin gelişmesi halkın gelir düzeyine olumlu katkı sağlamıştır.	4,13	0,92
Yöredeki arazilerin turizm amaçlı kullanılması arazi sahiplerine ek gelir sağlamıştır.	4,26	0,80
Turizm yöreye döviz girişinin artmasını sağlamıştır.	4,55	0,62
Turizm sektörünün gelişmesi yörede diğer sektör ürünlerine(tarım, inşaat, sanayi, hizmet vb.)olan talebi de arttırmıştır.	3,84	0,99
Turizm sektörü yörede diğer sektörlerin (tarım, inşaat, sanayi, hizmet vb.) gelişmesine katkıda bulunmaktadır	2,80	1,25
Gelişen turizm yörenin sağlık, banka, sigorta vb hizmetlerinin gelişmesini sağlamıştır.	4,22	0,71
Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratmıştır.	4,00	0,74
Gelişen turizm yörenin kendine özgü ürünlerinin pazarlanmasını kolaylaştırmıştır.	3,50	1,19
Turizmin gelişmesi farklı sektörlerdeki iş olanaklarını arttırmıştır.	3,75	1,00
Turizmin gelişmesi yörede iş bulabilme güvencesini arttırmıştır.	4,02	0,78
Turizmin gelişmesi ile birlikte yöre halkının sektörde istihdam edilme oranı artmıştır.	4,18	0,69
Gelişen turizm ile birlikte yöredeki turistik işletmelerde çalışan kadınların oranı artmıştır.	4,30	0,63
Yörede turizmin gelişmesi sebebiyle gençler tarım ve hayvancılıkla uğraşmak yerine turistik işletmelerde çalışmayı tercih etmektedir.	4,33	0,73
Turizmin gelişmesi, yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlamıştır.	4,22	0,80
Turizmin gelişmesi yöre halkı tarafından yapılan yatırımları arttırmıştır.	3,82	0,86

Tablo 3.49'un devamı

Turizmin gelişmesi, yöreye daha fazla yabancı sermaye yatırımı sağlamıştır.	4,22	0,67
Turizmin gelişmesi yatırımları özendirici kamusal teşviklerin artmasını sağlamıştır.	3,95	0,84
Turizm sektörü yörede Küçük ve Orta Ölçekli İşletme(KOBİ) sayısını artırmıştır.	3,95	0,93
Turizm yöredeki mevcut küçük işletmeler için ekonomik yararlar sağlamaktadır.	3,95	0,87
Turizmin gelişmesi yöredeki küçük ölçekli konaklama işletmelerinin sayısını artırmıştır.	4,08	0,66
Turizm sektörünün gelişmesi yörede alışveriş merkezleri, eğlence yerleri vb üstyapı hizmetlerinin artmasını sağlamıştır.	4,33	0,73
Turizmin gelişmesi ile birlikte yörede su, elektrik, kanalizasyon, telekomünikasyon gibi temel hizmetlere dönük çalışmalar hızlanmıştır.	4,17	1,00
Turizm yörenin ulaşım hizmetlerinin çeşitlenmesini ve kalitesinin artmasını sağlamıştır.	4,02	1,03

Turizmin ekonomik etkilerine yönelik önermelere katılma düzeyi ortalamasının 2,80 ile 4,55 arasında değiştiği görülmektedir. Ölçeğin genel ortalaması 4,03 ve standart sapması 0.85 dir. Ölçeğe ilişkin genel ortalamaya bakıldığında, ankete cevap verenlerin, turizmin ekonomik etkilerini algılamalarına yönelik önermeleri 5'li Likert ölçeğinin ortanca değerini (4) olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Turizmin ekonomik etkilerine ilişkin önermelere katılım düzeyi oldukça yüksektir. Özellikle, turizmin yöreye döviz girişinin artmasını sağlaması ve yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağı olması değişkenlerine katılım düzeyinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Deneklerin turizmin diğer sektörlerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır değişkenine katılım düzeyleri ise oldukça düşüktür.

3.8 Yörede Yaşayan Halkın ve Yerel Yönetim Temsilcilerinin Turizmin Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine İlişkin t-Testi Sonuçları

Araştırmanın temel amaçlarından sonuncusu ise, yörede yaşayan halk ile yerel yönetimlerin turizmin yöreye sağlamış olduğu ekonomik etkileri değerlendirmeleri arasında farklılığın olup olmadığını belirlemektir. Bunun için t-testi uygulanmıştır. Yerel yönetim temsilcilerinin yerel halka yakın olduğu varsayımıyla t-testine ilişkin sıfır (null) hipotezler oluşturulmuştur. t-testine ilişkin oluşturulan hipotezler Tablo 3.50'de verilmektedir ve analiz sonuçları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.50 t-Testine İlişkin Oluşturulan Hipotezler

H ₁₀ Yörede yaşayan halkın turizmin Yatırım etkisini algılamaları yerel yönetim temsilcilerine göre anlamlı fark göstermemektedir.
H ₁₁ Yörede yaşayan halkın turizmin gelir etkisini algılamaları yerel yönetim temsilcilerine göre anlamlı fark göstermemektedir.
H ₁₂ Yörede yaşayan halkın turizmin istihdam etkisini algılamaları yerel yönetim temsilcilerine göre anlamlı fark göstermemektedir.
H ₁₃ Yörede yaşayan halkın turizmin diğer sektörlere etkisini algılamaları yerel yönetim temsilcilerine göre anlamlı fark göstermemektedir.
H ₁₄ Yörede yaşayan halkın turizmin altyapı etkisini algılamaları yerel yönetim temsilcilerine göre anlamlı fark göstermemektedir.

Tablo 3.51 Yörede Yaşayan Halkın ve Yerel Yönetim Temsilcilerinin Turizmin Ekonomik Etkilerini Değerlendirmelerine İlişkin t-Testi Sonuçları

		N	Ortalama $\bar{X}$	Standart Sapma S	Serbestlik Derecesi sd	t-değeri	Anlamlılık Düzeyi p
H ₁₀ Hipotezi	Yerel Yönetim Temsilcileri	43	4,098	0,5363	423	1,170	0,243
	Yörede Yaşayan Halk	395	3,967	0,7169			
H ₁₁ Hipotezi	Yerel Yönetim Temsilcileri	43	4,1919	0,65201	436	1,55	0,122
	Yörede Yaşayan Halk	395	3,9734	0,89835			
H ₁₂ Hipotezi	Yerel Yönetim Temsilcileri	43	4,0512	0,58406	426	0,599	0,550
	Yörede Yaşayan Halk	395	3,9834	0,71613			
H ₁₃ Hipotezi	Yerel Yönetim Temsilcileri	42	3,3333	0,81650	435	2,792	0,005
	Yörede Yaşayan Halk	395	3,7608	0,95540			
H ₁₄ Hipotezi	Yerel Yönetim Temsilcileri	45	4,1000	0,93905	443	3,039	0,003
	Yörede Yaşayan Halk	400	3,6225	1,00562			

Tablo 3.51’de görüldüğü gibi, yörede yaşayan halk ile yerel yönetim temsilcilerinin turizmin ekonomik kalkınmadaki önemini göstergelerinden biri olan

turizmin yöreye yatırım etkisini değerlendirmeleri arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0,24$). Buna göre H_{10} kabul edilmiştir.

Yörede yaşayan halk ile yerel yönetim temsilcilerinin turizmin yerel ekonomik kalkınmanın temel amaçlarından biri olan, turizmin yöreye ve yöre halkına gelir etkisini değerlendirmeleri arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0,12$). Buna göre H_{11} kabul edilmiştir.

Tablo'da da görüldüğü gibi, yörede yaşayan halk ile yerel yönetim temsilcilerinin turizmin yerel ekonomik kalkınmanın temel amaçlarından biri olan, turizmin istihdam etkisini değerlendirmeleri arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0,55$). Buna göre H_{12} kabul edilmiştir.

Yörede yaşayan halk ile yerel yönetim temsilcilerinin turizmin yöredeki diğer sektörlere etkisini değerlendirmeleri arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. ($p=0,005$). Buna göre H_{13} kabul edilmiştir.

Yörede yaşayan halk ile yerel yönetim temsilcilerinin turizmin altyapıya etkisini değerlendirmeleri arasında bir farklılık var mıdır? İle ilgili olarak yapılan t-testi sonucuna göre, yöredeki diğer sektörlere etkisini değerlendirmeleri arasında $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. ($p=0,003$). Buna göre H_{14} reddedilmiştir. Yerel yönetim temsilcileri ($\bar{X} = 4,10$) turizmin altyapının gelişmesine etkisinin yörede yaşayan halka göre ($\bar{X} = 3,62$) daha fazla olduğu düşüncesindedirler.

Tablo 3.52 t-Testi Sonuçlarına Göre Hipotezlerin Kabul Durumu

Hipotez No	Hipotezler	Kabul Durumu
H ₁₀	Yerel yönetim temsilcilerinin turizmin yöreye sağlamış olduğu yatırım etkisini değerlendirmeleri yörede yaşayan halka göre anlamlı fark göstermemektedir.	Evet
H ₁₁	Yerel yönetim temsilcilerinin turizmin yöreye sağlamış olduğu gelir etkisini değerlendirmeleri yörede yaşayan halka göre anlamlı fark göstermemektedir	Evet
H ₁₂	Yerel yönetim temsilcilerinin turizmin yöreye sağlamış olduğu istihdam etkisini değerlendirmeleri yörede yaşayan halka göre anlamlı fark göstermemektedir	Evet
H ₁₃	Yerel yönetim temsilcilerinin turizmin yöreye sağlamış olduğu diğer sektörlere etkisini değerlendirmeleri yörede yaşayan halka göre anlamlı fark göstermemektedir	Evet
H ₁₄	Yerel yönetim temsilcilerinin turizmin altyapının gelişmesine etkisini değerlendirmeleri yörede yaşayan halka göre anlamlı fark göstermemektedir.	Hayır

3.9 Araştırmadan Elde Edilen Sonuçların Genel Değerlendirmesi ve Yöreye Yönelik Öneriler

Kemer yöresinde yaşayanlar üzerine yapılan araştırma bağlamında cevap aranan temel sorulardan biri, turizmin yöreye ve yörede yaşayanlara sağladığı ekonomik etkilerin ve ekonomik etkilerin sınırlandırılmış sorulardan oluşması nedeniyle genel olarak ekonomik yarar sağlayıp sağlamadığının araştırılması olmuştur. Deneklere turizmin ekonomik etkilerine yönelik 26 adet soru sorulmuştur. Yörede yaşayanlara sorulan 26 önermenin aritmetik ortalaması 4 civarındadır. Yani yöre halkı turizmin ekonomik etkilerine genel olarak “katılıyorum” yanıtını vermişlerdir.

Turizmin ekonomik etkilerine ait 26 önerme için faktör analizi yapılmıştır. Tüm cevaplar dikkate alındığında turizmin yöreye sağlamış olduğu ekonomik etkiler beş faktöre ayrılmıştır. Bu faktörler “yatırım etkisi”, “istihdam etkisi”, “gelir etkisi”, “diğer sektörlere etkisi” ve “altyapı etkisi” olarak isimlendirilmiştir. Altyapı hizmetleri de yöreye yönelik yatırım olmasına rağmen bu ölçek yatırım faktörü altında toplanmamıştır. Altyapı hizmetleri yerel yönetimlerin faaliyet alanı olduğundan ayrı bir faktör altında toplanmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür. Turizmin yöreye

ekonomik etkileri boyutlarından “yatırım etkisi” nin en önemli boyut olduğu tespit edilmiştir. Tek başına bu faktör toplam varyansın % 46,839’unu açıklamaktadır. Turizmin sağladığı ekonomik etkilerin boyutları dışında ayrıca genel olarak yöreye ekonomik yarar sağlayıp sağlamadığına ilişkin 4 değişkenden oluşan ölçek oluşturulmuştur. Ve söz konusu ölçek beklenildiği gibi tek faktör altında toplanmıştır. 4 değişkenli bu tek faktörün açıkladığı toplam varyans % 69,370 olarak tespit edilmiştir. Yerel ekonomik kalkınmada turizmin gelişmesine desteklerini belirleyebilmek amacıyla ise 4 değişkenden oluşan ölçek oluşturulmuştur. Söz konusu ölçek beklenildiği gibi tek faktör altında toplanmıştır. 4 değişkenli bu tek faktörün açıkladığı toplam varyans % 66,079 olarak tespit edilmiştir.

Araştırmanın modelinde ortaya konan değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek amacıyla korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan korelasyon analizinde turizmin ekonomik etkileri, ekonomik yarar ve kalkınma için turizm sektörünün gelişmesine verilen destek değişkenleri arasında $p < 0,01$ düzeyinde güçlü ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Yani değişkenlerin birbirleriyle anlamlı ilişkisi vardır.

Yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişkenlerden “yatırım etkisi”(p=0,000), “altyapıya etkisi”(p=0,000), “gelir etkisi”(p=0,021) ile bağımlı değişken olan “yerel ekonomik kalkınma için turizmin gelişmesine destek” arasında $p < 0,01$ seviyesinde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. İstihdam etkisi”(p=0,05) ve “diğer sektörlere etki”(p=0,16) ile arasında $p < 0,05$ seviyesinde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunamamıştır. Böylece, regresyon analizi sonucu elde edilen, turizmin ekonomik etkilerini oluşturan bağımsız değişkenlerden “istihdam etkisi” ve diğer sektörlere etki”nin bağımlı değişken üzerindeki anlamlı etkileri ortadan kalkmıştır. Elde edilen sonuç, “diğer sektörlere etki”($r=0,465$) ile “istihdam etkisi”nin ($r:0,539$) korelasyon analizindeki bağımlı değişken ile olan birebir güçlü ilişkilerini gölgelemiştir. Buna göre araştırmada, ortaya konan hipotezlerden H1,H3,H5 kabul edilirken, H2 ve H4 reddedilmiştir. Kabul edilen hipotezlere ait değişkenlerin beta katsayılarına bakıldığında turizmin yatırım etkisinin ($\beta=0,307$) yörenin ekonomik kalkınmasında turizm sektörüne destek verme üzerinde en fazla etkili olduğu, altyapı etkisinin ($\beta=0,206$) bunu takip ettiği ve üçüncü sırada ise turizmin gelir etkisinin ($\beta=0,141$)

olduğu görülmektedir. Diğer bir bağımsız değişken olan turizmin genel olarak yöreye sağlamış olduğu ekonomik yarar ile yörenin ekonomik kalkınması için turizmin gelişmesine verilen destek arasında $p < 0.05$ seviyesinde anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. ($p=0,000$) Böylece H_6 kabul edilmiştir. Yörede yaşayanların turizmin istihdam etkisine katılım düzeyleri yüksek olmasına karşın sektörün gelişmesine destek vermemelerinin en büyük nedeni, yörede turizmin mevsimsellik özelliği göstermesi ve yılın sadece Mayıs-Ekim aylarının turizm sezonu olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Kış aylarında birçok tesis ya kapalı ya da atıl kapasitede çalışmaktadır. Böylelikle kış aylarında turizmin doğrudan veya dolaylı olarak istihdam ettiği binlerce çalışan işsiz kalmaktadır. Aynı zamanda yöre halkı turizmin diğer sektörlerin gelişmesine etkisi nedeniyle de sektörün gelişmesine destek vermemektedir. Yörenin ekonomik durumu incelendiğinde daha önce tarım sektörünün önemli olduğu görülmektedir. Özellikle narenciye üretimi, Nar ve seracılık yörenin en önemli gelir kaynağı iken arsa fiyatlarının yükseltilmesi ile pek çok tarım alanının turistik faaliyetlere tahsis edilmesi ve turizmden sağlanan gelirin yüksek olması nedeniyle yörede tarıma olan ilgi azalmıştır. Yapılan her iki araştırmadan elde edilen sonuç bunu doğrular niteliktedir.

Sonuç olarak denilebilir ki, Kemer yöresinde yaşayanlar turizmin ekonomik kalkınmada öncü sektör olmasını desteklemektedirler. Bu turizmin yörede gelişmesi açısından oldukça önemli bir bulgudur. Yörede yaşayanlar özellikle de turizmin gelişmesine bağlı olarak, yatırımların artması buna bağlı olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerin sayısının artması, altyapı hizmetlerinin tamamlanmış olması, gelir yaratması nedeniyle sektörün gelişmesine destek vermektedirler. Bununla birlikte halk genel olarak yöreye ekonomik yarar sağladığı görüşündedirler.

Yerel ekonomik kalkınmanın önemli göstergelerinden biri de yerel alanın sosyo-kültürel yaşamında, yaşam kalitesinde ve genel olarak kimliğinde meydana gelen değişimlerdir. Temel geçim kaynağı turizm olan Kemer yöresinde turizmin sosyo-kültürel etkilerine yönelik olarak 5 soru sorulmuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda sonuç olarak, yörede yaşayanlar turizmi farklı kültürleri tanımalarını sağlayan ve sosyo-kültürel yaşamlarına olumlu katkı sağlayan bir sektör olarak

görmektedirler. Ancak yörenin gelenek ve göreneklerinde olumsuz etkiler yaratıp yaratmadığı ve yörede yıkıcı etkiler oluşturup oluşturmadığı konusunda çoğu olumlu düşünceye sahip olsa da katılmayanların oranı da yüksektir. Belirtilmesi gereken önemli bir husus ise turizmin “yörenin prestijini” artırdığı konusunda katılım oranının yüksek olmasıdır.

Kemer yöresinde yaşayanların, yerel yönetimlerin etkinliğini değerlendirmelerine yönelik önermelere verdikleri cevaplar genellikle olumsuzdur. Belediyelerin turizmin gelişmesi için yapmış olduğu çabaları yetersiz bulmaktadırlar. Yörenin idaresinden sorumlu kurumların ise yöreyi turizm açısından geliştirmek için iş birliği içinde çalışmadığını düşünmektedirler. Yöre turizminin hızlı gelişiminde kaymakamlık, belediye, üniversite, sivil toplum kuruluşları ve halkın bir arada çalıştığı düşüncesine halkın yarısı katılmazken azımsanmayacak bir oran ise katılmıştır.

Turizmin gelişmesinde sadece turizm sektöründen yarar sağlayanların değil yörede yaşayan tüm kesimlerin desteği önemlidir. Bu nedenle turizmin gelişmesine verecekleri desteğin demografik özelliklerine göre farklılık yaratmayacağı düşüncesinden yola çıkılarak yerel halkın demografik özellikleri ile turizmin gelişmesine destek vermeleri arasında bir farklılığın olup olmadığını belirleyebilmek için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, kadınlar ile erkeklerin turizmin gelişmesine verdikleri destek arasında bir farklılık yoktur. Yine aynı şekilde yörede yaşayanların Kemer’li olup olmamaları ile turizmin gelişmesine verdikleri destek arasında farklılık bulunmamaktadır. Ancak yörede 10 yıldan fazla ikamet edenler ile 10 yıldan az ikamet edenler arasında anlamlı fark bulunmuştur. 10 yıldan fazla oturanların turizmin gelişmesine verdiği destek daha fazladır. Bununla birlikte turizm sektöründe çalışanlar ile diğer sektörlerde çalışanlar arasında da anlamlı fark bulunmuştur. Bu fark turizm sektöründe çalışanların turizmin gelişmesine verdikleri desteğin daha fazla olduğu yönündedir. Turizm sektöründe çalışanlar ile diğer sektörlerde çalışanların turizmin yöreye sağlamış olduğu ekonomik etkileri algılamaları arasında farklılığın olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla da t-testi uygulanmıştır. Sonuç olarak, turizmin yatırım etkisini, gelir etkisini, diğer sektörlerle etkisini ve yörenin altyapısının gelişmesine etkisini algılamaları arasında anlamlı fark

bulunmamıştır. Ancak istihdam etkisini algılamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Turizm sektöründe çalışanlar diğer sektörlere göre turizmin istihdam etkisini daha fazla algılamaktadırlar.

Kemer yöresindeki yerel yönetimler üzerine yapılan araştırma ile, yerel yönetimlerin bakış açısıyla Kemer hakkında bilgi edinmek, yerel yönetimlerin etkinliklerini değerlendirmek ve turizmin yöredeki ekonomik etkilerini nasıl değerlendirdiklerini tespit etmek amaçlanmıştır. Yerel yönetimde görev alanların çoğu erkektir ve eğitim seviyeleri yüksektir. Yerel yönetim temsilcileri kalkınmayı kişi başına düşen gelirin artması ve eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerinin sürekli artması olarak düşünmektedirler. Kamu hizmetlerine verilen bu önem yüksek tahsile sahip olan yerel yöneticilerin dahi kalkınmayı devletten beklediğini göstermektedir. Yerel yönetimler arasında birlik ve koordinasyon sorunu yaşanmaktadır. Yörenin Stratejik Kalkınma Planı Mevcut değildir. Yerel kalkınmada lider kurum olarak “Belediyeler” seçeneği 27 kişi tarafından ilk sırada görülmektedir. Yerel yönetim temsilcilerinin çoğunun Belediyeleri kalkınmada lider kurum olarak görmeleri ilgili yazını desteklemektedir. Ancak 9 yerel yönetim temsilcisi “İl Özel İdaresi” seçeneğini işaretlemiştir. Bu yerel yönetimde görev alanlardan bazılarının halen kalkınmayı merkezi yönetimden beklediğinin göstergesidir. Yerel yönetimde görev alanlar (belediyeler ve kaymakam) ve yörede faaliyet gösteren Sivil Toplum Kuruluşları yörede turizmin gelişmesi için yeterince kaynak ayrılmadığını düşünürken merkezi yönetime bağlı il temsilcileri bu konuda bölünmüşlerdir. Yani il temsilcilerinden net bir cevap alınamamıştır. Ama verilen cevaplardan turizmin gelişmesi için yeterince kaynak ayrılmadığı ve yerel yönetimlerin kaynak sıkıntısı yaşadığı ortaya çıkmaktadır. Yöre halkının turizme bakış açısı hakkında fikir sahibidirlere. Yörede yaşayanların ekonomik faydaları nedeniyle turizmin gelişmesini desteklediğini düşünmektedirler. Verilen yanıtlar, yörede yaşayanlar için yapılan araştırmanın sonuçlarını desteklemektedir. Bu yerel yönetim temsilcilerinin yöre halkına yakınlığının bir göstergesidir. Turizmin ekonomik etkilerine ilişkin sorulan 25 önermeye ise ortalama olarak “katılıyorum” cevabını vermişlerdir ve yörenin ekonomik kalkınmasında turizmi sektörünü öncü sektör olarak görmektedirler. Turizmin ekonomik etkilerinden özellikle turizmin yöreye

döviz girişinin artmasını sağlaması ve yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağı olması önermelerine katılım düzeyleri oldukça yüksektir.

Yerel yönetim temsilcilerinden Kemer yöresi ile ilgili edinilen bilgiler ise şöyledir;

- Yerel yönetim temsilcileri yaşadıkları yöreyi Antalya ili ilçeleri arasında “kalkınmış” olarak değerlendirmektedirler.
- Yörede konut yetersizliği sıkıntısı yaşanmaktadır. Özellikle turizm sezonunda ilave işgücü ve nüfus akışı nedeniyle konut sıkıntısı daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bu durum yörede kiraların ve gayrimenkul fiyatlarının yüksek miktarlara ulaşmasına neden olmaktadır.
- Yörede sanayi yatırımları oldukça yetersizdir. 2007 yılı verilerine göre Kemer’de 1 tane küçük sanayi sitesi mevcuttur. Burada toplam işyeri sayısı 88, çalışanların sayısı ise 176’ dır.(Antalya Ticaret ve Sanayi Odası, Rakamlarla Antalya Ekonomisi 2007)
- Yörede turizm açısından yaşanan en büyük sorun “ortaklık ve birlikte hareket etme” noksanlığıdır. Yerel yönetim temsilcileri de yörede yaşayanlar ile bu konuda aynı görüştedirler.
- Kemer yöresinde altyapı sorunu yaşanmamaktadır. Hatta turizm açısından yaşanan sorunlar içerisinde en az altyapı hizmetleri görülmektedir.
- Kültürel altyapı hizmeti olarak Kemer ilçesinde yapılan fuar, festival vb. yurtiçi-yurtdışı tanıtım faaliyetleri yetersizdir. Bir turizm yöresi olan Kemer’de bu etkinliklerin yetersizliği yörenin sosyo-kültürel yaşamı açısından önemli bir sorundur.
- Yörenin sahip olduğu imaj ve turizmin gelişmiş olması girişimcilerin yöreye yatırım yapmalarının en büyük nedenidir. Turizmin yatırım etkisi burada da ortaya çıkmaktadır.
- Yörede girişimcilik kültürünün gelişmesini engelleyen en önemli faktörler dar görüşlülük ve yöre insanının devletten iş beklemesidir.
- Turizmin yöreye ekonomik etkilerinin başında gelir sağlaması gelmektedir. Bunu yörede yatırımların artması ve altyapı hizmetlerinin gelişmesini sağlaması takip etmektedir. Turizmin diğer sektörlere etkisi ise en az önemli bulunmuştur.

Araştırmada, yerel halk ile yerel yönetimlerin turizmin yöreye sağlamış olduğu ekonomik etkileri değerlendirmeleri arasında farklılığın olup olmadığını belirleyebilmek için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, genel olarak turizmin yatırım etkisi, gelir etkisi ve istihdam etkisini değerlendirmeleri arasında anlamlı fark ortaya çıkmamıştır. Ancak diğer sektörlerle etkisi ve altyapı hizmetlerine etkisini değerlendirmelerinde farklılıklar ortaya çıkmıştır. Yörede yaşayanlar turizmin yöredeki diğer sektörlerle etkisi nedeniyle turizmin gelişmesine destek vermeseler bile yerel yönetim temsilcilerine göre bu etkinin yöreye daha fazla olduğu görüşündedirler. Yerel yönetim temsilcileri ise turizmin altyapı hizmetlerine etkisinin daha fazla olduğunu düşünmektedirler.

Yapılan araştırmanın sonucu da göstermiştir ki, çalışmanın teorik kısmında ele alınan turizmin yerel ekonomik kalkınmadaki önemi yerel halk ve yerel yönetimler üzerine uygulanan anketler ile bir kez daha ortaya çıkmıştır. Bu önem özellikle turizmin yörede yatırımların artmasını sağlaması yine yöreye yönelik bir yatırım olan küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin sayısının artmasını sağlaması, gelirin tabana yayılmasını sağlaması, kalkınmanın dinamiği olan altyapı hizmetlerinin özellikle ulaşım sorununun çözümlenmesini sağlaması bakımından görülmektedir. Turizmin ekonomik etkileri aynı zamanda yörenin iç ticaretini canlandırmaktadır. Yörede turizmin gelişmesinin sonucu olarak gelir ve iş elde eden küçük esnafların sayısı oldukça fazladır. Ayrıca turizm yöredeki kamu kesimi için de önemli bir gelir kaynağıdır. Kamu kesimi için gelir yaratması da kalkınmadaki önemini artmaktadır. Tüm bunlar ile birlikte turizmin yerel kalkınmadaki önemi, turistlerin o yöreye gelmesi ve böylelikle tüm arz kaynaklarını yerinde görmeleri ve tüketmeleri nedeniyle kaynakların etkin pazarlanmasını sağlayan bir sektör olması özelliği ile de ortaya çıkmaktadır. Kemer ekonomisinde turizmin birinci sırada yer almasında turizmin tüm kesimler tarafından destekleniyor olmasının önemi büyüktür.

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında yöreye yönelik olarak genel anlamda sunulabilecek öneriler ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir.

Öncelikle turizmin yarattığı mevsimlik işsizliği önlemek ve turizmin ekonomik etkilerini arttırabilmek amacıyla doğru bir planlama ve koordinasyon ile yörede 12 ay

turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için alternatif turizm imkanlarını hayata geçirmek gerekmektedir. Çünkü Kemer sahip olduğu doğa güzelliği ve potansiyel turizm arz kaynakları ile sadece deniz-güneş-kum turizmi değil diğer turizm çeşitleri açısından da oldukça önemli bir yöredir. Örneğin Tahtalı Dağı'nın yüksek yamaçlarından, Phaselis, Çıralı, Adrasan ve sarp Gelidonya kıyılarına kadar uzanan alan önemli endemik bitki alanıdır. Bu alanlar önemli ölçüde nadir ve tehlike altındaki bitki türlerini barındırmaktadır. Dağlık bölgelerde bulunan vaşak, dağ keçisi, yaban domuzu, ve Olimpos-Çıralı, Üç adalar bölgelerinde bulunan kuş türleri ile de yöre eko turizm açısından önemli arz kaynaklarına sahiptir. Yine benzer şekilde yöre sahip olduğu tesisler ile kongre turizmi açısından geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca sağlık turizmi ve kültür turizmi açısından da Kemer önemli potansiyele sahiptir. En önemlisi ise yöre altyapı ve üstyapı açısından da bu potansiyeli karşılayabilecek imkanlara sahiptir. Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Kuruluşları başta olmak üzere kamu-özel sektör işbirliği ile koordinasyonlu bir şekilde kış aylarında da turizmi destekleyecek ve böylelikle istihdam imkanlarının da tüm yıla yayılacağı eko turizm, kongre turizmi, sağlık turizmi, kültür turizmi gibi turizm türlerinin geliştirilmesi amacıyla plan ve projeler oluşturulmalı ve hayata geçirilmelidir.

Turizm işletmeleri ihtiyaç duydukları nitelikli ve yarı nitelikli işgücünü yöre halkından temin etmeye çalışmalıdırlar.

Yörede turistik işletmelerin mümkün olduğunca ihtiyaçlarını yöreden karşılamaları diğer sektörlerin de gelişmesini sağlayacaktır. Bunun için gerekli önlemleri alınmalıdır. Ayrıca turizm yatırımcılarının, ekonomik girdilerini artırmak amacıyla uyguladıkları "herşey dahil" sistemi ve düşük fiyat politikası yörede turizmden kazanç sağlayacak birçok kesimi zor durumda bırakmaktadır. İşletmelerin yerel halkın da kazanç elde etmelerine imkan tanımaları gerekmektedir. Bunu önlemek amacıyla önerilebilecek tek çözüm yolu ise, "serbest gelebilen, bağımsız turist" ve yanı sıra "kaliteli" yani para harcayacak turist gelmesini sağlamaktır. Turizmde tur acentaları egemenliğini ve ucuz fiyat politikası baskısına engel olmak gerekmektedir. Aslında yaşanan bu sorun sadece Kemer yöresine özgü değildir. Türkiye'de turistik yöreler için genellenebilecek bir sorundur. Genellenebilecek bir başka sorun ise

turizmin fiyatları yükseltmesidir. Bu fiyat yükselişlerinin yörede yaşayanlara yansıtılmaması için önlemler alınmalıdır.

Yörede yaşayanlar yerel yönetimlerin turizmin gelişmesi amacıyla yapmış oldukları faaliyetleri yetersiz bulmaktadır. Yerel yönetimlerin bu konuya ciddiyetle eğilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler şeffaf hale getirilmeli yapmış olduğu çalışmaları, plan ve hedeflerini yörede yaşayanlar ile paylaşmalı ve bilgilendirmelidir. Yapılan araştırmada yörede yaşayanlar turizmin altyapı hizmetlerine olumlu etkisi olduğunu düşünmektedirler fakat yerel yönetim temsilcilerine göre algılama farklılıkları ortaya çıkmıştır. Yerel yönetim temsilcileri turizmin altyapıya etkisinin daha fazla olduğu görüşündedirler. Bu nedenle yörenin altyapı hizmetlerini üstlenen GATAB yapmış olduğu faaliyetler hakkında yerel halkı bilgilendirmelidir.

Yapılan araştırmadan elde edilen sonuçlardan en önemlisi ise yerel yönetimler arasında birlik ve beraberliğin olmayışıdır. Turizmin böylesine gelişmiş olduğu bir yörenin yönetiminden sorumlu tüm kuruluşların eşgüdümlü işbirliğine gitmesi ve yerel bazda ortaklığın sağlanması şarttır. Mevcut durumu korumak ve geliştirmek amacıyla tüm kesimlerin katılımıyla belirli dönemlerde durum analizi yapılarak denetlemelerin yapılması gerekli tedbirlerin alınması ve bunun izlemesinin yapılması gerekmektedir.

Yöresel düzeyde oluşturulması gereken planda öncelik tanınması gereken çalışmalar şöyle olmalıdır; (Batman ve Cömert,2002:132)

- Yöreye özgü çevrenin üç boyutlu planlaması yapılmalıdır,
- Zaman içinde ve arz-talep ilişkisi göz önünde tutularak turizm sektörü ile yöre halkının faaliyetleri arasında belirli bir uyum sağlanmalıdır,
- Lojman,kamu hizmetleri,araç ve park yer,ulaşım araçları ve kamu tesisleri gibi fonksiyonel elemanlar ile park,spor,kültürel faaliyer,eğlence,ticaret ve el sanatlarına ilişkin yerler gibi boş zamanı değerlendirme elemanları planlanıp değerlendirilmelidir,
- Yörede turizm bilinci yaratılmalıdır,
- Arazinin kullanımı,yeni inşaat ve mimari ilkeler konusunda bazı önlemler alınıp uygulanmalıdır.

Özellikle yöredeki Sivil Toplum Kuruluşları kendi aralarında platformlar oluşturarak, projeler geliştirerek, tespit ettikleri sorunları yerel yönetimlere ileterek yörenin kalkınmasında ve turizminin gelişmesinde daha etkili olabilirler. Bununla birlikte merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin birlikte hareket etmelerini sağlayacak hukuki yapılanmanın da gerçekleşmesi gerekmektedir. Örneğin, araştırmada yerel yönetim temsilcileri tarafından turizm için ayrılan kaynağın “yetersiz” olduğunu düşünülürken il idarecileri “yeterli” olduğunu düşünmektedirler. Bu amaçla da tüm birimler arasında koordinasyonu ve iletişimi sağlayacak birimler oluşturulmalıdır.

Yörede yaşayanlar turizmin sosyo-kültürel yaşamlarına olumlu etkiler sağladığını düşünseler de örf, adet ve geleneklerinde ise olumsuz etkiler yarattığı düşüncesindedirler. Ayrıca yörede yaşayanlara yapılmış olan araştırmada, yöre halkı buna benzer çalışmaların yapılıp elde edilen sonuçların kendileri ile paylaşılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle Akdeniz Üniversitesi, İl İdarecileri, Yerel Yönetim Temsilcileri, Sivil Toplum Kuruluşları vb ilgili tüm kuruluşların işbirliği ile turizmin sadece yöreye ekonomik değil sosyal, kültürel, çevresel tüm etkilerinin ortaya konulduğu araştırmalar yapılması gerekmektedir. Elde edilen bilgiler yerel halk ile paylaşılmalı ve elde edilen bulgular doğrultusunda gerekli önlemler alınmalıdır. Yörede yaşayanlara yönelik yapılan bu doğrultudaki çalışmalar kendilerini önemli hissetmelerini ve sektöre bakış açılarının daha farklı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca yörede yaşayan tüm kesimlerin sektörün gelişmesine desteği şarttır. Ancak yapılan araştırmada 10 yıldan fazla ikamet edenler ile turizm sektöründe çalışanların desteğinin daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte turizm sektöründe çalışanlar diğer sektörlerde çalışanlara göre turizmin istihdam etkisini daha fazla algılamaktadırlar. Bahsedilen bu önlem ile birlikte yöredeki tüm kesimlerin düşüncelerinde de hemfikir olmaları sağlanacaktır.

Tüm bunlar ile birlikte ayrıca yöredeki sosyo-kültürel etkinliklere daha fazla ağırlık verilmelidir.

Genel Olarak Araştırmanın Kısıtları ve İleride Yapılacak Çalışmalar İçin Öneriler

Tüm bilimsel çalışmalarda olduğu gibi, bu çalışmada da bazı kısıtlar bulunmaktadır. Öncelikle, turizmin ekonomik kalkınmada önemi belirleyebilmek amacıyla oluşturulan değişken sayısı 5 faktörle sınırlandırılmıştır. Bunun nedeni olarak yörede yaşayanların algılayabileceği ve hakkında yorum yapabileceği değişkenlerin seçilmiş olmasıdır. Seçilen değişkenler ekonomik kalkınmayı sağlayan önemli değişkenlerdir. Geleceğe yönelik çalışmalarda yöredeki farklı kesimler içinde turizmin ekonomik kalkınmanın dinamiklerine olan olası etkilerinin nasıl olduğunu tespit edilebilmek amacıyla çalışmada tartışılan diğer değişkenler üzerine araştırma yapılabilir.

Diğer taraftan, yapılan araştırma yörede yaşayan halk ve yerel yönetim temsilcileri üzerinedir. Özel sektörün araştırmaya dahil edilmemesi araştırmanın bir kısıtıdır. İleride yapılacak araştırmalarda, araştırmaya özel sektörün de dahil edilmesi dikkate alınması gereken bir başka konudur.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçların daha fazla genelleştirilebilmesini sağlayabilmek ve turizmin ekonomik kalkınmadaki önemini ortaya koyulabilmek için temel geçim kaynağı turizm olan benzer yöreler içinde araştırma yapılması Türk turizmine katkıda bulunulması açısından önem arz etmektedir. Ayrıca turizmin gelişmiş olduğu yörelerde halkın turizme bakış açısı ve sektörü desteklemeleri turizmin gelecekte önemini koruyup arttırabilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle de turizmin gelişmiş olduğu yörelerde buna benzer çalışmaların yapılması ve halkın turizme bakış açısının ve desteğinin belirlenmesi gerekmektedir.

SONUÇ

Kalkınma süreci çeşitli kaynakların yanı sıra, birçok iktisadi, toplumsal ve kamusal aktörün ortaklaşa çabalarını gerektirmektedir. Bu çabalar somut yaşama indirgendiği zaman kalkınmayı yerel düzeylerde de ele almanın gereği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi, yöresel boyutun söz konusu çabalar açısından çok daha kullanışlı bir zemin oluşturmasıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde yerel kalkınma sürecinin gerekleri, bu süreçte çeşitli aktörlerin rolleri ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaya çalışılmıştır.

Literatürde, gelişmekte olan bir ülkede tüm sektörlerin ancak dengeli bir şekilde gelişebileceğini ileri süren bazı yazarlar da bulunmasına karşın, aynı görüşü yerel düzeyde ileri sürmek oldukça güçtür. Yerel kalkınma konusu gündeme geldiği zaman bunun en yararlı şekilde gerçekleşmesi açısından sektörel öncelikler gündeme gelmektedir.

Sanayi geçmişi olmayan ya da sanayi potansiyeli bulunmayan, buna karşılık turistik çekicilikleri bulunan yörelerde turizm sektörünün geliştirilmesi, bu açıdan iyi bir seçim sayılabilmektedir.

Bir yörede hangi işkolunun kalkınma açısından daha yararlı olduğu belki bazı basit göstergelere (istihdam yaratma, katma değer vb...)bakılarak kolayca anlaşılabilir. Ne var ki konu turizm olduğu zaman durum biraz değişiktir. Çünkü turizm çok boyutlu, çok yönlü-kısmen de olumsuz- etkileri olan bir olgudur. Bu olgu çalışmanın ikinci bölümünde geniş olarak incelenmiştir. Aynı sebepten dolayı yerel aktörlerin koordineli çabalarını turizm kadar gerektiren başka bir işkolu, belki de mevcut değildir. Yine aynı sebepten dolayı turizmin ne kadar yararlı olduğunu başka iş kolları ile karşılaştırmalı olarak ele almak ta güç olmakta, turizmin yerel kalkınmayı gerçekleştirmedeki rolü

ancak başlı başına ele alınabilen bir konu olmaktadır. Nitekim çalışmada da bu yapılmaya çalışıldı.

Bazı çalışmalar turizmin yerel kalkınmadaki rolünü incelemek için gelir, istihdam vb. gibi göstergelerin gerçekleşen rakamlarına bakmaktadır. Fakat gerçekte salt bu tür göstergelere bakılarak çok yönlü bir olgu olan ve üstelik bazı etkileri de sayısallaştırılamayan turizmin gerçek toplam etkisini ölçmek sağlıklı olmaz. Turizmin gerçek toplam etkisini ölçmek için alternatif bir gösterge bulunduğunu düşünmekteyiz: Algı... Çalışma bu yaklaşım üzerine kuruludur. Buna bağlı olarak, uygulama yöresi olarak seçilen Kemer yöresinde gerek yerel halka gerekse yerel yönetim temsilcilerine anket uygulaması yapılmıştır. Anketlerin sanayi geçmişi olmayan, buna karşılık turizmin gelişmiş olduğu Kemer gibi bir yörede yapılması sonucunda, algıların olumlu yönde çıkması halinde, turizm sayesinde yerel kalkınmanın başarıldığına ya da başarılmakta olduğuna hükmedilebileceği varsayılmıştır. Çünkü anket soruları genel anlamda kalkınmayı tanımlayan çeşitli temel göstergelerle de gerek dolaysız gerekse dolaylı olarak ilişki halindeki sorulardır. Çalışmanın üçüncü bölümünde bu anketler ve sonuçlarıyla ilgili açıklamalar geniş olarak yapılmıştır. Yine de burada da hiç değilse çarpıcı olgulara kısaca değinilmesi yerinde olacaktır.

Anketlerde yörede yaşayan halka turizmin yörede yatırımların ve küçük işletmelerin gelişimini, istihdamı, gelirleri, turizm dışı diğer sektörlerin gelişimini, altyapıyı olumlu yönde etkileyip etkilemediği sorulmuştur. Bunun yanı sıra turizmi ekonomik açıdan genel olarak yararlı görüp görmedikleri ve turizmin gelişmesini destekleyip desteklemedikleri de sorulmuştur. Yerel yönetim temsilcilerine sorulan sorularda da, bazı küçük ilave farklılıklar olmasına karşın aynı yaklaşım sergilenmiştir.

Sorulara verilen cevaplar algıların genellikle olumlu yönde olduğunu göstermiştir. Fakat açıktır ki, turizmin her yıl bütün illerde turizm haftalarıyla anıldığı ve turizm hakkında olumsuz bir yargı belirtmenin deyim yerindeyse neredeyse cahillik ya da ayıp sayıldığı bir ülkede, halkın cevaplarının olumlu yönde olmasının samimiyetini de sorgulamak gerekir. Sadece halk ile yetinmeyip, yerel yönetim temsilcilerine de anket uygulanmasının sebeplerinden birisi budur. Yerel yönetim temsilcilerine soru sorulması bir çeşit "seçici örnekleme" olduğundan, halkın

cevaplarının samimiyetinin bir çeşit teyidi de sayılabilir. Gerçi cevapların birbirleriyle tutarlılığını ortaya koymuş bulunan güvenilirlik analizi sonuçları da belki bu açıdan bir çeşit teyit sayılabilir. Fakat güvenilirlik analizi salt istatistiksel bir teknik olduğundan araştırmada sırf bununla yetinilmesinin uygun olmayacağı düşünülmüştür.

Araştırmada kullanılan diğer bir teknik t-testidir. T-testinin yararı birkaç açıdandır. Birincisi, t-testi sonucunda halk görüşleriyle yerel yönetim temsilcilerinin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya çıkmıştır. Yani bu durum yukarıdaki söz konusu teyit olgusunun diğer bir şekli sayılabilir. İkincisi, genel olarak halkın kendi içerisinde de farklı kriterlere göre farklı cevaplayıcı gruplarının, turizmin çeşitli etkileri konusundaki algıları arasında da genellikle anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bu da turizmin yararlarının gerçekten toplumun tüm kesimlerine yayıldığı ve tüm aktörlerin bu olguya aynı derecede sahip çıktığının göstergesi sayılabilir. Gerçi bazı küçük farklılıklar mevcuttur. Örneğin turizmde çalışanların turizmin istihdam etkisini algılamaları, turizm dışında çalışanlara göre farklı düzeyde çıkmıştır. Fakat açıktır ki bu oldukça doğal bir olgudur.

Kullanılan bir diğer analiz regresyon ve korelasyon analizidir. Özellikle korelasyon analizi ile şu yapılmıştır. Çalışmanın 109. sayfasındaki modelin solundaki 6 faktör bağımsız değişken, sağındaki faktör ise bağımlı değişken olarak kabul edilerek aralarındaki fonksiyonel ilişkinin derecesi araştırılmıştır. Örnek olarak, turizmin “gelir etkisinin” güçlü olduğuna inanılması ya da “diğer sektör etkisinin” güçlü olmasına inanılması ile turizmin gelişmesine destek verilmesi arasında (ya da inanılmaması ile destek verilmemesi) kuvvetli bir ilişki bulunup bulunmadığı araştırılmıştır. Sonuçlar genellikle kuvvetli ilişkilerinin bulunduğunu işaret etmektedir. Bu analizin önemi şuradadır: Örneğin halk turizmin gelir etkisine inanmaktadır. Aynı zamanda halk turizme destek vermektedir. Ancak bu, likert ölçeğine göre ulaşılan bir sonuçtur. “Halk” bir tek birey değil, bireyler topluluğudur. Bunun içerisinde olumsuz düşünen bireyler de bulunduğu halde, çoğunluk olumlu düşündüğü için “halk olumlu düşünüyor” deriz. Örneğin, korelasyon analizi konuyu bireylere indirgeyerek, gelir etkisi hakkında çok olumlu düşünenlerle, turizme çok destek veren kişilerin (ya da olumsuz düşünenlerle, az destek verenlerin) aynı bireyler olup olmadığını bize söyler. Bunların aynı birey

olduklarını korelasyon analizi yapmadan öngörmek te belki mantıktır. Fakat herhangi bir bireyin turizme, ondan fazla bir yarar beklemediği halde destek vermesi en azından teorik olarak mümkündür. Nitekim istihdam etkisi ile destek arasındaki doğrusallık ilişkisi oldukça zayıf çıkmıştır. Regresyon ve korelasyon analizi, bu açıdan bakıldığında, turizme verilen desteklerin en azından bilinçli bir temele dayandığını göstermektedir.

Tüm bu sonuçlar bir arada ele alındığında, turizm sayesinde, “kalkınmışlık” duygusunun genellikle Kemer’in sıcak iklimine hakim olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra sonuçlar, yerel kalkınmanın aktörlerinin turizm olgusunu benimseme konusunda genellikle fikir birliği ve ahenk içerisinde olduğunu göstermiştir.(ufak tefek farklılıklar ve olumsuzluklar da gözlenmekle birlikte ortaya çıkan tablo belirtilen gibidir)

Yerel kalkınmada bu farklılıkların ne kadar önemli olduğu özellikle çalışmanın birinci bölümünden hatırlanacak olursa, bu sonuçlar turizmin yerel kalkınma açısından sadece yararlı olduğunu değil, turizm sayesinde yerel kalkınmayı başarmanın aynı zamanda fizibil(yapılabilir) olduğunu da işaret etmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Albeni, Mesut, Murat, Karaöz,(2003), “Bölgesel Kalkınmada Öğrenme, Bilgi Birikimi ve Yenilik: Türkiye İçin Bir Perspektif”, **Süleyman Demirel Üniversitesi,İİBF Dergisi**, C 8,S 2,ss.157-170

AB Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği,(2000), “AB Bölgesel Politika: Yerel Kaynakların Ekonomik Gelişme İçin Harekete Geçirilmesi” , Ankara

Acar, Tolga,(2006), “ Bölgesel Kalkınma Potansiyelinin Harekete Geçirilmesinde İnsan Kaynağının Rolü ve Balıkesir İli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İzmir.

Afşar, Bilge,(2007), “Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Dıssal Ekonomiler: Turizm Sektörü Örneği”, Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi, 2007/515/475

Agarwal, Sheela,(1999),“Restructuring and Local Economic Development:Implications for Seaside Resort Regeneration In Southwest Britain”,**Tourism Management** 20,ss.511-522

Ahipaşaoğlu, Suavi, Arıkan,İrfan,(2003),**Seyahat İşletmeleri Yönetimi ve Ulaştırma Sistemleri**, Ankara:Detay Yayıncılık

Akat, Ömer(2000), **Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği**, İstanbul: Motif Matbaası

Akın, Mustafa Şeref,(2007),**Kalkınma Ekonomisi**, İstanbul: Ezgi Matbaacılık

Akiş, Ayhan,(2007), “Alanya’da Turizm Ve Turizmin Alanya Ekonomisine Etkisi”, **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı,17,s.15-32

Akova,Orhan,(2006),”Yerel Halm Turizmin Etkilerini Algulamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma,”**Sakarya Ün.,Sosyal Bil Enst.Akademik İncelemeler Dergisi**,Sayı 2,Cilt 1

Akpınar, Rasim,“Bölgesel Gelişme Politikalarında Yaşanan Değişim: Yeni Bölgeselleşme Paradigması ve Uygulamaları”,
<http://www.kentli.org/makale/akpinar.html>,(10.08.2007)

Aktaş, Cengiz,(2005), “Türkiye’nin Turizm Gelirlerini Etkileyen Değişkenler İçin En Uygun Regresyon Denklemine Belirlenmesi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 6 (2),ss.163-174

- Aktaş, Ahmet,(2002), **Turizm İşletmeciliği ve Yönetimi**, Antalya: Azim Matbaası
- Akgül, A., Çevik,O.,(2003),**İstatistiksel Analiz Teknikleri**,Ankara:Emek Ofset Ltd.Şti.
- Alaeddinoğlu, Faruk, (2007), “Van Halkının Turisti Ve Turizmi Algılama Şekli”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, 5 (1)
- Alaeddinoğlu, Faruk, Ali Selçuk, Can,(2007), “Türk Turizm Sektöründe Tur Operatörleri ve Seyahat Acentaları “, **Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 2,ss.50-66
- Altunışık, Remzi, Recai,Coşkun,Serkan,Bayraktaroğlu,Engin,Yıldırım,(2004), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-SPSS Uygulamalı**, İstanbul:Avcı Ofset
- Arseven, Ali D.,(2001), **Alan Araştırma Yöntemi**, Ankara:Ümit Ofset Matbaacılık
- Allen, R.Lawrence, Long, Patrick, Perdue, Richard.,Kieselbach, Scott,(1988), “The impact of tourism development on residents' perceptions of community life” **Journal of Travel Research**, 27(1),ss.16-21
- Altay, Hüseyin,M. Oğuzhan,İlban, (2008), “Kobi Yöneticilerinin Teknolojiye Bakış Açılarının Belirlenmesine Yönelik Açıklayıcı Bir Araştırma: Balıkesir İli Organize Sanayi Bölgesi Örneği” **Marmara Öneri Dergisi**,Cilt 8, Sayı 29, ss.109-117
- Altinkaya, Özmen,Canan,(2007), “Yerel Ekonomik Kalkınma Girişimi Ve Etkileri Beypazarı Örneği”, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Ün., Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Alvarez ,Herranz, Agustin, (2006), “Regional Exports And Economic Growth: The Case Of Spanish Regions.” <http://www.allbusiness.com/finance/1175509-1.html>(10.04.2008)
- Andereck, L.Kathleen,M.Karin, Valentine,C.Richard Knopf, A.Christine Vogt,(2005), “Resident’s Prceptions of Community Tourism Impact, **Annals Of Tourism Research** ,Vol 32,No 4.,ss.1056-1076
- Andrew, P.Barry, (1997),“Tourism and Economic Development Of Cornwall”, **Annals of Tourism Research**, Vol.24, No.3,ss.721-735
- Ap, J., (1992). “Residents' perceptions on tourism impacts”, **Annals of Tourism Research**, 19,No 4,ss.665-690
- Arısoy, İbrahim,(2005), “Wagner Ve Keynes Hipotezleri Çerçevesinde Türkiye’de Kamu Harcamaları Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi”, **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 14, Sayı 2,ss.63-80

Arslan, Kahraman, (2005),” Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç Bölgesel Planlama Ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:4 Sayı:7 Bahar,2005/1,ss.275-294

Avcıkurt, Cevdet,(2003),**Turizm Sosyolojisi**, Ankara: Detay Yayıncılık

Avcıkurt, Cevdet, Özer Alpar, (2003), “Turizmin Bölgesel Ekonomik Kalkınmadaki Rolü ve Eğirdir İlçesi Örneği”, **Türkiye’nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları” Konferansı**, 3-4 Mayıs, Çankırı

Aydın, Seçim,Beyazıt,Kelçeoğlu,(2002), “ Genel Eğilimler Işığında Türkiye Turizmi Üzerine Bir Değerlendirme”, **II. Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı, 12–14 Nisan 2002, 1.Cilt,Ankara,

Bacchus, I.Rayman, Molina A.,(2001), “Internet-Based Tourism Services: Business Issues and Trends”, **Futures** 33,No 7,ss.589-605

Bahar, Ozan, (2006), “Turizm Sektörünün Türkiye’nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: VAR Analizi Yaklaşımı”, **Celal Bayar Üniv, İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:13 Sayı:2,ss.137-150

Bahar, Ozan,Metin,Kozak,(2006), **Turizm Ekonomisi**,Ankara:Detay Yayıncılık

Balaguer, Jacint, Manuel Cantavella-Jordá, (2004), “Export Composition And Spanish Economic Growth: Evidence From The 20th Century”, **Journal Of Policy Modeling**, Volume 26, Issue 2,ss. 165-179

Balaman, Hasan,(2008), **Kentsel Kalkınma ve Yaşam Kalitesi**, İstanbul: Okutan Yayıncılık

Barutçugil, İ. Sabit,(1984),**Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri**, Beta, İstanbul

Başaran, İsmail,(2008), **Kent ve Yerel Yönetim**, İstanbul: Okutan Yayınları

Başol, Koray,Mustafa,Durman,Mehmet Yunus,Çelik,(2005), “Kalkınma Sürecinin Lokomotifi: Doğal Kaynaklar”, **Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi**,Sayı 14,ss.61-71

Baum, Tom, Edith, Szivas, (2008), “HRD in tourism: A role for government”, **Tourism Management** 29,ss.783-794

Batman, Orhan,Tamer,Cömert,(2002),”Türk Turizm Planlamasında Yaşanan Kronik Uygulama Sorunları” **II. Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı, 12–14 Nisan 2002, Ankara

Beauregard, Robert A.,(1999), “The Employment Fulcrum: Evaluating Local Economic Performance” **Economic Development Quarterly**, Vol. 13 No. 1,ss.8-14

Beceren, Ertan,(2004),“Bölgesel Rekabet Gücü”,**Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** ,C 9.,S. 2,ss.279-302

Berber, Metin,(1995), “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İktisadi Kalkınmayı Desteklemede Aksayan Yönleri”, **Demokrasi Gündemi, Türk Demokrasi Vakfı Bülteni**, Sayı 21, Ankara.

Bilgin, Mustafa,(2002), “Yerel Yönetimlerin Bölgesel Kalkınmadaki Etkinliği: Göller Bölgesi Uygulaması”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.7,S.2,ss.313-330

Binns, Tony,Nel,Etienne,(2002), “Tourism as a local development strategy in South Africa” **The Geographical Journal**, Vol. 168, No. 3,ss.185-247

Birkan, İbrahim,(1995), “Turizm Endüstrisinin Kalkınmakta Olan Ülkelerin Ekonomileri Üzerindeki Etkileri”,**Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi**, Yıl 6,S.2.Haziran,ss.26-29

Birkhölzer, Karl,(2005), “Local Economic Development and Its Potential”, Technologie –Netzwerk Berlin
www.apreis.org/docs/economy.dev.loc_karl.birk_ev.pdf(10.04.2008)

Blakely ,Edward J., (1994),**Planning Local Economic Development Theory and Practice**,Second Edition, Sage Publications, London

Bozok, Düriye, Şahin Seda(2009), “Türkiye’de Uygulanan Turizm Politikaları”, **Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Gelişim**, Ed. Şenol Çavuş,Zehra Ege, Osman Eralp Çolakoğlu,Ankara:Detay Yayıncılık

Brians, Duffield,(1982), “Tourism: The Measurement Of Economic And Social Impact”, **Tourism Management**, Aralık

Buhalis, Dimitrios, (1998), “Strategic Use Of Information Technologies In The Tourism Industry”, **Tourism Management**,Vol 19,No.5,ss.409-421

Buhalis, Dimitrios,Rob Law,(2008), “ Progress in Information Technology and Tourism Management:20 Years On and 10 Years After Internet-The State of eTourism Research”, **Tourism Management** 29,ss.609-623

Bulut Erol (1999), “Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri Ve Ekonomik Etkileri”,
<http://www.ekitapyayin.com/id/025/>

Bulut,Yakup,(2004), “Kent Planlanması ve GAP’ta Kent Planlamasına İlişkin Yaklaşımlar”,Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu,DTP Yayınları,Ankara,Cilt 1

Büyüköztürk, Şener,(2003), **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı**, Ankara:Pegem A Yayıncılık

Bryden,JohnM.,(1973),Tourism and Development;a Case, Cambridge Univ.Pr.,Cambridge

Can, Yeşim, Aslı,Karataş,(2007), “Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın Girişimcilerin Rolü Ve Mikro Finansman: Muğla İli Örneği”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi**, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı

Casagrande, Claude, (2004),” Yerel Birimlerin Yerel Gelişmedeki Rolü: Fransa Örneği “Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü, Uluslararası Sempozyum, Sabancı Üniversitesi ,İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul

Castells, M.,Hall, P., (1994), **Technopoles of the World,: The Making of 21st Century Industrial Complexes**, Routledge, London

Cengiz, Demir, Aydın, Çevirgen,(2006),**Turizm Ve Çevre Yönetimi Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı**, Ankara:Nobel Yayın Dağıtım

Cengiz, Ekrem,Kırkbir, Fazıl,(2007), “Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi İle Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 7,Sayı 1,ss.19-36

Çakır, Pembegül,(2001),“Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Genel Bir Yaklaşım” **Anadolu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 1,ss.377-393

Çakır Mesut, Abdullah, Özdemir, Fatma,Çakır,(2007),“Türkiye’de Hizmet Sektöründeki Çarpan Katsayıları -Girdi-Çıktı Yöntemiyle” 8. Türkiye Ekonometri Ve İstatistik Kongresi 24-25 Mayıs 2007 – İnönü Üniversitesi, Malatya

Çakmak, Karaçay Hatice,Lütfi, Erden,(2004),“Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları ve Kamu Destekleme Politikaları:Türkiye’den Bölgesel Panel Veri Setiyle Ampirik Bir Analiz”, **Gazi Üniversitesi,İİBF Dergisi**,6/3,ss.77-96

Çarkçı, Akif,(2008), **Ulusal Kalkınma İçin Yerel Teklifler**, İstanbul:Şehir Yayınları

Çarkçı, Arif, “Belediyeler Yatırımcılar İçin Neler Yapabilir”, Yerel Siyaset Dergisi , www.yerelsiyaset.com(09.02.2007)

Çarkçı, Arif, “Yerel Kalkınmanın Üç Şartı: Ortaklık Kültürü Özgüven ve Siyasal Liderlik” Yerel Siyaset Dergisi, www.yerelsiyaset.com(08.03.2007)

Çetin, Murat ,“Yerel Kalkınma Ajansları”, http://eab.ege.edu.tr/pdf/6_2/C6-S2-M12.pdf(03.06.2008)

Çetin, Murat,(2005),“Türkiye’de Beşeri Kalkınma: Bölgesel Bazlı Bir Değerlendirme”,**Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt 12,Sayı 2,ss.141-156

Çetin, Murat,(2005), “Endojen Bölgesel Kalkınmaya Farklı Bir Bakış” **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 24

Çetin, Murat,(2007), “ Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslar arası Organizasyonlar”, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt 14,Sayı 1,ss.153-170

Çetinkaya, Murat,(2004), “Türkiye Ekonomisinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımının Önemi”,**Selçuk Üniversitesi Sosyal Bil.Enstitüsü Dergisi.**,Sayı 11,ss.239-260

Çımat, Ali, Bahar ,Ozan, (2003), “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri Ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi (6) 2**,ss.1-18

Darıcı, Bülent,(2007), “Yerel Kalkınmada Küresel Yaklaşımlar Ve Türkiye’nin Konumu” **Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi**,Yerel Ekonomiler Özel Sayısı,Mayıs

Davis, Junior R.,(2006), “Evaluating and Disseminating Experiences in Demands of Local Economic Development”, **Economic Development Quarterly**, Vol. 14 No. 3

Dedeoğlu, Emin,(2007), “Türkiye’de Yerel Kalkınma ve Aktörler”, Ekonomi Politikaları Araştırma Enstitüsü
(http://www.tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Turkiyede_Yerel_Kalkinma_ve_Aktorler.pdf(06.04.2007)

Değer, Mustafa Kemal,(2003), “Yerel Ekonomik Kalkınmanın Dinamikleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bil.Enstitüsü, Erzurum

Demir, Osman, Aziz, Kutlar, Adem,Üzümcü, (2005), “Dış Ticaret ve Beşeri Sermayenin Büyümedeki Rolü:Türkiye Örneği”, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(9)/1**,ss.180-196

Demir,Osman,Adem,Üzümcü, Serap,Duran,(2006), “İçsel Büyümede İçselleşme Süreçleri: Türkiye Örneği” **Dokuz Eylül Üniversitesi,İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:21 Sayı:1,ss.27-46

Demirkol,Şehnaz,Oktay,Kutay,(2004),**Turizm Politikalarına Alternatif Yaklaşımlar**, İstanbul:Avcı Ofset

Denizer, Dündar,(1992), **Turizm Pazarlaması**, Ankara:Yıldız Matbaacılık

Diedrich, Amy, García-Buades, Esther, (2009), "Local Perceptions of Tourism As Indicators of Destination Decline", **Tourism Management**, Volume 30, Issue 4, August,ss. 512-521

Dinçer,Mithat Zeki,(1993),**Turizm Ekonomisi ve Türkiye Ekonomisinde Turizm**,İstanbul:Filiz Kitabevi

Dinler, Zeynel, (2001),**Bölgesel İktisat**, Bursa: Ekin Kitabevi

Dinler, Zeynel, (2000),**İktisada Giriş**, Bursa: Ekin Kitabevi

Doğan, Seyhun, Bahar,Şanlı,(2003), "İktisadi Kalkınmada Beşeri Sermaye", **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, C 8,S 1,ss.173-196

Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2007), Ankara

Dokuzuncu Kalkınma Planı(2007- 2013)

Dulupçu, Murat Ali,(2002), "Kalkınma İktisadı Üzerine Bazı Düşünceler", **Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi**,Cilt4, Say 1,ss.31-52

Dülgeroğlu, Ercan,(1991), **Kalkınma Ekonomisi**, Bursa: Uludağ Ün. Basımevi

Eadington,William R.,Milton, Redman,(1991), "Economics And Tourism", **Annals of Tourism Research**, Vol. 18,Issue 1,ss.41-56

Ege, Zehra,(2009), "Türkiye'de Dış Turizm Talebinin Yapısı ve Gelişimi", **Türk Turizm Tarihi Yapısal ve Sektörel Gelişim**, Ed. Şenol Çavuş,Zehra Ege, Osman Eralp Çolakoğlu,Ankara:Detay Yayıncılık

Emsen, Selçuk Ö., Kemal M.,Değer,(2004), "Turizm Üzerine Terörizmin Etkileri: 1984-2001 Türkiye Deneyimi" **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi** (7),ss.67-83

Erkan,Hüsnü,(1987),**Sosyo-Ekonomik Bölgesel Gelişme, Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım**, İzmir: Kavram Matbaası

Erkan, Hüsnü,(1997), **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Ersun, Cengiz,Ok Tayfun Selçuk,(2005), **Doğu Anadolu Turizm Odaklı Bölgesel Kalkınma Projesi Ve Kış Olimpiyatları Araştırması**,İTO Yayınları

Es, Muharrem,(2006),**Yerel Kalkınmada Belediyelerin Yerel Misyonu**,Yerel Siyaset Yıl:1, Sayı:3, İstanbul : Plato Danışmanlık

- Esu, B.B.,(2008), "Perception, Preference and Attitudes of Residents Toward Tourism Development:A case of Cross River State ,Nigeria", **International Business Management**,2(2)ss.42-48
- Garofoli, Gioacchino, (2002), "Local Development In Europe Theoretical Models And International Comparisons", **European Urban and Regional Studies** 9(3),ss. 225-239.
- Gezici,Ferhan,(1998),"Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma Amacında Turizm Eylemlerinin Etkisi: Türkiye Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma", Yayımlanmamış Doktora Tezi,İstanbul Teknik Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul
- Ghosh, Buddhadeb,De,Prabir,(2005),"Investigating the linkage between infrastructure and regional development in India: era of planning to globalisation" **Journal of Asian Economics**, Volume 15, Issue 6,ss. 1023-1050
- Gibbs, Robert,(2002),**Local Economic Development and Environment**, London :British Library Cataloguing in Publication Data,
- Glaser, Mark A., Robert B.,Denhardt,(1999), "Economic And Environmental Concerns And Local Development Policy Tourism From The Perspective Of The "Host Population", **Public Works Management & Policy**, Vol. 3 No. 3,ss.209-223
- Glenn, Kreag, "The Impacts Of Tourism"www.seagrant.umn.edu-tourism-pdfs-mpactsTourism.pdf.url,(27.10.2008)
- Günay ,Osman, "Korelasyon ve Regresyon Analizi",
<http://www.endustrimuhendisim.net/file.axd?file=KORELASYON+VE+REGRESYON+ANAL%C4%B0Z%C4%B0slat.pdf>(25.06.2009)
- Göksan, Ergun,(1978), **Turizmoloji**, İzmir: Uğur Ofset
- Göymen, Korel ,(2004),"Yerel Kalkınma Önderi Ve Paydaşı Olarak Belediyeler" Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü-Uluslar arası Sempozyumu, Pendik Belediyesi Yayınları, İstanbul
- Gül,Hüseyin,(2004),"Ekonomik Kalkınmada Yerel Alternatifler"Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, DTP Yayınları,Ankara,Cilt 1
- Gürak,Hasan,"KalkınmadaZihinselEmek(BeşeriSermaye)Faktörü"
http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=473(10.03.2007)
- Gürbüz, Ali Kemal,(1998),**Turizm Ekonomisi**, Balıkesir: Alem Matbaacılık
- Gürbüz, Ali Kemal,(1987), Türkiye’de Planlı Dönemde Uygulanan Turizm Politikası, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa

Gümüş, Murat, Çiğdem Keles, Hamarat Bahattin(2008), “Yerel Halkın Turizmin Turizmin Etkilerini Algılaması:Yeşilyurt Köyü ve Küçükkuyu Beldesi Örneği”, 3.Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi,17-19 Nisan,Balıkesir

Hacıoğlu, Necdet,(2000),**Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü**, Bursa:Vipaş AŞ

Han, Ergül, A.Ayşen, Kaya,(2002),**Kalkınma Ekonomisi Teori ve Politika**, Eskişehir: ETAM A.Ş.Matbaa

Hao, J., Var, T., Chon, J.,(2003), “A Forecasting Model of Tourist Arrivals From Major Markets to Thailand, **Tourism Analysis**, 8, (33), ss.33-45

Helmsing,A.H.J.,Bert, (2003) “Local Economic Development: New Generations Of Actors, Policies And Instruments For Africa”, **Public Administration And Development** ,Vol 23, No 1,ss.67-76

Holloway,James C.,(1994), **The Business Of Tourism**,Longman Group Ltd.,Essex

Hovardaoğlu,Selim,(2000),**Davranış Bilimleri İçin Araştırma Teknikleri**, Ankara:Ve-Ga Yayınları

Ildıran, Mustafa,(2004),**Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri**, Ankara:Nobel Yayın Dağıtım

İçöz, Orhan, Metin,Kozak,(2002), **Turizm Ekonomisi,Turizmin Mikro ve Makro Ekonomik Etkileri**,Ankara:Turhan Kitabevi

İçöz,Orhan,(1998), **Seyahat Acentaları ve Tur Operatörlüğü Yönetimi**, Ankara:Turhan Kitabevi

İlkin, Akın, M.Zeki,Dinçer, (1991), **Turizm Kesiminin Türk Ekonomisindeki Yeri ve Önemi**, TOBB Yayınları

İncekara, Ahmet, (2001), **Anadolu’da Yeni Turizm Olanakları ve Bölgesel Kalkınmadaki Yeri**,İstanbul Ticaret Odası Yayınları

İsmet, Barutçugil,(1999), **Turizm İşletmeciliği**, İstanbul: Beta Matbaacılık

İslamoğlu, Ahmet Hamdi,(2002), **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, İstanbul:Beta Basım Yayın Dağıtım

Kar, Muhsin, Ebru, Zorkirişçi, Metin,Yıldırım,(2004),“Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme”,**Akdeniz Ün.v.İİBF Dergisi**, Sayı 8, ss.87-112

Karagül, Mehmet,(2003), “ Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı”, **Akdeniz İİBF Dergisi**, Cilt 3,Sayı 5, ss.79-90

Karlık,Rıdvan,“Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik BüyümeyeKatkısı”<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/kitap2/turkyabserm yat.doc>(06.04.2009)

Kaya, Ayten Aysen, (2004), **İktisadi Kalkınma ve Büyüme**,Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Ed. Kutlu Erol

Kaya, Erol,(2004),**Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşım Yerel Kalkınma Yönetimi**,İstanbul :Sistem Multimedia

Khadaroo Jameel, Boopen Seetanah, (2007), “Transport Infrastructure and Tourism Development” *Annals of Tourism Research*, Vol.34,No.4,ss.1021-1032

Kılıçlar, Arzu, (1998), “Turizmin Bölgesel Ekonomik Etkileri ve Kemer Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Kızılgöl, Özlem,(2006), “Türkiye’de İhracata ve Turizme Dayalı Büyüme Hipotezinin Analizi:Eşbütünleşme ve Nedensellik İlişkisi” **Türk Dünyası Celalabad İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Akademik Bakış** Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı 10

Kónya, László,(2006), “Exports And Growth: Granger Causality Analysis On OECD Countries With A Panel Data Approach”, **Economic Modelling**, Volume 23, No 6,ss.978-992

Kozak, Akoğlan Meryem, Hatice, Güçlü,(2003), “Turizm İşletmelerinde Değişim Yönetimi Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”, **İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, Cilt 5, Sayı 1

Kozak, Nazmi, A.Meryem, Kozak, Metin, Kozak, (2001), **Genel Turizm Ülkeler-Kavramlar**, Ankara: Detay Yayıncılık

Kozak, Nazmi,(2006), **Turizm Pazarlaması**, Ankara: Detay Yayıncılık

Kösecik, Muhammet, Yaman S.,Koçak,(2004), “Avrupa Birliği Bölgesel Politikası ve Yapısal Fonlar “Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, DTP Yayınları,Ankara ,Cilt II

Kuveloğlu, Dursun,(2004), **Turizm@gelecek.tr**, Elips Kitap

Küçükaltan,Derman, Oğuzhan Adil, Sudi,Apak, Z.Ebru,Boyacıoğlu,(2005), “Bölgesel Kalkınmada Kültürel Turizmin Etkisi: Kırkpınar Yağlı Güreşleri Örneği” **Trakya Üniv.Sosyal Bilimler Dergisi**,Cilt 6,Sayı 1,Haziran,ss.1-22

Külahçı,Mehmet,(1992),“Turizm Sektöründe İşgücünün Mesleki Eğitimi”, Turizm Eğitimi Konferans Workshop, Ankara

Lasanta Teodoro, Maria Laguna, Sergio M Vicente-Serrano,(2007), “Do tourism-based ski resorts contribute to the homogeneous development of the Mediterranean mountains? A case study in the Central Spanish Pyrenees” **Tourism Management** 28,No 5,ss. 1167-1380

Lee,Sangkwon,(2009),“Income inequality in tourism services-dependent counties”, **Current Issues in Tourism**,Vol. 12, No. 1,ss.33-45

Lundberg, Donald E, M., Krishnamoorthy, Mink, H. Stavenga, (1995), **Tourism Economics**,New York:John Wiley Sons Inc

Marın, C.Mehmet, Eraslan, İ.Hakkı,(2008),**Turizm Sektörü Kümelenmelerinde Kamu Yönetimi'nin Rolü ve Önemi**, Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, Ed.Melih Bulu ve İ.Hakkı Eraslan, İstanbul: Kazancı Matbaacılık

McGuire, Michael, (2000), “Collaborative Policy Making and Administration: The Operational Demands of Local Economic Development”,**Economic Development Quarterly**, Vol.14,No.3 ,ss.278-293

Mihçi ,Hakan,(1996), “Kalkınma: Bir Terim Neyi Anlatır?”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, Cilt 7,Sayı 23,ss.65-86

Mısırlı, İrfan,(2002), **Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü**, Ankara: Detay Yayıncılık

Mihalic, Tanja,(2002),Tourism and Economic Development Issues." In Tourism and Development: Concepts and Issues, edited by Richard Sharpley and David J. Telfer. Clevedon. UK: Channel View Publications

Nel,Etienne,Binns,Tony,(2002),“Place Marketing, Tourism Promotion,And Community based Local Economic Development In Post-Apartheid South Africa The Case Of Still Bay—The “Bay Of Sleeping Beauty” **Urban Affairs Review**, Vol. 38, No. 2,ss.184-208

Nermin, Murat,(2005), “Yerel Kalkınma için Güçlü Yerel Yönetimler” **Yerel Kalkınma Bülteni**, Mayıs, Sayı 10

Nüket, Yetiş,(2006), “Araştırma, Teknoloji ve Yeniliğin Kalkınmaya Etkisi” http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/TEYDEB/etkinlikler/sunumlar/ProfDrNuketYetis.pdf(06.05.2009)

Odabaşı Yavuz “ Anket Yöntemi”, <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2294/unite05.pdf>(04.07.2009)

Oketch,Moses O.,(2006),“Determinants Of Human Capital Formation And Economic Growth Of African Countries”, **Economics Of Education Review** 25, ss.554-564

Oktayer, Nagihan, Nazan, Susam, Murat, Çak,(2007), "Türkiye'de Turizm Ekonomisi", İstanbul:İTO Yayınları, Yayın No:2007-69

Olalı, Hasan, Alp, Timur,(1988), **Turizm Ekonomisi**, İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık

Oskay, Seymen Cansel, Yeşim, Kubar,(2007), "Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajansları" **Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı**, Mayıs

Oskay, Suna, (1998), "Çokuluslu Şirketler Teorileri Çerçevesinde, Yabancı Sermaye Yatırımlarının İncelenerek, Değerlendirilmesi"; **Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi**, Yıl 3, Sayı 8,s.

Öcal Usta(2008), **TURİZM-Genel ve Yapısal Yaklaşım**, Ankara: Detay Yayıncılık

Önal, Y.Beyazıt, Erkut, Düzakın, Hakkı, Çiftçi,(2006), **Ekonomik Büyümenin Yükselen Değeri Turizm ve Türkiye Ekonomisine Etkisinin Analizi**, İstanbul: Kare Yayınları

Özaslan, Metin,(2004), "Küresel-Yerel Etkileşiminin Yeni Örgütlenme Biçimleri: Ağ-Şebeke (*Network*) Tarzı Firma ve İdari-Kurumsal Örgütlenmeler", Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu, Cilt1

Özbey, Funda Rana,(2002), "Sustainable Tourism Development In Globalization Progress" Globalization and Sustainable Development, International Scientific Conference, Book:4, ss.135-150, Varna 1-3, 07/2002

Özelçi, Eceral Tanyel,(2004), "**Yerel Ekonomik Kalkınma Ve Kentsel Dönüşüm**" 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokiyumu 8-9-10 Kasım 2004 ODTÜ Ankara

Özelçi, Tanyel Eceral,(2006), "Yerel Ekonomik Kalkınma Örneği Beypazarı", Çalıştay Beypazarı'nda Kırsal Kalkınmada Tarım, Turizm Ve Çevre 2-3 Kasım 2006, Beypazarı Ankara

Özkaynak, Begüm, Fikret, Adaman,(2005) "Sürdürülebilir bir Kent:Yalova" projesi", Yerel ve Bölgesel Ortaklıklar Sempozyumu, Sabancı Üniversitesi ,İstanbul Politikalar Merkezi, İstanbul

Öztaş, Kadir,(2002), **Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri**, Ankara: Nobel Yayıncılık

Öztürk, Lütfü, (2006), "Yerel Ekonomik Kalkınmada Yatırım Bölgeleri: Dünya Deneyimleri ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, 15(1), Ocak,ss.5-15

Özdamar, Kazım, (1999), **Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Analizler)**,Eskişehir: Kaan Kitabevi

Özdemir, Mehmet,(2002), **Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri**,Ankara

Pam Dyer, Doğan Gürsoy, Bishnu Sharma, Jennifer Carter(2007), “ Structurel Modeling of Resident Perceptions of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia”, **Tourism Management**,Vol 28, No 2

Paray, Lalita, (2007), “Building on Local Economic Development Values: A Review of Tourism Planning Policies in Ontario”, University of Waterloo, Graduate Student Leisure Research Symposium”

Reese A. Laura Ve Rosenfeld A. Raymond (2003), “Local Economic Development In The United States And Canada Institutionalizing Policy Approaches”, **American Review Of Public Administration**, Vol. 34 No. 3,

Rodri' guez, Juan Ramo' n Oreja , Parra-Lo' pez Eduardo, Yanes-Este' vez Vanessa,(2008), “The sustainability of island destinations: Tourism area life cycle and teleological perspectives. The case of Tenerife”, **Tourism Management** 29,No 1,ss. 53-65

Roney, Akış, Sevgin,(2008), “**Turizm Endüstrisinin Ekonomideki Yeri ve Etkileri**”, **Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar**”, Ed.Melih Bulu ve İ.Hakkı Eraslan, İstanbul:Kazancı Matbaacılık

Prideaux, Bruce,(2000),”The Role of the Transport System in Destination Development”, **Tourism Management** 21,ss.53-63

Sadler, P. G.,Archer B. H.,(1975), “The Economic Impact Of Tourism In Developing Countries” **Annals Of Tourism Research**,Vol. 3, No. 1,ss.15-32

Sarıca, İsmail ,(2001), “Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları Ve Projeleri” **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (1)** ,ss.154-204

Sarıoğlu,G.Pelin,(2003),“Local Economic Development,Yimpaş Case” ,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

Sayın, Meral, (2006), “Yerel Ekonomik Kalkınma İçin Model Önerisi”GİDEM Projesi, AB-GAP Bölgesel Kalkınma Programı, Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 08/09/2006 – ODTÜ

Sayın , Meral,(2005), “Yerel Kalkınmada İşbirlikleri Ve Kaynak Yönetiminin Önemi”, (GAP-GİDEM Örneği), IV. Kalite Kongresi, İstanbul

Selçuk, Gökalp N., M.Faruk, Çatal,(2007), “Turizmin Erzurum Ekonomisi İçin Önemi”, **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl:11, Sayı:31,ss.297-306

Seyidoğlu, Halil,(1999), **Uluslar arası İktisat**, İstanbul: Güzem Yayınları

Seyyar, Ali, Demir, Oral,(2008),**Katılımcılık ve Kalkınma Ekseninde Yerel Sosyal Politikalar**, İstanbul: KAM Yayınları

Stein, Alfredo, (2001),”Participation and Sustainability in Social Projects:The Experience of the Local Development Programme(Prodel)in Nicaragua”,**Environment&Urbanization**,Vol 13,No 1,ss.11-35

“Strategic Plan for the Economic Development of the Great Lakes Area A Framework to Facilitate Local Economic Development” Prepared by: O’Neil Pollock&Associates Pty Ltd.,2002

Swinburn, Gwen, Goga, Soraya,Murphy, Fergus,(2006), “Local Economic Development: A Primer Developing And Implementing Local Economic Development Strategies And Action Plans,www.worldbank.org

Şahin ,Adem,(1990),“İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye’de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi”, TOBB Yayınları, No:149, Ankara

Şahin, Mehmet, Pınar, Akdoğdu, “Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmelerin Turizm Sektörüne Etkisi Ve Kullanım Alanları” [http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=271\(05.03.2009\)](http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=271(05.03.2009)

Şenel, Alpagut S.,(2007), “Turizm Sektöründe Yatırım Kararları”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı 12 Yıl 9,ss.1-12

Şentürk, Hulisi,(2006),“Kentsel Rekabette Paradigma Sorunu Ve Kent Stratejileri Oluşturulması”, **Yerel Siyaset Dergisi**, Sayı 3,(Mart)

Tamara, Rátz,László Puczko,(1998), “Employment Creation And Human Resource Issues In Tourism”, Research Project Supported By The Hungarian National Scientific Research Funds, Kayıt Numarası: F019731

Tatoğlu,Ekrem, Erdal Fuat, Hüseyin, Özgür, Sedat, Azaklı,(2002), “Resident Attitudes Toward Tourism Impacts: The Case of Kusadasi in Turkey”, **International Journal of Hospitality and Tourism Administration (IJHTA)**, Vol 3, No 3,ss.79-100

Tekinay, N.Aslı,(2001), “Stratejik Düşünme Dönemi Başlıyor”, **Capital Aylık İş ve Ekonomi Dergisi**,Haziran

Tektaş, Arzu,(2008), **Turizm Sektöründe Verimlilik ve Yönetimi**, **Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar**, Ed. Melih Bulu ve İ.Hakkı Eraslan, İstanbul: Kazancı Matbaacılık

Temizkan, Rahman, Saadet Pınar, Temizkan, (2005), "Rehber, Acenta, Mağaza Ve Turistler Açısından Türkiye'de Turistlerin Alışveriş Faaliyetleri" Çanakkale Turizm Biyenalı 5-7 Mayıs,Çanakkale

Teye Victor ,Sevil F. Sönmez, Ercan ,Sırakaya, (2002), "Residents' Attitudes Toward Tourism Development" **Annals Of Tourism Research**, Vol. 29, No. 3,ss.668-688

Torres, Rebecca, Momsen, Janet Henshall,(2004), "Challenges and potential for linking tourism and agriculture to achieve pro-poor tourism objectives", **Progress in Development Studies** 4,4,ss. 527-534

Toker,Boran,(2007), "Türkiye'de Turizm Sektörü Teşviklerinin Değerlendirilmesi", **Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt 14,Sayı 2,ss.81-92

Triglia Carlo(2001), "Social Capital and Local Development", **European Journal of Social Theory** ,Vol 4,No.4,ss.427-442

Tunç, Azize, Firuzan, Saç, (1998), **Genel Turizm**, Ankara: Detay Yayıncılık

Tunç, Mehtap,(1998), "Kalkınmada İnsan Sermayesi: İç Getiri Oranı Yaklaşımı Ve Türkiye Uygulaması",**Dokuz Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:13, Sayı:I, ss.83-106

Tunçsiper, Bedriye, (1995), **Bölgesel Ekonomi ve GAP**, Ankara: Yaklaşım Yayınları

Tunçsiper, Bedriye, Mehmet, Kaşlı, (2008), "Termal Turizmin Ekonomik Etkileri: Gönen Örneği " **Gazi Üniversitesi Ticaret Ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**,Sayı: 120-135

Tunçsiper, Bedriye, M.Oğuzhan, İlban, (2006), "Turizm İşletme Belgeli Otel İşletmelerinin Pazarlama Sorunları: Balıkesir İlinde Bir Alan Araştırması", **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(1),ss.225-244

Tutar, Erdiç, Arzu ,Şengür , Ali, Göksu, (2007), "Bölgesel Sermaye Pazarı ve Yerel Ekonomik Kalkınmaya Olası Katkısı",**Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi, Yerel Ekonomiler Özel Sayısı**

Türkoğlu, Musa,(2002), " Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ'ler)in Bölgesel Kalkınmaya Etkileri ve Bölgesel Kalkınmada KOBİ Temelli Stratejiler", **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.7,S.1,ss.277-300

Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Kültür ve Turizm Bakanlığı 2007

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK),www.tuik.gov.tr

- Unur, Kamil, (2000), "Turizmin Türkiye'nin Ödemeler Dengesine Etkisinin Analizi" **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 2, Sayı:3
- Unur, Kamil,(2004), "Turizmin Ekonomik Etkilerinin Ölçülmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, Sayı 4, ss.114-142
- Upchurch, S.Randall, Una, Teivane, (2000), "Resident perceptions of tourism development in Riga, Latvia", **Tourism Management** 21, No 5, ss.499-507
- Usta Öcal(2008), **Turizm, Genel ve Yapısal Yaklaşım**, Ankara: Detay Yayıncılık
- Uzay, Nisfet,(2002), "Kamu Büyüklüğü Ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri :Türkiye Örneği (1970-1999)" **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 19, Temmuz-Aralık, ss.151-172
- Uzay, Nisfet,(2005), **Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Ünlüönen, Kurban, Burhan, Sevim,(2005), "Turistik Arz Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Yerel Yönetimlerin, Sivil Toplum Örgütleri, Eğitim Kurumları Ve Yerel Medyanın Rolüne Yönelik Bir Uygulama: Zonguldak İli Örneği", **Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, ss.59-79
- Ünver, Özkan,(1995), **Uygulamalı İstatistik Yöntemler**, Ankara: Kağıtsan Matbaa
- Ünusan, Çağatay, Sezgin, Mete,(2004), **Turizm Pazarlaması**, Konya: Atlas Kitabevi
- Vanella, Ricardo, Carlos Lucca, Jorge Romero Pittari, Florian Steinberg, Maria Zwanenburg,(2001), "The Strategic Plan and Local Economic Development of Cordoba, Argentina", Support for Implementation of National Plans of Action
- Vanhove, Norbert,(2005), **The Economics of Tourism Destinations**, Library of Congress Cataloguing in Publication Data
- VİZYON 2023 Ulaştırma ve Turizm Paneli, 2003 Temmuz, Ankara
- Wong, D.John,(1996), "The Impact of Tourism on Local Government Expenditures", **Growth and Change**, Vol. 27, ss.313-326
- Wong, Cecilla,(1998), "Determining Factors for Local Economic Development: The Perception of Practitioners in the North West and Eastern Regions of the UK", **Regional Studies**, Vol.32.8, ss.707-720
- Wong, Cecilia,(2002), "Developing Indicators to Inform Local Economic Development in England", **Urban Studies** 39, ss.1833-1863
- Yağcı, Özcan,(2003), **Turizm Ekonomisi**, Ankara: Detay Yayıncılık

Yavilioğlu,Cengiz,(2002), “Kalkınmanın Anlambilimsel Tarihi Ve Kavramsal Kökenleri”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 3, Sayı 1,ss.59-77

Yavuz, Çil Nilgün,(2006), “Türkiye’de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi:Yapısal Kırılma Ve Nedensellik Analizi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Vol 7,Sayı 2,ss162-171

Yerel Öneri Geliştirme Raporu, Osmaniye 1998

Yeşiltaş, Murat,İlker,Öztürk,(2008), “Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Alternatif Turizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Değerlendirme: Sivas Örneği” **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 9, Sayı 1,ss.1-18

Yetiş, Nüket, (2006), “Teknoloji ve Araştırma, Teknoloji ve Yeniliğın KalkınmayaEtkisi”

http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/TEYDEB/etkinlikler/sunumlar/ProfDrNuketYetis.pdf

Yıldız, Zafer,(2007),“Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Sağladığı Katkılar Ve Göller Bölgesi Uygulaması”, Yayınlanmış Doktora Tezi,İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yoon, Yooshik, Doğan, Gürsoy, S.Joseph, Chen, (2001), “Validating a tourism Development Theory With Structural Equation Modeling”, **Tourism Management**, Vol 22,No 4,ss.363-372

Yurdağul,Halil “Faktör Analizinde KMO ve Bartlett Testleri Neyi Ölçer?www.yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/Kuresellik.pdf(03.06.2009)

Yücel, Fatih,Ata Ahmet Yılmaz,(2006), “Bölgesel Kalkınma Stratejileri Açısından Fuarcılık:Birinci ve İkinci Çukurova Sanayi ve Ticaret Fuarlarının Değerlendirilmesi”, **Ç.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**,Cilt 15, Sayı 1,ss.505-522

Yürük, Esin Özkan,(2002), “Her şey Dahil (All Inclusive)Sistemi ve Sistemin Türk Turizm Sektörüne Etkileri”, II. Turizm Şurası Bildirileri, 1.Cilt, Turizm Bakanlığı, 12–14 Nisan 2002, Ankara

DIĞER KAYNAKLAR

Kemer Kaymakamlığı

Kemer Turizm Danışma Müdürlüğü

Antalya Valiliği

Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Kemer Vergi Dairesi Müdürlüğü

Antalya Ticaret ve Sanayi Odası, Rakamlarla Antalya Ekonomisi 2007

INTERNET KAYNAKLARI

<http://www.erolkaya.org/tr/Makaleler.aspx>

http://www.planlama.org/index.php?option=com_content&task=view&id=848&Itemid=63

[http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTURBANDEVELOPMENT/EXTLED/0,,contentMDK:20196588~menuPK:404032~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:341139,00.html\(19.06.2006\)](http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTURBANDEVELOPMENT/EXTLED/0,,contentMDK:20196588~menuPK:404032~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:341139,00.html(19.06.2006))

<http://www.worldbank.org>

<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/turkiyede-istihdam.htm>

http://www.ekodialog.com/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_finansmani.html

<http://www.worldbank.org/urban/local/toolkit/docs/m5/module-5-manual.pdf>

www.abm.tobb.org.tr/raporlaryayinlar/AB%20ile%20iliskilerde%20STK'larin%20rolu%20calisma%20Grubu%20Raporu.doc

<http://www.deltur.cec.eu.int/abbolgesel.rtf>

http://www.turizmdebusabah.com/haber_detay~haberNo~5292.htm

www.geointeractive.co.uk/contributionppfileseconomic%20impact%20of%20tourism.pdf
(Erişim Tarihi,02.04.2009)

www.ekutup.dpt.gov.tr/PROGRAM

<http://www.iktisatbilimi.com/Turkiye%20ekonomisi%20arsivi/Turizm.htm>

www.kobigaranti.com

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>

**YÖRESEL EKONOMİK KALKINMANIN SAĞLANMASINDA TURİZMİN
ÖNEMİNİ ALGILAMAYA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA**

Sayın İlgili,

Bu anket Prof. Dr. Bedriye Kılıç TUNÇSİPER danışmanlığında, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencisi Araş. Gör. Gülay Özdemir YILMAZ tarafından yürütülen doktora tezi ile ilgilidir. Bu anketin amacı, yöre halkının yöresel ekonomik kalkınmada turizm sektörünün önemini algılamaları ve turizme desteklerini belirlemeye çalışmaktır. Anketi oluşturan soruları yanıtlama şüphesiz çok kıymetli olan zamanınızın bir kısmını alacaktır. Ancak bu çalışmada vereceğiniz tüm cevaplar bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Gösterdiğiniz ilgi ve zaman ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

BİLGİ İÇİN: Araş. Gör. Gülay Özdemir YILMAZ gulay@balikesir.edu.tr

Tel: 0532 590 07 60/ 0 266 612 13 40 **Fax:** 0 266 612 13 57

1. ANKETİ DOLDURAN KİŞİYE İLİŞKİN SORULAR

Cinsiyetiniz nedir? ☐ Kadın ☐ Erkek Yaşınız hangi grupta yer almaktadır? ☐ 15-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44 ☐ 45-54 ☐ 55 yaş ve üstü Medeni durumunuz nedir? ☐ Evli ☐ Bekar ☐ Diğer..... Kemer’li misiniz? ☐ Evet ☐ Hayır Ne kadar süredir Kemer’de ikamet etmektesiniz? ☐ 1 yıldan az ☐ 1-5 yıl arası ☐ 5-10 yıl arası ☐ 10 yıldan fazla Öğrenim durumunuz nedir? ☐ Öğrenin Görmemiş ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Ön Lisans(Üniversite 2 yıllık) ☐ Lisans(Üniversite 4 yıllık) ☐ Lisansüstü	Meslek Grubunuz nedir? ☐ İşveren ☐ Kendi İş ☐ İşçi ☐ Öğrenci ☐ Memur ☐ Emekli ☐ İşsiz ☐ Ev Hanımı ☐ Diğer..... Mesleğiniz aşağıdaki sektörlerden hangisi içerisinde yer almaktadır? ☐ Kamu ☐ Sanayi ☐ Tarım ve Hayvancılık ☐ Hizmet(Turizm) ☐ Hizmet(Diğer)..... Aylık kazancınız aşağıdaki gelir aralıklarından hangisindedir? ☐ 500 TL den az ☐ 500-1.000 TL ☐ 1.000-2.000 TL ☐ 2.000-3.000 TL ☐ 3.000 TL ve üzeri

2. Yöre halkının turizmin gelişmesiyle birlikte yaşanabilecek değişimleri algılamalarına ve turizmin gelişimini desteklemelerine ilişkin sorular		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Gelen yerli ve yabancı turistlerin yöreye sağladıkları gelir memnuniyet vericidir.					
2	Yöremiz için turizm gelirleri diğer sektör gelirlerinden daha önemlidir.					
3	Yörede turizmin gelişmesi halkın gelir düzeyine olumlu katkı sağlamıştır.					
4	Yöredeki arazilerin turizm amaçlı kullanılması arazi sahiplerine ek gelir sağlamıştır.					
5	Turizm yöreye döviz girişinin artmasını sağlamıştır.					
6	Turizmin sağladığı gelir daha fazla harcama yapmamızı sağlamaktadır.					
7	Turizm sektörünün gelişmesi yörede diğer sektör ürünlerine(tarım, inşaat, sanayi, hizmet vb.)olan talebi de arttırmıştır.					
8	Turizm sektörü yörede diğer sektörlerin (tarım, inşaat, sanayi, hizmet vb.) gelişmesine katkıda bulunmaktadır					
9	Gelişen turizm yörenin sağlık, banka, sigorta vb hizmetlerinin gelişmesini sağlamıştır.					
10	Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratmıştır.					
11	Gelişen turizm yörenin kendine özgü ürünlerinin pazarlanmasını kolaylaştırmıştır.					
12	Turizmin gelişmesi farklı sektörlerdeki iş olanaklarını arttırmıştır.					
13	Turizmin gelişmesi yörede iş bulabilme güvencesini arttırmıştır.					
14	Turizmin gelişmesi ile birlikte yöre halkının sektörde istihdam edilme oranı artmıştır.					
15	Gelişen turizm ile birlikte yöredeki turistik işletmelerde çalışan kadınların oranı artmıştır.					
16	Yörede turizmin gelişmesi sebebiyle gençler tarım ve hayvancılıkla uğraşmak yerine turistik işletmelerde çalışmayı tercih etmektedir.					
17	Turizmin gelişmesi, yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlamıştır.					
18	Turizmin gelişmesi yöre halkı tarafından yapılan yatırımları arttırmıştır.					
19	Turizmin gelişmesi, yöreye daha fazla yabancı sermaye yatırımı sağlamıştır.					
20	Turizmin gelişmesi yatırımları özendirici kamusal teşviklerin artmasını sağlamıştır.					
21	Turizm sektörü yörede Küçük ve Orta Ölçekli İşletme(KOBİ) sayısını arttırmıştır.					
22	Turizm yöredeki mevcut küçük işletmeler için ekonomik yararlar sağlamaktadır.					
23	Turizmin gelişmesi yöredeki küçük ölçekli konaklama işletmelerinin sayısını arttırmıştır.					
24	Turizm sektörünün gelişmesi yörede alışveriş merkezleri, eğlence yerleri vb üstyapı yatırımlarının artmasını sağlamıştır.					

		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
25	Turizmin gelişmesi ile birlikte yörede su, elektrik, kanalizasyon, telekomünikasyon gibi temel hizmetlere dönük çalışmalar hızlanmıştır.					
26	Turizm yörenin ulaşım hizmetlerinin çeşitlenmesini ve kalitesinin artmasını sağlamıştır.					
27	Turizmin gelişmesi yörenin sosyo-kültürel yaşamına olumlu katkı sağlamıştır.					
28	Turizm yöremizde yıkıcı etkiler oluşturmamaktadır.					
29	Turizmin gelişmesi yöre halkının farklı kültürleri tanımasını sağlamıştır.					
30	Turizm örf, adet ve göreneklerimizde olumsuz etkiler yaratmamaktadır.					
31	Turizmin gelişmesi yörenin prestijini de arttırmıştır.					
32	Turizmin ekonomik yararları zararlarından daha fazladır.					
33	Turizmin gelişmesi yörenin ekonomisine olumlu katkıda bulunmuştur.					
34	Turizm genel olarak(ekonomik, sosyal, kültürel vb.) yöremiz için yararlıdır.					
35	Turizmin ekonomik yararları sonucu yöredeki yaşam standardı artmıştır.					
36	Kemer yöresinde yaşamak memnuniyet vericidir.					
37	Yörenin ekonomik kalkınmasında turizm öncelikli sektör olmalıdır.					
38	Sağladığı ekonomik yararlarından dolayı yörede turizmin gelişmesini destekliyorum.					
39	Yörede turizm için yapılan her türlü etkinliği destekliyorum					
40	Yöre turizminin daha da gelişmesi için gönüllü faaliyetlerde bulunmak isterim.					
41	Belediyenin yörede turizmin gelişmesi için yapmış olduğu çalışmalar yeterlidir.					
42	Yörenin idaresinden sorumlu kurumlar yöreyi turizm açısından geliştirmek için iş birliği içinde çalışmaktadır.					
43	Yöre turizminin hızlı gelişiminde kaymakamlık, belediye, üniversite, sivil toplum kuruluşları ve halkın bir arada çalışması etkili olmuştur.					

3.Ankette gördüğünüz eksiklikleri ve varsa eklemek istediğiniz düşüncelerinizi lütfen aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

EK-2

**YEREL YÖNETİMLERİN YEREL EKONOMİK KALKINMADAKİ ETKİNLİĞİ ve
TURİZM SEKTÖRÜNÜN BU SÜREÇTEKİ ÖNEMİNİN TESPİTİ
(KEMER İLÇESİ ÖRNEĞİ)**

Bu anket Prof. Dr. Bedriye Kılıç TUNÇSİPER danışmanlığında, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencisi Araş. Gör. Gülay Özdemir YILMAZ tarafından yürütülen doktora tezi ile ilgilidir. Bu anketin amacı, Yerel Yönetimlerin Yerel Ekonomik Kalkınmadaki Etkinliği ve turizm sektörünün bu süreçteki önemi hakkındaki düşüncelerinizi belirlemektir. Anketi oluşturan soruları yanıtlama şüphesiz çok kıymetli olan zamanınızın bir kısmını alacaktır. Ancak bu çalışmada vereceğiniz tüm cevaplar bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Gösterdiğiniz ilgi ve zaman ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

BİLGİ İÇİN: Araş. Gör. Gülay Özdemir YILMAZ gulay@balikesir.edu.tr

Tel: 0532 590 07 60/ 0 266 612 13 40 **Fax:** 0 266 612 13 57

ANKETİ DOLDURAN KİŞİYE İLİŞKİN SORULAR

1.Cinsiyetiniz nedir? ☐ Kadın ☐ Erkek 2.Yaşınız hangi grupta yer almaktadır? ☐ 20-30 ☐ 31-41 ☐ 42-52 ☐ 53 ve üzeri 3. Medeni durumunuz nedir? ☐ Evli ☐ Bekar ☐ Diğer.....	4. Öğrenim durumunuz nedir? ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Ön Lisans(Üniversite 2 yıllık) ☐ Lisans(Üniversite 4 yıllık) ☐ Lisansüstü 5.Göreviniz?..... .... 6. Görev Süreniz nedir? ☐ 0-1 yıl ☐ 2-4 yıl ☐ 5-7 yıl ☐ 8-10 yıl ☐ 10 yıl üzeri

1. Sizce Yerel Ekonomik Kalkınmanın Ölçüsü Nedir?(Önem Sırasına Göre Belirleyiniz)

Seçenekler	Önem Derecesi
KOBİ sayısının artması	
Kentli nüfusun çokluğu	
İhracatın sürekli artış göstermesi	
Eğitim, Sağlık ve diğer kamu hizmetlerinin sürekli artması	
İstihdam oranının artması	
Kişi başına düşen gelirin artması	
Yörenin rekabet gücünün artması	

Diğer(Önem Derecesi İle Birlikte Lütfen Belirtiniz).....

2. Antalya İli İlçeleri Arasında Kemer'in Kalkınmışlık Düzeyi Aşağıdaki Gruplardan Hangisinde Yer almaktadır?

- ( ) Orta Düzeyde Kalkınmış
( ) Kalkınmış
( ) Az Kalkınmış
( ) Geri Kalmış

3. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Gerçekleşmesi İçin Yerel Yönetimler diğer yerel kurumlarla bir araya gelmekte midir?

- ( )Evet ( )Hayır

4.Kemer İlçesinin Kalkınmasına Yönelik Yerel Paydaşların bir araya gelerek oluşturduğu Stratejik Kalkınma Planı Mevcut mu?

- ( )Evet ( )Hayır

5. Yerel kalkınmayı sağlamada aşağıdaki yerel kurumlardan hangisini lider bir kurum olarak görüyorsunuz?

- ( ) Belediye
( ) Sivil Toplum Kuruluşları
( ) İl Özel İdaresi
( ) Üniversiteler
( ) Ticaret ve Sanayi Odaları

6. Kemer İlçesinin En Önemli Sorunları Nelerdir?(Önem Sırasına Göre Sıraladınız.)

Seçenekler	Önem Derecesi
Konut Yetersizliği	
Altyapı Hizmetlerinin Yetersizliği	
Sanayi Yatırımlarının Yetersizliği	
Toplu Taşıma	
Sosyo-Kültürel Etkinliklerin Yetersizliği	
Çöp Sorunu ve Temizlik	
Spor, Park ve Yeşil Alanlar	
Şehir içi yolların bakımı	
Çevre Kirliliği	

Diğer(Önem Derecesi İle Birlikte Lütfen Belirtiniz).....

.....

7. Kemer İlçesinin Turizm Açısından Yaşadığı En Önemli Sorunlar Nelerdir? (Önem Sırasına Göre Belirleyiniz)

Seçenekler	Önem Derecesi
Altyapı Hizmetlerinin Yetersizliği	
Üstyapı Yatırımlarının Yetersizliği	
Sosyo-Kültürel Etkinliklerin Yetersizliği	
Turizm İşletmelerinin ihtiyaç duydukları ürünleri yöreden karşılamaması nedeniyle gelir sızıntısının olması	
Ulaşım	
Tanıtım Eksikliği	
Yerel Halkın Turizme Karşı Olumsuz Tutumları	
Güvenlikle İlgili Sorunlar	
Turizme Yönelik Tesislerde Yerel Halkın İstihdam Edilmemesi	
Temizlik ve Fiyat Kontrollerinin Sürekli Yapılmaması	
Yöre Halkının Girişimcilik Ruhunun Yeterince Gelişmemiş Olması	
Sermaye Birikimi Yetersizliği	
Ortaklık ve Birlikte Hareket Etme Anlayışının Noksanlığı	

8.Kemer İlçesinde Yerel Yönetimlerin Turizmin gelişmesi için Yaptığı Yol, Kanalizasyon, Su vb. altyapı hizmetlerini yeterli görüyor musunuz?

( )Evet ( )Kısmen Evet ( )Hayır

9. Sosyal ve Kültürel altyapı hizmeti olarak Kemer ilçesinde yapılan fuar, festival vb. yurtiçi-yurtdışı tanıtım faaliyetleri hakkındaki düşünceniz nedir?

- ( ) Daha çok yapılmalı
( ) Fikrim Yok
( ) Yeterince Yapılmakta
( ) Gereksiz

10. Kemer İlçesine Turizmin Gelişimi İçin Yeterince Kaynak Ayrıldığını Düşünüyor musunuz?

- ( ) Fazlasıyla
( ) Yeterince
( ) Yetersiz

11. Girişimcilerin Yöreye Yatırım Yapmalarının Nedenlerini Sıralayınız.(Önem Sırasına Göre Belirleyiniz)

Seçenekler	Önem Derecesi
İşgücünün bol ve nitelikli olması	
Bölge insanı olmak	
Altyapı imkanlarının uygunluğu	
Kaynaklara yakın olmak	
Turizmin gelişmiş olması	
Yöre İmajı	

Diğer(Önem Derecesi İle Birlikte Lütfen Belirtiniz).....

12. Yörede Turizm Açısından Girişimcilik Kültürünün Gelişmesini Engelleyen Unsurlar Nelerdir?(Önem Sırasına Göre Belirleyiniz)

Seçenekler	Önem Derecesi
Dar Görüşlülük	
Yörede Kamu Kuruluşlarının Çokluğu	
Girişimcilerin birbirlerini engellemeleri	
Yöre insanının devletten iş beklemesi	
Yatırımları özendirici kamusal teşviklerin yetersizliği	
Diğer sektörlere yatırım yapma isteği	

Diğer(Önem Derecesi İle Birlikte Lütfen Belirtiniz).....

13. Kemer halkının yöreye sağladığı ekonomik faydalar nedeniyle turizmin gelişimini desteklediğini düşünüyor musunuz?

- ( ) Evet ( ) Kısmen Evet ( ) Hayır

14. Sizce Kemer ilçesinin ekonomik kalkınmasında “turizm” öncelikli sektör olmalı mıdır?

( )Evet ( ) Hayır

15. Sizce turizmin Kemer ilçesine sağladığı ekonomik faydalar nelerdir? (Önem Sırasına Göre Belirleyiniz)

Seçenekler	Önem Derecesi
Yöre halkına gelir sağlaması	
Yörede istihdam olanaklarının/sayısının artmasını sağlaması	
Yöredeki diğer sektörlerin (tarım,hayvancılık,hizmetler vb.) gelişmesini sağlaması	
Altyapı hizmetlerinin gelişmesini sağlaması	
Yatırımların artmasını sağlaması	
Yerel Yönetimlere gelir sağlaması	

Diğer(Önem Derecesi İle Birlikte Lütfen Belirtiniz).....
.....
.....

Bu bölüm Kemer ilçesindeki turizm faaliyetlerinin yöreye ekonomik etkileri hakkındaki düşüncelerinizi tespit etmeye yöneliktir.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Turizm yerel yönetimler için önemli bir gelir kaynağıdır.					
2	Turizm gelirleri diğer sektör gelirlerinden daha önemlidir.					
3	Yörede turizmin gelişmesi halkın gelir düzeyine olumlu katkı sağlamıştır.					
4	Yöredeki arazilerin turizm amaçlı kullanılması arazi sahiplerine ek gelir sağlamıştır.					
5	Turizm yöreye döviz girişinin artmasını sağlamıştır.					
6	Turizm sektörünün gelişmesi yörede diğer sektör ürünlerine(tarım, inşaat, sanayi, hizmet vb.)olan talebi de arttırmıştır.					
7	Turizm sektörü yörede diğer sektörlerin (tarım, inşaat, sanayi, hizmet vb.) gelişmesine katkıda bulunmaktadır					
8	Gelişen turizm yörenin sağlık, banka, sigorta vb hizmetlerinin gelişmesini sağlamıştır.					
9	Turizmin gelişmesi yörede farklı iş sahaları yaratmıştır.					
10	Gelişen turizm yörenin kendine özgü ürünlerinin pazarlanmasını kolaylaştırmıştır.					
11	Turizmin gelişmesi farklı sektörlerdeki iş olanaklarını arttırmıştır.					
12	Turizmin gelişmesi yörede iş bulabilme güvencesini arttırmıştır.					
13	Turizmin gelişmesi ile birlikte yöre halkının sektörde istihdam edilme oranı artmıştır.					
14	Gelişen turizm ile birlikte yöredeki turistik işletmelerde çalışan kadınların oranı artmıştır.					
15	Yörede turizmin gelişmesi sebebiyle gençler tarım ve hayvancılıkla uğraşmak yerine turistik işletmelerde çalışmayı tercih etmektedir.					
16	Turizmin gelişmesi, yöreye yönelik yatırımlarda artış sağlamıştır.					
17	Turizmin gelişmesi yöre halkı tarafından yapılan yatırımları arttırmıştır.					
18	Turizmin gelişmesi, yöreye daha fazla yabancı sermaye yatırımı sağlamıştır.					
19	Turizmin gelişmesi yatırımları özendirici kamusal teşviklerin artmasını sağlamıştır.					
20	Turizm sektörü yörede Küçük ve Orta Ölçekli İşletme(KOBİ) sayısını arttırmıştır.					
21	Turizm yöredeki mevcut küçük işletmeler için ekonomik yararlar sağlamaktadır.					
22	Turizmin gelişmesi yöredeki küçük ölçekli konaklama işletmelerinin sayısını arttırmıştır.					
23	Turizm sektörünün gelişmesi yörede alışveriş merkezleri, eğlence yerleri vb üstyapı hizmetlerinin artmasını sağlamıştır.					
24	Turizmin gelişmesi ile birlikte yörede su, elektrik, kanalizasyon, telekomünikasyon gibi temel hizmetlere dönük çalışmalar hızlanmıştır.					
25	Turizm yörenin ulaşım hizmetlerinin çeşitlenmesini ve kalitesinin artmasını sağlamıştır.					

ÖZGEÇMİŞ

Gülay Özdemir YILMAZ 18.12.1978 yılında Sakarya/Sapanca'da doğdu. İlkokul, Ortaokul ve Lise eğitimini Sapanca'da tamamladı. 1995 yılında Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu bölümünü kazandı. Lisans eğitimini 1999 yılında derece ile tamamladı. Öğrenimi süresince turizm sektöründe çalıştı. 2001 yılında Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalında yüksek lisans programına kayıt oldu. Aynı yıl Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. 2003 yılında yüksek lisans programını tamamlayarak aynı yıl Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalında doktora eğitimine başladı. Yılmaz, evli ve bir çocuk annesidir.